

Rīga 800

RĪGA-800

GADAGRĀMATA

RĪGA-800

GADAGRĀMATA

1999

1999

VALDŽIĀS VELODĀS FONDS

RĪGA, 2000

008-800

GADAGRAMATA

1999

2001-6

13

L

RĪGA-800

GADAGRĀMATA

1999

LATVIJAS KULTŪRAS FONDS
RĪGA, 2000

UDK 908 (474.3) + 304
Ri 481

Gadagrāmata iznākusi,
pateicoties Rīgas domes finansējumam

GADAGRĀMATA

1991

Sastādītāja, redaktore, īsziņu sagatavotāja
JOLANTA TREILE

Māksliniece
MARIKA SAMARDAKA

Datorsalicēja
AIJA BRANTE

Atbildīgā par izdevumu
MĀRA DANEBERGA

Grāmatā izmantoti
Latvijas Fotogrāfijas muzeja, "A.I.G.",
RKPAI materiāli un fotogrāfijas no rakstu
autoru arhīviem.
Vāka noformējumā izmantota
V.Mihailovska fotogrāfija.

ISBN 9984-9114-9-7
ISSN 1407-1436

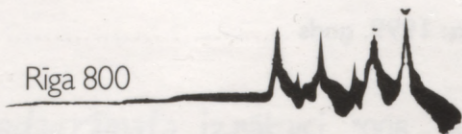
© Latvijas Kultūras fonds

RĪGA 2000

SATURS

Rīgas 800 gadu jubilejas sagatavošanas hronika: 1999. gads	7
Īsziņas	
Rīgas transporta vēsture pastmarkās. Sērija "Rīgai – 800"	10
"Rīgas laiks monētās"	11
R.Kalpiņa. Avīze "Rīga 800"	12
Tēlniecības simpozījs "Parks 800"	13
Norises	
No "Mūsu Rīgas" līdz iedvesmas pilsētai	14
"Pilsētai un pasaulei"	18
O.Silabriedis. Vecrīgas torņu mūzika	20
A.Celmiņš. Bīskapam Albertam veltīta konference	21
V.Auziņš. "Rīdzinieki" – projekta pieteikums	22
I.Baranovska. Mākslinieki un Rīga	24
L.Stašāne. Fotogrāfa Vilhelma Mihailovska 365 dienas	27
Daba pilsētā	
J.Kleperis. Rīgas vēji	28
D.Daniļāne. Gaisa kvalitāte Rīgā	31
S.Laiviņa. Rīgas veģetācija	37
V.Apsītis. Rīgas parki	43
Javnā vecā Rīga	
O.Spārītis. Melngalvju nams – no visām pusēm	47
V.Strupule. Baroka griestu iluzorā pasaule – rīdzinieka mājokļa rota	55
V.Holcmane. Izklaides interjeri Rīgā	60
J.Lejnieks. Jaunā vecpilsēta	64
Rīgas pilsētas galvas	
V.Zariņa. Roberts Liepiņš	68
Mecenāti Rīgai	
M.Brancis. Marta Alberinga: ... To visu es atdošu jums	71
J.Kalnačs. Trīs + ... dāvanas Rīgai	76
Multikulturālā Rīga	
T.Karma. No strazda dziesmas līdz korim "Leelo"	80
Veco rīdzinieku atmiņas	
M.Saltupe. Trīs Rīgas vienā	86
Bibliogrāfija	94
Summary	107
Par autoriem	109

Rīga 800

Gradagrāmata atskatās uz 1999. gadu,
kas Rīgas 800 gades kalendārā ir
ierakstīts kā "Mūsu Rīgas" gads.
Līdzās norišu dokumentējumam tajā
atrodami arī pētījumi, apceres un atceres
par Rīgu, tās dabu, vēsturi un cilvēkiem.

JANVĀRIS

"Aģentūra Rīga 800" angļu, vācu un norvēģu valodās laiž klajā bukletu par Rīgu, kura devīze ir "karstākā pilsēta ziemeļos". Bukleta mērķis ir modināt interesi par Rīgu un tās gaidāmo jubileju, veicināt tūristu pieplūdumu.

23. FEBRUĀRIS

Sv.Pētera baznīcā tiek atklāta izstāde "Rīgas Rātslaukums ceļā uz atdzimšanu", kurā aplūkojami gan vēsturiski materiāli, realizēti un nerealizēti projekti, gan arī var iepazīties ar mūsdienu arhitektu izstrādātajiem Rātslaukuma projektiem. Izstādi veidojusi Rīgas arhitektūras centra arhitekta Zenta Krastiņa.

2. MARTS

"Aģentūras Rīga 800" akcionāru pilnsapulcē tiek izskatīts 1999. gadā plānoto jubilejas programmas pasākumu saraksts, kā arī noteikts to finansējums no pilsētas budžetā atvēlētajiem līdzekļiem 121484 latu apmērā. Lielākais projekts – koncerts Rīgas baznīcu torņos – izmaksās 7122 latus. Pirmo reizi tiek piešķirtas stipendijas trim jauniešiem, kas padziļināti studē lībiešu valodu un kultūru: Latvijas zinātnes padomes doktorantei Renātei Blumbergai, Tartu universitātes Baltijas jūras somugru valodu maģistrantam Valtam Ernštreitam un šīs specialitātes bakalaura programmas studentei Ērikai Krautmanei.

18. MARTS

Jaunā veidolā – kā lielākā dienas laikraksta "Diena" ikmēneša speciālpielikums sāk iznākt Avīze "Rīga 800". Avīzes redaktore ir Rudīte Kalpiņa, mākslinieks – Indulis Martinsons.

MARTS

"Aģentūra Rīga 800" izsludina atklātu konkursu "Par patēriņa priekšmetu, suvenīru un mākslas priekšmetu Rīgas 800 gadu jubilejas dāvanu – suvenīru kataloga un jubilejas priekšmetu oficiālās kolekcijas izveidošanu". Konkursa mērķis ir apzināt un novērtēt oriģinālus un kvalitatīvus priekšmetus un preces, kas popularizē Rīgu un tās jubileju vai ir veltīti Rīgai, lai iekļautu tos Rīgas 800 gadu jubilejas dāvanu – suvenīru katalogā un noteiktu pretendētus jubilejas priekšmetu oficiālās kolekcijas izveidei. Konkursā akceptētajiem priekšmetiem tiks piešķirta prioritāte izmantošanai Rīgas jubilejas oficiālajos pasākumos, jubilejas masu pasākumos un Rīgas domes reprezentācijas vajadzībām.

23. MARTS

Rīgas dome pieņem lēmumu iestāties Pasaules kultūras pieminekļu pilsētu organizācijā, kurā tiek uzņemtas tās pilsētas, kas iekļautas UNESCO pasaules kultūras mantojuma sarakstā. Rīgai būs jāmaksā 2604 USD liela dalībmaksā. Organizācijas dalībniecēm ir tiesības piedalīties pasākumos, ko rīko šīs organizācijas pilsētas, vēlēt un būt ievēlētām organizācijas vadībā, kā arī ievietot informāciju par savu pilsētu organizācijas interneta lappusē.

RĪGAS 800 GADU JUBILEJAS SAGATAVOŠANAS HRONIKA: 1999.

Devīze – "Mūsu Rīga"

15. APRĪLIS – 9. MAIJS

Vecrīgā un Mežaparkā notiek Starptautisks tēlniecības simpozījs "Parks 800", ko organizē Latvijas Tēlnieku savienības priekšsēdētājs Ģirts Burvis. Simpozijā piedalās deviņi tēlnieki no Latvijas, Lietuvas un Zviedrijas.

15. APRĪLIS

Latvijas vēstniecībā Maskavā notiek žurnāla "Latvijas Arhitektūra" numura "Latvijas arhitekti austrumos" prezentācija. Tajā piedalās Latvijas vēstnieks Krievijā Imants Daudišs, radniecīgu Maskavas žurnālu redaktori, mākslas kritiķi un arhitekti no Latvijas, kā arī žurnāla veidotāji. Tiek atklāta "Aģentūras Rīga 800" idejiski iecerēta un veidota izstāde "Izklaides interjeri Rīgā", kurā aplūkojami Rīgas mūsdienu interjeri. Izstādes kuratore – arhitekta Velta Holcmane.

19. – 24. APRĪLIS

Rīgas 800gades zīmē notiek IV Starptautiskais Baltijas baleta festivāls "Rīga '99", kura moto – "No klasikas līdz avangardam". Festivālā piedalās interesantākās klasiskā un modernā baleta trupas no Baltijas jūras valstīm.

23. APRĪLIS

Koncertaģentūras "Hermaņa Brauna fonds" rīkotā koncertu cikla "Pilsētai un pasaulei" ietvaros Vāgnerzālē notiek pianistes Sanas Villerušas (Vācija) koncerts. Koncertciklā tiek aicināti piedalīties izcili mūziķi – kādreizējie rīdzinieki, kuri patlaban dzīvo un strādā ārpus Latvijas.

APRĪLIS

"Aģentūra Rīga 800" piesaka Rīgu UNESCO oficiālajam jubileju un gadskārtu sarakstam.

MAIJS

Tiek izveidota "Aģentūras Rīga 800" mājas lapa <http://www.riga800.lv>, kurā angļu un latviešu valodā iegūstama informācija par Rīgas vēsturi, gaidāmo jubileju, kā arī par aģentūras darbību. Interesentiem iespējams piedalīties diskusiju klubā.

5. MAIJS

Cikla "Pilsētai un pasaulei" ietvaros Vāgnerzālē notiek pianistes Valentīnas Brovākas – Gotlības (ASV) koncerts.

21. MAIJS

Tiek izsludināts slēgts konkurss "Par Rīgas 800 gadu jubilejas reklāmas projekta izstrādi un realizāciju". Tā mērķis – noteikt reklāmas aģentūru, kura var piedāvāt visatbilstošāko Rīgas 800 gadu jubilejas reklāmas projektu un realizēt to noteiktā finansējuma ietvaros. Konkursā piedalīties aicinātas 5 reklāmas aģentūras – starptautisko reklāmas tīklu locekles, kas ir gatavas strādāt arī starptautiskā mērogā un izvēlētas, pamatojoties uz "Aģentūras Rīga 800" valdes locekļu veiktās pirmskonkursa aptaujas rezultātiem.

25. MAIJS

Atzīmējot 800 gadus, kopš Rīgas dibinātājs – Brēmenes kanoniķis Alberts iesvētīts bīskapa kārtā, LU Latvijas vēstures institūts un Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs kopīgi rīko konferenci "Alberts no Brēmenes – bīskaps un valstsvīrs".

5. JŪNIJS

Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja gadatirgū notiek Latvijas Bankas rīkotā akcija "Rīgas laiks monētās". Meistars Mārtiņš Mikāns kal varā Rīgas brīvpilsētas vērdirgu, kura oriģināls kalts 1565. gadā.

22. JŪNIJS

Turpinot Latvijas Bankas akciju "Rīgas laiks monētās", Rīgā, Doma laukuma Zāļu tirgū tiek kalts Rīgas brīvpilsētas vērdirgš.

26. JŪNIJS

Latvijas Pasts laiž klajā kārtējo izdevumu tematiskajā ciklā "Rīgai – 800" – pastmarku sēriju "Rīgas transporta vēsture".

JŪLIJS

"Aģentūra Rīga 800" organizē slēgtu konkursu komponistiem par "Skaņas un gaismas priekšnesumu". Tajā aicināti piedalīties Artūrs Maskats, Mārtiņš Brauns, Juris Kulakovs, Andris Dzenītis, Valts Pūce. Pretendenti noteikti, pamatojoties uz konkursa komisijas veiktajām pirmskonkursa pārrunām un ekspertu ieteikumiem.

6. AUGUSTS

Koncertciklā "Pilsētai un pasaulei" klarnetista Mārča Kūļa (Vācija) solokonzerts Vāgnera zālē kopā ar jaunajiem lietuviešu mūziķiem čellistu Vitautu Sondecki un pianistu Petru Geņušu.

9. AUGUSTS

"Aģentūra Rīga 800" izsludina konkursu "Par kultūrvēsturisku informāciju saturošu objektu izveidi Rīgā". Saskaņā ar konkursa nolikumu objektiem jābūt gan brīvstāvošiem, gan plaknes veida, turklāt divas trešdaļas no informatīvo objektu virsmas laukuma jāatvēl kultūrvēsturiskai informācijai, bet viena trešdaļa – reklāmai.

12. AUGUSTS

"Pilsētai un pasaulei" – Ineses Galantes (Vācija) solokonzerts Rīgas Domā, piedaloties ērgelniekam Aivaram Kalējam un obojīstam Uldim Urbānam.

17. AUGUSTS

"Aģentūra Rīga 800" izsludina konkursu "Par Rīgas 800 gadu jubilejas centrālā pasākuma – teatralizēta gājiena Vecrīgā "Rīga gadsimtos" ar noslēgumu – teatralizētu uzvedumu ar Rīgas astoņu gadsimtu tērpiem norises projektu".

23. AUGUSTS

A/s "Aldaris" prezentē jauno alus šķirni "Rīga 800", kas apvieno visu labāko, ko Rīgas aldarī iemantojuši gadsimtu gaitā: senu recepti, klasisku iesala garšu, tīkamu apiņu aromātu un mūsdienīgu kvalitāti. No katras pārdošanās alus "Rīga 800" pudeles 2 santīmi tiek ieskaitīti Rīgas jubilejas fondā.

28. AUGUSTS

Pirmo reizi notiek "Aģentūras Rīga 800" izlolo pasākums "Vecrīgas torņu mūzika". Piecās Vecrīgas baznīcās koncertē izcilākie Latvijas mūziķi, pēc tam no augstākajiem Rīgas baznīcu torņiem pāri visai vecpilsētai skan mūzika.

2. SEPTEMBRIS

"Pilsētai un pasaulei" – Gidona Krēmera un Baltijas jauniešu kamerorķestra "KREMERata Baltica" koncerts Latvijas Nacionālajā operā.

9. SEPTEMBRIS

Noslēdzies konkurss par Rīgas 800 gadu jubilejas reklāmas projektu izstrādi. Tiesības noslēgt līgumu par pašvaldības pasūtījumu komisija piešķir reklāmas aģentūrai Adell Saatchi&Saatchi, kuras piedāvātā koncepcija "Rīga – iedvesmas pilsēta" atzīta par labāko.

23.–25. SEPTEMBRIS

Starptautiskajā RTU izstāžu centrā "Ķīpsala" Rīgas astoņsimtgades zīmē notiek izstāde "Pilsēta'99". "Aģentūra Rīga 800" tajā piedalās ar izstādi

"Izklaides interjeri Rīgā", kā arī iepazīstina ar Rīgas septiņsimtgades izstādi un prezentē Gadsimta izstādes Sarīkojumu parka projektu, kuru aģentūra piedāvā pilsētas tūrisma zonas paplašināšanai.

26. SEPTEMBRIS

"Pilsētai un pasaulei" – dziedātājas Mladas Hudoļejas un pianista Igora Hudoļeja (Krievija) koncerts Vāgnerzālē.

OKTOBRIS

Piecās Rīgas mākslas galerijās notiek gadskārtējā vizuālās mākslas konkursa "Rīga mūsdienu mākslā '99" izstādes. Pirmo reizi žūrija izvēlas un Rīgas mūsdienu mākslas galerijas veidošanai nopērk labākos no izstādītajiem darbiem.

OKTOBRIS

"Latvijas Balzāms" sāk ražot ekskluzīvu degvīnu "Rīgas degvīns 1201", solot ziedot zināmu summu no ieņēmumiem par pārdoto produkciju pilsētas jubilejas svinībām.

7. OKTOBRIS

Latvijas Fotogrāfijas muzejā tiek atklāta izstāde "Rīdzinieki" un sākas zinātniska konference "Fotogrāfija – vizuālās kultūras fenomens".

9. OKTOBRIS

Noslēdzas konkurss par kultūrvēsturiskās informācijas objektu izveidi Rīgā. Konkursa komisija par uzvarētājiem atzinusi Mediju aģentūru "Alfa Centrs".

19. OKTOBRIS

Brīvības un Šarlotes ielas stūra skvērā tiek atklāts piemineklis Irbītem – māksliniekam Voldemāram Irbem. Skulptūru veidojuši tēlnieks Andris Vārpa un arhitekts Arno Heinrihsons. Piemineklis izveidots par R.Červeņakas – Virkavas kundzes līdzekļiem.

11. NOVEMBRIS

Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas komisijas priekšsēdētājs Juris Visockis aicina uzņēmējus, lai pie "Aģentūras Rīga 800" veidotu konsultatīvu Rīgas astoņsimtgades uzņēmēju padomi. Padomē piekrituši darboties Sols Bukingolts, Viesturs Tile, Ivars Rudzītis, Rolands Bārenis, Mārtiņš Martinsons.

11. NOVEMBRIS

Galerijā "Māksla XO" tiek atklāta izstāde "Izklaides interjeri Rīgā".

16. NOVEMBRIS

UNESCO Ģenerālās asamblejas gadskārtējā sanāsmē Parīzē tiek pieņemts lēmums iekļaut Rīgas 800 gadu jubileju UNESCO 2000.–2001. gada jubileju un gadskārtu oficiālajā sarakstā.

23. NOVEMBRIS

"Aģentūras Rīga 800" valdes locekli Rihardu Berugu nomaina SIA "Latvia Tour" direktore Gundega Zeltiņa.

5. DECEMBRIS

Jau 28. reizi notiek sacensības "Pazīsti Rīgu". Šīgada tēma ir "Latviešu arhitektu celtnes". Sacensību vadītājs un distances veidotājs ir Andris Actiņš. Tām komandām, kas sacensībās piedalīsies līdz pat 2001. gada beigām, neatkarīgi no iegūtās vietas solīta piemiņas balva.

9. DECEMBRIS

Oficiāli tiek atklāts un iesvētīts Rātslaukums ar Rolanda statuju centrā. Līdz šim tā izveidei iztērēti 3,5 miljoni latu.

15. DECEMBRIS

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā tiek atklāta spāņu deju izpildītājas un kolekcionāres Martas Alberingas 90. dzimšanas dienai veltīta izstāde "...To visu es atdodu jums", kas ir jubilāres mākslas un memoriālu priekšmetu dāvinājums savai tautai vismaz pāris simtu tūkstošu latu vērtībā.

DECEMBRA PĒDĒJĀ NEDĒĻA

"Aģentūra Rīga 800" piedzīvo jurgus, no telpām Torņa ielā pārceļoties uz Švābes namu atjaunotajā Melngalvju nama kompleksā. "Aģentūras Rīga 800" jaunā adrese ir Rātslaukums 6, Rīga, LV – 1050.

28. DECEMBRIS

Rīgas dome dzēš aizdevumu, ko 1997. gada aprīlī tā bija piešķirusi SIA "Rīga 800" ziedojumu atklātņu loterijai un kas SIA neveiksmīgās darbības dēļ nav atmaksāts. Šo parādu "Aģentūra Rīga 800" kā saistības bija saņēmusi no SIA "Rīga 800".

28. DECEMBRIS

Ar svinīgu pateicības koncertu visiem, kas piedalījušies kompleksa atjaunošanā, greznajā Svētku zālē tiek atklāts Melngalvju nams.

29. DECEMBRIS

Reiterna namā atklāj starptautisku fotoizstādi "Rīgai 800", ko rīko Latvijas Fotomākslinieku savienība un Rīgas dome sadarbībā ar Starptautisko fotomākslas federāciju (FIAP). Izstādē piedalās ASV, Austrijas, Izraēlas, Krievijas, Latvijas, Lielbritānijas, Somijas un Šveices fotomākslinieki ar 315 darbiem.

31. DECEMBRIS

Pēterbaznīcā atklāj "Aģentūras Rīga 800" atbalstīto Vilhelma Mihailovska izstādi "Manas 365 dienas", kurā fotogrāfs dokumentējis Latviju visa 1999. gada garumā.

RĪGAS TRANSPORTA VĒSTURE PASTMARKĀS

Sērija "Rīgai - 800"

Latvijas Pasts 1999.gadā iepriecēja kolekcionārus ar jaunu, nu jau piekto izdevumu tematiskajā ciklā "Rīgai - 800" – pastmarku sēriju "Rīgas transporta vēsture".

Dzelzceļi un jūras transports tradicionāli tiek uzskatīti par Rīgas pilsētas saimniecības attīstības asi. 20. gadsimtā Rīgā parādījās jauni transporta līdzekļi – tramvaji (1901), autobusi (1909) un trolejbusi (1947).

Pastmarka 0,30 Ls – Gafelšoneris "Widwud".

Tālbraucēju burinieku būve Vidzemes un Kurzemes jūrmalās sākās pēc 1856. gada. Visvairāk burinieku uzbūvēja laika posmā no 1900. gada līdz 1904. gadam. Kopā Vidzemē uzbūvēja pāri par 200 kuģu, Kurzemē ap 300 kuģu. Visizplatītākie bija trīsmastu gafelšoneri. Gafelšoneris "Widwud" uzbūvēts 1903. gadā Duntē, pierības osta – Rīga, tas transportēja kravas pāri Atlantijas okeānam un bija viens no Latvijas buriniekiem, kas kuģoja arī Indijas okeānā. Šis kuģis gāja bojā Pirmā pasaules kara laikā.

Pastmarka 0,10 Ls – Pirmais elektriskais tramvajs.

Pirmo elektriskā tramvaja līniju Rīgā atklāja 1901. gadā tagadējā Brīvības ielā. Tramvaju vagonus izgatavoja Rīgā Krievu-Baltijas vagonu fabrikā un Vagonu fabrikā "Fēnikss" (tag. Rīgas vagonu rūpnīcā). Pirms Pirmā pasaules kara tramvaji Rīgā bija galvenais sabiedriskā transporta veids.

Pastmarka 0,70 Ls – TK sērijas lokomotīve.

No 1928. līdz 1938. gadam Rīgā tika ražotas lokomotīves. Vagonu fabrika "Fēnikss" Rīgā izgatavoja apmēram 15 mazās TK sērijas lokomotīves, montējot tās no Vācijā iegādātām daļām. Pēdējā šī tipa lokomotīve kalpoja Rīgas depo līdz 1962. gadam. Neparastais riteņu novietojums piesaista interesentus vienīgajai saglabātajai TK sērijas lokomotīvei, kura šodien apskatāma muzejā Polijā.

Pastmarka 0,40 Ls – "De Havilland Dragon Rapid" tipa lidmašīna.

Latvijas gaisa satiksme ar citām pilsētām sāka veidoties 20. gadsimta 30. gados, kad Rīga kļuva par ārzemju avioliņiju krustpunktu. Vairākas regulāras līnijas savienoja Rīgu ar Berlīni, Stokholmu, Maskavu, Helsinkiem un Tallinu. 1937. gadā tika izveidota Latvijas Valsts gaisa satiksme, kuras divas "De Havilland Dragon Rapid" tipa lidmašīnas regulāri lidoja starp Rīgu un Liepāju līdz pat Otrā pasaules kara sākumam.

Pastmarku sērijas koncepcijas autors – Edvīns Liepiņš, mākslinieks – Juris Utāns.

Pastmarku nomināli un tirāžas:

Ls 0,10 – 300 000 eks.

Ls 0,30 – 300 000 eks.

Ls 0,40 – 300 000 eks.

Ls 0,70 – 300 000 eks.

Pastmarku izmēri – 40,5 x 28,5; 32 x 28,5 mm.

Pastmarkas drukātas firmā Joh.Enschede, Nīderlande.

Izdošanas datums – 1999. gada 26. jūnijs.

Naudas vēsture ir reizē arī stāsts par pilsētām un valstīm tās darināšanas laikā. Tuvojoties Rīgas astoņsimtgades svinībām, Latvijas Banka atgādina Latvijas iedzīvotājiem un viesiem galvaspilsētas vēsturi, liekot par to runāt naudai. Jau 1998. gadā uz Dziesmu un deju svētku laiku bija nokalta Rīgas astoņsimtgadei veltītā sudraba 10 latu monētu sērija. Sērijas astoņas monētas rāda notikumus, personas un vietas, kas gadsimtu gaitā Rīgai bijušas visnozīmīgākās.

Tomēr šī nav vienīgā Latvijas Bankas velte pilsētai. Ar jubileju saistīta arī akcija "Rīgas laiks monētās", kuras ietvaros Latvijas Banka vēlas iepazīstināt Latvijas iedzīvotājus un viesus ar Rīgas laiku arī senajā naudā – dažādu pilsētas valdnieku laikos kaltām dažādu nosaukumu monētām. Akcija aizsākās jau 1998. gada vasarā, kad Doma laukumā celtajā "Kalēja namiņā" Mārtiņš Mikāns no Mikāna zeltkaļa darbnīcas gluži tādā pašā tehnikā kā pirms piecsimt gadiem darināja Voltera fon Pletenberga laika Rīgas zelta guldeņa atveidus varā. Tos varēja saņemt katrs garāmgājējs – turklāt katram tūkstošajam rindā stāvētajam tika pa sudraba guldenim. Dažās dienās kalējs Mārtiņš dabūja cilāt veseri vairāk nekā seštūkstoš reižu. Rindā stāvētājus interesēja gan pats dzīvais naudas kalšanas process, gan arī iespēja iegūt gluži "karstu" monētiņu. Turpat "Kalēja namiņā" varēja apskatīt arī programmas "Rīgai – 800" monētas, saņemt informatīvus materiālus un iztaujāt Latvijas Bankas monētu speciālistus.

1999. gadā kalējs Mārtiņš kala Rīgas brīvpilsētas vērdiņu, kura oriģināls kalts Rīgā 1565. gadā. Šodien gandrīz ikviens Latvijā zina vērdiņu no K.Skalbes pasakas par pirtnieku Ansi, no tautasdziesmām un citas folkloras. Vēsturiski vērdiņa kalšanas sākumi saistīti ar Livonijas mestra Voltera fon Pletenberga un Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes laikā (16. gs. sākumā) veikto naudas reformu, kad 1515. gadā sāka kalt jaunus maksāšanas līdzekļus – sudraba mārkas un vērdiņus. Pēdējo vērtība bija ceturtdaļmārka, ar ko saistīta arī vērdiņa vārda izcelsme – tas nāk no viduslejasvācu "verdink" un nozīmē – "ceturtdaļa". Naudas vērtība tā laika Rīgā laikam bija tikpat mainīga un nedroša kā pati dzīve. Mainoties iekšpolitiskajai situācijai un – jo īpaši – sākoties Livonijas karam (1558), naudas, arī vērdiņa, sudraba vērtība un attiecība pret šiliņu un citām naudas vienībām bija pakļauta nemiņīgām izmaiņām. Dārgmetāla cenas cēlās, tā regulāri trūka, un monētas ar augstāku sudraba saturu izzuda no apgrozības, atstājot mazvērtīgākās.

Laikā no 1561. līdz 1581. gadam, kad Rīgai izdevās saglabāt brīvpilsētas statusu, Rīgas rāte turpināja kalt monētas pēc Livonijas laika sistēmas, tātad arī vērdiņus. 1565. gadā varasvīri bija spiesti slepeni samazināt sudraba saturu Rīgas monētās. Vērdiņa raudze palika vairs tikai 437.5°. Neilgi pēc tam – beidzoties Rīgas brīvpilsētas periodam – izzuda arī pats vērdiņš, jo

"RĪGAS LAIKS MONĒTĀS"

Rīgas kaltnieciņš nācās kalt monētas Polijas un Lietuvas karaļa vārdā un pēc šīs lielvalsts noteikumiem.

Vērdiņus pēc Rīgas brīvpilsētas perioda vairs nekala, bet vērdiņa vārds atgriezās dzīvē gan zviedru laikos, kad šādi dēvēja trīspelheru monētas, gan 19. gadsimtā – cara un rubļa valdīšanas laikos, kad tautas valodā vērdiņa nosaukumu ieguva monēta pusotras kapeikas vērtībā.

"Kalēja namiņš" 1999. gada vasarā darbojās ne tikai Rīgā – Brīvdabas muzeja gadatirgū un pirmsjāņu zāļu tirgū Doma laukumā, bet arī pilsētas svētkos Cēsīs un Tukumā.

Monētas aversā:

Rīgas pilsētas lielais ģerbonis – pilsētas vārti ar lauvas galvu, vārtos – karogi, virs tiem – pilsētas mazais ģerbonis. Apkārt gar monētas malu starp divām punktu joslām leģenda: CIVITA-TIS-RIGENSIS (Rīgas pilsēta).

Monētas reversā:

Pilsētas mazais ģerbonis – sakrustotas atslēgas, virs tām krusts, sānos 6-5 (1565). Apkārt gar malu starp divām punktu joslām leģenda: A MONETA*NOVA*ARGENTE (jauna sudraba monēta).

Rīgas brīvpilsētas vērdiņš kalts Rīgā 1565.g.
Sudrabs 437.5°, 2.69 g, diametrs 22 mm

Rudīte Kalpiņa

AVĪZE "RĪGA 800"

Doma, ka avīze "Rīga 800" jāpārvērš par plaši pieejamu informatīvu izdevumu, radās 1998. gada beigās, kad "Aģentūras Rīga 800" pārziņā nonāca visas struktūras, kas saistītas ar gaidāmo Rīgas jubileju. To skaitā bija arī avīze, kas kā patstāvīgs izdevums pusotra gada laikā nebija spējusi piesaistīt plašas auditorijas uzmanību. Ņemot vērā to, ka rīdzinieku un Latvijas iedzīvotāju vidū attiecībā uz pilsētas jubileju pastāvēja informācijas vakuums un ļoti liela daļa par to nezināja neko, tika nolemts, ka šim izdevumam pielikuma veidā jāiznāk kopā ar kādu no populārākajiem un lielākajiem Latvijas laikrakstiem, tā ar mazākiem līdzekļiem iegūstot plašu auditoriju.

Piedalīties konkursā tika uzaicināti laikraksti "Rīgas Balss", "Diena" un "Neatkarīgā Rīta Avīze". Visizdevīgākos nosacījumus "Aģentūrai Rīga 800" piedāvāja "Diena", kļūstot par vienu no Rīgas 800 gadu jubilejas sponsoriem.

1999. gada martā avīze "Rīga 800" sāka iznākt reizi mēnesī kopā ar "Dienu", agrāko 5000 lasītāju vietā iegūstot 60000 lasītāju lielu auditoriju. Mainījās arī avīzes saturs un mērķi, no pagātnes vairāk pievērsoties šodienai, nākotnei un "Aģentūras Rīga 800" darbam, idejām, pasākumiem, sadarbībai ar jubilejas sponsoriem.

Izdevuma koncepcija balstās uz reklāmas un sabiedrisko attiecību jomā pazīstamo newsletter (jaunāko ziņu vēstules) principiem, tādējādi tas iekļaujas specializēto izdevumu klāstā, kas mūsdienās kļuvuši īpaši populāri.

Uz pirmā vāka parasti tiek izcelts kāds "Aģentūras Rīga 800" organizēts pasākums (piem., Vecrīgas Torņu mūzikas koncerts), personība (piem., komponists Mārtiņš Brauns, kas raksta mūziku svētku kulminācijas pasākumam 2001. gadā) vai aktuāls, ar jubileju saistīts notikums, process (piem., Latvijas Pasta izdotās pastmarkas). Uz vāka 1999. gadā tika publicētas arī latviešu literātu esejas Rīgai, tā cenšoties popularizēt šo žanru un literāru tekstu kā vērtību gan rakstītāju, gan lasītāju vidū.

Otrajai lapai vairāk informatīvs raksturs, tajā lasāmas "Aģentūras Rīga 800" ikmēneša aktualitātes aģentūras slejā un cita veida informācija, 1999. gada izdevumos arī oficiālu personu viedokļi par gaidāmo jubileju garākā izklāstā.

Trešā un ceturtais lapa atvēlēta "Aģentūras Rīga 800" atbalstītiem vai inspirētiem projektiem un cilvēkiem, kas tos īsteno.

Piektajā lapā 1999. gadā tika publicēts arhitekta Jāņa Lejnieka un vēsturnieces Vitas Bangas kopdarbs "Rīgas laiks attēlos", dodot lasītājiem iespēju izsekot Rīgas vēsturei un attīstībai 20. gadsimtā ik pa desmitgadi katrā avīzes numurā. Tas ir viens no vērtīgākajiem kultūrvēsturiskajiem materiāliem, kāds ikdienas avīzniecības kontekstā 1999. gadā bijis pieejams lasītājiem.

Sestā lapa atvēlēta fotogrāfijai par Rīgu, no Rīgas, ap Rīgu un tās cilvēkiem, rādot cita veida fotodomāšanu nekā ierasts mūsdienu krāsaino žurnālu laikmetā, un atbalstot latviešu fotogrāfu centienus.

Septītais lapa izmantota brīvi, atbilstoši katra numura vajadzībām par dažādām tēmām Rīgas tagadnes un nākotnes sakarā.

Astotajā lapā tiek publicēti sabiedrībā vairāk vai mazāk zināmu cilvēku viedokļi ikreiz par citu jautājumu (piem., vai Rīga ir radoša pilsēta?, ko nozīmē – visu mūžu nodzīvot Rīgā?). Viedokļi netiek vaicāti politiķiem un pārpopulāriem cilvēkiem, cenšoties atrast svaigus un nenovalkātus viedokļus paudējus.

Avīze "Rīga 800" ir pilsētas jubilejas izdevums, tāpēc tajā netiek rakstīts par ikdienas dzīves problēmām un nebūšanām. Tās uzdevums un mērķis ir mudināt ikvienu rīdzinieku paskatīties uz savu pilsētu ar citām acīm un modināt vai stiprināt mazās lielpilsētas iedzīvotāju mīlestību uz Rīgu.

Vislielākais avīzes "Rīga 800" ieguvums 1999. gadā, protams, ir tas, ka lielāka daļa Latvijas iedzīvotāju (ne tikai rīdzinieki) nu ir informēti par gaidāmajām gadsimta svinībām 2001. gada vasarā, vēlas tajās piedalīties un tās atbalstīt.

Turpinoties Latvijas Tēlnieku centra un "Aģentūras Rīga 800" sadarbībai, 1999. gada pavasarī jau otro reizi notika Starptautiskais vides tēlniecības simpozijs "Parks 800", kurā tapušie darbi kļuva par skulptūru dārza "Dziesma" aizsākumu Mežaparka lielās estrādes teritorijā.

Plenēra skulptūru kolekciju Mežaparka lielās estrādes kompleksam veidoja deviņi pazīstami tēlnieki no Latvijas, Lietuvas un Zviedrijas, radot desmit darbus: R.Antinis (juniors) "Aka", A.Zariņš "Duets", Z.Bielis "Dievs, tava zeme deg", A.Beitners "Dejotāja", U.Kurzemnieks "Līga", M.Kļaviņš "XXX", I.Ranka "Mazs bij tēva novadiņš..", Ģ.Burvis "Laika loki" un "Avotā guni kūru", A.Gulbis "Taure".

Simpozija ietvaros Mežaparka gājēju alejā pie Meža prospekta tika uzstādīta lietuviešu tēlnieka, vecmeistara Roberta Antiņa atjaunotā skulptūra "Koklētājs".

Firmas "Husqvarna" dāvāto galveno balvu saņēma tēlnieks Z.Bielis, bet veicināšanas balvas – R.Antinis (juniors) un A.Zariņš.

Tēlniecības simpozijs

"PARKS 800"

Viens no simpozija mērķiem bija iepazīties ar modernajiem materiāliem un tehnoloģijām, kuru piedāvātās iespējas iecerēts pilnīgāk atklāt nākamajos projekta "Parks 800" pasākumos.

NO "MŪSU RĪGAS" LĪDZ IEDVESMAS PILSĒTAI

Gads Ingūnas Rībenas skatījumā

Kad Rīgas 800 gadu jubilejas Rīcības komiteja vienā no savām retajām sēdēm 1998. gadā lēma par jubilejas gadu devīzēm, 1999. gadam tika piešķirta devīze "Mūsu Rīga". Tā bija iecerēta kā aicinājums visiem pilsētniekiem, sākot ar pašvaldības struktūrām un beidzot ar ikvienu rīdzinieku, pievērsties pilsētas sakopšanai: gatavojoties svētkiem, padarīt vidi, kurā dzīvojam, pievilcīgu un tīkamu. Līdztekus tam šis sauklis bija arī mudinājums veidot mājas un piederības sajūtu, rīdzinieku kopības sajūtu. Vai šī 1999. gada devīze ir realizējusies?

Man kā cilvēkam ar maksimālistisku ievirzi šķiet, ka gan šī devīze, gan arī darbība bija stipri formāla.

Rīgas dome no pilsētas budžeta 1999. gadā pilsētvīdes labiekārtošanai bija atvēlējusi 18 miljonus latu. Šajā summā ietilpa gan Vecrīgas ielu un laukumu iesegumu rekonstrukcija, gan pašvaldības dzīvojamā fonda ēku fasāžu atjaunošana, gan pilsētas apgaismojuma nodrošināšana Rīgas nomalēs un Vecrīgas neapgaismoto ielu elektroinstalācijas iekārtošana, arī pilsētas parku un kanāla sakopšana un vēl daudzi citi darbi. Pavērtējot padarīto un tā iespaidu uz rīdziniekiem, neatstāj sajūta, ka paveik-

tais ir iegūlis nebeidzamo ikdienas darbu virknē, kuri notiek tik un tā, nevis domājot par savas pilsētas jubileju, pieminot to, iesaistot iedzīvotājus šajā procesā. Neesmu pārliecināta, vai rīdziniekiem radās sajūta, ka pilsēta pošas svētkiem.

Var jau teikt, ka viss Rātslaukuma komplekss taps par godu Rīgas 800 gadu jubilejai, bet mēs to tā neesam pārrunājuši, tas nav nosaukts vārdā. Un kurš tad īsti zina, kas notiks ar Rātslaukumu – kā tas tiks veidots, kas notiks ar Okupācijas muzeju, kāds galu galā būs Rātsnams? Jau sen bija skaidrs, ka Rīgai ir vajadzīgs vēsturiskā centra attīstības plāns, kura izstrādē tiktu iesaistīti arhitekti. Polemika par pilsētas vēsturisko centru šo jautājumu saasināja. Bet tas jau nav tikai arhitektus interesējošs process. Svarīgi ir iesaistīt pašus rīdziniekus savas pilsētas veidošanā, veicināt pilsētas iedzīvotāju patriotismu, kā to prot darīt, piemēram, Ventspilī. Lai cilvēki mājās pie vakariņu galda sarunātos par šādām lietām!

Kā savas ieceres izdevās īstenot Aģentūrai?

Tradicionāli pilsētas uz lielām jubilejām iezīmē kādas būtiskas pārmaiņas savā veidolā. Bagātas pilsētas var atļauties kaut ko ekskluzīvu, kas cilvēkiem iespiežas atmiņā vai saistās ar ko īpašu. Savulaik Rīgas septiņsimtgade kļuva par tādu pavērsienu pilsētas attīstībā, un to iezīmēja Gadsimta izstāde. Arī Aģentūra, domājot par kaut ko paliekošu pilsētā, par kaut ko tādu, kas vēl pēc simts gadiem rīdzinieku atmiņā atsauktu Rīgas 800 gadu, piedāvāja un izstrādāja savu Gadsimta izstādes – sarīkojumu parka ideju un projektu. Vēl jo vairāk tāpēc, ka tepat Rīgas centrā ir neapgūta teritorija, kas, turklāt, pat neprasot nemaz tik milzīgus līdzekļus, var pārtapt lieliskā iedzīvotāju un Rīgas viesu atpūtas zonā. Runa ir par teritoriju Daugavas kreisajā krastā iepretim Vecrīgai – Āgenskalna līci un tam pieguļošo Uzvaras parka daļu. Būtu lieliski, ja mēs nākamajā gadsimtā varētu braukt ar kuģīšiem pāri Daugavai, staigāt pa koptu un apgaismotu Zunda kanālmalu, un no Vecrīgas jebkurā laikā ar kādu peldošu objektu brīvi nokļūtu Daugavas

otrā krastā. Es ar skaudību skatos vecās fotogrāfijas, kurās Daugava ir pilna ar kuģīšiem, laiviņām, visādiem peldošiem objektiem. Ja tam visam vēl pievienotu tās iespējas, ko piedāvā mūsu gadsimts – cik dzīva tad varētu izskatīties upes virsma!

Aģentūras piedāvātā ideja paredz sākot Pārdaugavas pusi, iztīrīt ūdens teritorijas, atdzīvināt mirušo Daugavu. Sakārtojot upes kreiso krastu, kultūrtūrisma teritorija pilsētas centrā palielinātos vairāk nekā par 50%. Un tas pat nebūtu dārgi. Pēc mūsu veiktajiem aprēķiniem, pilsētas ieguldītie līdzekļi varētu atmākt atpakaļ jau 2001. gadā, visu gadu intensīvi izmantojot šo

"Aģentūras Rīga 800"
ģenerāldirektore I. Rībena.
Foto A. Krauze.

atgūto teritoriju. Ieguldījumi atmaksāsies ar tūristu interesi par šādas brīvā laika un darījumu zonas esamību neticami tuvu pasažieru ostai. Turklāt šis projekts būtiski atrisinātu brīvā laika pavadīšanas problēmas nedēļas nogalēs visu paudžu rīdžiniekiem – gan jauniešiem, gan ģimenēm ar maziem bērniem.

Diemžēl Aģentūras piedāvātais projekts neguva pašvaldībā nekādu atsaucību un interesi. Mums ieteica pašiem meklēt līdzekļus šī projekta realizēšanai parastā birokrātiskajā kārtībā (t.i., projekta saskaņošanas vien aizņemtu pāris gadus). Tādos brīžos jutos līdzīgi sērdieņītei no pasakas, kuru sūta uz mežu zemenēs. Aģentūrai ir gan jāsalasa zemenes, gan jāpārdod un par to naudiņu vēl jāuzklāj svētku galds. Aģentūras rīcībā nav ne īpašumu, ne zemes, tā kā mums nav ar ko pelnīt. Mums ir tikai konkrētiem projektiem piešķirta nauda. Bet pelnīs citi. Pelnīs viesnīcas, sabiedriskā ēdināšana, pilsētas transports, muzeji, suvenīru tirgotāji utt. Līdzekļi pilsētai nāks atpakaļ šādā veidā, turklāt ilgstošākā laika trajektorijā, ne jau tūlīn un uzreiz.

Devīzei "Mūsu Rīga" it kā vajadzētu apvienot, mobilizēt ne tikai Aģentūras, bet arī valsts un pilsētas kopīgo gribu un spēkus, lai pārvērstu jubileju par tādu pasākumu, kas atstātu paliekošas pēdas pilsētas veidolā un rīdžinieku atmiņā. Taču rodas iespaids, ka valsts un pilsēta ir gatava atvēlēt visai ievērojamas summas reprezentācijas pasākumiem Eiropas rekonstrukcijas un attīstības banka sanāksmes sakarā (kultūras programmām vien iztērēja 2,1 miljonus un celtniecībai – 6,7 miljonus latu), bet saviem iedzīvotājiem, viņu priekam ne. Vai rīdžinieki nebūtu pelnījuši paliekošu dāvanu savas pilsētas jubilejā? Tā nu ir tīri politiska izšķiršanās. Šim laikam ir ļoti raksturīgi, ka viss notiek pēdējā brīdī. Tad ir uzrāviens, kampaņa, bet kādu būtisku ieguldījumu pilsētvidē, kaut ko tādu, ko varētu nosaukt par dāvanu Rīgai jubilejā mēs vairs diemžēl nevaram paspēt. Bet, ja šo mūsu piedāvāto ideju par Daugavas kreisā krasta teritorijas atdzīvināšanu nerealizēs tagad, tad agrāk vai vēlāk to nāksies darīt, jo to prasa pilsētas attīstības loģika. Tāda ir mana pārliecība.

Kuri ir tie būtiskākie darbi, kas iezīmē Aģentūras veikumu 1999. gadā?

Aģentūras budžets 1999. gada programmām bija 121484 latu. Arī turpmāk nevaram cerēt uz būtisku līdzekļu palielinājumu, tā, ka Rīgas jubileja faktiski ir norēducējusies uz kultūras pasākumiem – izstādēm, koncertiem, uguņošanu un tamlīdzīgām lietām, bet ne uz tādām, par kurām vēl pēc 100 gadiem varēs teikt: tas radās toreiz, vai vismaz – tas aizsākās toreiz, 800. jubilejas sakarā.

Ja pilsētvides sakārtošana vairāk bija Rīgas domes ziņā, tad Aģentūras tiešais darbs pamatā bija vērst uz rīdžinieku iesaistīšanu šajā procesā. Un šim mērķim bija pakļauta gan jaunas avīzes veidošana, piesaistot nesalīdzināmi lielāku lasītāju pulku, kāds bija Avīzes "Rīga 800" priekštecei ar tās 30 abonentiem, gan arī domājot par jaunām, Rīgas iedzīvotājus vienojošām tradīcijām, kāda bija Vecrīgas torņu mūzikas ideja.

Rīgai vēl daudz par maz ir iedvesmojošu tradīciju, tāpēc man ir prieks, ka vienu tādu mums izdevās 1999. gadā iedibināt – tas ir Torņu mūzikas koncerts, kas ar laiku varētu izveidoties par Rīgas tēla neatņemamu sastāvdaļu. Tāda rīdžinieku un pilsētas viesu atsaucība man pat sapņos nebija rādījusies. Laikā, kad nākas pārdzīvot valsts un pilsētas varas nevērību pret Rīgas jubileju, šis pasākums deva vistiešāko pleca sajūtu – rīdžinieku atbalstu tam, ko darām. Turklāt tas bija nepārprotams apliecinājums, ka virziens, kurā strādājam, ir pilnīgi pareizs. Daudzi mums ir pārmetuši orientēšanos uz it kā elitāru mākslu un mūziku, kas domāta un saprotama tikai īpašam kontingentam. Bet torņu mūzikas koncertos, kur nosacīti par vispopulārāko varētu nosaukt R. Vāgnera "Svētceļnieku kori" no "Tanheizera", visas piecas baznīcas bija pārpildītas, kaut programma, uz kuru cilvēkus aicinājām, bija gana sarežģīta. Šajā garīguma, siltuma un mīļuma deficīta laikā dzīvās ugunis ielās un neiekonservētā muzicēšana – ar kļūdām, ar cilvēka pieskāriena nepilnību, ir tas dzīvais process, kas nāk pavisam ar citu klātbūtnes enerģētiku. Gaiss Vecrīgā tovakar gluži fiziski bija silts no šīs līdzdalības enerģijas. Tie ir tādi mirkļi, kas nav vārdos pasakāmi un kurus negribas devalvēt, jo tas bija pasākums ar Augstākā klātbūtni.

Aģentūrai ir skaidrs, ka ne jau ar makdonaldu mēs varam būt interesanti citiem. Ar to īpašo, kas Rīgu atšķir no visām citām pasaules pilsētām. Un to neapšaubāmi rada kultūra un māksla. Mēs jau arī tagad ar daudzajiem Aģentūras atbalstītajiem projektiem esam centušies atdzīvīnāt Rīgas kultūras dzīvi visdažādākajos aspektos – sākot ar baletu un beidzot ar tēlniecību, lai šī interese par Rīgu tiktu uzturēta. Pērn izdevām arī pirmo bukletu trīs valodās – angļu, vācu un norvēģu, jo informācijas par pilsētu ir nepiedodami maz.

Viens no 1999. gada projektiem bija izstāde (kurai top arī katalogs) – "Izklaides interjeri Rīgā". Mūsu izklaides interjeri – restorāni, kafejnīcas, nakts klubi, diskotēkas šobrīd Eiropā ir absolūti topā. To es ar pilnu atbildību kā profesionāla arhitekta varu teikt, jo nekur citur pasaulē neesmu redzējusi tik stilistiski svaigus – gan fiziskā, gan garīgā ziņā – interjerus, turklāt arī tādā koncentrācijā. Tie ir tapuši pēdējo 7–8 gadu laikā, izmantojot jaunus materiālus, un putekļi uz tiem vēl nav manāmi. Šo mūsu interjeru savdabību un kvalitāti ir atzinuši arī daudzi ārzemnieki, tā kā šī ir vēra ņemama Rīgas tēla komponente, par ko ir vērts pasaulē stāstīt – to, ka bez visa cita ievēribas cienīgā mums ir arī šie interjeri un vide, ko var Rīgā kvalitatīvi baudīt. Bet visā šajā lietā ir arī kāda skumji rezignēta līnija: interjeri reizē arī rāda, cik ārkārtīgi ātri mainās šī Rīgas vides daļa.

Burtiski pusgada laikā gandrīz trešā daļa no interjeriem, kas ir atspoguļoti izstādē, ir mainījuši gan savus saimniekus, gan arī izskatu. Tā nu iznāk, ka izstādes katalogs būs dokuments par vidi, kurā notiek ārkārtīgi straujas izmaiņas.

Man ir prieks arī par Aģentūras iepriekšējā gada izstādes "Rīgas jūgendstila arhitektūra" panākumiem. Lai arī pati izstāde jau ir izkomplektēta, jo to veidoja eksponāti, kas piederēja dažādiem īpašniekiem, toties izstādes katalogs vēl aizvien ir ļoti intensīvā aprītē. Tas pasaulē ir pieprasīts un dzīvo jau savu suverēnu dzīvi kā grāmata, tāpēc esam sākuši domāt pat par papildus metienu.

Gada laikā esam atbalstījuši daudzus kultūras pasākumus, bet mēs, protams, neesam Kultūrkapitāla fonds, kas var atbalstīt visus procesus. Mūsu pamatuzdevums ir radīt konkrētu produktu 2001. gadā, kad būs Rīgas 800 gadu jubilejas kulminācija. Jākoncentrē spēki šajā virzienā, lai Rīga izskanētu vismaz Eiropas mērogā. Tāpēc 1999. gadā pamatvilcienos tika iezīmēti arī jubilejas centrālo pasākumu meti 2001. gada 17., 18., 19. augustam un izsludināti konkursi uz svarīgākajiem no tiem.

Konkurss tika rīkots par tiesībām producēt teatrālo gājieni cauri Vecrīgai "Rīga gadsimtos" 18. jūnijā, kurā aicināti piedalīties dalībnieki Rīgas astoņu gadsimtu tērpos, sākot ar Rīgas pirmiedzīvotājas lībiešu sievas

taustātēru (kuru, Aģentūras atbalstītas, pēc arheoloģiskiem paraugiem restaurēja "Senās klēts" meistares) un beidzot ar "Nepieradinātās modes asamblejas" radītām nākotnes tērpu fantāzijām.

Tāpat arī pieci komponisti – Mārtiņš Brauns, Artūrs Maskats, Andris Dzenītis, Valts Pūce un Juris Kulakovs tika aicināti konkursa kārtībā piedāvāt mūziku svētku fināla pasākumam un kulminācijai – skaņas un gaismas priekšnesumam ar uguņošanu un mūziku Daugavas abos krastos.

Pagājušajā gadā Rīga mūsu Aģentūras rīkotā konkursa rezultātā ieguva savu, manuprāt, ļoti veiksmīgu, reklāmas tēlu un lozungu – "iedvesmas pilsēta". Mūsdienās, kad katrs daudz maz sevi cienošs politiķis ir norūpējies par savu tēlu veidošanu un viņam ir savs "imidzmeikers", vēl jo svarīgāk par savu pozitīvo tēlu ir rūpēties tādi pilsētai kā Rīga, kas faktiski ir sinonīms Latvijai. Faktiski Rīgā nav nevienas institūcijas, kas ar to nodarbotos. Un te es saskatu "Aģentūras Rīga 800" lomu ne tikai jubilejas sakarā, bet arī nākotnē, kad svētki būs jau aiz muguras. Mēs esam nosaukuši: "Rīga – iedvesmas pilsēta", bet mums nu ir tūkstoš veidos jāiedzīvina šis Rīgas kā iedvesmu izraisošas pilsētas tēls, lai visi Eiropā, izdzirdot Rīgas vārdu, iesauktos: "Ā, iedvesmas pilsēta!"

Intervēja Jolanta Treile.
Induļa Martinsona zīmējums.

GADSIMTA IZSTĀDE

("Aģentūras Rīga 800" projekta piedāvājums)

Iecere atzīmēt Rīgas 800 gadi ar vērienīgu izstādi nav nekas īpaši jauns. Izstāde ir tradicionāls veids, kā svinēt grandiozus pilsētas svētkus, un gadsimtu gaitā jau izvērtīta vērtība. Mūsdienu Rīgas gadsimtu svinību kontekstā zināmas paralēles var vilkt arī ar lielo 700 gades izstādi, kas deva spēcīgu impulsu pilsētas attīstībai pēc 1901. gada un ar kuras augļiem netiešā veidā lepojāmies vēl šodien.

Vai, plānojot 2001. gada vasaru, atkal vērts domāt par izstādi kā vienu no grandiozo svētku būtiskām sastāvdaļām? Atbilde ir – jā. Jo izstāde ir svētki, kas domāti un pieejami visiem pilsētas iedzīvotājiem neatkarīgi no sociālās piederības, maksātspējas un grupējumu vai slāņu interesēm, un tā paliks ļaužu atmiņā gadiem ilgi. Turklāt 800 gades izstāde būtu aizraujošs un ienesīgs pasākums gan no komerciālā, gan izklaides, gan nozīmīguma viedokļa, jo tajā tiktu pārstāvētas kā materiālās vērtības, tā garīgās, un tā kalpotu ne vien par impulsu 21. gadsimta Rīgas attīstībai, bet arī kā akumulējoša enerģijas un ideju apmaiņas vieta, jomu un produktu sintēze. Izstādes aptuvenais laiks – no 2001. gada maija beigām līdz augusta beigām.

Privātuzņēmējiem un uzņēmumiem (vietējiem un starptautiska mēroga) izstāde būtu prestiža iespēja informēt par sevi un demonstrēt labākos ražojumus garantēti liela apmeklētāju skaitam, arī potenciālajiem sadarbības partneriem. Muzejiem – prezentēt mākslinieciski augstvērtīgus un informatīvus standus un vitrīnas par Rīgas vēsturi, izaugsmi un rīdnieku paražām (var pieaicināt arī ārzemju muzejus). Pilsētas domei – informēt plašu auditoriju par Rīgas tālākās attīstības stratēģijām, kā arī atraktīvākā veidā izvērtēt padarīto. Kinematogrāfistiem – demonstrēt filmas; restorāniem, kafējnicām – sacensties kulinārijas un ēdināšanas mākslā; teātriem – rīkot izbraukuma izrādes; mūziķiem – sniegt koncertus.

Izstāde kļūtu par Rīgas 800 gades svinību kulminācijas vietu, ko apmeklētu tūkstošiem cilvēku un kas rīdniekiem ļautu apjaust savu piederību pilsētai, viesiem – gūt izsmieļošu informāciju un visiem kopā – baudīt neatkarīgu izklaides iespēju. Par šo izstādi varētu veidot fotoalbūmu vai dokumentālu filmu, fiksējot un saglabājot nākotnei tās objektus, Rīgas 800 gades svinību norisi un mūsu sejas. Tā mēs vislabāk atbildētu uz jautājumu, kāda ir Rīga un rīdnieki uz jaunās tūkstošgades un pilsētas deviņā gadsimta sliekšņa.

Ja vienojamies atzinumā, ka Rīgas Gadsimta izstāde būtu efektīvs, lokālo un starptautisko uzmanību saistošs pasākums, kas varētu kalpot arī kā pozitīvs noslēgums Latvijas neatkarības (starp citu, 2001. gada 21. augustā būs tās atjaunošanas 10. gadadiena!) nesto pārmaiņu laikmetam, tad vērts skatīt šo iecerī pilsētas attīstības stratēģiju un pilsētvides uzlabošanas kontekstā. Jo reizē ar izstādes organizēšanu iespējams sakārtot un dinamizēt veselu rajonu, radot pilnīgi jaunu kultūrtūrisma un rekreācijas plūsmu starp Daugavas krastiem, ņemot vērā arī tuvējās Rīgas pasažieru ostas potences daudzskaitlīgu tūristu izskatā.

Izstādes rajons aptvertu Vecrīgu no 13. janvāra ielas līdz bulvāru lokam un Andrejostai šai Daugavas pusē, un Ķīpsalu ar Zunda kanālu līdz pat Uzvaras parkam,

Āgenskalna līcim un AB dambim otrā Daugavas pusē. Tas ir Rīgai pietiekami jauns, bet citur pasaulē jau pārbaudīts domāšanas virziens, kuru izmantojot, tiks atdzīvīnāts no pilsētas atsvešinātais ūdens – Daugava, un pilsēta iegūs apdzīvotus, draudzīgus, sakoptus, visbeidzot – civilizētus upes krastus un atjaunotas zaļās rekreācijas zonas, kas visnepārprotamāk liecinās par pilsētvides humanizāciju un mūsu izpratni par šo procesu un vajadzību svarīgumu.

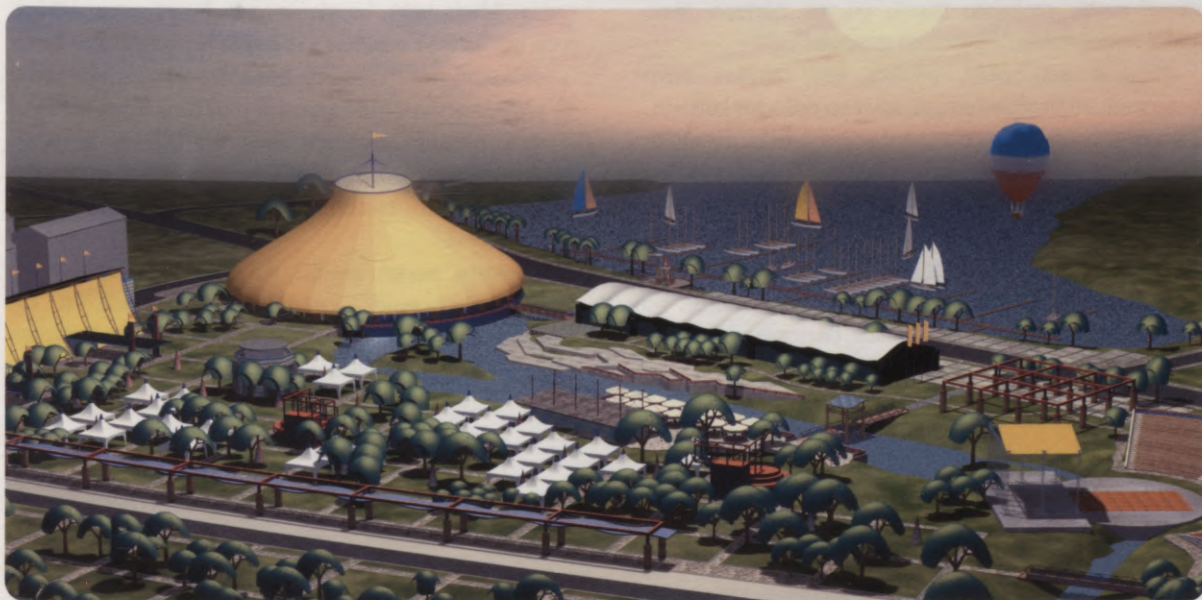
Gadsimta izstādes projekts tiktu realizēts daļēji Ķīpsalā, izmantojot jau esošās izstāžu iestrādes, daļēji – Uzvaras parkā. Pamatā tiktu uzslieti viegli novācamie, bet izturīgi un kvalitatīvi izstāžu paviljoni, kurus krāšņi un dekoratīvi apdzīvotu daudzās firmas un uzņēmumi, arī valsts un kultūras institūcijas, izpaužot savas demokrātiskās vai elitārās ambīcijas (atkarībā no maksātspējas).

2001. gada vasarā no krastmalas būtu arī jāsākas laivu, prāmīšu utt. satiksmei ar Pārdaugavu vai ekskursiju braucieniem pa Zunda kanālu. Dzīvā satiksme pa ūdeni (laivas, gondolas, pārcēlāji, jahtas, mazie kuģīši utt.) mazo Kristapu vai Oskaru pavadībā būtu viens no 800 gades redzamākajiem akcentiem, jo ūdens Rīgā beidzot būtu apdzīvots! Tā noteikti būtu paliekoša un ienesīga atrakcija arī nākamajos gados, tāpat kā šīs pilsētas daļas sakopšana un kanālu iztīrīšana būtu ieguldījums pilsētai uz daudz ilgāku laiku nekā 800 gades svinības.

Izstādes teritorijā satiksmei varētu nodrošināt ne vien laiviņas Zunda kanāla un Āgenskalna līcī, bet arī sauszemes transports nelielu elektromobilu veidā, kas pārveda publiku no vienas izstādes daļas uz citām un būtu arī sava veida atrakcija ģimenēm ar bērniem.

Iedzīļinoties šajās grandiozajās iespējās, ko mums piedāvā jau esošais ūdens pilsētā un šī areāla pilsētvides plānojums Rīgas 800 gades kontekstā, skaidrs ir viens: mums jāapzinās šīs iespējas un jāpieņem lēmums par to izmantošanu.

Gadsimta izstādes Sarīkojuma parka skice no "Aģentūras Rīga 800" arhīva.

"PILSĒTAI UN PASAULEI"

Koncertaģentūras "Hermaņa Brauna fonds" organizētais Rīgas 800. jubilejai veltītais koncertcikls "Pilsētai un pasaulei" plašu atsaucību guvis jau kopš pirmā pasākuma – Ineses Galantes koncerta Rīgas Domā 1998. gada vasarā. 1998. gadā ciklā izskanēja četri, 1999. gadā – jau seši koncerti. Par cikla "Pilsētai un pasaulei" rašanos stāsta pianiste, pedagoģe, koncertu organizētāja un koncertaģentūras "Hermaņa Brauna fonds" izveidotāja **Inna Davidova**:

Savulaik esmu gan mācījusies, gan koncertējusi kopā ar cilvēkiem, kuri 70.–80. gados aizbrauca no Latvijas. Aizbrauca mani draugi, studiju biedri, profesore, pie kuras mācījos konservatorijā, un man allaž ir gribējies sapulcināt viņus visus atkal Rīgā.

Kad uzzināju, ka veidojas "Aģentūra Rīga 800", aicinot pieteikt projektus, vēlējos pilsētai tās jubilejā pasniegt kādu dāvanu. Sapratu, ka radusies iespēja īstenot manu senloloto sapni, un tas pārtapa idejā veidot koncertciklu "Pilsētai un pasaulei".

Rīga ir metropole, pilsēta, kas atrodas starp Rietumiem un Austrumiem, tā apvieno dažādas kultūras, vienmēr ir bijusi kā tilts starp dažādām valstīm. Domāju, ka ir loģiski aicināt atgriezties, lai koncertētu, tos Rīgas "bērnus", kas savulaik no Rīgas "ligzdas" aizlidojuši, jo viņus visus, neatkarīgi no tautības, vieno kopīga skola un īpašā rīdzinieka mentalitāte. Man gribējās parādīt Rīgai, ka tie, kas šeit piedzimuši kā mūziķi, atceras, no kurienes cēlušies un kādas izcilas personības ir bijuši viņu skolotāji.

Ciklā piedalīties aicinu nevis tos Latvijas mūziķus, kas vienkārši dzīvo un strādā ārzemēs, bet gan tos, kas tur veiksmīgi koncertē, atklājot pasaulei Latvijas muzikālo tēlu. Ciklā ir piedalījušies un vēl piedalīsies gan pianisti, gan dziedātāji, gan stīdzinieki, vijolnieki, diriģenti. Viņu vidū ir gan tādi, kas šeit bija slaveni jau padomju laikā – Gidons Krēmers, Inese Galante, gan tādi, kas aizbrauca jauni un kuru karjera sākās ārzemēs – Sana Villeruša, Mārcis Kūlis. Daži no aicinātajiem mūziķiem ir atgriezušies Rīgas koncertzālēs bez manas palīdzības, citi – tikai tādēļ, ka veidoju šo ciklu. Es sapņoju 2001. gadā ciklu noslēgt nevis ar vienkāršu koncertu, bet gan ar "galā maratonu", kas ilgtu vairākas stundas. Tajā skanētu visdažādākā mūzika un piedalītos visi tie mūziķi, kas četrus gadus laikā koncertējuši "Pilsētai un pasaulei".

Man šķiet būtiski, ka cikls "Pilsētai un pasaulei" aizsākās ar Ineses Galantes koncertu 1998. gada 11. augustā, jo viņa ir ne tikai Rīgas publikas mīlule, bet rīdzinieku acīs visprecīzāk atbilst cikla īpašajai devīzei: mūsējā, un vienlaikus pazīstama visā pasaulē. Tāds ir arī Gidons Krēmers, taču viņš Rīgā pavadījis vienīgi bērnību un skolas gadus, bet pēc tam devās uz Maskavu, un jau tur kļuva pazīstams visā pasaulē. Turpretī Inese ne tikai mācījās, bet arī kā dziedātāja uzplauka šeit, un Rīgā visi viņu uztver kā savējo. Kad I. Galante aizbrauca uz Vāciju, pēc viņas ilgojās. Nebiju pirmā, kas viņu uzaicināja koncertēt Rīgā, taču tieši tobrīd pēc ilgāka pārtraukuma Ineses Galantes atgriešanās sakrita ar "Pilsētai un pasaulei" pirmo koncertu, un tas manai idejai deva lielu ievēribu, noteica cikla līmeni, kuru pienācīgā augstumā cenšos noturēt arī tagad.

Cilvēkiem par "Pilsētai un pasaulei" ir liela interese, jo daudziem šie koncerti nozīmē arī tikšanos ar jaunību. Pedagoģe Valentīna Brovaka aizbrauca it kā nesen – pirms sešiem gadiem, taču 1999. gada maijā notikušajā koncertā zāle bija pārpildīta ar viņas bijušajiem audzēkņiem. Mums katram ir interesanti tikties ar sen neredzētiem draugiem, bet tikšanās pēc ilgāka laika ar iemīļotiem māksliniekiem ir vēl saistošāka, jo, paplašinoties videi, paplašinājusies arī viņu domāšana, pieredze. Mēdz teikt, ka vienā upē divreiz nevar iekāpt, taču sajūta ir tā pati, un šos iespaidus gaida daudzi.

Sākumā nedomāju, ka "Pilsētai un pasaulei" varētu tik plaši izvērsties, taču tagad saprotu, ka Rīgas jubilejas ietvaros nespēju uzaicināt visus, kas būtu to pelnījuši, tādēļ domāju ciklu turpināt arī pēc pilsētas astoņsimtgades svinībām, atrodot šajā idejā kādu jaunu pavērsienu, niansi.

Protams, nevaru pateikt, vai turpmākie koncerti būs labāki, taču noteikti – citādāki. Mani iepriecē, ka "Pilsētai un pasaulei" ir kļuvusi par formulu, kas daudziem klausītājiem jau iegūlusies zemapziņā.

“Pirmo reizi dzirdot Inesi Galanti, manī radās pārlicība, ka tieši tādās balsīs ir dziedājušas sirēnās siltajās mītiskajās jūrās, kas apskaloja Hellādu. /../ Man vēl labā atmiņā ir pērnā gada rinda pie tūkstošvietīgā Rīgas Doma. Milzum gara, pieklājīga, bet arņēmības pilna, gatava stāvēt ejās. Galante – Rīgā tas ir sinonīms jēdzienam pilna zāle.”

(Maša Nasardinova, “Республика”)

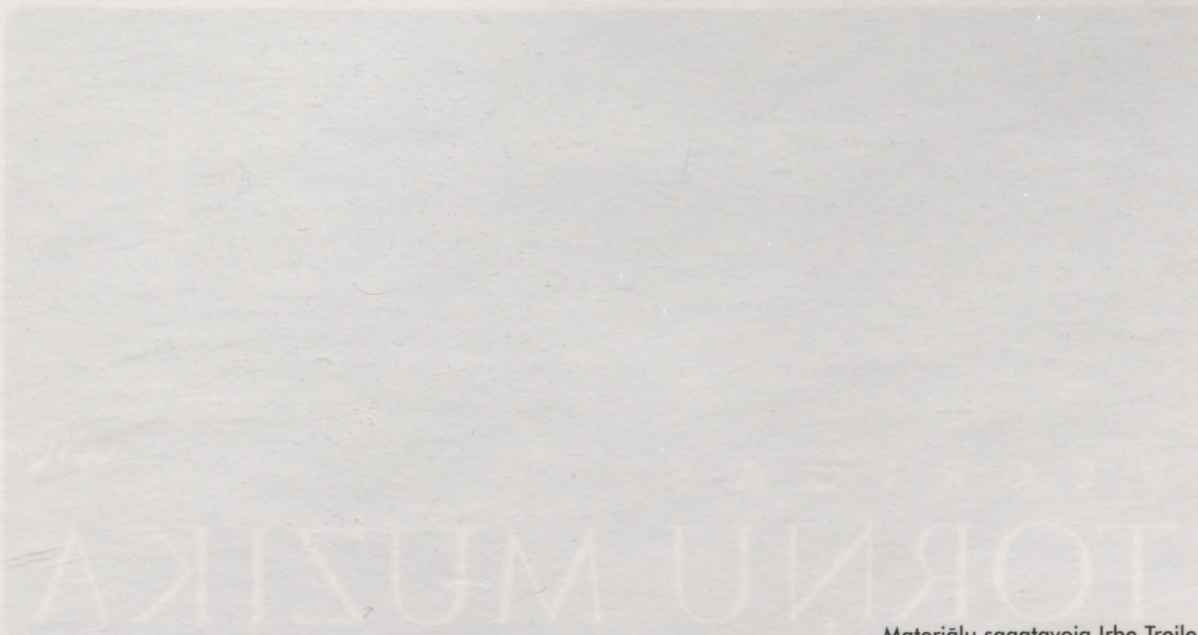
Inese Galante.

Gidons Krēmers un Inna Davidova
“Pilsētai un pasaulei” preses
konferencē. Foto B.Krūmiņa.

“Krēmera sindroms – ar to saprotu vismaz četras lietas. Vispirms, izcilā vijolnieka mākslas īpašo dziļumu un tiešo pašatdevi. Viņa vēlmi būt kamermūzikā kopā ar domubiedriem. Atļaušanos izvēlēties un spēlēt it kā nesabalansētas programmas – grūtas ne vien mūziķiem, bet arī klausītājiem. Viņš ir viens no nedaudzajiem, kas

var atļauties visu vakaru spēlēt pilnīgi nepazīstamus, lēnus un drūmus skaņdarbus vai dzirdei nekomfortablu avangardu. Un vēl viņš, sūtot pie velna naudas aritmētiku, atļauj sevi klausīties nelielās koncertzālēs.”

(Inese Lūsiņa, “Diena”)

Materiālu sagatavoja Irbe Treile.

Orests Silabriedis

VECRĪGAS TORŅU MŪZIKA

Viduslaiku un Renesanses robežslikšņa laikmetā Rīgas torņos bieži skanēja mūzika, – gan kā savdabīga “Dieva balss” svētku dienās un svētdienās, gan arī kā brīdinajums ugunsgrēku, plūdu vai ienaidnieka uzbrukuma draudu gadījumā.

Kopš Renesanses laikmeta taures Rīgas augstākajos torņos skanējušas tikai dažas reizes. Mums pārredzamajā laika posmā – 1973. gada Dziesmu svētku ieskaņā, 1989. gada Latvijas Tautas frontes kongresam sākoties, un 1990. gada Zvaigznes dienā.

Neatkarības atgūšanas rītausmā šo muzikologa Guntara Pupas un dzejnieka Imanta Ziedoņa ideju par torņu mūzikas tradīcijas atjaunošanu balstīja Latvijas Kultūras fonds. Pie darba ķērusies “Aģentūra Rīga 800”, 1999. gada 28. augusta pasākumu iecerot kā ģenrālmēģinājumu lielajai pilsētas jubilejai 2001. gadā.

Siltajā augusta vakarā uz bruģa izvietoto ilgdegošo sveču ugunsceļš iezīmēja mūzikas apdzīvoto vecpilsētas telpu. Akcijas devīze ir “Apstājies un ieklausies”, tāpēc pasākuma norises laikā vakaru nokrēsli tik raksturīgās masu izklaides skaņas Vecrīgas kafējnīcās tika slāpētas, piedāvājot īpašas noskaņas, dažviet pat klusuma mūziku.

Astoņos vakarā Sv. Pētera baznīcā, Rīgas Domā, Sv. Pestītāja (bij. Anglikāņu) baznīcā un Sv. Jēkaba katedrālē, kā arī skvērā pie Valsts prezidenta pils Rīgas, latviešu un ārzemju komponistu mūziku atskaņoja Valsts akadēmiskais koris “Latvija”, vokālā grupa “Sacrum”, gregoriskās mūzikas vokālais ansamblis “Schola Cantorum Riga”, pūtēju orķestris “Rīga” un senās mūzikas ansambļi “Canto” un “Ludus”. Par iespēju noklausīties koncertus jāmaksā nebija nevienam.

Stundu vēlāk, pulksten deviņos, minēto baznīcu torņos un prezidenta pils Trīszvaigžņu tornī spēlēja pūtēju ansambļi, mūziku piemērojot katram tornim pēc tā konfesionālās piederības un vēsturiskā stāsta – Pēterbaznīcā kā bijušajā Rīgas vāciešu baznīcā skanēja Vāgnera “Svētceļinieku maršs”, Sv. Pestītāja baznīcas tornī kā angļiski runājošu rīdzinieku svētvietā dzirdēja Perselu, Doma baznīcai kā luterāņu katedrālei tika piemērots Luterā korālis “Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils”, Sv. Jēkaba katedrālei kā katoļu citadelei – M.A.Šarpantjē “Te Deum”. Prezidenta pils tornī skanošā tautasdziesma “Rīga dimd” bija ne tikai šī torņa zīme, bet arī visa torņu mūzikas koncerta izskaņa, pūtējiem piecās smailēs apvienojoties kopīgā dziesmā. Visu vainagoja Vecrīgas torņu zvanu skaņas, un, neraugoties uz dažām organizatoriskām kļūmēm, kas prasās labojamas, cilvēku atbalsts pasākumam bija neticami silts un daudzskaitlīgs. “Vecrīgas torņu mūzika” ir apliecinājusi savu dzīvotspēju, un Rīga kļuvusi par vienu tradīciju bagātāka.

Lindas Lūses zīmējums.

1999. gada 25. maijā Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Kolonnu zālē notika LU Latvijas vēstures institūta un Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja kopīgi rīkotā konference “**Alberts no Brēmenes – bīskaps un valstsvīrs**”. Pasākums sākās Rīgas Domā ar ekumēnisko dievkalpojumu, kuru vadīja Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps Jānis Vanags un Romas katoļu baznīcas arhibīskaps metropolīts Jānis Pujāts. Atklājot konferenci, uzrunu teica muzeja direktore Klāra Radziņa un abi arhibīskapi, aicinot objektīvi izvērtēt Rīgas bīskapa Alberta (1165–1229) personību un veikumu.

1999. gadā apritēja 800 gadi, kopš Brēmenes kanoniķis Alberts iesvētīts bīskapa amatā. Ar viņa vārdu saistīta ne vien Rīgas izveide par eiropisku viduslaiku pilsētu, bet arī radikālas pārmaiņas Latvijas un Igaunijas vēsturē. Būdams veikls politiķis un tipisks sava laikmeta pārstāvis, trešais Livonijas un pirmais Rīgas bīskaps Alberts nebija īpaši atturīgs līdzekļu izvēlē ceļā uz savu galveno mērķi – Austrumbaltijas tautu kristīšanu un Livonijas valsts izveidošanu. Tomēr jāatzīst, ka vēsturiskie procesi, kas sākās Alberta darbības laikā, gala rezultātā sekmēja Austrumbaltijas iekļaušanos Eiropas kristīgās kultūras lokā.

Konferencē tika nolasīti astoņi referāti.

Pirmajā konferences daļā priekšlasījumi konkrēti skāra bīskapa Alberta darbību un tās vērtējumu. Profesors **Heinrihs Strods** sniedza plašu historiogrāfisku apskatu par bīskapam Albertam veltīto vēsturisko literatūru, akcentējot politiskās konjunktūras ietekmi šo apcerējumu tapšanā. Izmantojot vienus un tos pašus avotus, 19.–20. gs. vēsturnieku attieksme ir svārstījies no izteiktas glorifikācijas vācbaltu historiogrāfijā līdz galēji negatīvam vērtējumam padomju vēsturnieku darbos. Līdz šim zināmās hronikas u.c. dokumentus par bīskapa Alberta darbību un viņa centieniem Livonijas valsts veidošanā aplūkoja profesors **Ēvalds Mugarēvičs**. Abi referenti izteica cerību, ka nākotnē dienas gaismu ieraudzīs jauni rakstītie avoti, kas, iespējams, glabājas Vatikāna arhīvā. Profesors **Andris Caune** pievērsās tēmai “Bīskaps Alberts un Rīgas pilsēta”, uzsverot Alberta īpašo lomu Rīgas tapšanā par pilsētu un tirgotāju interešu aizstāvību. Jāatgādina, ka tieši A. Caunes ilggadīgie pētījumi devuši lielāko ieguldījumu pirmsvācu Rīgas vēstures skaidrošanā.

Neierasts, bet nenoliedzami saistošs bija Romas pontifikālajā Gregora universitātē studējošā priesteru **Andra Priedes** priekšlasījums par bīskapa Alberta darbības pastorālajiem aspektiem. Sniedzot plašu tā laika Romas katoļu institūciju raksturojumu, A. Priede uzsvēra, ka Alberta laikā baznīcas svarīgākais uzdevums bija jaunu bīskapiju nostiprināšana. Misijas darbība tika pakārtota šim galvenajam mērķim.

Andris Celmiņš

BĪSKAPAM ALBERTAM VELTĪTA KONFERENCE

Konferences otro daļu ievadīja mākslas vēsturnieces **Elitas Grosmanes** referāts “Bīskaps Alberts un Rīgas Doms”. Salīdzinot tā laika sakrālās arhitektūras paradigmas, E. Grosmane pieļāva iespēju, ka bīskaps Alberts iedvesmu savas katedrāles celtniecībai smēlies Rāceburgas Domā. Mākslas vēsturniece un arheoloģe **Ieva Ose** analizēja bīskapa Alberta laikā celtās pilis, izvērtējot to galvenos tipus un uzsverot Rietumeiropas paraugu, kā arī vietējā reljefa ietekmi uz pils plānojumu.

Divi pēdējie referāti bija veltīti Doma pagalma izrakumos iegūtās informācijas izvērtējumam. Arheologs **Andris Celmiņš** raksturoja Doma pagalmā atsegto 13.–14. gs. apbedījumus ķieģeļu šķīstos, akcentējot paralēles ar ziemeļrietumu Eiropas viduslaiku kapsētām un pieskaroties šīs bērnu paražas sociālajiem un reliģiskajiem aspektiem. Savukārt antropoloģes **Gunitas Zariņas** priekšlasījumā tika analizēts Doma pagalmā apbedīto 13.–14. gs. vācu iedzīvotāju antropoloģiskais tips, kas atbilst Ziemeļrietumu ģermāņu antropoloģiskajam kompleksam.

Noslēguma debatēs gan baznīcas, gan profesionālo vēsturnieku pārstāvji uzsvēra, ka pirmo reizi pēc okupācijas gadiem bīskaps Alberts vērtēts kā reāla vēsturiska persona, atmetot agrākos stereotipus. Īpaši būtiski tas ir Rīgas 800 gades priekšvakarā, ierādot viņam pienācīgu vietu pilsētas jubilejas svinībās. Jāpiebilst, ka visi konferencē nolasītie referāti tiks publicēti LU Latvijas vēstures institūta un Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja kopīgi izdotās grāmatas “Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē” 2. sējumā.

Vilnis Auziņš

“RĪDZINIEKI” –
PROJEKTA
PIETEIKUMS

Latvijas Fotogrāfijas muzejs fotogrāfijas 160. gadā uzsāka Rīgas iedzīvotāju studiju projektu. Tā centrā ir cilvēki, jo tieši viņi veido pilsētas kā humānas vides būtisko dimensiju – sabiedrību. Rīdzinieku izmaiņu kvalitāte laika gaitā un tās apjaušana dažādu gadu fotogrāfijās varētu būt mūsu kopīgais ieguvums.

Fotogrāfija, izmantojot savus gaismas skulptora instrumentus, ļauj visprecīzāk atainot cilvēka ārējo veidolu un nereti atsegt personības būtiskās iezīmes. Projektam nav viennozīmīga estētiski konceptuāla mērķa uzstādījuma. Nav paredzēti stila un manieres ierobežojumi, izņemot tehniskas manipulācijas un tīšas attēla deformācijas. Mērķis ir iegūt pārskatu par fotogrāfijas pastāvēšanas laikā Rīgā dzīvojušiem un joprojām dzīvojošiem tipiskiem un netipiskiem cilvēkiem.

Mūs interesē fotogrāfu spēja ieraudzīt un izprast savus laikabiedrus un fotogrāfijas spēja saglabāt šo vizuālo informāciju.

Izstāde “Rīdzinieki”, kura tika atklāta 1999. gada 7. oktobrī zinātniskās konferences “Fotogrāfija – vizuālās kultūras fenomens” ietvaros, uzlūkojama par šī projekta pieteikumu. Tās sagatavošanai tika izmantoti muzeja jaunieguvumi, dažu iepriekšējo izstāžu darbi un to autoru fotogrāfijas, kuri jau paguvuši atsaukties muzeja aicinājumam. Projekta tālākvirzība prasījās diskutējama, un konferences dalībnieki tika aicināti šo diskusiju konstruktīvi virzīt iespējami lietderīga un estētiski pieņemama īstenošanas ceļa virzienā. Kā iespējamās projekta īstenošanas formas tika piedāvātas: īpaša kolekcija muzeja krātuvē; interneta lappuse; 3–4 sējumu albums, kurš varētu būt gan vēsturiski secīgi, gan estētiski konceptuāli sakārtots.

Projekta “Rīdzinieki” īstenošanas gaitā tādā vai citādā formā fotografēti cilvēki atklāsies kā laikmeta un sabiedrības raksturotāji. Fotogrāfi paši arī tajā skaitā.

Sieviete tumšā kleitā.
1880. gads. LFM krātuve.
Foto F.H.Hoffers.

Ģimenes portrets. XX. gs. sākums. LFM krātuve.
Foto F.K.Šulcs.

Iļģuciems. XX gs. 30. gadi.
S.Timšāna kolekcija.

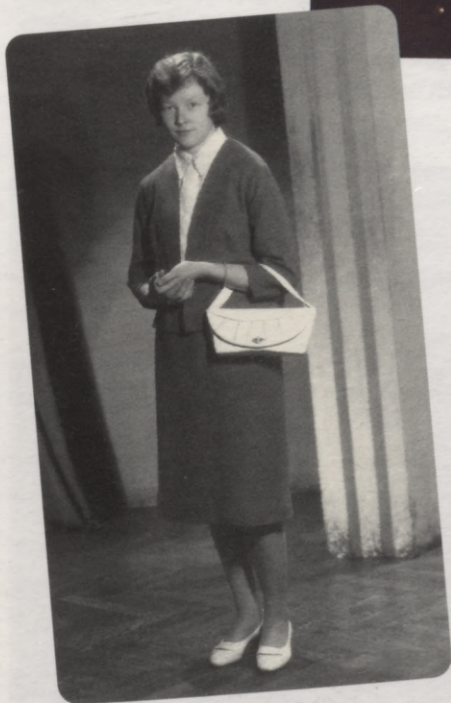
Māsas. 20. gs. 30. gadi.
Foto R.Johansons.

Nezināma.
20. gs. 40. gadi.
Foto J.Lerhs.

Imanta Skujas ģimene. 1998. gads.
No pers. kolekcijas. Foto A.Misāne.

Rudīte Rapa.
1961. gada augusts.
Foto no personiskās
kolekcijas.

Inese Baranovska

MĀKSLINIEKI UN RĪGA

Jau trešo gadu "Aģentūra Rīga 800" un Rīgas dome sadarbībā ar Latvijas Mākslinieku savienības galerijām un Mākslas galeriju asociāciju rīko vizuālās mākslas konkursu "Rīga mūsdienu mākslā". Konkurss iedibināts, lai veicinātu māksliniekus veidot novatoriskus un interesantus pilsētai veltītus darbus, tā gatavojoties lielajai mākslas izstādei 2001. gadā. Visus šos gadus konkurss ir apliecinājis mūsu mākslinieku neierobežotās radošās potences šķietami tik tradicionālas un ierastas tēmas risinājumā – dzimtā pilsēta, tās izcelsmes saknes un iemītnieki.

Konceptuāla mākslas izstāde METROPOLE pilsētas svinību laikā 2001. gada augustā Rīgas Fondu biržas lielajā zālē ir iecerēta vērienīgāka un savādāka nekā ikgadējie konkursi. Pilsētai tik nozīmīgā laikā mēs gribētu ar vizuālās mākslas, foto un kino arhīva dokumentu palīdzību radīt unikālu vienotu pilsētas tēlu – vīziju, kas apliecinātu Rīgu kā Metropoli: mūžīgi mainīgu, pret-runīgu, daudzšķautnainu, odiozu, traģisku, romantisku, nostalgisku, vienkārši skaistu... Saskaņā ar izstādes ieceri laikmetīgās mākslas objekti, kuru pamatkodolu veidotu vizuālās mākslas konkursa "Rīga mūsdienu mākslā" labākie darbi, dialogā asociatīvi "miksētos" ar senāku laiku kultūrslāņu liecībām (gravīrām, gleznām, dekoratīvās mākslas darbiem, fotogrāfijām, kinohronikas materiāliem u.tml.).

Inese Siliņa. Baltais nams. 1998.

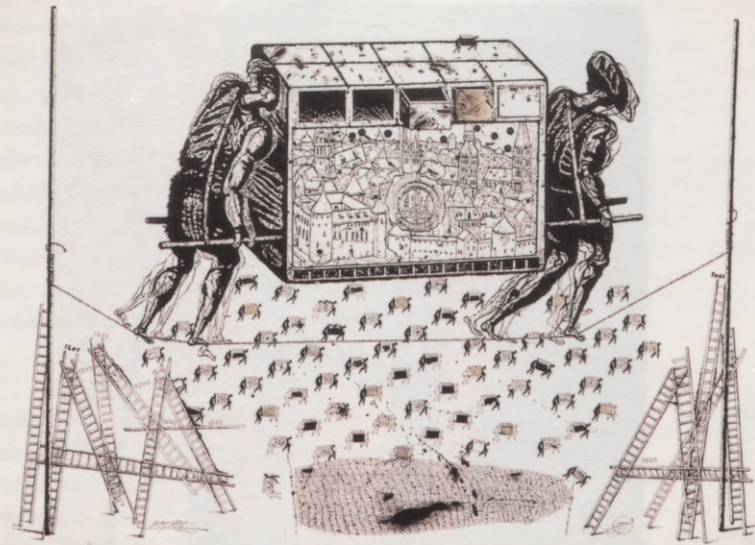
Tomēr šobrīd, domājot jau par lielo nākotnes projektu, atgriezīsimies vēl pie 1999. gada. Pirmo reizi šī konkursa vēsturē tam paredzētos prēmiju fonda līdzekļus Rīgas dome nolēma izmantot lietderīgāk: katrā izstādē iepērkot no māksliniekiem – konkursa laureātiem vairākus mākslas darbus. Tā sešpadsmit prēmētie mākslas darbi (metāla un porcelāna objekti, gleznas, grafikas un zīmējumi), kļuva par pamatu Rīgas pilsētas mūsdienu mākslas kolekcijai. Prēmēto autoru vidū ir gan ļoti jauni autori, gan latviešu mākslā atzīti meistari.

1999. gadā konkurss notika piecās Rīgas galerijās: portretu izstāde RĪDZINIEKS – ASūnas mākslas galerijā "Melns balodis", GRAFIKAS KOLEKCIJA 2000 – LU galerijā "Bastejs", galerijas un grupas "Pasīvā dekadence" zīmējumu izstādes projekts "A – RĪGA" – galerijā "Čiris", glezniecības izstāde RĪGAS JŪGENDS – LMS galerijā "Rīgas galerija", objektu un instalāciju izstāde TILTI – Latvijas Mākslinieku savienības galerijā.

Konkursā piedalījās 127 visdažādāko nozaru un paaudžu mākslinieki. Rīgas domes mākslas darbu kolekcijai no konkursa autoriem tika iepirkti 16 darbi, bet 12 darbi ieteikti 2001. gada ekspozīcijai un reprodukcijai konkursa 1999. gada katalogā. Žūrijas darbā piedalījās: Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejas priekšsēdētājs Juris Visockis, "Aģentūras Rīga 800" ģenerāldirektore Ingūna Rībena, Latvijas Mākslinieku savienības prezidents Egils Rozenbergs, gleznotāja, LMS viceprezidente Sandra Krastiņa, LMS galerijas vadītāja Inese Baranovska, galerijas "Melns balodis" vadītāja Agija Sūna, galerijas "Bastejs" galeriste Dace Vīgante, "Rīgas galerijas" vadītāja Inese Riņķe, galerijas "Čiris" vadītāja Silvija Spūle.

ASūnas galerijā "Melns balodis" izstādē RĪDZINIEKS iepirkti darbi: Inese Siliņa – "Baltais nams"

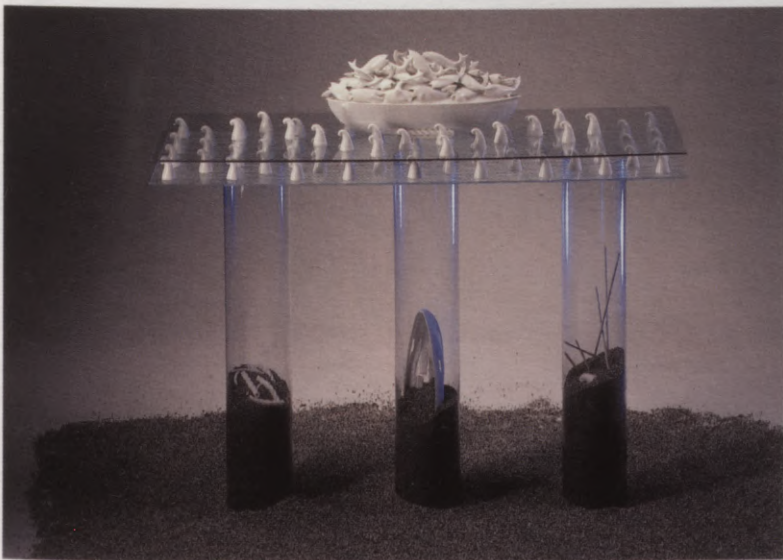
(audeklis, jaukta tehnika) un Valdis Bušs – "Pārdaugava" (audeklis, eļļa).

2001. gada ekspozīcijai un reproducēšanai katalogā ieteikti: Laima Bikše – "Rudens laimīgā diena", Aija Jurjāne – "Sarkanā Magone un Krējuma zefīrs", Indra Sproģe – "Rīdzinieks un rīdziniece", Ieva Maurīte – "Erceņģelis".

Galerijā "Bastejs" izstādē GRAFIKAS KOLEKCIJA 2000 iegādāti: Boriss Bērziņš – "Modelis" (litogrāfija), Dina Ābele – "Deviņi koki" (jaukta tehnika), Vladislavs Grišins – "Vecpilsēta" (krāsaina akvatinta), Helēna Heinrichsone – "Emotions" (litogrāfija), Jānis Murovskis – "Uz Venēru, uz Marsu" (linogravējums).

"Rīgas galerijā" izstādē RĪGAS JŪGENDS iepirkti: Ilze Avotiņa – "Mana paradīze" (audeklis eļļa), Laima Eglīte – "Vārti" (kartons, eļļa).

2001. gada ekspozīcijai un reproducēšanai katalogā ieteikti: Anita Kreituse – "XXX", Frančeska Kirke – "Īrisa gars", Džemma Skulme – "Kariatīde XX gadsimts, pirmie gadi Rīgā", Māra Vaičunas – "Deviņdesmitie".

Galerijā "Čiris" zīmējumu izstādē A – RĪGA iepirkti: Boriss Bērziņš – "Torss", Gunārs Krollis – "Laika nasta", Edgars Miķelsons – "Pilsēta", Ivars Poikāns – "Lāči pie Operas".

Latvijas Mākslinieku savienības galerijā izstādē TILTI (objekti un instalācijas) iepirkti: Inese Brants – "Tilts uz ceturto dimensiju." (kaula porcelāns, stikls), Aivars Benužs – "XXX." (metāls), Uģis Traumanis – Objekti I-II (tērauds, akmens).

2001. gada ekspozīcijai un reproducēšanai katalogā ieteikti: Egils Rozenbergs – "Armatūra", Igors Dobičins – "Var būt vertikāle...".

Gļebs Panteļejevs – "Tilts un tunelis", Lija Rage – "Paceļamie tilti".

Lai arī 1999. gadā konkursa norise un galamērķis ir nedaudz mainījušies, sākotnējā iecere saglabājusies tā pati: veicināt mākslas galeriju un profesionālo mākslinieku ciešāku sapratni un sadarbību ar Rīgas pilsētas varas vīriem, aicinot ievērot, izprast un novērtēt radošo cilvēku nozīmi pilsētas kultūrvides veidošanā. Par to, kā šis ļoti iecerētais dialogs darbojas reālajā dzīvē var būt dažādi viedokļi. Manuprāt, šobrīd spēle vairāk notiek "vienos vārtos": mākslinieki rada jaunus darbus, katru gadu gan tie paši, gan aizvien jauni autori piedalās konkursā, un īpaši laimīgi ir tie, kas šo konkursu rezultātā ir saņēmuši prēmijas, bet pilsētai tas pagaidām ir tikai viens no gadskārtējiem finansētājiem kultūras pasākumiem, kas nāk un aiziet. Galerijas veiksmīgi sadarbojas ar "Aģentūru Rīga 800", bet nopietnāks dialogs ar tiem, kas sēž pilsētas "baltajā namā", vēl nav izveidojies.

Ideja par Rīgas pilsētas mūsdienu mākslas kolekcijas veidošanu, iepērkot no māksliniekiem – konkursa laureātiem darbus, visādā ziņā ir apsveicama. Vienīgi labajam mērķim atvēlētā naudas summa ir krietni par mazu. Šī iemesla dēļ vairāki nozīmīgi darbi, īpaši tēlniecībā (Igors Dobičins, Gļebs Panteļejevs), palika neiepirkti. Nav arī vēl izstrādāts konstruktīvs projekts, kur un kā tiks glabāta jaunizveidotā pilsētas mākslas kolekcija. Savukārt daudzi interesanti (īpaši jauno autoru) darbi netika nedz iepirkti, nedz arī autori guva radošiem cilvēkiem tik nozīmīgo morālo un

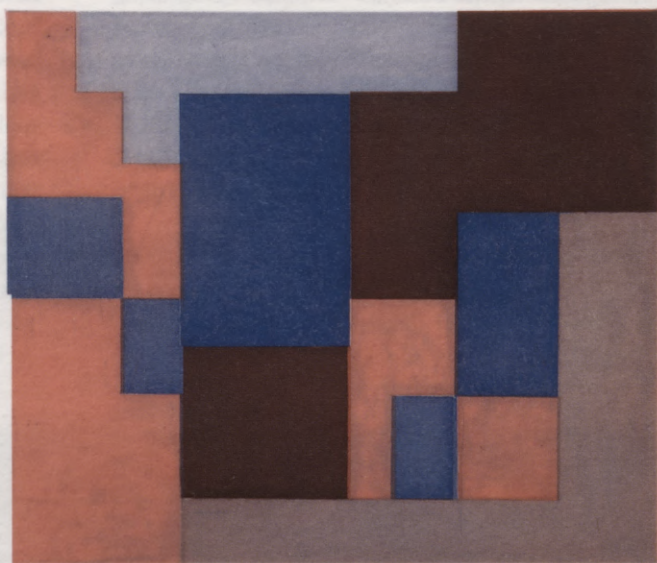
Inese Brants. Tilts uz ceturto dimensiju. 1999.

finansiālo atbalstu prēmiju veidā. Gribētos, lai šādā konkursā pastāvētu gan prēmiju fonds, gan arī īpaši naudas līdzekļi pilsētas mākslas kolekcijas papildināšanai. Tas būtu skaists žests no pilsētas puses un arī labs stimuls māksliniekiem.

Pastāv vēl kāda problēma, kurai pirmajā mirklī nav acīmredzamas saiknes ar finansēm, bet gan mākslas kvalitāti. Tas ir konkursa īpatnējais stilistiskais raksturs: tā kā tā organizēšana pamatā ir mākslas galeriju rokās, tad tajā vairāk pārstāvēta ir tā saucamā "galeriju māksla" – tātad tradicionālā glezniecība, tēlniecība, grafika, zīmējums. Tas nav slikti, jo tradicionāli strādā arī Boriss Bērziņš, Helēna Heinrihsone, Gunārs Krollis, Frančeska Kirke, Ilze Avotiņa, Ritums Ivanovs u.c. Svarīga ir profesionāla darbu atlase, lai pierādītu, ka Rīgu mākslā var interpretēt arī labāk nekā to dara tie, kas savus darbus pārdod Filharmonijas skvēriņā. Grūtāk ir ar konceptuālo laikmetīgo mākslu, kuras veiksmīgai un vērienīgai realizācijai bieži vien vajadzīgas lielākas finansiālas investīcijas nekā var atļauties jaunais autors. Bez īpaša finansiāla atbalsta un arī zinot, ka konkursa noslēgumā darbi tiek tikai iepirkti, bet ne prēmēti, liels autoru loks tiek izslēgts no aprītes.

Ir labi, ka šāds konkurss pastāv, ka tiek izdots katalogs, bet, lai šo labo ieceri ne tikai gadu no gada atražotu, bet gan kvalitatīvi mainītos uz dziļāku tēmas izpēti, vajadzīgs lielāks atbalsts – gan morālais, gan finansiālais. Pilsētai vajadzētu rūpēties ne vien par butaforisko Melngalvju namu, salūtiem, autostāvvietām, bet arī par māksliniekiem, kas, būdami rīdzinieki, veido savas pilsētas kultūras mantojumu nākamajam gadsimtam.

Vladislavs Grišins. *Vecpilsēta*. 1999.

1999. gada 31. decembrī Sv.Pētera baznīcā tika atklāta fotogrāfa Vilhelma Mihailovska izstāde "Manas 365 dienas". Tai pašā dienā tika izfotogrāfēts pēdējais kadrs un noslēdzās mākslinieka projekts, kura laikā V.Mihailovskis 365 fotogrāfijās iemūžināja visas gada 365 dienas. "Gadam sākoties, burtiski tā pirmajās sekundēs iekšēji sev noteicu, ka turpmāk katru dienu dzīvošu kā vienīgo un pēdējo. Cilvēkiem tas var likties māksloti, bet man šī attieksme ir devusi iespēju atklāt katru dienu no jauna – ieraudzīt sen zināmus priekšmetus, vietas un cilvēku sejas jaunā gaismā," stāsta autors.

Šajā projektā fotogrāfa ideja nebija īpaši piemēlēt sižetus vai apzināti fiksēt notikumus hronikai. Tās ir situācijas un notikumi, kas spontāni likuši nospiegt fotoaparāta slēdzi, pakļaujoties mirkļa izjūtām. "Jebkurš fotogrāfs vai mākslinieks ir egocentrisks. Fotogrāfijās esmu rādījis to, kas satrauc mani konkrētā mirklī. Piemēram, zvirbuļa lidojums man var šķist svarīgāks par piketu pie Saeimas, ja tas mani ir emocionāli vairāk savilņojis," saka V.Mihailovskis. Visi darbi ir autora individuālās loģikas izvēlēti. Šādā nozīmē tie neatspoguļo gadu Latvijas valsts vēsturē, bet toties pārsteidzoši precīzi notver to cilvēcisko emociju gammu, kuru visiem mums kopīgi nosaka šis laiks un šī telpa. 1999. gads, Rīga. Neviljus gribas piekrist autora apgalvojumam: "Visi rīdzinieki – tā ir īpaša brālība..."

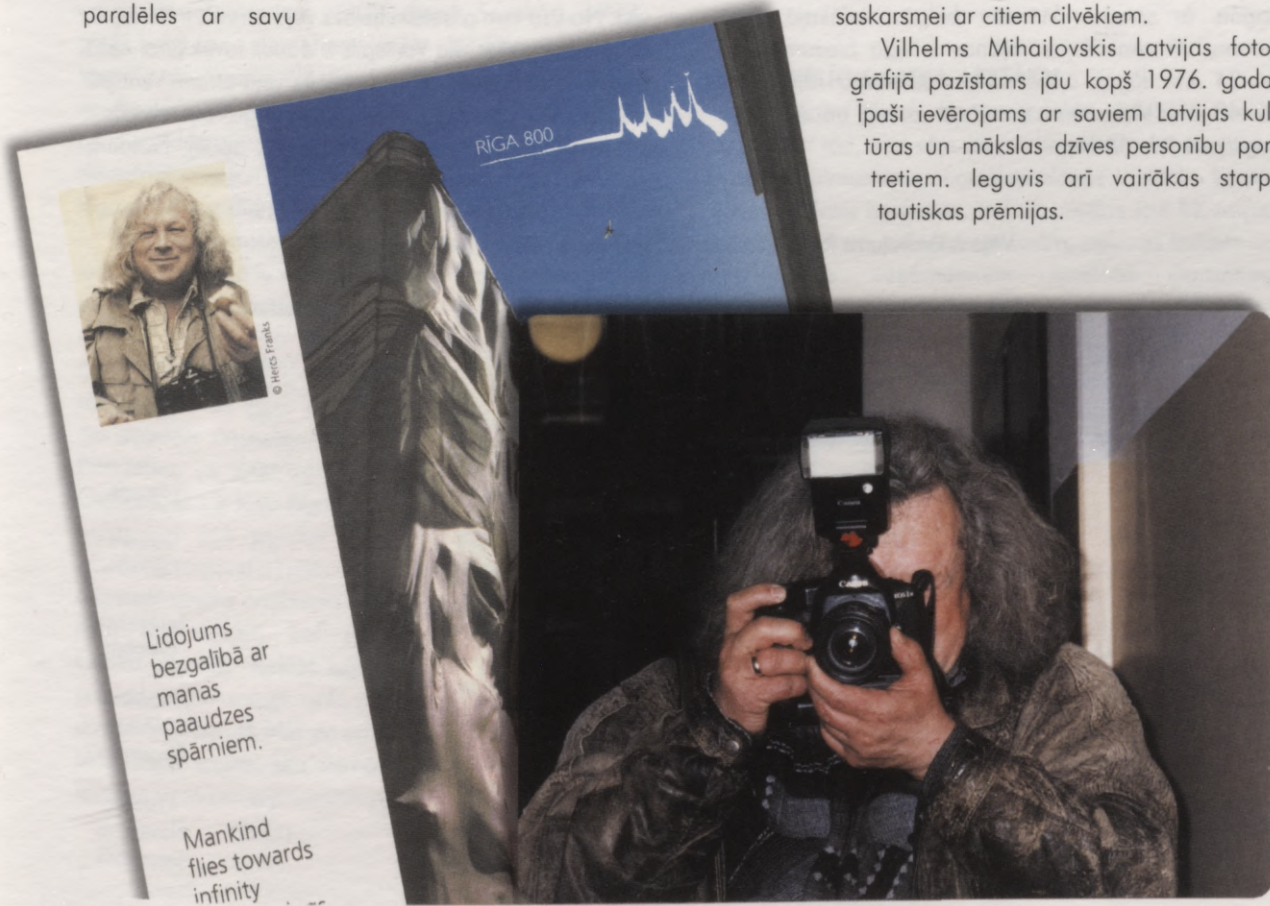
Izstādes katra fotogrāfija pārstāv vienu dienu, turklāt uz katra darba precīzi ir atzīmēts tā tapšanas datums un pulksteņa laiks. Skatītājiem tas sniedz savdabīgu līdzradīšanas sajūtu, dodot iespēju vilkt paralēles ar savu

Laura Stašāne

FOTOGRĀFA VILHELMA MIHAILOVSKA 365 DIENAS

pašu dzīvēm vai notikumiem, kas vienlaicīgi norisinājušies pasaulē. "Vēsturi mēs radām ik mirkli un visi kopā – gan prezidente, gan sētnieks uz ielas," saka V.Mihailovskis. Ar viņa, ka katrs fotogrāfijā apstādītais mirklis jau tā radīšanas brīdī kļūst par vēsturi, ir aicinājusi mākslinieku vērst šo procesu vēl atvērta. Katra jaunradītā fotogrāfija nekavējoties tika iekļauta internetā (www.junik.lv/~wilhelm), sniedzot iespēju acumirklīgai un nepastarpinātai saskarsmei ar citiem cilvēkiem.

Vilhelms Mihailovskis Latvijas fotogrāfijā pazīstams jau kopš 1976. gada. Īpaši ievērojams ar saviem Latvijas kultūras un mākslas dzīves personību portretiem. Ieguvis arī vairākas starptautiskas prēmijas.

Lidojums
bezglabā ar
manas
paaudzes
spārnēm.

Mankind
flies towards
infinity

Jānis Kleperis

RĪGAS VĒJI

1999. METEOROLOĢISKAIS GADS LATVIJĀ

1999. gads bija otrais pēc 1990. pats siltākais gads simtgadē. Gada vidējā temperatūra bija 7.1° C, kas ir par 1.6° C augstāka par daudzgadējo normu.

Ziema bija pārsvarā silta (1°–3° virs normas). Auksts laiks novērots tikai no 10. līdz 12. un no 28. līdz 31. janvārim, minimālā diennakts gaisa temperatūra teritorijā pazeminājās līdz -10°, -21° C un no 7. līdz 12. februārim – līdz -20°, -31° C. Februāris bija ļoti bagāts ar sniegu. Mēneša beigās lielākajā daļā rietumu un centrālajos rajonos sniega biezums bija 14–24 cm, Rīgas apkaimē un austrumu rajonos – 32–48 cm, Vidzemes centrālajā rajonā un Alūksnes augstienē līdz 66 cm.

Martā un aprīlī – silts laiks (2°–4° C virs normas). Ļoti silts laiks bija periodā no 26. līdz 31. martam, maksimālā gaisa temperatūra (+13°, +19° C) bija tuvu marta absolūtajam temperatūras maksimumam.

Vasara bija saulaina un ļoti silta, atsevišķos periodos jūnijā un jūlijā karsta (dienā gaisa temperatūra pacēlās līdz 28°–32° C) un sausa. Pārsvarā no aprīļa līdz septembrim teritorijas lielākajā daļā saglabājās nokrišņu deficīts (21–85% no normas). Rudenī pārsvarā bija silts (1°–3° virs normas), saulains un sauss laiks, septembrī ar nokrišņu bagātību, gan sniega, gan lietus veidā (rietumos līdz 220% virs normas), ar miglām un vētrām decembrī.

Apkures sezona Rīgā sākās 15. oktobrī, un tās ilgums bija 171 diena (1998. – 190 dienas).

1999. gadā novēroti 32 nelabvēlīgu meteoroloģisku apstākļu (piezemes inversija, izotermija, vāji vēji) periodi, kuri turpinājās 3–5 dienas.

Gada kopējais nokrišņu daudzums bija 79–116% no normas; virs daudzgadējās normas Latvijas rietumu un centrālajā rajonā, bet zem normas austrumu daļā.

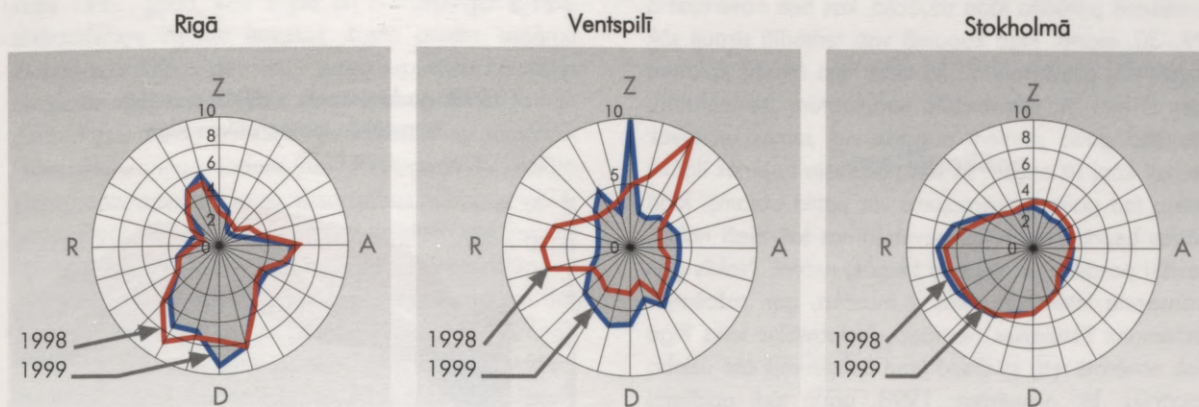
Valsts Hidrometeoroloģijas pārvaldes Vides kvalitātes novērojumu nodaļas dati.

To, kāds ir vējš kādā konkrētā vietā, nosaka, galvenokārt, šīs vietas ģeogrāfiskais raksturojums – novietojums, apkārtnes reljefs u.c. Tā, piemēram, Rīgā valdošie ir dienvidu–dienvidrietumu vēji, Ventspilī – dienvidu–dienvidaustrumu vēji, bet Stokholmā – dienvidu vēji. No šīm trim pilsētām lielāks vēja ātrums ir Ventspilī, acīmredzot tāpēc, ka Ventspils ir daudz tuvāk jūrai nekā Rīga un Stokholma. Arī maksimālie vēja ātrumi Ventspilī ir lielāki, lai gan Rīgā 1997. gadā reģistrēts rekords – 39.6 m/s (vidējā stundas vērtība 14. aprīlī). Protams,

Vēja raksturojums Rīgā, Ventspilī un Stokholmā 1997.–1999. gados

	Rīga			Ventspils			Stokholma		
	Vidējais vēja virziens, grādos	Vidējais un maks. vēja ātrums, m/s	Mēneši, kuros novērots lielāks vēja ātrums	Vidējais vēja virziens, grādos	Vidējais un maks. vēja ātrums, m/s	Mēneši, kuros novērots lielāks vēja ātrums	Vidējais vēja virziens, grādos	Vidējais un maks. vēja ātrums, m/s	Mēneši, kuros novērots lielāks vēja ātrums
1997	207	3.7 (39.6)	Februāris Marts Septembris	177	5.0 (26)	Janvāris Februāris Aprīlis Septembris	184	3.6 (11.1)	Janvāris Februāris Marts Septembris Oktobris
1998	189	3.5 (18)	Februāris Oktobris Decembris	124	3.1 (30)	Februāris Jūnijs	177	3.5 (10.7)	Februāris Oktobris Decembris
1999	191	3.3 (11.6)	Marts Novembris Decembris	171	4.1 (27.1)	Janvāris Marts Oktobris Novembris	183	3.7 (12.8)	Oktobris Novembris Decembris

Vēja roze (vēja virzienu sadalījums) 1998. un 1999. gados

vētrās vēja acumirklīgais ātrums var sasniegt daudz lielākas vērtības – 40 m/s (144 km/h) un vairāk. Visās trīs pieminētajās pilsētās vējainākie ir rudens un ziemas mēneši, martu ieskaitot.

Vēja virzienu sadalījumu pilsētā gada laikā raksturo tā sauktā vēju roze. Tad polārās koordinātēs tiek atlikti visi gadījumi, kad vējš pūtis no ziemeļiem (atbilst leņķim 0 jeb 360 grādi), austrumiem (atbilst 90 grādu leņķim) un līdzīgi – tādā grafikā ļoti uzskatāmi var redzēt, kādi ir bijuši valdošie vēju virzieni dotajā laika periodā. Tā, piemēram, 1998. gadā vējš no ziemeļiem pūtis 8% dienu, no ziemeļaustrumiem – 5% dienu, no austrumiem – 14%, no dienvidaustrumiem – 13%, no dienvidiem – 23%, no dienvidrietumiem – 18%, no rietumiem – 7% un no ziemeļrietumiem – 12% dienu. Savukārt, 1999. gadā vējš no ziemeļiem pūtis 10.5% dienu, no ziemeļaustrumiem – 4% dienu, no austrumiem – 12.5%, no dienvidaustrumiem – 13.5%, no dienvidiem – 25%, no dienvidrietumiem – 15.5%, no rietumiem 8% un no ziemeļrietumiem – 11% dienu. Abus gadus valdošie vēji Rīgā pūtuši no dienvidu-dienvidrietumu puses.

No vienas puses, vēja ietekme uz gaisa piesārņojumu ir labvēlīga – vējš iztīra pilsētu no autotransporta un stacionāro emisijas avotu radītā piesārņojuma (nes to ārpus pilsētas). No otras puses, vējš pilsētā atnes apkārtnes putekļus un nefīro gaisu. Piemēram, ja deg izgāztuve Getļņos, kas ir tuvu Rīgas robežai, un pūš spēcīgs (8–10 m/s) dienvidu vējš, tad deguma smaka sajūtama ne tikai Ķengaragā, bet pat Centra rajonā. Turklāt agrā pavasarī, kad sniegs nokūsis un zeme nožuvusi, vējš pa pilsētu dzenā smiltis, kas ziemā kaisītas uz ledainajām ielām.

VĒJA REŽĪMS RĪGĀ 1999. GADĀ

1999.gads Rīgā nebija vētru gads. Gada, kā arī tā mēnešu vidējais vēja ātrums bija par 0.3-1.8 m/s mazāks kā parasti.

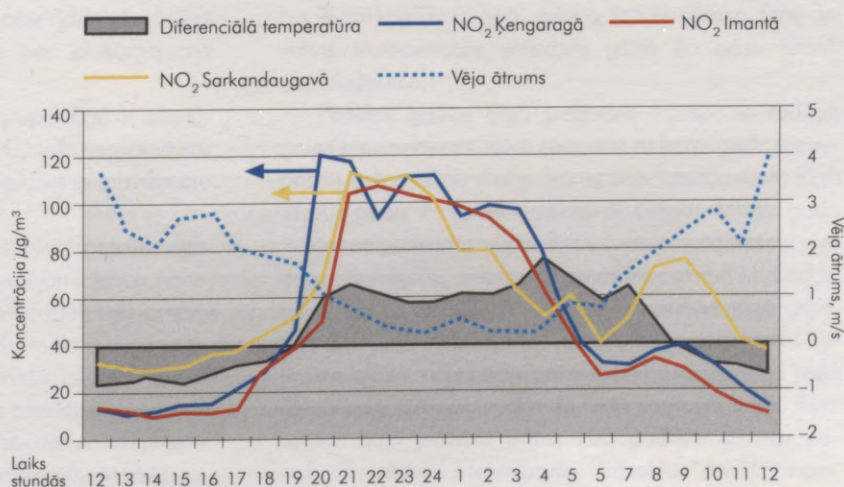
Aukstajā gada laikā vējš pārsvarā pūta ar ātrumu 2-5 m/s; novembrī, decembrī, janvārī, kad parasti vējš ir visstiprākais – ar ātrumu 4-5 m/s. Vasarā dominēja viegls (1-3 m/s) vējš. Gada maksimālais vidējais vēja ātrums un brāzmas tika novēroti stipram vējam neraksturīgā laikā – 18. aprīlī, DA vējš sasniedza vidējo ātrumu 12 un brāzmās 21 m/s.

Valsts Hidrometeoroloģijas pārvaldes Vides kvalitātes novērojumu nodaļas dati

NELABVĒLĪGIE LAIKA APSTĀKĻI

No gaisa piesārņojuma viedokļa, nelabvēlīgi laika apstākļi ir tad, kad vēja ātrums ir neliels un gaisa temperatūra atmosfēras augstākos slāņos ir siltāka kā pie zemes. Tēlaini izsakoties, tad uz pilsētas ir it kā uzlikta siltā gaisa "cepure". Automašīnām, apkures katliem un rūpniecības uzņēmumiem turpinot darboties,

NO₂ piesārņojums Rīgā nelabvēlīgos laika apstākļos

piesārņojums neceļas gaisā un sāk uzkrāties. Nākamajā zīmējumā parādīta tāda situācija, kas bija novērojama 29.–30. martā. Rīgā kopumā visā teritorijā strauji sāk augt NO_2 piesārņojums, kā tikko vēja ātrums nokrities zem 2 m/s un diferenciālā temperatūra (temperatūru starpība gaisa slāņiem augstāk virs zemes un tuvāk zemei) kāpj uz augšu. Ja šāda situācija turpinās ilgāku laiku, tad gaisa piesārņojums var palikt bīstams. Rīgā šādas bezvēja situācijas novērojamas ļoti bieži naktīs, sevišķi pavasarī un vasaras beigās, rudenī. Naktīs gan transporta intensitāte ielās ir mazāka, gan ražošanas uzņēmumi lielākoties nestrādā. Nelabvēlīgs laiks Rīgā tiek novērots reti, jo dienā kaut neliels vējš ātri uzlabo situāciju. Tā, piemēram, 1998. gadā tādi gadījumi bijuši 4, bet 1999. gadā – 3.

TEMPERATŪRA

Augšējā zīmējumā mēnešu griezumā attēlots vidējās, maksimālās un minimālās temperatūras sadalījums Rīgā 1999. gadā.

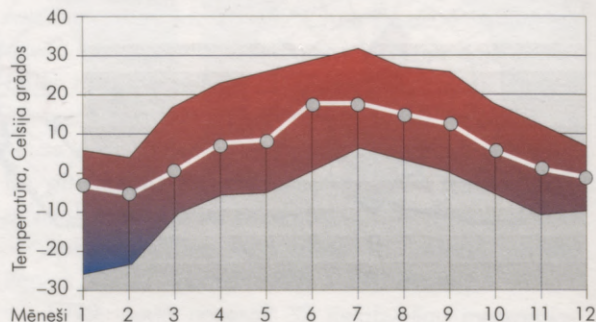
Kā redzams, 1999. gada vidējā temperatūra bija zemāka februārī, bet siltākie mēneši – jūnijs un jūlijs. Ja vēsākais mēnesis gada laikā var mainīties no decembra līdz februārim, tad siltākais mēnesis gandrīz vienmēr ir jūlijs, retāk – augusts.

1999. gadā 24% dienu temperatūra bijusi zem nulles, bet 19% dienu – virs $+15^\circ\text{C}$. Tātad, vidēji gada laikā 3/4 dienu temperatūra ārā ir virs nulles, un tikai 1/4 dienu – zem nulles.

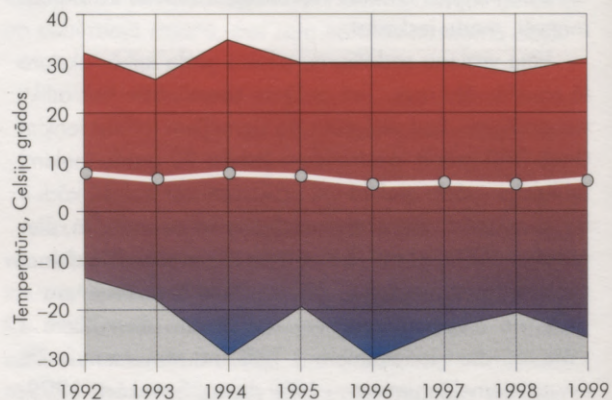
Pēdējos 8 gados vidējās temperatūras Rīgā svārstās no $+5.6^\circ\text{C}$ līdz $+5.8^\circ\text{C}$, siltākais ir bijis 1992. gads, vēsākais – 1996. gads. 1999. gada vidējā temperatūra

bija $+6.7^\circ\text{C}$, zemākā -25.5°C , bet augstākā – $+31.3^\circ\text{C}$.

1999. gada mēnešu vidējās, zemākās un augstākās temperatūras Rīgā

Vidējās, minimālās un maksimālās temperatūras pēdējos 8 gados Rīgā

Gaisa kvalitāte Rīgā ir pašvaldības uzmanības lokā jau kopš 1992. gada, kad Rīgas un Norčepingas pilsētu sadraudzības līguma ietvaros Rīgas pilsēta saņēma Zviedrijas valdības dāvanu – gaisa kvalitātes kontroles un piesārņojuma modelēšanas sistēmu AIRVIRO. Tad arī darbu Rīgas domē uzsāka Vides aizsardzības pārvaldes Gaisa monitoringa nodaļa (no 1999. gada 1. janvāra Vides departamenta Gaisa aizsardzības nodaļa). 1994. gadā Rīgas dome no Zviedrijas saņēma arī nepārtrauktas darbības gaisa piesārņojuma mēraparatūru.

Šis naudas izteiksmē ļoti iespaidīgais Zviedrijas dāvinājums ļāva Rīgā uzsākt gaisa kvalitātes monitoringu pašvaldības līmenī, izmantojot tehniku un tehnoloģiju, kas atbilst augstākajam līmenim, kāds šobrīd tiek lietots Eiropā.

Informāciju par gaisa piesārņojumu pilsētā Rīgas domes Gaisa aizsardzības nodaļa iegūst gan aprēķinu ceļā (izmantojot AIRVIRO sistēmas datu bāzi par stacionārajiem piesārņojuma avotiem un par transporta plūsmu intensitāti vairāk nekā 300 Rīgas ielu posmos), gan tiešu mērījumu ceļā (izmantojot DOAS mēraparatūru).

Gaisa piesārņojumu Rīgā rada rūpniecības uzņēmumi, siltumenerģētikas objekti un transports. Pēdējos desmit gados izmaiņas valsts ekonomiskajā dzīvē jūtami ietekmējušas arī gaisa kvalitāti Rīgā.

Kopš 90. gadu sākuma būtiski izmainījusies situācija rūpniecībā: daudzas lielas rūpnīcas slēgtas vai strādā ļoti ierobežotā apjomā. Atsevišķos rūpnīcu korpusos darbojas ražotnes vai darbnīcas, iekārtotas noliktavas. Lielākā daļa ražotņu Rīgā šobrīd ir nelielas, to darbības veidi visbiežāk ir automašīnu remonts, servisa pakalpojumi, kokapstrāde, pārtikas produktu ražošana, metāllūžņu griešana un daži citi. Kopējais ar rūpniecību saistīto izmešu avotu skaits Rīgā joprojām ir diezgan liels, bet ievērojami samazinājušies atmosfērā gada laikā izmesto kaitīgo vielu daudzumi.

90. gados aktivizējusies saimnieciskā darbība Rīgas ostā, kur ievērojamos apjomos notiek naftas produktu, dažādu ķīmisko vielu un kokmateriālu pārkraušana un transportēšana. Ostas rajons šodien ir kļuvis par nozīmīgu gaisa piesārņotāju pilsētā. Atmosfērā galvenokārt nonāk benzīna un dīzeļdegvielas tvaiki, benzols, toluols, ksilols, citi ogļūdeņraži. Gaisā nereti jūtama nepatīkama smaka, tādēļ šajā rajonā dzīvojošie rīdzinieki sūdzas par gaisa kvalitāti un uztraucas par piesārņojuma ietekmi uz veselību.

Otra liela gaisa piesārņotāju grupa Rīgā ir siltumenerģētikas objekti, sākot ar TEC, siltumcentrālēm, dažādās jaudas katlu mājām un beidzot ar privātmāju krāsnīm un kurtuvēm.

Lielajās katlu mājās ir mazāka piesārņojošo vielu izmete uz kurināmā vienību, jo ir iespējams labāk noregulēt degšanas režīmu, tādējādi lietderīgāk tiek izmantots kurināmais. Bez tam šādām katlu mājām ir augstāki dūmeņi, kas nodrošina labāku izmešu izkliedi. Tomēr šobrīd Rīgā ir novērojama tendence atteikties no centralizētās siltumapgādes un tās vietā izbūvēt un ekspluatēt autonomas apkures sistēmas. Vecajās siltumtrasēs ro-

Dace Danilāne

GAISA KVALITĀTE RĪGĀ

das lieli siltuma zudumi, tāpēc pašlaik lielās katlu mājās nav ekonomiski izdevīgas.

Galvenā problēma šajā gaisa piesārņotāju grupā ir tāda, ka, sadedzinot sēru saturošu kurināmo (ogles, mazutu, šķidro krāšņu kurināmo), atmosfēra tiek piesārņota ar sēra dioksīdu. Turklāt to katlu māju izmešos, kuras izmanto cieto kurināmo, ir liela pelnu un sodrēju (cieto daļiņu) koncentrācija, jo nepietiekamā daudzumā tiek uzstādītas dūmgāzu attīrīšanas iekārtas.

Vēl viena problēma saistīta ar to, ka, izmantojot fosilo kurināmo (naftas produkti, gāze), vielu biokīmiskajā apritē iesaistās aizvien vairāk oglekļa. Gaisā ievadītais CO₂ daudzums ir atkarīgs no kurināmā daudzuma, veida un oglekļa satura tajā. Piemēram, sadedzinot mazutu, veidojas par 37% vairāk CO₂ izmešu nekā sadedzinot dabas gāzi. Bet CO₂ ir viena no siltumnīcas efektu izraisošām gāzēm, un Latvija ir apņēmusies pildīt starptautiskās saistības globālo klimata pārmaiņu novēršanai. Tas nozīmē, ka mums jāizmanto visas iespējas, lai samazinātu siltumnīcas efektu izraisīto gāzu ievadīšanu atmosfērā. Lai gan Latvijā siltumnīcas efektu izraisīto gāzu izmeši ir vieni no mazākajiem Eiropā, mums tomēr jāseko tam, lai valsts ekonomiskās attīstības gaitā šo gāzu izmeši nepalielinātos.

Pēdējos gados Rīgā pieaudzis transporta radītais gaisa piesārņojums, kura cēlonis ir ar katru gadu pieaugošais automašīnu skaits. Transporta līdzekļu skaits Rīgā 2000. gada 1. janvārī salīdzinājumā ar 1999. gada 1. janvāri palielinājies par 7,8% (vieglo automašīnu pieaugums – 7,3%, smago automašīnu pat 8,3%). Saskaņā ar CSDD 2000. gada 1. janvāra datiem Rīgā reģistrēti 221 307 transporta līdzekļi, kuru sadalījums redzams attēlā. Šāds transporta līdzekļu daudzums rada lielu slodzi pilsētas centra samērā šaurajās ielās, kuru lielākā daļa plānota pirms 100 gadiem un nav paredzēta tādām transporta līdzekļu daudzumam.

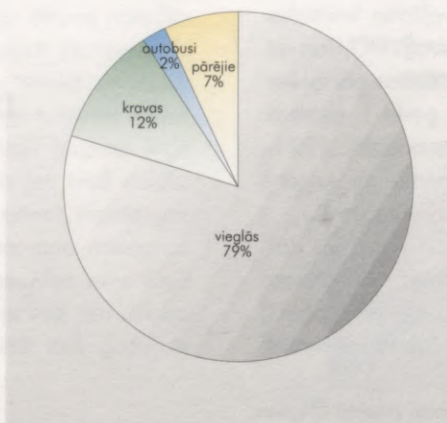
Piemēram, Brīvības ielā starp Cēsu un Tallinas ielām satiksmes intensitāte ir 28 400 transporta vienību diennaktī (Rīgas domes Satiksmes departamenta 2000.g. februāra dati). Salīdzinot ar 1996. gadu, plūsmas pieaugums ir 16%, turklāt veiktie mērījumi liecina, ka Brīvības iela faktiski ir izsmēlusī savas caurlaides spējas. Satiksmes departaments uzskata, ka pēdējos gados visos Rīgas svarīgākajos transporta kustības mezglos satiksmes intensitātes pieaugums ir 16-25%. Turklāt lielākā daļa (87%) Rīgā reģistrēto vieglo automašīnu ir vecākas par 10 gadiem. Jo jaunāks ir automašīnas modelis, jo mazāks ir oglekļa dioksīda saturs tās izmešos.

Automašīnu izplūdes gāzu saturu un daudzumu nosaka izmantotā degviela un nobrauktā ceļa garums. Vismazāk kaitīgo savienojumu rodas no dabas gāzes, bet to izmanto niecīgs skaits automašīnu īpašnieku. Sadegot ar gaisu nepilnīgi samaisītai degvielai (vai arī degvielai sadegot nepilnīgi), gaisā nokļūst slāpekļa oksīdi, oglekļa oksīds, oglekļa dioksīds, kvēpi, bet, sadedzinot dīzeļdegvielu, arī sēra dioksīds. Visvairāk izplūdes gāzu rodas, automašīnai darbojoties tukšgaitā un uzsākot kustību, bet vismazāk – braucot ar ātrumu 60–70 km/stundā.

Autotransports ir galvenais gaisa piesārņotājs ar tādām vielām kā slāpekļa oksīdi, oglekļa dioksīds un ozons (neietilpst izplūdes gāzu sastāvā, bet rodas fotoķīmiskās reakcijās). Par to liecina gaisa piesārņojuma mērījumi pilsētas centrā – Kr.Valdemāra un Brīvības ielās, Raiņa bulvārī, Centrālās stacijas laukumā. Arī lielāko daļu no oglekļa oksīda piesārņojuma Rīgā dod transports.

Gaisa kvalitāti pilsētā būtiski ietekmē meteoroloģiskie apstākļi. Stiprs vējš "iztīra" pilsētu, samazinot piesārņojumu. Savukārt īpašos meteoroloģiskajos apstākļos (lēns vējš, temperatūras inversija, t.i., gaiss tuvu pie zemes ir vēsāks nekā augstāk esošais) gaisa piesārņojums palielinās uz uzkrāšanās rēķina. Inversās temperatūras situācijas veidojas, piemēram, zemei strauji atdziestot vasaras naktīs vai, ja virs atdzisušas zemes ieplūst gaiss no jūras. Piesārņojums netiek ārā no inversijas apgabala, un piesārņojošo vielu koncentrācijas aug. Tikai vēja virziena maiņa un vēja ātruma palielināšanās var izjaukt inversās

Uz 2000. gada 1. janvāri Rīgā reģistrētas 221 307 transporta vienības

temperatūras situāciju un "izvēdināt" pilsētu. Saulainās vasaras dienās, kad vēja ātrums neliels, krasi pieaug transporta radītais piesārņojums Rīgas centrā un veidojas t.s. smogs. Smoga laikā rīdzinieki sūdzas par sliktu, smirdošu gaisu, veselības problēmām. Šādos apstākļos pasliktinās cilvēku pašsajūta, samazinās darbības spējas, novērojams izteikts nogurums. 1999. gada vasarā, kas bija saulaina un karsta, darbinieki no iestādēm, kuras atrodas Kr.Valdemāra ielas sākumā, Brīvības, Lāčplēša un Merķeļa ielās, bieži zvanīja uz Gaisa aizsardzības nodaļu un sūdzējās par gaisa kvalitāti.

Lai vērtētu gaisa kvalitāti, jāzina konkrētu piesārņotājvielu koncentrācijas apkārtējā gaisā un tās jāsālsalīdzina ar Latvijā spēkā esošiem gaisa kvalitātes standartiem (normatīviem). Gaisu piesārņojošo vielu kaitīgās ietekmes uz cilvēka veselību vai vidi novēšanai vai samazināšanai ir noteikts pieļaujamais piesārņojuma līmenis – robežlielums vai arī maksimāli pieļaujamā koncentrācija.

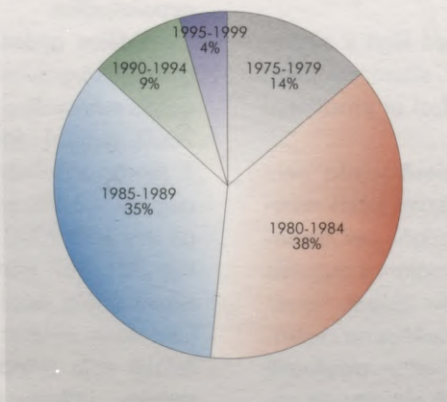
Ar 2000. gada 1. janvāri stājās spēkā Ministru kabineta Noteikumi "Par gaisa kvalitāti". Šajos Noteikumos pieņemti gaisa piesārņojošām vielām, tajā skaitā arī slāpekļa dioksīdam, sēra dioksīdam un ozonam, kuru koncentrācijas pilsētā mēra Rīgas domei piederošā mēraparatūra, noteikti jauni Eiropas Savienības prasībām atbilstoši kvalitātes standarti (robežlielumi).

No plašā piesārņotājvielu klāsta sīkāk apskatīsim tās, kurām ir būtiska ietekme uz gaisa kvalitāti Rīgā.

Slāpekļa dioksīds (NO₂) ir stabila dzeltenīgas krāsas gāze, kas rodas visos sadegšanas procesos augstā temperatūrā (arī automašīnu iekšdedzes dzinējos). Slāpekļa dioksīds stipri pazemina redzamību un piešķir pilsētas gaisam raksturīgu brūnu nokrāsu.

Tā kā slāpekļa dioksīds ir gāze, tā kaitīgā iedarbība galvenokārt saistīta ar elpošanu. Paaugstinātas NO₂ koncentrācijas gaisā kairina elpošanas ceļus, bojā plaušu audus, pazemina organisma pretošanās spējas slimībām, kā arī pazemina asinsspiedienu un izraisa asins sastāva izmaiņas. Sevišķi jūtīgi pret paaugstinātu NO₂ saturu gaisā ir astmas slimnieki, veci cilvēki un bērni, kuriem ir pazeminātas imūnsistēmas aizsardzības spējas. Skābo lietu veidā

Uz 2000. gada 1. janvāri Rīgā reģistrētās vieglās automašīnas pēc izlaiduma gada (%)

slāpekļa dioksīds nodara bojājumus augu valstij, pie tam sevišķi jūtīgi ir skuju koki – priedes un egles.

NO₂ koncentrācijas gaisā ir atkarīgas no gadalaika un meteoroloģiskajiem apstākļiem, atšķiras darba dienās un izejamās dienās, kā arī jūtami mainās dienakts laikā.

Lai gan NO₂ gaisā nonāk arī no stacionārajiem piesārņojuma avotiem (ražošanas uzņēmumu un katlu māju dūmeņiem), galvenais apkārtējā gaisa piesārņojuma avots ar slāpekļa dioksīdu Rīgā ir transports (līdz 80%).

Lielākā Rīgas daļa šodien elpo gaisu, kurā slāpekļa dioksīda koncentrācija ir 40 μg/m³. Vairākās vietās Rīgas centrā (Kr.Valdemāra, Brīvības, Marijas-Čaka, Eksporta, Hanzas un citās ielās) piesārņojums sasniedz pat 55-60 μg/m³, veidojot augsta piesārņojuma "salas". Arī Eiropas lielākajās pilsētās NO₂ gada vidējās vērtības parasti ir robežās 40-60 μg/m³.

Viena no stipri piesārņotām vietām pilsētas centrā ir Vecrīga, kas 1998. gadā tika iekļauta UNESCO pasaules kultūras mantojuma sarakstā. Pašreiz NO₂ koncentrācija Vecrīgā ir robežās no 50 līdz 60 μg/m³. Galvenais iemesls gaisa piesārņojumam Vecrīgā ir nevis samērā intensīvā mašīnu pārvietošanās pa Vecrīgu, bet gan transporta plūsmas 4 galvenajās ielās, kas apjož Vecrīgu – 11. novembra krastmalā, Kr.Valdemāra ielā, Aspazijas un Basteja bulvāros un 13. janvāra ielā.

Vasarās slāpekļa dioksīda koncentrācijas būtiski nepalielinās, bet augsta piesārņojuma zonas kļūst plašākas. Nelabvēlīgos meteoroloģiskajos apstākļos gan ziemā, gan vasarā NO₂ koncentrācija pilsētas centrā sasniedz 60 μg/m³. Lielas koncentrācijas reģistrētas arī darbadienu rītos un vakaros (transporta intensitātes maksimumstundās). Tā kā slāpekļa dioksīds ir salīdzinoši smaga gāze, kas slikti izkliedējas, tad paaugstināta koncentrācija novērojama arī pēc satiksmes intensitātes samazināšanās.

Saskaņā ar jaunajiem Ministru kabineta Noteikumiem 2000. gadā 1 stundas robežlielums slāpekļa dioksīdam ir 300 μg/m³, un to drīkst pārsniegt ne vairāk kā 18 reizes gadā. Jāatzīmē, ka tik augsta NO₂ koncentrācija Rīgā nekad nav reģistrēta. Slāpekļa dioksīda

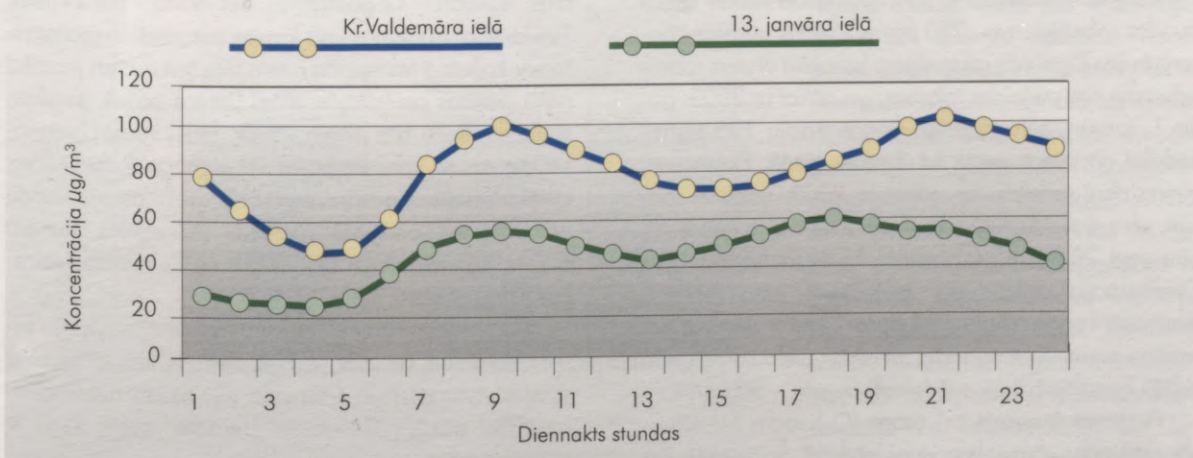
stundas robežlielumam ir paredzēta pielāgta robeža. Tas nozīmē, ka, sākot ar nākamā gada 1. janvāri, šogad atļautā koncentrācija lineāri jāsamazina, lai 2010. gada 1. janvārī sasniegtu stundas robežlielumu – 200 μg/m³. Slāpekļa dioksīdam limitēta arī gada vidējā vērtība – gada robežlielums cilvēka veselības aizsardzībai – šogad tie ir 60 μg/m³. Arī šim robežlielumam ir pielāgta robeža, un ar 2010. gada 1. janvāri Latvijā būs jāievēro robežlielums – 40 μg/m³. Ievērot ES prasībām atbilstošus gaisa kvalitātes standartus slāpekļa dioksīdam Rīgā nebūs viegls uzdevums. Pasaules Veselības Organizācijas ieteiktā gada vidējā slāpekļa dioksīda koncentrācija ir zemāka – 30 μg/m³.

Galvenais **sēra dioksīda** (SO₂) rašanās cēlonis ir sēru saturošā kurināmā (akmeņogles, mazuts, šķidrās kurināmās, kūdra) sadedzināšana. Kopā ar kvēpiem sēra dioksīds ir visvairāk kontrolētais un ievēribu guvušais gaisa piesārņotājs jau kopš 19. gs. beigām. SO₂ daudzums katlu māju un kurtuvju izmešos atkarīgs no sēra satura kurināmajā – dažos šķidrās kurināmās veidos un akmeņogļu šķirnēs sēra saturs ir ievērojams (mazutā un izlietotās eļļās – vairāk par 2 svara procentiem, akmeņoglēs – 0,5-2 svara procenti). Arī automašīnas, kas brauc ar dīzeļdegvielu, ir SO₂ izmešu avots. Sēra piesārņojuma avots ostas rajonā ir dīzeļdegvielu izmantojošie kuģi. To apliecina mērījumi Tvaika ielā – paaugstinātas SO₂ koncentrācijas novērojamas tajos gadījumos, kad SIA "Latvijas – Rietumu Termināls" izmantotajā ostas daļā atradušies kuģi, kuros tiek pārvadāti naftas produkti.

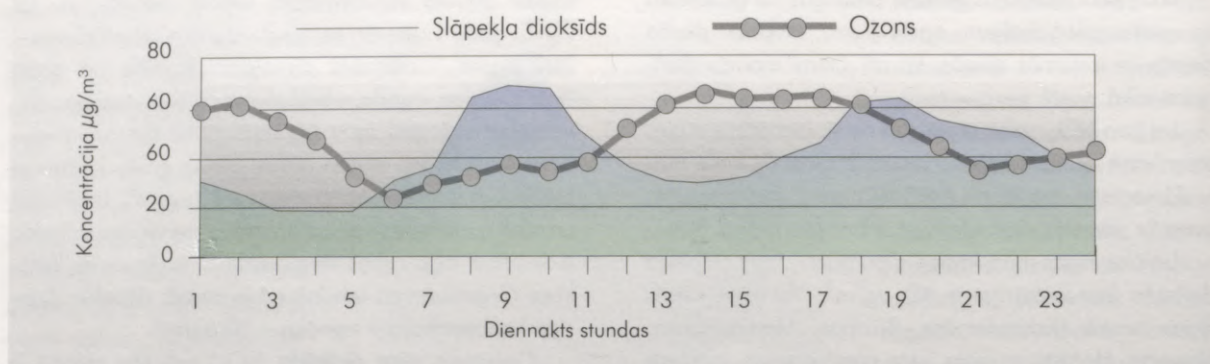
SO₂ gaisā ir ļoti higroskopisks un piesaista ūdeni no apkārtējās vides, tādējādi veicinot mākoņu un skābu nokrišņu veidošanos. Skābais lietus bojā ne tikai drēbes un apavus, bet, izraisot kalņakmens eroziju, arī vēsturisko ēku fasādes un cīņus, veicina dzelzs un tērauda izstrādājumu koroziju. Cilvēkiem augsta sēra dioksīda koncentrācijas kairina deguna un elpvada gļotādas, aerosola veidā iekļūst plaušās un izraisa elpošanas ceļu iekaisumu.

Sēra dioksīds pieder pie izmešiem, kas var tikt aiznesti tālu no izcelšanās vietas. Skursteņa augstuma

Raksturīga NO₂ koncentrācija Rīgā darba dienā

Slāpekļa dioksīda un ozona koncentrāciju izmaiņas tipiskā darba dienā ielā ar vidēju transporta plūsmu

palielināšana ir viens no efektīgākajiem līdzekļiem, lai SO_2 izkliedētos augstu atmosfērā un maz piesārņotu tuvāko apkārtni.

Gaisa piesārņojumam ar sēra dioksīdu ir izteikti sezonāls raksturs – rudens–ziemas periodā tas ir 2–3 reizes lielāks.

Piesārņojums ar sēra dioksīdu dažādās vietās Rīgā ir atšķirīgs. Sēra dioksīda piesārņojums ziemā no stacionārajiem avotiem nepārsniedz $16 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Vislielākais piesārņojums ar sēra dioksīdu ir Zemgales priekšpilsētā (Āgenskalna rajonā). Nākošais piesārņotākais ir Ziemeļu rajons. Vidzemes un Latgales priekšpilsētās piesārņojums ir stipri mazāks. Rīgā ir daudz privātmāju, kuras apkurei izmanto sēru saturošu kurināmo. Privātmāju ieguldījumu gaisa piesārņošanā grūti aprēķināt, bet no informācijas, kas ir Gaisa aizsardzības nodaļas rīcībā par Zemgales priekšpilsētu un Ziemeļu rajonu, jāsecina, ka privātmāju kurtuves un krāsnis dod ne mazāk kā 40% no kopējā SO_2 piesārņojuma.

Kopumā sēra dioksīda koncentrācija Rīgā līdz šim spēkā esošos normatīvos nepārsniedza, un nebūs arī īpaši grūti ievērot sēra dioksīdam noteiktos jaunus gaisa kvalitātes normatīvus.

Ministru kabineta Noteikumi cilvēka veselības aizsardzībai nosaka gan 1 stundas, gan 1 dienas (24 stundu) robežlielumus. Stundas robežlielumam ir pielaišanas robeža – 2000.g. stundas robežlielums ir $500 \mu\text{g}/\text{m}^3$, un to nedrīkst pārsniegt vairāk kā 24 reizes gadā. Sākot ar nākamā gada 1. janvāri, šī koncentrācija katru mēnesi lineāri jāsamazina un 2005. gadā stāsies spēkā stundas robežlielums – $350 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Šādas augstas koncentrācijas Rīgai nav raksturīgas. Savukārt dienas robežlielumam nav pielaišanas robežas, un, sākot ar 2005. gada 1. janvāri, sēra dioksīda koncentrāciju $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$ nedrīkst pārsniegt vairāk kā 3 reizes gadā. Ekosistēmu aizsardzībai noteikts, ka, sākot ar 2003. gada 1. janvāri, sēra dioksīda vidējā koncentrācija ziemā nedrīkstēs pārsniegt $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Interesanti, ka Pasaules Veselības Organizācija uzskata par pieļaujamo sēra dioksīda diennakts koncentrāciju $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$, kas ir zemāka par Latvijas normatīvos noteikto, savukārt pieļaujamā gada vidējā koncentrācija ir salīdzinoši augsta – $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Piezemes (troposfēras) ozons (O_3) rodas fotoķīmiskās reakcijās ultravioleto staru ietekmē. Šajās reakcijās

piedalās mašīnu izplūdes gāzu izmeši (slāpekļa oksīdi, nepilnīgi sadeguši oglekļa dioksīdi) un gaisā esošais skābeklis. Ozons ir kaitīga šajā rakstā jau pieminētā smoga sastāvdaļa. Ja slāpekļa dioksīda un oglekļa dioksīda koncentrāciju izmaiņas diennaktī līdzīgas transporta plūsmas intensitātei ielās, tad ozona koncentrācija izmainās apgriezti proporcionāli – kad slāpekļa dioksīda ir mazāk, ozona ir vairāk.

Ozona koncentrācijas Rīgā iespējams vērtēt, salīdzinot mērījumu rezultātus dažādās pilsētas vietās. Salīdzinājumam izvēlēta ozona vidējā diennakts koncentrācija 21. augustā laika posmā no 1995. līdz 1999. gadam. Paaugstināta ozona koncentrācija vispirms iedarbojas uz cilvēkiem, kuri slimo ar hroniskām elpošanas ceļu slimībām. Taču arī veselīgi cilvēki ozons kairina acis, izraisa bronhītu, bojā plaušas, veicina astmas rašanos, īpaši bērniem. Paaugstināts ozona daudzums piezemes gaisā rada galvassāpes, nogurumu, mazina darbaspējas.

Ozons pieder pie vielām, uz kurām attiecas ES prasībām atbilstošie kvalitātes standarti. Līdz šim lietotie normatīvi par pieļaujamo uzskatīja 2 reizes zemāku ozona koncentrāciju nekā jaunie Noteikumi (runājot par pieļaujamo diennakts vidējo koncentrāciju). Ievērojot šo normatīvu ($30 \mu\text{g}/\text{m}^3$), visās vietās, kur Rīgā mērīts gaisa piesārņojums, konstatētas paaugstinātas ozona koncentrācijas (katru dienu un visu gadu). Ar 2000.g. 1. janvāri 24 stundu robežlielums veģetācijas aizsardzībai ir $65 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Mērījumu rezultāti Tvaika ielā rāda, ka arī šī koncentrācija 2000. gada janvārī pārsniegta 8 gadījumos, februārī – 12 gadījumos, bet martā – pat 21 reizi. Tvaika ielai raksturīgs liels kravas automašīnu īpatsvars, tomēr kopumā transporta intensitāte šeit ir stipri mazāka nekā pilsētas centrālajās ielās. Dienas paliek garākas, saulainu dienu būs arvien vairāk, tādēļ varam prognozēt, ka ozona koncentrācijas vēl pieaugs. Robežlielums cilvēka veselības aizsardzībai ($110 \mu\text{g}/\text{m}^3$ astoņu stundu novērošanas periodā) ozonam ir noteikts samērā augsts, bet pārsniegts tiek centrā un Ķengaragā vairākas reizes mēnesī.

No oglekļa dioksīdiem – gaisa piesārņotājiem īpašu uzmanību pelna benzols (C_6H_6). Benzols ietilpst benzīna sastāvā (parasti ir 2–4 tilpuma %), kā arī automašīnu izplūdes gāzēs. Galvenais benzola avots Rīgā ir autotransports.

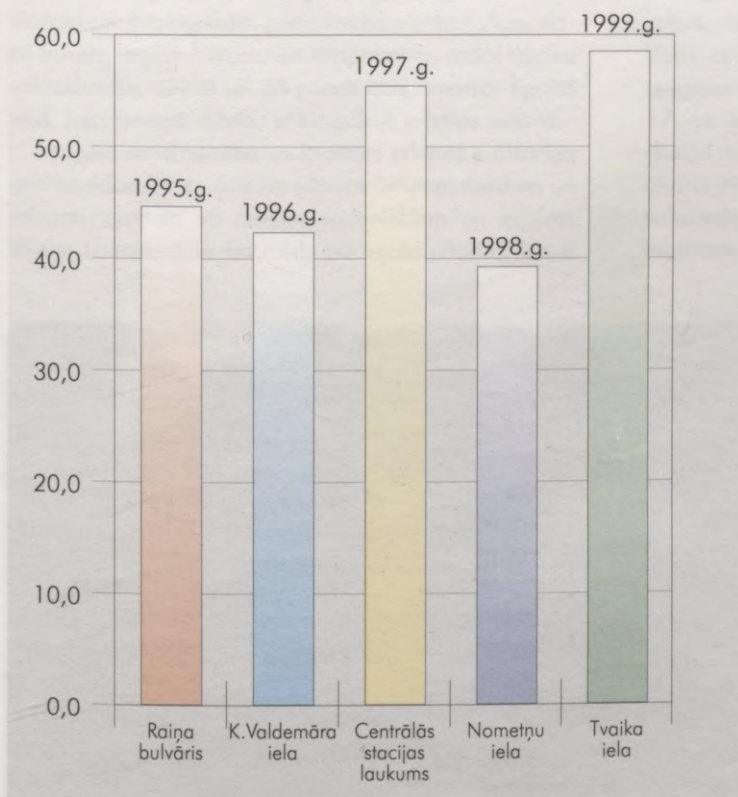
Benzola bīstamību nosaka tas, ka tā ir kancerogēna viela, t.i., tāda, kas palielina varbūtību cilvēkiem saslimt ar vēzi (leikēmiju). Tā kā maksimāli pieļaujamā diennakts vidējā koncentrācija benzolam ir augsta – $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$, tad Rīgas ielās tā netiek pārsniegta. 1999. gadā un 2000. gada ziemas mēnešos benzola koncentrācija Tvaika ielā ir robežās $10\text{--}18 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Pilsētas centrā izmērītās benzola koncentrācijas ir ievērojami lielākas: Kr.Valdemāra ielā (1996. gadā) – $43,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$, Raiņa bulvārī (1995. gadā) – $32,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$, Centrālās stacijas rajonā (1997. gadā) – $45,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Eiropā benzolam kā kancerogēnai vielai vispār nepastāv normatīvi un par pieļaujamu benzola koncentrāciju pilsētā uzskata – $10\text{--}15 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Ievērojot Eiropas nostādnes, Rīgas centrā konstatētās benzola koncentrācijas jāvērtē kā stipri paaugstinātas.

Eiropas Savienībā ietilpstošās valstis pagaidām nav vienojušās par šīs vielas nosacīti pieļaujamo koncentrāciju, bet no 2010. gada to plānots noteikt ļoti zemu – $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Arī Latvijai, kas gatavojas iestāties Eiropas Savienībā, būs jāreķinās ar šo prasību un nopietni jāapsver visas iespējas benzola koncentrācijas samazināšanai.

Vēl viens gaisa piesārņotājs Rīgā ir **formaldehīds** (HCO) (arī kancerogēna viela), kas rodas fotoķīmiskās reakcijās starp transporta izplūdes gāzēs ietilpstošajiem slāpekļa oksīdiem, ogļūdeņražiem, kā arī ūdens tvaikiem un skābekli. Rīgas domes Gaisa aizsardzības nodaļas rīcībā esošie formaldehīda koncentrācijas mērījumu rezultāti (mērījumu periods 1994.–1999.g.)

Diennakts vidējā ozona koncentrācija Rīgā
21. augustā $\mu\text{g}/\text{m}^3$

rāda, ka visās mērījumu vietās 2–3 reizes tiek pārsniegta Latvijā spēkā esošā norma – maksimāli pieļaujamā diennakts vidējā koncentrācija – $3 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Tā, piemēram, Tvaika ielā, kur mērījumi veikti 1999. gadā, formaldehīda vidējā koncentrācija bija $8,2 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Pasaules Veselības Organizācija rekomendē formaldehīda gada vērtību ne augstāku par $0,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Paaugstināta formaldehīda koncentrācija gaisā kairina gļotādu, rada elpošanas orgānu un alerģiskas saslimšanas.

Kopumā gaisa piesārņojums Rīgā ir aktuāla vides problēma, īpaši pilsētas centrālajā daļā. Kādas izmaiņas gaisa kvalitātē varam sagaidīt tuvākajos gados?

Rūpniecības uzņēmumu radītais gaisa piesārņojums Rīgā nekad vairs nesasnies tādu īpatsvaru kā padomju periodā. Ražošanas attīstība Rīgā saistās ar jaunām tehnoloģijām, kas, ja arī nebūs pašas modernākās, tomēr būs videi saudzīgas. Jau šodien Rīgā minimālu gaisa piesārņojumu rada kompāniju "Statoil" un "Neste" degvielas uzpildes stacijas, kā arī atsevišķas ražotnes, kuras strādā ar Rietumos pirtām tehnoloģiskajām iekārtām.

Lai samazinātu siltumenerģētikas uzņēmumu radīto gaisa piesārņojumu, jānomaina kurināmais (no sēru saturoša uz vidi maz piesārņojošo gāzi vai koksnī), jāuzstāda dūmgāzu attīstīšanas iekārtas. Pozitīvas pārmaiņas šajā virzienā jau notiek. Piemēram, 1999. gadā darbu uzsāka divas jaunas katlu mājas Bolderājā, kurās kā kurināmo izmanto gāzi. Līdz šim dzīvojamo fondu šajā Rīgas daļā ar siltumu nodrošināja a/s "Bolderāja", apkurei izmantojot mazutu. Virkni pasākumu gaisa kvalitātes uzlabošanai paredz tāds liels projekts kā Rīgas siltumapgādes sistēmas rehabilitācijas programma. Savukārt Rīgas domes siltumapgādes koncepcijā paredzēts, ka pilsētas centrālajā daļā dominējošā ir centralizētā siltumapgāde, bet autonomu apkures katlu uzstādīšana jau šodien ir iespējama tikai atsevišķos izņēmuma gadījumos. No 2000. gada pavasara Rīgas domē strādā siltumapgādes jautājumu pastāvīgā komisija. Jaunu lokālu siltumapgādes avotu projektēšanai un celtniecībai pilsētā nepieciešama komisijas atļauja. Tādā pat veidā Rīgas domē tiek izvērtēti rādnieku iesniegumi, kuros izteikta vēlme atslēgties no centralizētās siltumapgādes vai nomainīt kurināmo veidu. Lēmumu pieņemšanā viens no galvenajiem aspektiem ir gaisa piesārņojums attiecīgajā pilsētas daļā. Šo komisiju izveidošana un darbība ir apliecinājums pašvaldības izpratnei par gaisa kvalitātes uzlabošanas nepieciešamību Rīgā. Samazināt privātā sektora radīto gaisa piesārņojumu, kas rodas, apkurei izmantojot sēru saturošu un nekvalitatīvu, bet lētu kurināmo, tuvākajos gados būs grūti.

Tam nepieciešams ekonomiskās aktivitātes un iedzīvotāju dzīves līmeņa pieaugums valstī.

Galvenais cēlonis paaugstinātam gaisa piesārņojumam Rīgā ir arvien pieaugošais automašīnu skaits un transporta līdzekļu intensīvā kustība pilsētas ielās.

Lai samazinātu transporta radīto gaisa piesārņojumu, jārisina tādi jautājumi kā transporta plūsmu organizācijas uzlabošana, t.sk. sastrēgumu novēršana, stingrākas prasības automašīnu tehniskajam stāvoklim un degvielas kvalitātei.

Rīgas attīstības plāns 1995.–2005. gadam paredz vairāku nozīmīgu pilsēt būvniecības objektu projektēšanu un izbūvi pilsētā. Tādiem projektiem kā Daugavas ziemeļu šķērsojums un Austrumu maģistrāle būs svarīga nozīme gaisa kvalitātes uzlabošanā.

Jautājums par Daugavas šķērsojumu kļūst aktuālāks ar katru gadu. Šobrīd vēl nav zināms, vai Rīga iegūs jaunu tiltu, vai arī abus Daugavas krastus savienos tunelis. Tiek meklēta no visiem apsvērumiem piemērotākā vieta, veikti nepieciešamie izpētes darbi. Turpinās darbs pie Austrumu maģistrāles projektēšanas. Galvenais Austrumu maģistrāles uzdevums būs atslogot pilsētas centrālo daļu, slēgt kravas pārvadājumiem 11. novembra krastmalu, Krasta un Eksporta ielas. Vides departamenta Gaisa aizsardzības nodaļa vērtējusi pirmo divu maģistrāles posmu (Salu tilts – Lāčplēša – Braslas – Vairoga ielu savienojums un Ķīšezera ielas – Viestura prospekta savienojums) ietekmi uz gaisa kvalitāti. Noskaid-

rots, ka maģistrāles izbūve un ekspluatācija ievērojami samazinās gaisa piesārņojumu Vecrīgā (no 50–60 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ uz 30–40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) un daļēji arī pilsētas centrā.

1999. gada maijā Rīgas dome apstiprināja "Rīgas satiksmes koncepciju 1999.–2003. gadam". Koncepcijā paredzēts risināt arī jautājumus, kuriem ir tieša saistība ar gaisa kvalitātes uzlabošanu Rīgā. Vispirms jāpiemin koncepcijā paustā nostāja – pakāpeniski pilsētas centrā nodrošināt sabiedriskā transporta prioritāti. Šajā jomā svarīga ir gan elektriskā transporta īpatsvara palielināšana, gan autobusu parka atjaunošana.

Koncepcijā izstrādāta principiāla transporta organizācijas shēma. Tajā, piemēram, paredzēts, ka Vecrīga ir zona, kurā prioritāte jānodrošina gājējiem. Lai atslogotu centra ielu brauktuves no stāvošām automašīnām un palielinātu ielu caurlaides spējas, pilsētas centrālajā daļā paredzēta piecu daudzstāvu automašīnu stāvvietu būve.

Ļoti nepieciešama ir luksoforu un kustības vadības centra modernizācija. Jau pirmie Gaisa aizsardzības nodaļā veiktie aprēķini rāda, ka "zaļā viļņa" ieviešana, piemēram, Brīvības ielā samazinās gaisa piesārņojumu ar slāpekļa dioksīdu par 8–10%.

Gaisa kvalitātes uzlabošanas Rīgā nodrošinās tikai kompleksa pieeja šai problēmai. Gaisa piesārņojums skar katru no mums, tas būtu jāatceras vismaz tajos gadījumos, kad smoga situācijās ar Latvijas radio starpniecību rīdziniekus lūdz iespēju robežās nelietot personīgās automašīnas.

Pirms 800 gadiem Rīgā valdīja daba. Lielā upe Daugava, zarodamās attekās un vecupēs, ličoja vareno gultni pa dumburu mežiem pieaugušo palieni un smagnēji tuvojās jūrai, līdznesto smilšu un duļķu nastu guldīdama sēkļos un sērēs; no kurām dzima salas un pussalas. Pie pašas jūras tā ar pūlēm uzņēma pēdējo pieteku – Lielupi. Abpus Daugavai, pašķirdamies vien liča malā, ap sūnekļiem un pie lielajiem austrumkrasta ezeriem pletās meži. Ūdeņos, klajos un mežos mājāja raiba dzīvība. Nebeidzami plūda bioloģiski daudzveidīga, līdzsvarota dabas dzīve. Ap 1200. gadu šeit, ārkārtīgi vērtīgā Daugavas ūdensceļa krastā, piedzima pilsēta – sīks, iežogojumos noslēpies nākamās metropoles aizmetnītis.

Diemžēl pilsētas aug dabas pišļos. "Cilvēks ir pasaules dedzinātājs, kas visu mēģina pataisīt par malku, rezultāts ir ugunsgrēks, kurā aizvien ātrāk sadeg un pazūd liela daļa no Zemes dzīvās dabas" (Jāns Kaplinskis). Pilsētās šī uguns liesmo jo svelmaināk, un tagad Rīgas 307.14 kvadrātkilometros valda dabas pretmets – lielas pilsētas mākslīgās un pūsmākslīgās ekosistēmas. No bijušās dzīvās dabas tajās palikušas vien drumslas.

Veģetācija jeb augājs pilsētā pilda vitāli svarīgas funkcijas: uzlabo pilsētvides ekoloģisko stāvokli, ceļ tās estētisko kvalitāti, kompensē pilsētniekiem atrautību no dabas, rada vidi atpūtai u.tml. Augu daudzums ir ļoti svarīgs kritērijs, kas liecina par pilsētas pievilcību. Apzīmējums "zaļa pilsēta", "dārzu pilsēta" tradicionāli tiek lietots kā kompliments.

Augi, kas ir dzīvības pastāvēšanas pamatu pamats, ne vien ražo skābekli un akumulē ogļskābo gāzi. Nealgotie zaļie sanitāri aiztur arī milzumu putekļu un sodrēju (1 ha pilsētas meža gadā saražo skābekli vairākiem desmitiem cilvēku un uztver vairākus desmitus tonnu putekļu), atfira gaisu no dūmgāzēm un bagātina to ar fitoncīdiem (bioloģiskām pretmikrobu vielām). Augi slāpē troksni, regulē mitrumu un temperatūru, radot labāku mikroklimatu, turklāt vēl arī priecē acis, smaržo, ligojas vējā, šalc, ienesot dzīvību sastingušajā pilsētas ainavā.

Augāja daudzveidība un kvalitāte pilsētās ir atkarīga gan no dabas fona, gan no pilsētas lieluma, rakstura un vecuma, gan arī no pilsētas saimniekiem un iedzīvotājiem. Interesantāks tas mēdz būt vecās pilsētās, kas ir

Sniedze Laiviņa

RĪGAS VEĢETĀCIJA

administratīvi un kultūras centri. Jaunās pilsētās, pilsētu jaunajos rajonos un rūpniecības zonās, (vismaz tā tas ir postpadomju telpā un arī Latvijā), veģetācija ir trūcīga.

Dabas fons Rīgas lielākajā daļā ir diezgan vienuļš. Izplatītākā veģetācija zemajā, pārmitrajā līdzenumā, kurā izkaisītas kāpas (Rīgas "kalni"), ir sausi un purvaini priežu meži nabadzīgās smilšainās un kūdrainās augsnēs. Toties izcila ir ūdeņu bagātība, par kādu ne mazums pasaules pilsētu var vienīgi sapņot (lielas upes lejtece un grīva, plaši ezeri un jūra). Ūdens un pieūdens biotopi tad arī rada lielāko daudzveidību.

Rīgas dabas vide ir pārveidota. Stipri ir nolīdzināts reljefs, noraktas daudzas kāpas, bet zemumi – aizbērti. Visās apbūvētajās teritorijās ir radīti mākslīgi biotopi (augtenes). Visdramatiskāk ir cietusi Daugava. Kopš 17. gs. tās gultnes platums Rīgā ir sašaurināts gandrīz divkārt. Krastos mākslīgi iežņaugtā upe vairs nespēj meandrēt (līkumot) un patiesībā ir vien pusdzīva. Desmitiem salu, saliņu un pussalu ir apraktas un savienotas ar pamatkrastu. Aizbērtas ir attekas un vecupes, arī plaši palienes posmi. Netiešs, it kā negribēts, bet būtisks vides pārveidojums Rīgā ir milzīgais virszemes un apakšzemes ūdeņu, grunts, augšņu un gaisa piesārņojums un vides piegrūžojums.

Pilsētai augot, visu laiku sarūk veģetācijas platība un masa, turklāt noplicinās un vienkāršojas arī tās sastāvs. Vienas augu sabiedrības pagaiest tāpēc, ka ir iznīcinātas to augtenes, citas – jūtīgākās parasti ir tieši retākās un vērtīgākās – tādēļ, ka nepanes agresīvo piesārņoto pilsētas vidi. Tā, piemēram, iznīcinot palieņu

Tipisks ruderalais augājs.

Biezs pamežs priežu mežā.

biotopus, kas ir paši auglīgākie mērenajā joslā un kurus Eiropā tagad uzskata par īpaši saudzējamiem, maz kas ir palicis pāri no kādreiz bagātās Daugavas palieņu veģetācijas.

Modernajā pilsētā augāju aizvien vairāk cenšas kontrolēt un veidot. Augi lieliski atspoguļo vidi, tāpēc veģetācijas dati pieder pie svarīgākajām datu kopām vides indikācijā un prognozēšanā, un daudzās pilsētās tos tā arī lieto. Rīga šajā ziņā ir atpalikusi. Ir uzkrājis liels materiāls par floru, aizsargājamo un reto sugu atradnēm, ir daudz ziņu par pilsētas mežiem, 1991. gadā sastādīta pirmā Rīgas veģetācijas karte. Tomēr šie dati nav apkopoti, un sistemātisks Rīgas augāja monitorings (vides stāvokļa novērošana, kontrole un prognozēšana) netiek veikts.

Raksturīgākās lielu pilsētu, arī Rīgas, veģetācijas īpatnības ir savdabīga flora, kurā daudz svešzemju sugu, augāja sadrumstalotība, nestabilitāte un ruderalizācija. Rīgas veģetāciju 1991. gadā veidoja 66 augu sabiedrību tipi (nosacīti viendabīgs augājs, piemēram, priežu sils, vīgriežu pļava, aireņu zāliens), kas pieder pie 18 klasēm un 25 savienībām (Latvijā – 31 klase un 68 savienības). Vismazākā grupa ir jūras piekrastes, visplašākā – cilvēka stipri ietekmēto un mākslīgo biotopu augājs.

MĀKSLĪGO BIOTOPU AUGĀJS

Biotopi, kuros grunts un augsnes kārtā ir mākslīga vai arī stipri pārveidota, Rīgā aizņem 41% teritorijas. *Ruderalis* (no latīņu – šķembas, gruveši, atkritumi) augājs ir raksturīga un nepievilcīga pilsētu veģetācijas sastāvdaļa. Tas spontāni veidojas visās neapkopās un nekultivētās vietās, un Rīgā, diemžēl, ir pats izplatītākais (30% teritorijas), pat nepieskaitot ruderalizētos zālājus (11%) un dabiskajos biotopos izkaisītos ruderalos perēklišus.

Ruderalā veģetācija ir daudzveidīga, jo ir ekoloģiski ļoti plastiska un tai piemīt arī izcilas spējas piemēroties un ļoti ātri ieviesties. Tā spēj okupēt sausus grants uzbērumus un staignas krastmalas, irdenus kūdrājus un sablietētus pagalmus. Neiedomājamā pieticībā tā veļ dzīvību jaunuzbērtās kailās smiltīs un nedabiskā zilajā leknumā pieblīst vecu izgāztuvju indīgos, slāpekļa pārbagātajos trūdās. Apbrīnojamo amplitūdu nodrošina plašais sugu arsenāls. Tajā liels svars ir ienācējiem (adventīvām sugām jeb antropofītiem), kuriem svešās vides stresā gluži vai izmisīgi aug vairošanās potenciāls un agresīvas spējas izplatīties.

Rīga ir milzu centrs, caur kuru Latvijā ievazājas svešzemju sugas. Tās ieceļo pa Daugavu, caur ostām, pa dzelzceļu un autoceļiem. Kopā ar izejvielām, dzīvniekiem tās ievēd cilvēki. Piemēram, liela, specifiska dienvidniecisku augu grupa (Turkmēnijas, Transilvānijas, Daurijas stepju graudzāles, arī stepju līga un milzu vībotnes) Rīgā savulaik nokļuva kopā ar importēto jēlvilnu. Antropofītu kopums ir dinamisks, ļoti mainīgs, "ņirbošs". Rīgā vienlaikus varētu būt ap 300 šādu sugu. Sugas nāk un iet, bet viena daļa iedzīvojas un paliek.

Ruderalajās augtenēs, kur ienācēji lieliski konkurē ar lēnīgākajām un prasīgākajām vietējām (autohtonām) sugām, tie it kā aklimatizējas, pirms mēģina iekļūt arī dabiskākos biotopos, kuros sacensties ar

vietējām sugām ir daudz grūtāk. Tāpēc iespējamās sākas ruderalizētās nišās, kur dabiskā veģetācija ir ievainota vai iznīcināta. Sekmīgākās ekspansīvās sugas pašlaik ir vārpainā korinte, spožaugļu klintene, sarkanais un melnais plūškoks, sīkziedu sprigane, kuri pārņem mežus un krūmājus, kā arī plašu saaudžu veidotāji ruderalās vietās – Kanādas zeltgalvīte un topinambūrs, sakņu dārzu nelaime – sīkziedu sīkgalvīte, platlapainie krūmi – Japānas un Sahālinas sūrenes u.c. Minētās sugas ir savairojušās ne vien Rīgā, bet arī Pierīgā un iet aizvien tālāk.

Pašas izplatītākās Rīgā ir ruderalās smiltāju cietu un bišu amoliņa sabiedrības ar vībotnēm, Kanādas zeltgalvīti, topinambūru u.c. sugām. Tās klāj neapbūvētus un pusapbūvētus sausus, smilšainus klajumus, celtniecības objektus, dzelzceļa joslas, autoceļu malas, rūpnīcu, noliktavu, ostu teritorijas. Šādus objektus elementāri kopjot, neglīto un galvaspilsētā neiederīgo nezāliņu būtu daudz mazāk.

Otra tipiskākā ruderalā augāja grupa ir saistīta ar mitrākiem un auglīgākiem biotopiem. Šādas nitrofilas (slāpekļmīļi) gārsu, dižtīteņu, dadžu, nātru, balandu un balodeņu, sētložu, suņuburkšķu, usnu saaudzes kuplo izgāztuvēs un citās nekoptās vietās. Tās ir sastopamas visā Rīgā, bet parasti (neskaitot izgāztuves) nav lielas.

Apbūvei, kas veidota līdz 20. gs. 50. gadiem (7% teritorijas), ir raksturīga skopā *pagalmu veģetācija*. Šajā pilsētas daļā ar augiem klātā platība un augu masa ir vismazākā. Ir divi pagalmu augāja tipi. Asfaltētajos un noblietētajos pagalmos (pilsētas centrā) sastopamas gārsu-žodzeņu sabiedrības. Nedaudzie augi veģetē asfalta spraugās, sienmalēs, žogmalēs, iedobēs, ietvju malās, pamanās augt pat uz jumtiņiem, palodzēm – kur vien ir kaut saujīga augsnes. Šo trūcīgo, spontāno

augāju papildina koki (lielas liepas, kļavas, zirgkastaņas), kas Rīgā krāšņo gandrīz katru pagalmu, kā arī koku rindas ielu malās.

Ārpus pilsētas centra lielākoties ir smilšaini pagalmi. Tajos augu ir vairāk nekā asfaltētajos – maura sūrenes, maura kumelītes, maura skarenes, ceļtekas u.c. nomīdītu vietu sugas. Arī šajos pagalmos ir koki, ogu krūmi un puķu dobes. Kvar tālu iekšienē mēdz būt arī nelieli augļu dārzeņi.

Visos kopš 60. gadiem celtajos daudzstāvu dzīvojamajam namu masīvos, kā arī pie skolām, bērnudārziem, sabiedriskām ēkām, stadionos un skvēros ir sētie zālieni (11% teritorijas). Tiem lietots zāļu maisījums, kurā dominē daudzgadīgā airene. Tas ir vienkāršākais paņēmiens, kas dod ātru, bet ne labu rezultātu. (Līdzīgi ir arī ar Rīgā absolūti neiederīgajām ismūža papēlēm, ar kurām piestādīja pilnu pilsētu tikai tāpēc, ka tās ātri aug un prasa maz pūļu.) Airenes zelmenis nav noturīgs, to nāktos sevišķi rūpīgi kopt – bieži pļaut, laistīt, mēslo, atjaunot, taču Rīgā to reti kur dara.

Sausajos un smilšainajos jaunajos zālienos drīz vien radot nekārtīgu iespaidu, parādās ruderālās sugas, nezāles (sirmenes, bišu amoliņš, vibotnes, usnes) un pļavu augi (pelašķi, skābenes, pienenes). Vecākos zālienos, kur pamazām arī bez mēslošanas uzkrājas barības vielas, ieviešas kamolzāle, gōrsas, āboliņš, kā arī maura augi (maura sūrene, maura skarene, ceļtekas). Koki un krūmi zālienos lielākoties tiek stādīti pārāk mazi un tiek arī pavāji kopti, tāpēc tie ilgi ieaugas un jūtamu zaļumu dod tikai pēc gadiem. Labāk ir tajās vietās, kur būvējoties ir saudzēti jau esošie lapu koki. Imantā un Zolitūdē ļoti veiksmīgi atstāti melnalkšņi, bet saglabāt priedes praktiski neizdodas (Āgenskalna priedes). Tur, kur koki ir jau lieli, augāja kopmasa ir kaut cik apmierinoša (Jugla, Ķengarags), tomēr vairumā dzīvojamo masīvu koku ir daudz par maz.

DABISKO BIOTOPU AUGĀJS

Dabiskie biotopi, kas tik lielā pilsētā kā Rīgā visai nosacīti ir dabiski, aizņem trešo daļu (34%) teritorijas un ir koncentrēti pilsētas malās. Veģetācija tajos joprojām

Slikti kopts ruderalizēts zālājs.

it kā ir diezgan daudzveidīga, taču vairums augu sabiedrību ir vien fragmentāras un ātri var izzust.

Lielākās platības klāj priežu meži – varenākais, stabilākais un vērtīgākais Rīgas augājs. Visi Rīgas meži pieder pie meža parkiem un pilsētu parkmežiem un ir aizsargājami. Bez vidi stabilizējošā un dāsnā sanitāri higiēniskā devuma meži sniedz arī iespējas daudzveidīgai atpūtai. Rīdzinieki mežos pastaigājas, izved suņus, skrien, slēpo, braukā ar divriteņiem, ogo, sēņo, izbauda un iepazīst dabu.

Rīgā pašlaik ir ap 6000 ha meža zemju. Tas nebūtu maz, taču meži pilsētu tikai apjož, nevis caurauž. Centrā un dzīvojamajos masīvos saglabājušies vien nelieli puduri un birzis. Turklāt Rīgas koks ir priede, tā veido 90% visu mežaudžu, bet priežu meži ir par trausliem pilsētvidei. Labāk piesārņojumu un nomīņāšanu panes lapu koki (liepas, papeles, ozoli), arī egle ir mazliet izturīgāka par priedi.

Rīgas mežu pamats (85%) ir monotons – ļoti nabadzīgi (sili), nabadzīgi (mētrāji) un vidēji auglīgi (lāni) sausieņu priedāji. Meži sastāv no savrupiem gabaliem, joslām, daudziem fragmentiem, kas veido 10 masīvus. Lielākie (vairāk par 40% visu mežu) un dabiskākie meži plešas gar līci. Tie ir Bulļu, Kleistu–Bolderājas, Mangaļsalas un Vecāķu–Vecdaugavas trauslie, vietām izcili skaistie, sausie priežu sili un mētrāji piejūras kāpās un kāpu grēdās.

Otra liela josla (trešā daļa mežu) stiepjas pilsētas ziemeļaustrumu malā gar Ķīšezeru un Juglas ezeru un sastāv no četriem atdalītiem masīviem (Mežaparks, Jaunciema, Juglas un Šmerļa–Biķernieku meži). Šie masīvi ir mazāki nekā pie līča, turklāt vēl tie ir ielu un ceļu sašķērsoti. Tajos dominē priežu lāni, kas tagad ir stipri pārveidojušies.

Atlikusī piektdaļa mežu ir nelieli, šur tur izkaisīti fragmenti (Imantas–Mārupes un Šķirotavas meži) – lāni, mazliet – damakšņi, kas ir auglīgākie priedāji, nedaudz nosusināto āreņu un kūdreņu. Mitro un pārmitro priežu mežu jeb slapjāiņu un purvāiņu Rīgā ir palicis pavisam maz (ap 4% mežu). Slapjie priedulāji ar fagniem, zīlenēm, vaivariņiem, spilvēm ir Mārupē. Tie ir trausli kā visu purvāiņu augājs, bet nav pārāk degradēti, tādēļ ka ir maz piemēroti atpūtai.

Skarbajā, piesārņotajā pilsētvidei un zem lielā rekreācijas sloga Rīgas meži degradējas un pārmainās. Mežā nokļuvuša rīdzinieka ekoloģiskā izjūta un kultūras līmenis diemžēl ir satriecoši zems, viņš šeit nereti izturas visai barbariski. Lietu vēl pasliktina niecīgais mežu labiekārtojums un pavāji kopšana. Meži slim, ir ļoti izmīņāti un piegružoti. Visdegradētākie pašlaik ir sadrumstalotie, krustu šķērsu nostāigātie, nefīrie un piedrazotie Imantas

Nomīdīta kāpu meža degradācija.

meži, bet ne mazums līdzīgu noga-balū ir arī Šmerļa–Biķernieku, Juglas mežos un citur.

Pēdējos gadu desmitos mežos vērojams arī kaut kas it kā gluži pretējs – tie bagātinās ar barības vielām (eitrofikācijas), jo savu dara cilvēku un suņu izkārnījumi un urīns, atkritumi, slāpekļa nosēdumi no gaisa, izmīņātās zemsedzes noārdīšanās u.c.

Degradētie meži, cenzdamies pielāgoties un eitrofikācijas stimulēti, sāk pārveidoties. Pielāgošanās "reakcija" (cilvēka darbības izraisīta augāja maiņa jeb antropogēnā sukcesija) sākas mežaudzes zemākajos stāvos un pakāpeniski ceļas augšup. Vispirms pazūd nobradātie augsnes ķērpji, sūnas un priežu sējenīši, tad arī īstenās priežu mežu zemsedzes sugas – virši, brūklenes, mellenes, papardes, bet to vietā pamazām ienāk graudzāles (liektās sariņsmilgas, pļavas skarenes, smilgas, kamolzāle), arī citi pļavu un noru augi (margrietīņas, pēterenes, skābenes, maura skarenes, lielās ceļtekas, maura retēji), kas piecieš nomīņāšanu. Līdzās vietējām sugām "iekārtojas" un izplatās arī svešzemnieki, piemēram, sīkziedu sprigane, kura Rīgā pirmo reizi atrasta Bastejkalnā 20. gadsimta sākumā, bet tagad ar to ir pilni daudzi Rīgas meži.

Pēc tam pārmaiņas skar krūmus. Skrajajā krūmu stāvā sāk mainīties sugas, un tas kļūst biežāks un biežāks. Pagaist jūtīgie kadiķi, bet pilādžiem un krūkljiem pievienojas segliņi, jāņogas, bārbeles un ekspansīvie svešzemnieki – seni dārzabēgļi – korintes, klintenes un plūškoki. Vietām redzamas pat karaganas (dzeltenās akācijas), sniegogas un jasmīni. Juglas, Šķirotavas, Jaunciema, Šmerļa – Biķernieku mežos korintes jau kļuvušas par valdošo krūmu sugu. Līdzās krūmiem sakuplo arī lapu kociņi – kļavas, ozoli, vietām arī liepas, gobas un citi. Pamazām tie pāraug krūmus un zem priedēm sāk veidot otro koku stāvu.

Šādi meži vairs nav tik jūtīgi pret nomīņāšanu, turklāt tajos ir grūtāk staigāt, un cilvēki ir vairāk spiesti turēties uz takām. Taču gaismīle priede lielajā zālē un krūmos tikpat kā nespēj atjaunoties, un tā vien liekas, ka pēc kāda laika Rīgā vairs nebūs priežu mežu, kas šeit ir auguši simtiem gadu. To vietā varbūt šalkos platlapju audzes, ja vien šīs sugas patiešām spēs iedzīvoties tām it kā nepiemērotajos smilšainajos biotopos. Pārmaiņu ceļā vistālāk ir pavisam izveidoti Mežaparka, Juglas, Šķirotavas, Šmerļa – Biķernieku meži.

Mazāk pārveidoti ir Buļļu, Mangaļsalas masīvi, daļa Bolderājas mežu un viena daļa skaisto Vecāķu – Vecdaugavas silu un mētrāju. Tie ir arī gandrīz vai vienīgie meži Rīgā, kur, kaut nepietiekami, bet tomēr atjaunojas priede. Šos vistrauslākos un jūtīgākos Rīgas

mežus no lielas degradēšanās līdz šim ir pasargājis attālums. Taču tagad, kad potenciālie mežu apmeklētāji strauji automobilizējas, pielīča mežu aizsardzībai būtu jāvelta vislielākā uzmanība.

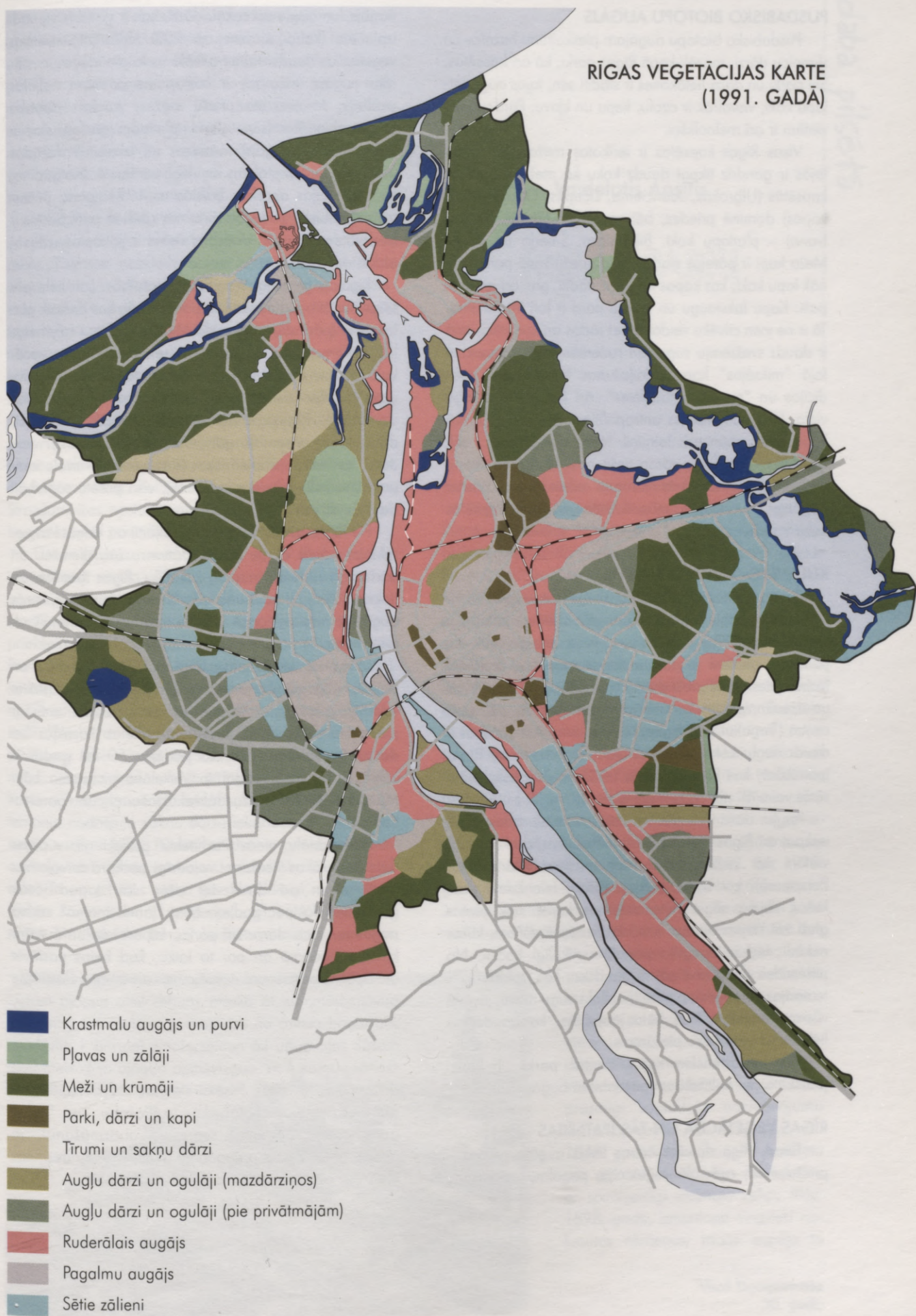
Lapu koku mežu Rīgā ir maz. Lielākās bērzu birzis, kas arī ir pieaugušas ar krūmiem, ir pilsētas DA un DR daļā. Dažās vietās ir nelielas stādītas papeļu audzītes – pie Mangaļiem, Bābelītes ezera un Biķerniekos. Dižciltīgākie un izvēlīgākie meži – *platlapju gāršas* – vairs ir sastopamas pavisam maz (pie Ķīšezeras – Ozolniekos, Juglā). Arī tajos zem ozola, liepu, ošu, gobu un kļavu kokaudzes ir biezs krūmu stāvs un zemsedzē saaugusi sīkziedu sprigane. Gar ūdeņiem vietumis šaurās joslās aug staigni melnalksnāji ar skalbēm, vilknadzēm, ķiverenēm, cūkaušiem, grīšļiem un papardēm, citur ir pa nelielai baltā vītola birzītei. Visā pilsētā, kur vien kaut kas aizaug, isā laikā sakuplo kārkļu krūmāji vai baltalksnāji.

Diezgan daudzveidīgs, bet izplatībā ierobežots ir *sauso smiltāju un sausno pļavu augājs*. Rīgas liča piekrasti klāj savdabīgie piejūras sāļaino augtēju zālāji – diezgan traušlās un dinamiskās honkēniju un kāpuniedru sabiedrības, tālāk no krasta un kāpās – kāpsmildzeņu, smiltsgrīšļu un smilšu kārkļu veģetācija.

Īpaši jāizceļ īpatnējie, retie biotopi Daugavas deltā (Vecdaugavas dabas liegums). Šeit ir saglabājušās pļavas, starp tām arī unikālās, sausās *armēriju pļavas*, kurās bez jūrmalas armērijas ir arī citas retas Sarkanās grāmatas sugas (atvašu saulrieteņi, jumstiņu gladiolas, dzegužpirkstītes, dzegužpuķes u.c.), kas ir raksturīgas palienēm.

Parastu sausieņu pļavu visvairāk ir Pārdaugavā (Spilvē) un pie Juglas ezera. Pēdējos gados Rīgas pļavas aizaug tāpat kā visur Latvijā. *Mitras un pārmitras vīgriežu un grīšļu pļavas* sastopamas Juglā un Ilģuciemā, gar Ķīšezeru un citur mitros pazeminājumos. Pašā pieūdēns joslā gar upēm un ezeriem ir niedrāji, miežabrāļa un lielo grīšļu joslas (maz to vairs ir pie Daugavas). Pārdaugavā (Zolitūdē, Ziepniekkalnā) ir daži nelieli augsto purvu (sūnekļu) fragmenti.

RĪGAS VEĢETĀCIJAS KARTE
(1991. GADĀ)

- Krastmalu augājs un purvi
- Pļavas un zālāji
- Meži un krūmāji
- Parki, dārzi un kapi
- Tīrumi un sakņu dārzi
- Augļu dārzi un ogulāji (mazdārziņos)
- Augļu dārzi un ogulāji (pie privātmājām)
- Ruderālais augājs
- Pagalmu augājs
- Sētie zālieni

PUSDABISKO BIOTOPU AUGĀJS

Pusdabisko biotopu augājam pieskaitāmi baznīcu un slimnīcu dārzi, mazāk kopti Rīgas parki, kā arī kapsētas. Šie parki un dārzi lielākoties ir stādīti sen, tajos aug platlapu koki, visvairāk ir ozolu, liepu un kļavu, Pārdaugavā vietām ir arī melnalkšņi.

Visas Rīgas kapsētas ir ierīkotas mežos, arī tagad tajās ir gandrīz tikpat daudz koku kā mežā. Jaunākās kapsētās (Ulbrokas, Jaunciema, Līčupes, Otrajos Meža kapos) dominē priedes, bet vecākajās (Raiņa, Matīsa, Ivana) – platlapu koki. Biķernieku, Šmerļa un Pirmie Meža kapi ir pārejas stadijā, kad priežu vietā pamazām nāk lapu koki, kas kapos tiek gan stādīti, gan arī ieviešas paši. Kapu lakstaugu un krūmu flora ir ļoti interesanta. Tā ir ne vien cilvēku veidota, bet rodas arī spontāni, tajā ir daudz svešzemju sugu, arī ruderālie augi. Interesanti tajā "miksējas" kapu izdaiļošanas konservatīvās tradīcijas un "modes aktualitātes". Arī kapi ir raksturīga vieta, kur aklimatizēties antropofītiem, pirms tie (mazā kapu mirte, mānīgais laimiņš, ložņu cekuliņš u.c.) sāk izplatīties citur. Šādi, vārda tiešā nozīmē – meža kapi, kādi ir Rīgā, daudzās Eiropas pilsētās jau pieder pagātnei. Tur populārākās līdzeno mauriņu kapsētās koku ir maz.

KULTIVĒTO BIOTOPU AUGĀJS

Šajā grupā ietilpst *tīrumi, sakņu un augļu dārzi*. Līdzās kultūraugiem spontāna augāja sastāvdaļa tajos ir nezāļu (segetālās) sabiedrības. Rīgā mantojumā no padomju gadiem ir palicis daudz mazdārzu koloniju (vairāki desmiti tūkstoši dārziņu), kas tika aktīvi veidotas un apsaimniekotas katrā brīvākā zemes stūrī, pat gluži centrā (Torņakalnā, Lucavsalā). Gandrīz visos dārziņos ir daudz augļu koku un ogu krūmu. Šī ir viena no Rīgas īpatnībām, kas Rietumeiropas un Ziemeļeiropas lielpilsētās vairs īsti nav iedomājama.

Augļu dārzi (ne zālieni kā ārzemēs) tradicionāli ieskauj arī Rīgas nelielās privātmājas. Savādu kontrastu vietām var redzēt dzīvojamos masīvos (Dārzciemā, Purvciemā), kur šādas betona lielēku ielenkumā palikušas mājiņas slīgst vienos zaļumos, kamēr riņķī plešas gluži vai stepes ainava – trūcīgi, izmīņāti zālieni, kuros nekādi negrib iesaistīties pagalam nīkulīgi kociņi. No pilsētvides viedokļa Rīgas augļu dārzi, kas izplatīti 17% teritorijas un papildina pilsētu ar lielu augu masu, jāvērtē visnotaļ atzinīgi. Taču būtu jāapzinās, ka izaudzētais lielākoties ir pārlietu piesārņots.

Koptie, estētiskie Rīgas centra parki un dārzi jāuzskata par kultivētā un pusdabiskā augāja sintēzi.

RĪGAS VEĢETĀCIJA UN TĀS ĪPATNĪBAS

Tātad, Rīgā dominē četras lielas augāja grupas – priežu meži, ruderālā veģetācija, pagalmu un zālienu

augājs, un augļu un sakņu dārzi, kas ir gandrīz vienādi izplatīti (katra aizņem ap 20% teritorijas). Lielāko veģetācijas daudzveidību pilsētā rada pieūdeņu un mitrāju augājs, taču tas ir sastopams pavisam nelielās platībās. Ja neskaita priežu mežus, vairums dabisko augu sabiedrību (sūnu purvi, platlapju gāršas, slapjie meži, palieņu augājs) ir mazas un izkaisītas dažādās vietās, tāpēc nav stabilas un viegli var izzust. Jāatgādina, ka veģetācijas apraksts balstās uz 1991. gada pētījumiem. Dabiski, ka tagad aina nav gluži tā pati. Šis tas ir iznīcināts vai iznīcis, daudzas vietas ir sakoptas, citas – aizlaistas.

Rīgas veģetācijai ir vairākas īpatnības. Ļoti liela pilsētas bagātība ir tās skaistie priežu meži, kas pašlaik gan ir labilā (pārmaiņu) stāvoklī. Mūsdienā Rīgai raksturīgs liels kontrasts starp dažādām pilsētas daļām. Tās vecākajā daļā ir iepriekšējo paaudžu radīts, kopts un saudzēts augājs: izcilie dārza mākslas paraugi un pilsētas vizītkarte – Rīgas centrālās daļas apstādījumi (parki, dārzi, kapu ansambļi, gatvju un bulvāru joslas), vecie dārzi, kas ieskauj sabiedriskas ēkas, centra kvartālu iekšpagalmu lielie, skaistie lapu koki, visā pilsētā saglabāti daudzdie dižkoki.

Pie Rīgas savdabībām var pieskaitīt arī lielpilsētai neraksturīgi lielo augļu dārzu īpatsvaru un, diemžēl, arī pārliecīgo ruderālā augāja izplatību. Rīgas īpatnība un liela problēma ir padomju laika dzīvojamie masīvi, kuros augājs ir neprofesionāli veidots, nomācoši vienmuļš un slikti kopts.

Jāapzinās, ka tik lielā pilsētā kā Rīgā augstvērtīgs un daudzveidīgs augājs vairs nespēj veidoties un pastāvēt spontāni. Tas, gluži tāpat kā ielas, mājas u.c., ir jāapsaimnieko, ieguldot patiešām lielus līdzekļus un darbu, jo vairāk tāpēc, ka pēdējos 50–60 gados ir sakrājis daudz nepadarīta. Vislielākā uzmanība būtu jāpievērš Rīgas mežu labiekārtošanai un pareizai kopšanai.

Profesionālu ainavu arhitektu projekti un rūpīgas dārznieku rokas steidzami vajadzīgi pēckara dzīvojamos masīvos un arī daudzviet citur. Jau tagad jāpārņem gatavoties, lai pēc gadiem būtu "jaunā maiņa" centra pagalmu, veco dārzu un parku, kā arī ielu un bulvāru kokiem. Jādomā arī par to laiku, kad beigs pastāvēt dārziņu kolonijas un, iespējams, arī augļu dārzi pie privātmājām, un tā pilsēta zaudēs lielu augāja masu. Jau tagad centrā un dzīvojamos masīvos ir krietni vien mazāk zaļo augu kā nepieciešams (norma 1 cilvēkam skaitās vismaz 4 m² augstvērtīga augāja ar kokiem tieši dzīvesvietas tuvumā). Pilsētai steigšus jāpārņem rūpēties arī par iedzīvotāju ekoloģisko izglītošanu un "zaļo" audzināšanu (ieskaitot represīvo audzināšanu), jo rīdzinieku attieksme pret augāju pēdējos gadu desmitos ir kļuvusi pārlietu nesaudzīga un nevēlīga.

Maz pasaulē ir lielpilsētu, kuras daba būtu tik dāsni apveltījusi kā Rīgu. Gandrīz trešo daļu tās teritorijas aizņem zaļumi un ūdeņi. Kaut arī kopš senseniem laikiem pilsēta ir neizmērojami augusi, to joprojām ieskauj izcili ainaviskie faktori – Rīgas jūras līcis, piejūras priedēm apaugušās kāpas, lieli meži pilsētas ziemeļos un austrumos, purvāji dienvidos un rietumos, upes un ezeri. Tas viss nodrošina pilsētai svaiga gaisa pieplūdi jebkurā sezonā, jebkuriem vējiem pūšot.

Vēl ilgi, pirms Rīga parādījās kā ģeogrāfisks jēdziens, ūdeņi un meži bija rīdnieku priekšteču – lībiešu iztikas avots. Pagātne nesniedz tiešas ziņas, cik aktīvi daba ietekmējusi pilsētnieku dzīvi Rīgas agrīnajos gadsimtos, taču atsevišķi piemēri liecina, ka arī kādreizējā Rīgā, tagadējā Vecrīgā, no paaudzes uz paaudzi bijušas iecienītas un koptas zaļumos ieskautas saliņas un ēkas. Šī attieksme pret zaļumos ieskautu āra telpu kļuva par sabiedriskās domas tradīciju, kas spilgti uzplauka 19. gs. sākumā. Kaut arī 18.–19. gs. mijā Rīgā iedzīvotāju skaits nepārsniedza 30 tūkstošus, literāri avoti jau piemin pirmos sabiedrisko parkus – ne tikai Ķeizara dārzu, bet arī Baltās muižas, Zolitūdes, Švarcmuižas, Čiekurkalna, Strazdumuižas apstādījumus, kuros rīdnieki jau 18. gs. beigās labprāt pavadīja savus atpūtas brīžus.

Tomēr plašāku, mērķtiecīgāku ievirzi Rīgas zaļumu iekārtošanā radīja 1812. gada notikumu izraisītās pārmaiņas pilsētas teritorijas iekārtojumā, kad, gaidot Napoleona uzbrukumu Rīgai, tika nodedzinātas tās priekšpilsētas. Rīgas ģenerālgubernātoram marķīzam Pauluči radās iecere puslokā ap vecpilsētu gruvešu vietā ierīkot apstādījumus. Šo nodomu veicināja arī militārie apsvērumi – starp vecpilsētu un Pēterburgas priekšpilsētu radīt klaju, līdz pat tagadējai Elizabetes ielai neapbūvējamu joslu, kurai vajadzēja nodrošināt pārskatāmību, ienaidniekam uzbrūkot Rīgai. Viens no priekšlikumiem, kas apmierināja arī dažu labu rīdnieku, bija šo teritoriju nodošana sakņu dārzu iekārtošanai. Tomēr tas nebija uz ilgu laiku. Pilsētai atīstoties, priekšroku guva nozīmīgu dzīvojamo namu un sabiedrisko ēku celtniecība. Tā no pilsētas plāna pazuda dārziņi, un to vietā šodien Raiņa bulvārī un Merķeļa ielā atrodas Universitāte, Mūzikas akadēmija, Iekšlietu ministrija, vairākas

Vaidelotis Apsītis

RĪGAS PARKI

vēstniecības un virkne citu arhitektoniski nozīmīgu ēku.

Pēc Rīgas priekšpilsētu nodedzināšanas 19. gs. sākumā nodibinātā Priekšpilsētu apstādījumu komiteja uzdeva pilsētas dārzniekam J. Cigram sagatavot priekšlikumus zaļumu iekārtošanai. Galvenajos vilcienos tie kalpoja kā pamats arī 1879. gadā dibinātās Rīgas dārzu pārvaldes darbībai, kurai plašu vērienu nodrošināja Rīgas viduslaiku nocietinājumu mūru un vaļņu nojaukšana. Pārvaldes uzdevumos ietilpa arī ielu, bulvāru un aleju veidošana, tiltu būve pāri kanālam. Tāpēc tās darbā piedalījās arī pazīstamie arhitekti Reinbergs, Bokslafs, Buse u.c. Apzinoties paredzamo darbu milzīgos apjomus, Rīgas dārzu pārvaldē darbojās ne tikai pazīstamais daiļdārznieks un tirgotājs F. Vāgners, bet arī no Holšteinas uzaicinātais dārzu inženieris Georgs Kufalts. Bija vajadzīga liela drosme un izdoma, lai vecpilsētu kādreiz aptverošo nocietinājumu sistēmu un aizsarggrāvi pārvērstu par ainaviski izteismīgu parku. Laikā no 1859. līdz 1912. gadam iekārtoti visi galvenie Rīgas centrālās daļas parki. Jaunajā apstādījumu sistēmā iekļāva jau 1817. gadā nodibināto Vērmanes dārzu. Visā pastāvēšanas laikā tam

vienmēr bijusi liela sabiedriska nozīme. Jau Garlībs Merķelis rakstīja, ka tas ir "daiļš dārzs pavisam tuvu pilsētas vārtiem, ar elegantiem namiem malītiem un atspirdzinājumiem, ar pilij līdzīgu ēku minerālūdeņu lietošanai." Vienmūļajā Rīgas līdzenumā G. Kufalts prašmīgi izmantoja nocietinājumu mūru akmeņus un būvgružus, lai 1860. gadā radītu pauguru izveidotu par ainaviski izteismīgo Bastejkalnu ar spirālveidīgi izkārtotu celiņu tīklu. 1898. gadā, izmantojot ainaviski nokrautos akmeņus, radās iespēja to

Vecā Daugavmala
30. gadi.

padarīt vēl izteismīgāku ar mākslīgu strautiņu, nelielām kaskādēm un alpināriju. Bastejkalna ainavu papildināja kanālmalā japāņu stilā uzceltā gulbju mājiņa, kurā mitinājās divi pilsētas Putnu audzēšanas biedrības dāvinātie gulbju pāri.

Kanālmalas apstādījumi, Grīziņkalns, Esplanāde, Miera dārzs, Arkādija, Dzegužkalns, dižās liepu alejas Brīvības un Raiņa bulvārī – visu šo teritoriju iekārtošanā, gan ienesot papildinājumus, gan radot no jauna, vairāk nekā 40 gadus no sava mūža ieguldījis G.Kufalts.

Daiļdārznieks, dārzu inženieris, ainavu arhitekts **Georgs Kufalts** dzimis 1853. gadā Vācijā. Ar Rīgas dārzu pārvaldi viņš saistīts jau kopš tās dibināšanas, sākumā darbotamies kā padomdevējs, vēlāk – kā Rīgas dārzu un parku direktors. Pirmā pasaules kara laikā deportēts uz Vāciju, kur strādājis par pedagogu līdz 1938. gadam, kad noslēdzās viņa mūžs. G.Kufalta darbības laikā Rīgā nodibinājās un nostiprinājās parku iekārtošanas ainaviskie principi. Tos viņš piemērojis arī, veidojot Meža kapus, kā arī iekārtojot pirmo dārzu pilsētu cariskajā Krievijā – Rīgas Mežparku (1. kārtā).

Savā darbības laikā līdz Pirmajam pasaules karam Rīgas dārzu pārvalde no pilsētas budžeta izlietoja 1 miljonu 148 tūkstošus zelta rubļu. Tiem jāpievieno arī rīdzinieku lielā atsaucība, ziedojot parku iekārtošanai gan naudu, gan kokus un krūmus.

Rīgas parki (šajā jēdzienā ietverot arī skvērus, dārzus) ir īpaša ainavas organizācijas sistēma, kas pilsētu savieno ar ārpuspilsētas mežiem.

Parku ainavas veidošana ir ilgstošs process. Tāpēc ir svarīgi, lai tas, paudzēm mainoties, nepārtrūktu. Rīgai laimējās. Par G.Kufalta garīgo mantinieku pēc Pirmā pasaules kara kļuva viņa māceklis **Andrejs Zeidaks**. Dzimis 1874. gadā Kuldīgā, miris 1964. gadā Ņutonā (ASV), viņš bija latviešu ainavu arhitektūras skolas iedibinātājs, dārznieks, autodidakts. Dārznieka gaitas viņš sāka Padures pagasta Ķimales muižā. 1894. gadā viņu darbā pieņēma G.Kufalts. Ieguvis profesionālu pamatu G.Kufalta grupā, A.Zeidaks jau 1896. gadā meklēja savam darbam dziļākus ūdeņus, piedaloties konkursā par Pēterburgas Ziemas pils apstādījumu pārveidošanu, kurā ieguva pirmo godalgu – zelta medaļu. Gadsimtu mijā viņš pārcēlās uz Dienvidkrieviju, kur darbojās patstāvīgi, iekārtodams lielus parkus. Tur viņš arī 1912. gadā apprecēja kādas Kurzemes muižas amatnieka meitu.

Jaunu pavērsieni A.Zeidaka dzīvē radīja viņa skolotājs, kas kādreizējo talantīgo mācekli 1915. gadā uzaicināja savā vietā par Rīgas dārzu direktoru. Ieguvis jau pietiekamu pieredzi un plašas zināšanas, A.Zeidaks papildināja tās un īpaši pievērsās reģionālās ainavu arhitektūras īpatnību izkopšanai – gan plānojuma kompozīcijā,

gan augu valsts sortimentā. Sava darba turpinātājam K.Baronam A.Zeidaks pamācīja – “katrā laikmetā dārzi ir veidoti pēc attiecīgam laikmetam atbilstošas mākslas un arhitektūras izpratnes... Mūdienu arhitektūra iezīmējas ar lietderību, un tāpēc es to arī Rīgas dārzos izvirzu pirmajā vietā.” A.Zeidaks mīlēja atgādināt par senču koku stādīšanas tradīcijām. “Paraugieties uz vecajām lauku mājām, kā tās grezno simboliskie “mājas koki”. Tur mūžzaļā egle – Latvijas mežu simbols, mūžības paudēja. Tur atkal goda vietā liepa – tautu meitas koks, vai ozols – tautu dēla simbols.”

A.Zeidaka vadībā, ievērojot Rīgas parkiem raksturīgos ainaviskos principus, tika veikta to rekonstrukcija, kā arī iekārtoti jauni apstādījumi – t.sk. Ziedoņa dārzs, Miera parks, Latgales parks. Par A.Zeidaka mūža vainagojumu uzskatāma Rīgas Brāļu kapu ainaviskā koncepcija. Tā kļūst par pamatu kapu tēlnieciskajam un arhitektoniskajam iekārtojumam (tēln. K.Zāle, arhit. P.Feders). Tur A.Zeidaks pirmo reizi Latvijas dārzu mākslas vēsturē ar augu valsts līdzekļiem un folkloras avotos gūtajām atziņām pratis izteikt tautas pateicību kritušajiem varoņiem.

A.Zeidaks ienesa arī jaunus priekšlikumus Rīgas parku iekārtojumā. Grīziņkalnā pirmo reizi Rīgā viņš izmantoja sekciju solus – vienkāršus, tuvus lauku sētas izpratnei, kas ļauj tos izmantot jebkuros apstākļos. Lai parku ainavu iepludinātu apkārtējā apbūvē, viņš nojauc žogus.

Arī A.Zeidakam bija sekotāji – dārzu speciālisti K.Barons, A.Kapaklis, A.Zvirgzds, arī arhitekti O.Tilmanis, K.Plūksne, E.Fogelis.

Katrs, kas ar Rīgas parkiem sastopas pirmo reizi, saskata tajos savdabību, kas tos atšķir no citu valstu pilsētu apstādījumiem. Rīgas parki ir uzskatāms apliecinājums gadsimtos izkoptajām estētiskās izpratnes tradīcijām. Tie ir organiska pilsētas sastāvdaļa, iekļaujas vēstures nosacītajos pilsētībūvnieciskajos apstākļos. Rīgas parku vērtīgākā daļa – apstādījumu sistēma abpus pilsētas kanālam organiski saaug ar pilsētas centrālās daļas raksturīgākajiem apbūves kvartāliem – dižajām, ar liepām apstādītajām bulvāru joslām. Jānožēlo, ka pēc Otrā pasaules kara nepārdomātas rīcības rezultātā zuda viens no izteismīgākajiem, it kā nenozīmīgiem ainaviskiem elementiem – priekšdārziņi Raiņa bulvārī un Alberta

Ēkas ar priekšdārziņiem Merķeļa ielā iepretī cirkam. R.Johansonas foto (1937).

Skvērs ar Herdera pieminekli
R.Johansona foto (1931).

ielā, kas Rīgai raksturīgos parka elementus novadīja līdz pat jauno namu durvju sliekšnim. Zuda arī mākslinieciskie, laikmeta stilam pieskaņotie, čuguna lietie vai metālā kaltie nožogojumi.

Parkiem ir mērķtiecīga uzbūve. Pilsētas apbūvē tie iekļaujas ar pārdomāti organizētu ceļu tīklu. Visos Rīgas parkos ir galvenie un pakārtotie ceļi. Gājēju "magistrāles" aizvada rīdzinieku, gribi vai negribi, uz savu mērķi un piespiež to ik reizi vismaz uz dažām minūtēm nokļūt dabiskajā, veselībai tik nepieciešamajā ainaviskajā telpā. Blakus galvenajiem ceļiem atrodas pakārtotie, kas veido klusus nostūrus vecu ļaužu un bērnu atpūtai.

Rīgas parku ainaviskajai kompozīcijai raksturīgi t.s. angļu parku iekārtošanas principi – vijīgs ceļu izkārtojums, kas ļauj labāk uztvert dabu tās daudzveidībā. Tikai atsevišķās vietās – nozīmīgu sabiedrisko ēku un pieminekļu priekšā ienāk regulārā franču dārza organizācijas paņēmieni (pie Operas, Universitātes, "Vernisāžas", R.Blaumaņa pieminekļa u.c.). Tiem raksturīgi ģeometriski ziedu vai zālāju parteri.

Rīgas ģeogrāfiskais stāvoklis pakļauts biežiem nokrišņiem, samērā retām saulainām dienām. Tāpēc klimatiskie apstākļi saglabā kokiem kuplu lapotni, mauriņiem – košu zaļumu. Tomēr vislielāko krāšņumu pilsētai piešķir bagātā augu valsts. Rīgas parkos vienmēr – no visagrākā pavasara līdz vēlām rudenim var atrast ziedošus kokus, krūmus, puķes. To skaitā, protams, pilsētai tik raksturīgās liepas, kas ziedu laikā pielej Rīgas parkus, ielas un bulvārus ar reibinošu smaržu.

Rīgas parki ainaviski uzskatāmi par izcilu mākslas darbu, kurā izmantoti mākslai raksturīgi kompozīcijas paņēmieni: telpas un gaismas kontrasti, atklātās telpas (zālāju) pretstatījums koku grupām. Zālāji Rīgas parkos aizņem vairāk nekā 50% no apzaļmotās teritorijas. Ar ziemcietēm un krūmu stādījumiem panākta to iekļaušana lielo

koku lapotnē. Šāds zaļumu ekrāns uzsver atklātās telpas plašumu un ļauj saules stariem pārklāt atklātos mauriņus. To kādā sarunā uzsvēris A.Zeidaks: "Jā, vislielākā mūsu dārzu lietderība – to nepieciešamība pēc saulainības! Saule vajadzīga ne tikai dzīvībai, tā tikpat nepieciešama dārzu krāsainībai. Senos dārzu stādīja, lai tie būtu ēnaini. Es, turpretī, arvien esmu centies tos veidot saulainākus." Tomēr arī lapotnei ir savas priekšrocības. Tā, lietus mākoņiem uznākot, sniedz pirmo patvērumu gan parkos, gan bulvāros.

Rīga ir pilsēta līdzenumā. Tikai ārpus centra kādreizējās kāpās ainaviski veidoti Arkādija un Dzegužkalns. Pilsētas

centrālajā daļā tas panākts mākslīgi. Bastejkalnā iekārtots ne tikai "kalniem" piemērots ceļu tīkls, bet arī mākslīga ūdens kaskāde.

Parku ainavas raksturu pavairo dabisko ūdeņu un kanālu iekļaušana parku sistēmā. To tuvums ne tikai pauž mieru un klusumu trokšņainajā pilsētā. Māras diķis, Mārupīte ar nelielajām kaskādēm un pilsētas kanāls, būdami aktīva zaļumu sistēmas sastāvdaļa, ir dzīvesvieta vienmēr skajajām kaijām un rāmajām mežapilēm. Žēl, ka rīdzinieki nemīl gulbjus, kas ar savu mieru, sniegbalto tērpu un lēnā kustībā pausto pašlepnumu lika gājējiem apstāties un nopriecāties par šo skaisto dabas velti. Vēl pavisam nesen gulbji bija mūsu parku ikdiena. Bet dažam rīdziniekam tas nepatika, un Rīgas parku saimnieki bija spiesti putniem pameklēt plašākus un drošākus ūdeņus, kur tie var justies pasargāti no dažu neapzinīgu cilvēku vardarbības. Līdz ar gulbjiem pazuda arī skaistais ainavas papildinājums – nelielā, krāšņā gulbju mājiņa Bastejkalna pakājē.

Parki daudzās valstīs tradicionāli tikuši uzlūkoti par pateicīgu vietu pieminekļu izvietošanai. Tikai ne Rīgā. Kā izņēmums vērtējamas dažas dekoratīvas skulptūras un strūklakas (Vērmanes dārzā, pie Operas). Tikai 1929. gadā parādījās pirmais latviešu tēlnieka veidotais piemineklis –

Apstādījumi iepretim Operas teātrim.

Vērmanes dārzs pie Kr.Barona ielas.
R.Johansona foto (1936).

Rūdolfam Blaumanim. Kanāļmalas apstādījumos iekļāvās arī Brīvības piemineklis, bet Ziedoņdārzā – dekoratīva ziedu vāze.

Tikai pēc Otrā pasaules kara Rīgas parku ainavā aktīvi sāka iekļaut pieminekļus – J.Rozentālam, A.Kalniņam, A.Upītim, Rainim, Krišjānim Baronam u.c. Tomēr ne vienmēr pieminekļu izvietojumā izdodas realizēt vienotu ainavisku ideju. Visklajākā pretrunā nonācis pieminekļu izvietojums Esplanādē. Tas ir viens no retajiem gadījumiem Rīgā, kad parka iekārtošana tika apvienota ar iecerētā pieminekļa novietni. Kādreizējā klajumā tika radīts parks, kura kompozīcijā centrālā vieta bija paredzēta monumentālam Staļina piemineklim. Tā novietnei tika iekārtotas divas lielas kompozīcijas ass: viena - ar divām strūklakām – pavērsta pret tagadējo Brīvības bulvāri, otra (tikai perpendikulāri) – pret Elizabetes ielu. To krustojumā vajadzēja pacelties lielās, jaunradītās telpas mērogam atbilstošam piemineklim. 20. gs. piecdesmitajos gados parks bija pabeigts, lai varētu uzstādīt pieminekli, taču politiskie notikumi Padomju Savienībā, arī Rīgā, spieda no šīs ieceres atteikties. Tomēr doma par parka izmantošanu piemiņas zīmju izvietojumam netika atmetta. Gar lokveidā saglabāto liepu aleju tika izvietoti desmit latviešu revolucionāru krūšutēli (novākti 90. gadu sākumā). Parka galvenajā asī tās noslēgumā novietots piemineklis Rainim, kas mēroga ziņā nespēj valdīt pār izveidoto ainavu. Pretrunīgus uzskatus izraisa arī Esplanādē paredzētā represēto pieminekļa novietne.

Rīgas parki savā attīstībā nav sastinguši. Saglabājot tradicionālos iekārtošanas principus, tajos jaunā kvalitātē parādās gan celiņi, gan zaļumi. Nezaudējot Rīgas parkiem raksturīgo ainavu, to apliecina Vērmanes dārza rekonstrukcija. Liela nozīme ir parku uzturēšanai kārtībā. Pārdomāti uzsākta stādījumu paaudžu nomaiņa Brīvības un Raiņa bulvārī. Rīgas centrālās daļas parki pēdējos gados sakopti iegūst jaunu krāšņumu. To apliecina ne tikai Vērmanes dārzs. Kvalitatē tam līdzvērtīgs kļūst Kronvalda parks, kas vienotā izteiksmē apvieno Kanāļmalas apstādījumus.

Tomēr jāatzīst, ka pilsētas attieksme pret parkiem ne vienmēr bijusi pārdomāta. Sevišķi pēdējā laikā. Iztrūkstot zinātniski pamatotam Rīgas parku ainavas kultūrvēs-

turiskajam raksturojumam un pakļaujoties ekonomiskam izdevīgumam, viena Kanāļmalas apstādījumu daļa pēc otras tiek nodots citiem mērķiem. Pamazām sāk zust izcilo Rīgas centrālās daļas apstādījumu viengabalainība.

Jau 1974. gadā voluntāru rīkojumu rezultātā Kanāļmalas apstādījumos sporta laukumu vietā, kur ziemā bija ierīkota slidotava – vienīgā šajā rajonā, tika uzcelta Latvijas komunistu mītne (tagad – Pasaules tirdzniecības centrs). Līdzīgos apstākļos, ar administratīvu rīkojumu, daļa no Kronvalda dārza kanāļmalā nodota Kongresu namam. Simtgadīgu koku vietā kanāļmalā pie Rīgas dzelzceļa stacijas jau sagatavots būvlaukums daudzstāvu auto novietnei. Gabals no Vērmanes dārza jau nodots "Vernisāžas" automašīnām. Neko labu nesola iecerētās pazemes stāvvietas pie Operas. Atkal uz Kanāļmalas apstādījumu rēķina. Ne bez pamata satraukumu izraisa profesionalitātes trūkums šo t.s. pazemes autostāvvietu celtniecībā. Pirmie realizētie piemēri (blakus Rīgas domei) pierāda, ka zaļumu "kompensācija" virs stāvvietas ir iluzora, un to nevar uzskatīt par Kronvalda parka papildinājumu. Jo vairāk tāpēc, ka sarežģīta kļuvusi funkcionālā puse – transporta organizācija stāvvietas tuvumā. Tā pamazām tiek apcirpti Kanāļmalas apstādījumi. Tie sāk zaudēt savu māksliniecisko vērtību, atkāpjoties utilitāru vajadzību priekšā.

Cik praviētiski skan Indrānu tēva izmisuma sauciens: "Noroc to pauguru, aizlaid to upīti citur, nocērt to kociņu, un tu būsi sapostījies šīs mājas dvēseli! Mūsu, rīdzinieku, "mājas dvēsele" ir Rīgas parki. Tie jāglābj un jāšargā, lai pilsētu nepiemeklētu "Indrānu" liktenis. Kā turpmāk rīkoties, rāda estētiskās vērtības, kas iemiesotas vēl saglabātajos Rīgas parkos un bulvāros.

Tieši pirms 10 gadiem – 1990. gadā – Latvijas Kultūras fonda paspārnē tika izveidota Melngalvju nama atjaunošanas kopa. Tās pamatlicēji bija akadēmiķis J.Stradiņš, deputāts J.Freimanis, arheologs profesors J.Graudonis, aktrise D.Kuple, arhitektūras pieminekļu restaurācijas veterāni L.Plauciņš, P.Saulītis, G.Jansons, G.Zirnis, arhitekti E.Pučīņš, A.Holcmanis, G.Melbergs, V.Caune, E.Burkovskis un citi. Kopas darbības mērķis bija sekmēt Melngalvju nama atjaunošanu, izglītojot rīdziniekus un veidojot labvēlīgu sabiedrisko domu, kā arī organizējot celtniecībai nepieciešamos pētījumus un projektēšanu. Šī iniciatīva noslēdzās 1999. gada 9. decembrī ar Otrā pasaules karā un pirmajos pēckara gados nopostītā Rātslaukuma dimensiju jaunu iezīmēšanu, ar vēsturiskās Rolanda skulptūras simbolisku uzstādīšanu sākotnējā vietā un atjaunotā Melngalvju nama svinīgu iesvētīšanu. Visu lielāko konfesiju vadītāji vēlēja krāšņajai ēkai ilgu un raženu mūžu.

Vēl tikai nodomu oglēs kvēlojot sapnim par atjaunotu Rīgas vēsturiskā centra krāšņāko ēku, ikviens Melngalvju nama atdzimšanas idejas autors iztēlē redzēja paceļamies no drupām un pelniem neprecēto tirgoņu brālības ēkas grezno fasādi un blakus tai arī 19. gadsimta beigās uzbūvēto Švābes namu. Bez šīm abām atraktīvajām ēkām Rīgas arhitektūras vēsture no gotikas līdz jūgendam nebija pilnīga. Bez tām nebija domājams arī Rātslaukums kā Hanzas pilsētas administratīvais un simboliskais centrs. Trešās atmodas gados visi, ne tikai rīdzinieki, ar nostalgiju raudziņās uz Latvijas pirmās brīvvalsts sasniegumiem. Tieši šis mitoloģizētais skatījums uz pagātni veicināja vēlmi atjaunot Melngalvju namu un Rātslaukumu tādā formā, ar tādām funkcijām un saturu, kāds šim kultūras piemineklim bija izpostīšanas brīdī. Te izpaudās plašas sabiedrības griba ar šo "nevēlamo simbolu" atjaunošanu reāli uzsākt Otrā pasaules kara seku pārvarēšanu sagrautajā un zaimotajā valsts galvaspilsētas centrā. Turklāt šis izjūtas sakrita arī ar saimniecisko mehānismu maiņu, kas pavēra iespējas piesaistīt celtniecībā ieinteresētus uzņēmējus un līdzekļus, radīt jaunu funkcionālu vidi un jaunas telpas uzņēmējdarbībai, atpūtai, kultūrai, ar apbūves un ielu atjaunošanu harmonizējot kara un pēckara destrukturizēto pilsētas telpu. Šis ir vērienīgākais projekts Rīgas vēsturiskā centra sakārtošanai, kāds ir īstenots pēdējo gadu laikā un kuru vēl jo nozīmīgāku dara modernās celtniecības tehnoloģijas apvienojums ar seno amatniecības arodu teicamu pārvaldījumu. Gan pati

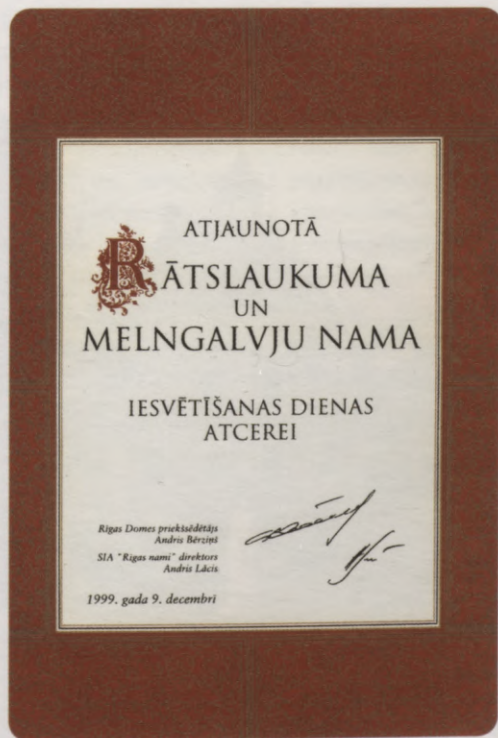
Ojārs Spārītis

MELNGALVJU NAMS – NO VISĀM PUSĒM

Melngalvju nama ēka, gan visu tai līdzās uzcelto namu rinda ir Rīgas pilsētas Nekustamā īpašuma pārvaldes firmas SIA "Rīgas nami" un tās direktora A.Lāča uzņēmības, enerģijas un menedžmenta rezultāts. Šis raksts ir cildinājums darba darītājiem un viņu veikumam, uzsāktā ceļa pareizības apliecinājums un turpmākās virzības modelēšana.

Švābes un Melngalvju nama krāšņajās fasādēs raugoties, kā hrestomātiskā mākslas vēstures grāmatā ir lasāmi laikmetu radītie arhitektūras, tēlniecības, amatniecības, tehnikas un retorisku veltījumu tekstu uzslāņojumi. Namu kopijas šodien izskatās jaunas, un tādas tās arī ir, taču ikviena veca lieta kādreiz ir bijusi jauna.

Nemīfīga sava īpašuma uzlabošana, papildināšana katrā jauna laikmeta modes garā bijis Melngalvju princips un spēks, kas septiņus gadsimtus garajā nama biogrāfijā radījis dažādu formu, elementu un materiālu neparastu sintēzi – mūsdienu cilvēkam visai grūti šķetināmu kultūrvēstures rēbusu. Vieglāk ir izprast tirgoņa E.Šmita uzceltā, tā dēvētā Švābes nama apzināti sacerētās kvalitātes. Necilas divstāvu ēciņas vietā pēc arhitekta K.J.Felsko projekta 1889.–1891. gadā radītā vācu neorenesanses fasāde tikai pirmajā

Rātslaukuma un Melngalvju nama iesvētību dokuments.

mirkli šķiet līdzīga Melngalvju namam, pārbagāta vai sarežģīta. Uzmanīgāk aplūkota, tā atklāj savu individuālo oriģinalitāti, matemātiski loģisko pieeju formas veidošanai un proporcionēšanai, līdzīgi visiem neostilu šedevriem idealizējot kādu atdarināšanai subjektīvi izvēlētu laikmetu.

Nenoliedzams ir apmetēju un tēlnieku darba lielais īpatsvars, jo bez viņu precīzā veikuma nebūtu greznās plastikas piesātinātās fasādes. Švābes nama zeltiņa stūros pamanāmi interesanti karavīru stāvi 16. gadsimta landknehtu tērpos, ar ieročiem rokās. Nav jākaunas atzīt, ka uzsvērti reālistiskajai pieejai padomju laika mākslas izglītībā ir arī plusi, jo tēlnieks E.Krūmiņš, kas darinājis šīs skulptūras, par savām iemaņām var pateikties Latvijas Mākslas akadēmijai. Virs Melngalvju nama ieejas greznojas divi lauvas, bet 19. gadsimtā uzceltās zemās piebūves sienās vērigs skatītājs pamanīs arī ģerboņus un maskas – tēlnieku J.Rubeņa un E.Krūmiņa darbu. Savu agrāko vietu piebūves stūrī atgūs pēc tēlnieces A.Neretnieces modeļa alumīnija sakausējumā atlietā sv.Jura skulptūra. Diskusijas izraisīja jautājums par dekoratīvo piedurvju akmeņiem: atdarināt vai eksponēt oriģinālus. Šie meistara Reinkena 1523. gadā kaltie cilņi no uzspridzinātā Melngalvju nama pēc demontāžas glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā, piestiprināti pie Doma krustes sienas. Kapilārā mitruma un sāļu migrācijas iespaidā vērtīgie oriģināli ir tuvu sabrukumam, tādēļ vienīgais reālais ceļš bija izgatavot precīzas to kopijas. Ar pantogrāfa un koordināšu tīkla metodes palīdzību E.Krūmiņš un J.Rubenis šo darbu pabeidza jau 1998. gadā. Savukārt 1999. gada rudenī ar restaurācijai un celtniecībai pilnīgi jaunu paņēmieni – akmens krāsošanu (ko īstenoja gleznotāja D.Lūce un restauratore–zeltītāja I.Siliņa) Dievmātes un sv. Maurīcija cilņi atguva oriģinālo, cilņu izpētē atklāto, viduslaiku tēlniecībai raksturīgo un vēsturiski pamatoto krāsojumu.

Paceļot acis augstāk Melngalvju nama fasādes apbrīnai, ieraugām četras alegoriskas skulptūras. Tikai pirms nedaudz vairāk kā simt gadiem brālība tās pasūtīja Rīgā ieceļojušajam vācu tēlniekam A.Folcam. No kreisās puses skaitot, to atdarinājumi ir tēlnieku G.Stepanova (*Neptūns*), M.Lukažas (*Vienprātība*), I.Bergas (*Miers*) un A.Dumpes (*Merkurs*) darba rezultāts. Astronomisko pulksteni fasādes augšdaļā 1999. gada vasarā ievietoja vācu firma no Rēgenburgas "Turm-

uhren – Niedermayer", bet sarežģītās 16. gadsimta ciparnīcas rekonstrukcijas projekts ir arhitektu I.Batragas un G.Jansona veikums. Melngalvju nama zeltiņu augšū rotā arī mākslinieka O.Breģa veidoti un J.Freimaņa atlieti divi karavīru tēli. Tie it kā noslēdz zeltiņa krāšņās apdares kompozīcijas malas, kuras vidusdaļā ieraugām kalēja Z.Rozenberga meistarīgi izkaltos dzelzs krūmus un viņa amata brāļu V.Slapkovska un P.Korola kopīgi darināto vējrādi ar Sv.Jura figūriņu galā. Šo meistaru darbs ir arī visi Švābes nama fasādes metālkalumi. Lai nevienu nepārsteidz spožais zeltījums. Tā ir ikdienišķa parādība 17. un 18. gadsimta metālkalumu dekoratīvajā apdarē, kurai grūti noticēt. Līdz mūsu dienām ir saglabājis vējrādis ar sv.Jura figūru ("Sv.Juris cīņā ar pūķi"), bet bez zeltījuma.

Un nu nekavēsimies doties Melngalvju namā iekšā. Jau aiz parādes durvīm acīm paveras koridoram līdzīga priekštelpa, kādu izbūvēja 18. gadsimta beigās. No savas tumšās priekšteces tagadējā telpa atšķiras ar virsgaismas logiem kādreizējā skārda jumtiņa vietā un, palūkojoties zem kājām, – ar izturīga stikla grīdu gar sienu malām. Cauri stiklam apmeklētājs ierauga senos Melngalvju nama lieveņa pamatus, kas kā Pompeju drupas rosina pārdomām par ēkas traģisko likteni un ļauj atšķirt īsto mūri no jaundarinājuma. Sienu labajā pusē aizņem ziedotāju vārdu un firmu nosaukumu plāksnītes, kuru vidū kā pirmie minami "PAREX" bankas un firmas "REHO", kā arī viņu īpašnieku vārdi. Tiem sekos nākamie, jo tieši pie ieejas Melngalvju namā izlasāmā viduslaiku tirgotāju brālības sacerētā sentence "Ja man kādreiz sagrūt būs, mani atkal celiet jūs" gan atgādina, gan aicina ikvienu kļūt par ēkas patronu un līdzatbildīgo.

Melngalvju (no labās) un Švābes namu fasādes kopskats.

Pirmā stāva reprezentācijas telpu interjera skats.

Ar 19. gadsimta otrajai pusei raksturīgu sienu krāsojumu un lietišķu iekārtu Melngalvju nama viesus saņem vestibila un garderobes telpa. Ikvienam redzams, ka šī telpa tikai daļēji stilizē to laiku, kas Melngalvju nama vēsturei atnesa leģendas, romantisku atmiņu un notikumu garu. Nav izslēgts, ka Rīgas Amatniecības skolas darināto garderobes mēbeļu vietā ar laiku stāsies citas – varbūt ērtākas vai varbūt vairāk līdzīgas viktorianisma kultūrā dzimušiem paraugiem. Jauna grīda, jauni gaismas ķermeņi un ārpus vestibila robežām pamatnāms košās sienas ir apzināti radīts “vecā” un “jaunā” kontrasts. Tam jāpalīdz sajūst Melngalvju nama viduslaiku ēkas pieticīgās dimensijas un jāļauj ielūkoties vēlāko laiku piebūvēs, kas tikušas celtas ērtības labad. Toreizējie melngalvi atklājas kā laikmeta komfortu respektējoši ļaudis, nevis kā konservatīvi viena status quo aizstāvji. Vai šodienas arhitektiem vajadzētu viņu “reālpolitisko” attieksmi retušēt?

No vestibila iespējams iekļūt pagrabā ar tā pilnīgi “īsto” matērijas un gara kvintesenci, kas veltīta tieši skeptiķiem. Te var aptaustīt 14. gadsimta pamatus, uz kuriem līdz uzspirdzināšanai stāvēja “īstais” Melngalvju nams. Mākslas zinātnieces M.Siliņas koncepciju vēsturiskai izstādei pagraba telpās neuzkrītošā, ļoti izsmalcinātā vitrīnu un oriģinālpriekšmetu instalācijā par realitāti palīdzēja vērst mākslinieka J.Spalviņa lieliskā laikmeta, telpas un materiāla izjūta. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta arheologu krātuvēs, Latvijas vēstures muzejā un Melngalvju nama atjaunošanas kopas rūpīgi glabātajās senlietu kolekcijās laika gaitā nonākušie oriģinālpriekšmeti pa daļai atkal ir savā īstajā vidē, bet pa daļai tie rada jaunu vidi. Grafisku attēlu reprodukcijas, stikls, koks, akmens un metāls šeit saistīti neuzkrītošā formā, lai izceltu kultūras vērtību sargātāju rūpīgi saglabātās relikvijas, arheoloģiski iegūtos atradumus to oriģinālajā vidē – projicētos uz autentiskajām sienām, virs kurām paceļas neviena nemaskēti 20. gadsimta beigu celtniecības tehnoloģijas radīti griesti.

Nekad Melngalvju nama vēsturē tā pagrabs, kas ir bijušas tikai tehniska rakstura telpas – apkurei, kuri-

nāmā novietnei, dažādu nevajadzīgu lietu nolikšanai, un varbūt par mājvietu kādai žurku ģimenei, nav rīkotas publiskas apskates vai ekskursijas. Apzinoties šo pagrabu unikalitāti un reizē simbolisko vērtību, šodien Melngalvju nama atjaunošanas koncepcijas autori uzņēmās risku – iestrādāt jaunuzceltā nama kultūras funkcijās arī iespēju apmeklētājiem tieši kontaktēties ar vēsturi, ar Rīgas arhitektūras arheoloģiju, ar pagraba estētiku, kas būtiski atšķiras no dzīvojamo telpu un

ielai pavērstās fasādes estētikas. Turklāt sešus gadsimtus vecie ķieģeļi tuvojas savas materiālās izturības beigu robežai, un nama apsaimniekotājiem ir jau padomā pasākumu virkne, kas veicama pagraba mūru profilaksei.

Pagrabu skarbā emocionalitāte tik ļoti sasauca ar mūsdienu modernās mākslas artefaktiem, ka ideja par šādu izstāžu ierīkošanu Melngalvju nama pazemē attīstījās līdz ar pašu pagrabu aprikošanu. Šeit lieliski iekļāvās tēlnieka Ģ.Burvja vadītās radošās grupas metālmākslas darinājumi. Šeit – uz vecā lieveņa pamatu fragmentiem – tikpat veiksmīgi izskatīsies arī Latvijas Mākslas akadēmijas studentu darinātās neolīta laikmeta keramikas kopijas. Turklāt pagrabs nav nekas sastindzis. Tā iespējas vēl nepavisam nav piepildītas, jo priekšmetiskajai videi talkā var nākt gaisma, skaņa, tieša darbība. Senatnes izziņas procesu klātbūtne ir radāma ar dažādiem līdzekļiem un paņēmieniem, kuru vidū alvas figūriņas atliešanai vai Rīgas vērdiņa izkalšanai var būt pavisam cits vēstures aromāts nekā skolas grāmatā izlasītajam.

Atgriezušies pirmā stāva vestibilā, varam nokļūt modernās labierīcībās. Arhitekti ir domājuši arī par invalīdiem, kuriem ir radīta iespēja Melngalvju nama stāvos pārvietoties ar lifta palīdzību, kā arī izmantot īpaši aprīkotu tualeti. Savu īsto funkciju tūrisma sezonas karstumā, iespējams, vēl tikai atklās tā dēvētā “Seifa istaba”, kura kopš viduslaikiem Melngalvju brālībai kalpoja par vērtīgāko priekšmetu, arhīva un sudrablietu glabātuvī. Pēc nama uzspirdzināšanas tieši šai telpai brīnumainā kārtā bija saglabājusies sākotnējā grīda, kas arhitektiem un celtniekiem kalpoja turpmāko augstuma atzīmju mērīšanai un proporcionēšanai. Šajā aklaļā un, kā jau seifam pieklājas, arī nevēdināmajā telpā ir grūti uzturēties ilgāku laiku, tādēļ nama iekārtotāji šeit ir paredzējuši vietu apmeklētāju individuālajiem slēdzamajiem skapīšiem personīgo mantu drošai novietošanai ekspozīcijas apskates laikā. Svarīgu jautājumu kārtošana varam doties arī uz administrācijas telpām, kas iekārtotas Melngalvju nama tālākajā daļā. Bet, ja nolūks ir tikai iepazīties ar ekspozīciju, tad ikviens tiek gaidīts rekonstruētajās greznajās 1. stāva reprezentācijas telpās.

Kāpņu telpa ar komponistu krūšutēliem.

Izejot cauri nelielam priekšvestibilam ar spoguļi, nonāksim pagājušajā gadsimtā. Agrāk šīs savienotās istabas tika sauktas par "Kabinetu" un "Arhīvu", un to apmeklējums saistījās ar Melngalvju brālības leģendārās pagātnes sajūtu "restaurēšanu". Līdz 1939. gadam brālības dežurējošie darbinieki iepazīstināja ar Zelta grāmatu, kurā savus autogrāfus bija atstājuši ievērojamākie viesi – kronētās personas, prinči, grāfi, diplomāti. Te bija skatāma arī brālības vecākā statūtu grāmata – 1416. gadā ar roku rakstītās "Šrāgas".

Viduslaiku ieroči un bruņas liecināja par melngalvju varonību Rīgas aizstāvēšanā, kā arī par izveicību turnīros. Krokodila izbāzenis, bruņurupuču bruņas liecināja par tirgotāju gaitās iegūtiem eksotiskiem "suvenīriem". Savukārt kāda brālības vecākā 19. gadsimta vidū savāktā un dāvētā tabakdožu kolekcija raisīja uzmanību kā 18.–19. gs. lietišķās mākslas un filigrānu miniatūrglezniecības paraugu krājums. Daži gleznoti portreti, grafikas, misiņa lustras, biezas samta portjeras, melnas mēbeles un neorenesanses motīvu griestu dekors ar koka inkrustācijas imitāciju bija šo telpu svinīgās un mazliet noslēpumainās atmosfēras radītāji. Kopā ar Melngalvju namu pirmās kara dienas liesmās visi autentiskie priekšmeti gāja bojā. Tomēr ne visi. Kā 1991. gada vasarā pārādīja Sv. Pētera baznīcā rīkotā Melngalvju nama un brālības vēsturei veltītā izstāde, Rīgas muzejos pārsteidzošā kārtā daudz kas saglabājies. Vācbaltiešiem izceļojot, 1939. gadā Melngalvju brālības darbinieki daļu savu relikviju atstāja Rīgas pilsētai, kura tās savukārt sadalīja muzejiem. Latvijas Valsts vēstures arhīvā nonākusi lielākā daļa melngalvju grāmatu un dokumentu. Gotiskā altāra skulptūras – Sv. Ģertrūde un Sv. Juris, melngalvju sudrabs, Kārļa XII zābaks ar kāpsli un piesi grezno Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja vitrīnas, bet Ārzemju mākslas muzeja fondos atrodas tabakdožu kolekcija. Turklāt Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondi glabā pa vienam Melngalvju nama sēdmēbeļu paraugam.

Šodien ir mēģināts no jauna rekonstruēt zudušo atmosfēru. Vispirms jau ar arhitektūras līdzekļiem. Tumšais sienu krāsojums, sarkankoka paneli, tumši āderētie smagnējie ģipša profilgabali, kas veido sarežģītas centriskas kompozīcijas, piešķir telpām intimitāti un vienlaikus arī pretenzijas uz pompozu greznumu. Neostilu perioda muižu bibliotēkām, kabinetiem un ēdamzālēm raksturīgo griestu stilistikā iejūtās mākslinieks V.Karpenko, ar

krāsām precīzi atdarinot ozola un citu tumšas krāsas koksnes paraugu inkrustāciju. Austrijas firmas "Interior & Design" šūtie aizkari, Vīnes žalūzijas un portjeras rada telpai vajadzīgo klusinājumu, dzīvokļa mājiģumu. Šajā krēslainajā noskaņā lieliski iederas antikvārās 19. gadsimta otrās puses mēbeles, no kurām kā sirdij tuvas kolekcijas piekrita šķirties D.Stalta dzimta. Ar šo pirkumu Melngalvju nama interjers ir ieguvis sabiedriskām telpām piemērotas lielu dimensiju mēbeles. Abās savienotajās telpās var ieraudzīt greznojamies pa efektīgam 19.–20. gadsimtu mijas kamīnam, kādu bija liels daudzums Rīgas patriciešu jūgendstila

dzīvokļos. "Zelm & Boehm" rūpnieciskās keramikas fabrikas augstvērtīgos izstrādājumus kopiju veidā apņēmas darināt dizainers J.Čivlis. Bijušajā Arhīva istabā tumši brūnais kamīns ir jaundarinājums, bet Kabinetā redzamais, raibu glazūru klātais, ir oriģināls. Melngalvju nama darbības pirmajos mēnešos sienas ir papildinājušās ar vairākām gleznām – brālības vecākā M.V. fon Fišera 18. gadsimta beigās tapušo portretu un K.T.Fehhelma 1816. gadā gleznoto Rātslaukuma panorāmu. Arhīva istabā visas sienas divu metru augstumā sedz firmas "Restaurators" meistarū gatavotie koka paneļi, kuru augšpusē izveidots plaukts atgūstamām un jaunām relikvijām. Divus sienā iestrādātus portālus papildina 18. gadsimta kokgriezumi – moru skulptūriņas ar melngalvju vecāko ģerboņu vairogiem rokās.

Pie pretējās sienas baltu kolonnu veidotais baldahīns vēl nav gluži pilns ar relikvijām, taču tās top. Pilnu bruņu komplektu gatavo Latvijas Mākslas akadēmijas Metālmākslas nodaļas pedagogi, bet 16. gadsimta ieroču kopijas ir šīs nodaļas studentu darinājums. Ērtās bīdermeiera mēbeles arī šajā telpā ienes mājiģu noskaņu, kāda vajadzīga Rīgas domes reprezentācijai un lietišķām sarunām. Griestu siju galos redzamās "morū galvas" pēc senām fotogrāfijām izgatavojis tēlnieks E.Krūmiņš. Melngalvju nama pastāvēšanas vēsturē moru tēlu sakrājies daudz, un tie ir atrodami visur, kļūstot par klišejiem un pārceļoties no oficiālā ģerboņa gan uz ēdienu kartēm, gan lietišķiem dokumentiem, gan traukiem, atrodot arī tīri dekoratīvu pielietojumu bez dziļākas saturiskas slodzes.

Nule aprakstīto telpu iekārtojums un piepildījums nav pabeigts. Te vēl ir vieta mēbelēm, gleznām, grafikām, jaunām un vecām relikvijām, jo atmosfēru var radīt, tikai piepildot telpu ar notikumu, vārdu un domu atceri rosinošiem priekšmetiem. Sadarbībā ar muzejiem

laiku pa laikam paredzēts mainīt telpās izvietotos mākslas darbus, pie sienām izkārt vēsturiskus Rīgas skatus vai to kopijas, ievietot vitrīnās sīkākus lietišķās mākslas priekšmetus, kā arī jaunradītajā Melngalvju namā izstādīt brālības leģendāros sudraba izstrādājumus. Tieši tādu mēs redzam nama jauno dzīvi – ik pa brīdim mainot tā ietēru un saturu, rosināt rīdžiniekus, kā arī viesus savdabīgo ēku un tās telpas aplūkot aizvien no jauna.

Atgriezies vestibulā, viesis var doties augšup uz otro stāvu, kur viņam pavērsies Melngalvju nama oficiālais spožums. Arī augstā kāpņu telpa uzrunā apmeklētāju savā kultūrvēsturiskajā piesātinājumā. Pirmajos Latvijas atgūtās neatkarības gados Polijas valsts vēstniecība izgatavoja un Okupācijas muzeja pamatiem piestiprināja piemiņas plāksni 1921. gadā starp boļševiku Krieviju un Poliju noslēgtā miera līguma atcerei. Miera līgumu abas puses parakstīja Melngalvju nama zālē, un šo faktu pirms kara atgādināja līdzīga satura plāksne pie nama sienas. Pēc Melngalvju nama atjaunošanas memoriālā plāksne atkal ieņem Eiropas un šīs ēkas vēstures notikumu atgādnē cienīgu vietu. Virs galvām izvietotās konsoles eksponē astoņu ievērojamāko vācu mūzikas dižgaru krūšutēlus. Tie vistiešāk atgādina vienu no pazīstamākajām un cienītākajām Melngalvju nama zāles funkcijām – būt par koncertzāli. Zāles teicamās akustiskās īpašības savulaik nodrošināja piekrišanu gan šeit izpildītiem skaņdarbiem, gan ikviena solista un atskaņotājmākslinieka talanta un individualitātes sevišķi pamanāmu demonstrējumu. Te 1838. gadā simfonisko orķestri diriģējis Rīgas Vācu teātra kapelmeistars R. Vāgners, bet 1847. gadā savus darbus atskaņoja H. Berliozs, kuru brālība bija aicinājusi uz Rīgu. Kā solisti Melngalvju namā ir uzstājušies F. Lists, K. Šūmane, A. un N. Rubinšteini. Viņu piemiņa dara godu šim namam, un tā ir pelnīti atzīmējama piemiņas zīmēs, kuras paredzēts

izgatavot tuvākajā nākotnē. Taču šobrīd kāpņu telpu uz Svētku zāli rotā Latvijas Mākslas akadēmijas Tēlniecības nodaļas studenta Z. Ozoliņa talanta un darba rezultāts – Baha, Hendeļa, Haidna, Bēthovena, Mocarta, Šūberta, Vāgnera un Brāmsa portreti. Brālības un Rīgas vācu sabiedrības orientācija uz sev tuvu mūziku ir saprotama pagājušā laika īpatnība. To respektējot, Melngalvju nams ir atguvis mūziķu portretu galeriju, kurai Latvijā nav līdzīgas.

Kāpņu galā pagriežoties pa labi, nonāksim tieši atvērta Svētku zāles durvīs. Šī telpa raisa patīkamu pārsteiguma sajūtu. Plašums, augstums, tajā pašā laikā arī pārskatāmība, pat mājīgums, un vēl skanīgums – tās ir dāvanas, kas vienkopus atrodamas tikai retā no publikai paredzētām zālēm. Zāles akustiskās kvalitātes apliecina fakts, ka laikā starp 1939. un 1941. gadu šajā zālē iekārtojās Latvijas radiofona skaņu ierakstu studija Ar lepnumu var norādīt, ka jaunajā Svētku zālē, atgūstot arhitektonisko dimensiju, nav bijis kļūdu arī telpas akustisko īpašību atgūšanā. Pēc pirmajiem koncertiem mūzikas mīļotāji apgalvo to pašu – labākā kamerstila koncertzāle Rīgā. Laikā, kad skaņas nelidinās gaisā, uzmanību var pievērst zāles noformējumam. Arī tas vēl ir slīpējams, arī tajā vēl viss nav līdz galam paveikts. Bet atcerēsimies, ka vairāku gadsimtu garumā zāle ir vairākkārt mainījies, un tas noticis, mainoties pašai nama īpašniecei – Melngalvju brālībai un tās attieksmei pret sabiedriskās dzīves formām un saturu.

No ģildei raksturīgajiem garajiem soliem – katras Rīgas tirgotāju partnerpilsētas pārstāvjiem – Melngalvju zāle atvadījās jau krietni sen. Karnevāli, baroka laika krāšņā sadzīve, viesības, koncerti un teātris, greznām etiķetes procedūrām piesātinātas diplomātiskas

Svētku zāles kopskats.

Svētku zāles griestu plafons.

pieņemšanas 17. un vēlākajos gadsimtos radīja to tēlu, kura gaisotni vēl atceras vecākā paaudze. Tā bija izkopta, krāsas, gaismas un formas spēlei pakļauta telpa, kura turīgās brālības iespēju amplitūdā mainījās līdzī modei. Pēdējais Svētku zāles fiksētais tēls atbilda 19.–20. gadsimtu mijā sintezētajam dažādu laikmetu relikviju koptēlam. Tajā ietilpa gleznotāja un vitrāžista E.Todes darinātais plafons ar sv. Maurīcija un Rīgas apoteozes gleznu ornamentāli bagātā griestu krāsojuma fonā. To papildināja vairākos toņos krāsotas sienas, pie kurām dižojās ievērojamu valdnieku tikpat ievērojamu gabarītu parādes portreti zeltītos kokgriezuma ietvaros. Griestus rotāja deviņas 18. gadsimta beigās Pēterburgā iepirkta angļu klasicisma formās gatavotas kristāla lustras. Visgarām panelētajām sienām izvietojās virkne 19. gadsimta otrajā pusē gatavotu dīvanu un atzveltnes krēslu. Tas viss tagad ir radīts no jauna. Un vai nav vienalga, kad izgatavotas gleznu kopijas – toreiz vai tagad, jo arī 17. un 18. gadsimtā daļa Svētku zāli rotājošo valdnieku portretu bija kopijas no Zviedrijas vai Krievijas galma mākslinieku radītajiem oriģināliem. Rīgas Amatniecības vidusskolas gatavotās krēslu kopijas savā roku darba perfekcijā ir pilnīgi analogi Svētku zālē sadegušajiem oriģināliem.

Bet rekonstrukcijas sākumpunkts bija melnbaltā foto dokumenti, plāni, uzmērījumi, inventāra apraksti un aculiecinieku atmiņas. Fotomateriālā fiksētās liecības bija dokumentāli ticamas, taču objektīvu ainu tās spēja atspoguļot tikai noteiktās robežās. Savukārt aculiecinieku atmiņa bija saglabājusi notikumu faktoloģisko secību, emocionālu pārdzīvojumu virknes, anekdotiskus un kuriozus atgadījumus, kas, diemžēl, nebija izmantojami nedz sienu, nedz griestu krāsu tonalitātes atjaunošanai, nedz arī aizkaru, vitrāžu vai citu būtisku interjera sastāvdaļu precīzai rekonstrukcijai. Bet šī nebūt nav vienīgā vieta, kas rekonstruēta uz melnbaltas fotofiksācijas pamata. Lai atceramies Otrā pasaules kara sagrauto karaļu pili Varšavā, Pēterburgas piepilsētā nopostītās Carskoje Selo un Petrodvoreca rezidences, kuru uzcelšanai no jauna un restaurācijai kalpoja vienīgais pirms kara pieejamais dokumentēšanas materiāls – melnbaltais foto. Tas derēja arī Latvijas Mākslas akadēmijas profesoram A.Začestam griestu plafona 50 kvadrātmtru lielās kompozīcijas rekonstrukcijai, bet tās realizācijas tonālās un tehnoloģiskās nianse noskaidrojās gan konkursa, gan diskusiju ceļā. Gleznotājs E.Tode 1900. gadā, darinot šo plafonu, bija iekomponējis tajā vairākas figūru grupas. Galvenajā attēlots sv. Maurīcijs ar malā nobīdītu kara dievu Marsu un Slavas alegoriju, kas dāvā Melngalvju patronam lauru vainagu. Citā

plafona malā godināta Baltijas jūra un Daugava pseidomitolģiskā ūdens dieva Rubona un viņa pavadoņu izskatā. Trešā figūru grupa personificē tirdzniecības pilsētu Rīgu un tās iedzīvotāju peļņu nesošo nodarbošanos, saistītu ar kuģiem, transportu, preču pārvadājumiem. Meklētā kompozīcija tika iegūta, ar datoru iztaisnojot slīpā rakursā fotografēto attēlu. Tālākās problēmas jau bija tehniskas dabas: attēla palielināšana, pārcēlums uz griestu plaknes, detalizācija un kolorēšana.

Visapkārt plafonam stiepjas dekoratīvā krāsojumā izpildītas arhitektonisku un ornamentālu rotājumu virknes. To rekonstrukcijas projekts ir mākslinieka V.Karpenko un viņa kolēģu pūliņu auglis. Ar trafareta palīdzību veidotos motīvus ar roku rūpīgi piekrāsojot vairākos toņos, dažus mēnešu laikā ir radīta savā kvalitātē unikāla un savā mērogā grandioza dekoratīvā gleznojuma kompozīcija. Nekur citur 20. gadsimta beigu dekoratīvā māksla nevar lepoties ar tādu izpildījuma vērienu. Vien šāda vienreizēja celtniecības un dekoratīvās apdares prakse var saglabāt un atstāt pamazām izzūdošo daiļkrāsotāja, interjera gleznotāja amatu.

Ar Zviedrijas vēstniecības Latvijā un Zviedru institūta atbalstu gūtā iespēja 1997. gadā apmeklēt vairākas karaļa pils un muzejus, meklējot sadegušo gleznu prototipus, vainagojās panākumiem. To rezultātā profesoram A.Začestam kļuva pieejami nepieciešamie izejmateriāli karaļa Gustava Ādolfa portreta rekonstrukcijai pēc grafiskiem paraugiem, jo bojā gājušais Rīgas oriģināls bija vienīgais šī ikonogrāfiskā tipa piemērs. Anonīma mākslinieka 17. gadsimta vidū gleznotā karalienes Kristīnes portreta kopijas radīšanu atvieglāja oriģināla atradums Tallinas pilsētas muzejā, sniedzot iespēju parādīt karalieni pilnā augumā, tādējādi papildinot Melngalvju namā sadegušo gleznu ar tās trūkstošo daļu, jo laika zoba bojāto portretu paši melngalvji jau 19. gadsimtā bija "izglābuši", apgriežot, viņuprāt, neglābjami bojātās gleznas daļas. Tagad portrets ir skatāms tā sākotnējā versijā. Abiem portretiem darināti grezni, sadegušajiem analogi kokgriezuma rāmji. Firma "Aizsils" un

tās vadītājs G.Upītis ar zviedru valdniekiem Kārlim XI un Kārlim XII izgrieztajiem rāmiem ir pierādījusi mūsdienu amatnieku spēju iejusties baroka stilistikā, ikonogrāfijā un precīzi atveidot mums diemžēl nezināmā 17. gadsimta beigu kokgriezēja meistārīgo darbu. Pārējo gleznu rāmju kopiju autori meklējami firmā "Ive", bet to zeltīšana bija restauratoru I.Mežkazas un I.Mežsargas rokās.

Milzīgā izmēra zviedru karaļa un krievu caru parādes portreti lieliski piestāv šī nama sienām, un Melngalvju nams arī nenoliedz zināmas muzejiskas iezīmes sava interjera izveidē. Zviedrijas galma gleznotāja J. fon Zandrarta ap 1680. gadu gleznoto karaļa Kārļa XI portretu nebija grūti atrast Gripsholmas pilī izveidotajā valsts lielākajā portretu krātuvē. Pēc šī prototipa Rīgai tagad ir izgatavota atkārtota kopija. Gleznu ar karali Kārli XII leģendārajā Spilves kaujā izdevās sameklēt Armijas muzeja krājumos Stokholmā. Krievijas cara Pētera I zudušā portreta kompozīcijai maksimāli tuvu paraugu laipni piedāvāja igauņu kolēģi, radīdami iespēju kopēt Tallinas pilsētas muzejā uzglabāto valdnieka ģimetni ar visām regālijām. Toties Katrīnas II savdabīgais portrets jāšus uz zirga Briljanta, kuru galma mākslinieks V.Eriksens gleznojis 1762. gadā pavisam drīz pēc valdnieces kronēšanas, atrasts Ermitāžas kolekcijā Pēterburgā. Milzīgu izmēru gleznā Katrīna II attēlota Preobraženskas pulka virsnieka formā, kas bija visai grūti saskaņojams ar valdnieces – sievietes ikonogrāfiskajiem stereotipiem. Taču Rīga un Melngalvi jau drīz pēc carienes kronēšanas varēja lepoties ar šīs diplomātiskās dāvanas oriģinālu, jo viņu tirgotāju gars allaž meklēja un atrada, no kuras puses pūš konjunktūras vējš. Varbūt uzreiz nav pamanāmi divi neliela izmēra Krievijas caru – Pāvila I un viņa sievas Marijas Fjodorovnas ovālie portreti, kas novietoti virs kokā grieztā zāles ieejas portāla. Tos profesoram A.Začestam nācās gleznot pēc melnbaltajiem fotoattēliem no Latvijas vēstures muzejā uzglabātās stikla negatīvu kolekcijas. Melngalvju namā agrāk ir bijušas visu Krievijas caru ģimenes, taču ēkas un interjera rekonstrukcijas koncepcijas autori neuzskatīja par nepieciešamu tos visus atkārtot kopiju formā un izvietot atjaunotajās telpās.

Pa visu zāles perimetru izvietotās greznās mēbeles bagātīgi rotātas ar kokgriezumiem un tapsētas ar zaļa muarē zīda audumu. Kokgriezējs A.Mežkazs organizēja desmit dīvanu izgatavošanu, bet Rīgas Amatniecības vidusskola – pāri par pussimta atzveltnes krēslu darināšanu un visu šo mēbeļu tapsēšanu. Kādā pirmskara fotoattēlā Svētku zāles vidū redzams milzīgs galds, piekrauts ar slavenu Melngalvju brālības "tāfelsudrabu", taču šajā attēlā skatāmā situācija ir tikusi inscenēta. Lielais apspriežu galds ar 14 krēsliem ap to ļoti labi iederas tā dēvētās Mazās zāles interjerā.

Pretī ieejai paceļas Muzikantu lukta, kurā tāpat kā kādreiz ir vietas mūziķiem. Sarīkojumos tā ir kapellas tīstā un vienīgā ērtā vieta. Ne velti muzikantu balkona malas rotā četru raibi krāsotu moru skulptūras, kas, tēlnieka Z.Ozoliņa veidotas, šos melnīgsnējos personāžus attēlo spēlējām dažādus instrumentus. Šādas skulptūras tikai ap 19. gadsimta vidu sāka rotāt K.Hāberlanda

projektētā balkona malu. Svētku zāles ieejas portāla abās pusēs izveidotajās nišās dekoratīvā kārtojumā izvietoti divi bruņu komplekti ar cērtamajiem un duramajiem ieročiem. Bruņas pēc 16. gadsimta Eiropas zemju, galvenokārt Vācijas, parauga izgatavoja Latvijas Mākslas akadēmijas profesors J.Gagainis un viņa kolēģi – docenti A.Silapēteris un A.Endziņš. Šīs kompozīcijas, protams, norāda uz melngalvju kareivīgo raksturu turnīros, kas 16. gadsimtā pārvērtās vairs tikai par teatralizētiem cīņas paņēmieni demonstrējumiem un karnevāla elementiem. Bruņu izgatavošana bija unikāls projekts, kas šodienas metālmāksliniekiem lika iejusties pagājušo gadsimtu kalēju un inženieru amata niansēs.

Svētku zāles krāšņuma būtiska sastāvdaļa ir kristāla lustras. To rekonstrukcija pēc senām fotogrāfijām un mākslas vēsturē pazīstamiem analogiem Latvijā un Krievijā ir Rundāles pils muzeja lustru restaurācijas speciālistes A.Baņķieres nopelns. Šo deviņu lustru radītais iespaids tuvojas karalisku rezidenču svinību telpu efektam, ar kādu lepojas kronētas personas, un, droši vien, tā paša sacensības gara iespaidā bija atļāvušies arī Rīgas melngalvi. Lai nu kā, izšķiršanos par labu šādai ļoti dārgu zāles rotājumu rekonstrukcijai var apzīmēt par drosmīgu un cēlsirdīgu soli. Vēl ievērojamāku to dara autoru un izgatavotāju – firmas "Restaurators" mākslinieku darbs meistara P.Mankeviča vadībā. Viņi spēja organizēt lustru konstruktīvo detaļu – balustra posmu, zaru, šķīvju un zvanu ražošanu tepat Latvijā – fabrikā "Latvijas stikls". Vienīgi piekariņi – mandeļu, lāsteku, ziedu un citu formu elementi – iepirkti Čehijas Republikā, kas izsenis pazīstama ar Bohēmijas kristāla labo slavu. Lustru montāža un uzstādīšana bija vieglākā un patīkamākā darba daļa. Bet, kad grūtības bija pārvarētas, kļuva redzams, ka ir jaunradītas 18. gadsimta oriģināliem maksimāli tuvinātas kopijas, kurās iemiesotā materiālā un mākslinieciskā vērtība godam atbilstoši tajās ieguldītos līdzekļus. Otrās konkursā par lustru piegādi uzvarējušās firmas "Moduls" meistari gāja tradicionālāku ceļu un visas lustru sastāvdaļas izvēlējās pēc Vācijā izgatavojamu tipveida detaļu parauga. Šīs lustras no Melngalvju nama zudušajiem oriģināliem atšķiras jau krietni vairāk, tādēļ arī tās izvietotas kāpņu telpā, Muzikantu balkonā un Mazajā zālē.

Grēcinieku ielai pavērstā Svētku zāles siena šobrīd dekorēta tikai ar G.Upīša kokā griezto Melngalvju ģerboni. Kad divos plašajos logos tiks ievietotas gadsimtu mijas tradīcijās gatavotās vitrāžas, varēs uzskatīt, ka galvenajās līnijās interjers ir pabeigts. Tikai tad Svētku zāles karaliskajam "Steinway & Sons" flīģelim – Rīgas domes dāvanai – būs radīts arī karaliski papildīts fons, bet mūzikas un svētku prieka baudījumam – atbilstošas kultūras vērtības.

Blakus Svētku zālei atrodas otra plašākā telpa – jau pieminētā Mazā zāle, kas ir arhitektonisks jaundarījums. Apvienojot divas sagrautā pirmskara Melngalvju nama kompleksa telpas, iegūta viena plaša – lietojama gan autonomi, gan kopā ar Svētku zāli. Mazās zāles griestus (tāpat kā kāpņu telpas un vairāku 1. stāva telpu sienas) daiļkrāsotāji apgleznoja pēc SIA "AIG"

Zviedrijas karaļa Kārļa XI
portrets. Kopijas autors
A.Začests. Kokgriezuma
rāmis – A.Upīša darbs.

interjeristes R.Taurenas
projekta. Telpu noskaņu
raisa arhitektūra, kāpi-
na krāsa un apglezno-
jums, bet akcentē pa-
neli, kamīns, mēbeles
un gleznas. Daudz kā
vēl šai telpai trūkst,
tādēļ Mazās zāles no-
formējums pakāpeniski
tiks papildināts. Šeit pa-
redzēta vieta plašai
gleznai ar viduslaiku
Hanzas tirdzniecības

metropoles Lībekas panorāmu, tāpat arī kādai Meln-
galvju nama interjeru rotājušai batālijai, vitrāžām un
sienas spoguļiem. Par šīs telpas estētiku un interjera
stilistisko polifoniju labāk būs iespējams spriest Rīgas
800 gadu svinību laikā.

Melngalvju nama rekonstrukcijas gaitā apvienotajā
Melngalvju un Švābes namu kompleksā kultūras fun-
kcijai ir iegūtas arī citas telpas. Viduslaiku noliktavas
stāviem izbūvētie bēniņi Rīgas rātes un Tirdotāju gīldes
celtajā Jaunajā namā nekad nav izmantoti citam nolū-
kam, kā vien savai pragmatiskajai pamatfunkcijai. Šo-
dien grūti pasacīt, kad tajos pārtrauca uzglabāt preces.

Rekonstruējot stāvā
divslīpņu jumta telpu,
tajā vietu atrada gan
ventilācijas iekārtas un
citas tehniskas palīg-
ierīces, gan radās iespē-
ja izveidot vēl divus
izstādēm, koncertiem,
prezentācijām un viesī-
bām izmantojamus stā-
vus, kā arī konferenču
zāli. To estētika ir lie-
tišķa. Vēl namā atro-
dama vieta tā atdzim-
šanas vēsturei. Tiek do-
māts par mainīgu izstā-
žu iekārtošanu, kas ļau-
tu gan izcelt mākslas
darbu vizuālās vērtības,
gan netraucētu jebkura

satura pasākuma formai un saturam. Ieceres saistās ar
iegūtu jaunu un vecu mākslas darbu izvietojumu telpu
un gaiteņu papildījumam ar Rīgas "kultūrslāni".

Kas gan būtu Melngalvju nams bez attīstības, ja,
tikai atgūstot zaudēto, tā arī netiktu pārkāpts traģiskais
1941. gada sliekšnis. Telpu plašums un neparastais
plānojums ļauj radoši mainīt mazāk veiksmīgus
risinājumus pret labākiem. Tā tas ir noticis visos
gadsimtos, nemīlīgi papildinot un pilnveidojot Rīgas
kultūrai tik nozīmīgā un simboliskā nama tēlu, radoši
attīstot tā formu un saturu, kā savas pastāvēšanas
augstāko principu realizējot kalpošanu sabiedrībai.

Balsināta griestu plakne vai tikpat vienmuļas piekārtas plastikāta plāksnes – tāds ir mūsdienu ierastākais dzīvokļu pārseguma risinājums. Mūsu dzīves telpā pārsvarā valda sterils minimālisms. Šodienas cilvēkam pagrūti iedomāties vidi, kāda bija pierasta 17.–18. gadsimta vidusmēra rīdzinieka mājoklī. Dzīvokļa noformēšanai tolaik visbiežāk tika pieaicināti daiļkrāsotāju cunftes meistari, kas lielākoties bija arī apdāvināti gleznotāji. Tādējādi katra telpa lielākā vai mazākā mērā (atkarībā no īpašnieka maka biezuma) kļuva par individuālu mākslas darbu. Nereti mākslinieks varēja ļaut brīvu vaļu savai fantāzijai, uz sienām un griestiem radot krāšņu, ornamentiem un figurāliem tēliem greznotu, ikdienai it kā paralēlu pasauli. Baroka laikmeta (17. gs. pēdējais ceturksnis – 18. gs. vidus) cilvēkus, šķiet, saistīja tieši šāda – hiperaktīva vide, kas nebija tikai neitrāls dzīves norišu fons, bet jau tiecās diktēt savus spēles noteikumus.

Arhitektoniski mākslinieciskās izpētes darbs Vecrīgas mājokļos, kārtu pa kārtai noņemot vēlākus krāsu un apmetuma uzslāņojumus, šodien ir devis jau salīdzinoši plašu baroka interjeru glezniecības piemēru klāstu. Tāpēc arī mums ir dota iespēja nedaudz atbīdīt malā aizritējušā laika sienu un ieskaftīties senā rīdzinieka mājas iekšienē.

Paradoksālā kārtā baroka laikmeta sienu krāsotā dekora piemēri Rīgas dzīvojamajās ēkās atklāti daudz mazākā skaitā nekā šī paša laika griestu gleznojumi. Šāda situācija ir tieši pretēja tai, kāda Rīgā ir izveidojusies ar citu laikmetu stilu gleznojumu atsegumiem. Nav saglabājušies nevieni gotikas vai renesanses griesti. Tāpat ir zināmi tikai daži rokoko vai klasicisma plafonu gleznojumi.

Gadsimtiem ilgi (no 15. gs. līdz 17. gs. ieskaitot) ēku starpstāvu pārsegumu konstrukcijas veidoja masīvas koka sijās, kuras interjerā netika slēptas. Tieši tās arī pildīja telpas griestu funkcijas.

Visai reti – tikai saimniecības un pakārtotas nozīmes telpās – šādi koka griesti palika bez košas polihromijas rotas. Ornamentāli, ainavu vai pat figurāli gleznojumi pārvērta šo smagnējo konstruktīvo elementu aktīvā interjera mākslinieciskā tēla sastāvdaļā.

Ēkās tika izmantoti divi pārseguma uzbūves veidi: siju – dēļu un tapotu siju griesti. Dažādi bija to konstruktīvie risinājumi, tāpēc atšķirās arī dekorēšanas principi.

SIJU–DĒĻU GRIESTI

Šos pārsegumus veido atstātus liktas sijās ar dēļu vai planku starpsegumu. Griestu raksturīgā profila dēļ rotājamā plakne nav viendabīga. Uz tās nav iespējams izvērst kādu vienu, uzreiz uztveramu sižetu. Tāpēc visas trīs siju redzamās plaknes un dēļus visbiežāk dekorēja ar augu ornamentu.

Šādi rotāti griesti bijuši pirmā stāva hallē **Mārstaļu ielā 3**. Pati ēka (arī apgleznotās sijās) jau zudusi, taču atrodami tās izpētes materiāli¹. Savulaik atrastie 17. gs. beigu vai 18. gs. sākuma griesti bija vēlākā laika periodā pārvietoti – sijās (25–28 x 30 cm) nolaistas zemāk, nemainot to izkārtojuma secību, bet dēļi pārvietoti zem sijām un apmesti. Par spīti tam, gleznojuma slānis bija saglabājies visai labi. Siju garenvirzienā vijas trīs veidu augu ornamentu varianti: lauru zari ar lapām un ogām,

Vija Strupule

BAROKA GRIESTU ILUZORĀ PASAULE – RĪDZINIEKA MĀJOKĻA ROTA

stilizēta vīnogulāja stīga un granātkoka zari un augļi. Vienādi motīvi izkārtoti uz blakus esošo siju pretējām plaknēm, kas ierāmē starp tām esošo dēļu laukumu. Arī dēļus klāja atbilstošais augu ornaments. Gleznojums veikts uz gaiši pelēka fona ar toņiem, kas tuvi dabīgiem – zaļu, sārtu, brūnu, melnu.

Interesants ir fakts, ka šis pats pirmā stāva pārsegums bez jebkādas starpkārtas kalpojis kā otrā stāva grīda. Uz apgleznoto dēļu otras puses bija saskatāms nodilums, kas raksturīgs ilgi lietotām nekrāsotām grīdām.

Vairāki restaurēti greznu siju griestu paraugi atrodas **Mencendorfa namā** (Grēcinieku ielā 18). Trešā stāva hallē katru siju rotā nedaudz atšķirīgs gleznojuma motīvs. Tās ir melnbaltas akantu² spirāles ķieģeļsarkanā fonā vai dažādas ziedu – lapu virtenes un festoni³. Uz pārseguma dēļiem, akantu arabesku⁴ ietverti, redzami pat medaljoni ar nelielu ainaviņu gleznojumiem. Siju un dēļu ornamentālās joslas nav vienkārši brīvi izkārtotas (kā tas bija iepriekšējā piemērā), bet ar stilizētu gaismēnu ievietotas it kā iedzilinātos rāmjos. Plaknes ārpus rāmjiem krāsotas gaiši pelēkas, bet ornamenta fons – sarkanbrūns.

Apgleznoti siju – dēļu griesti bijuši populāri visu baroka periodu. Grezns vēlinā baroka (18. gs. 2. ceturksnis) stila piemērs atrodas **Mārstaļu ielā 12/14**. Akantu vijumi, salīdzinot ar sulīgo un vitālo 17. gs. beigu gleznojumu, te kļuvuši daudz trauklāki un grafiskāki. Starp tiem ievērti t.s. lentveida ornaments⁵, kas raksturīgs stila beigu periodam⁶. Gleznojuma kolorīts ir spilgtāks un raibāks. Aizmirsta 17. gadsimta pelēko toņu niansētība.

Pavisam atšķirīgs siju griestu polihromijas veids konstatēts **Jāņa ielā 6**. Te sijās un pārseguma dēļi krāsoti, imitējot marmora rakstu gaiši pelēkzilganā toņkārtā. Par

Mārstaļu iela 12. Griestu gleznojums pirms un pēc restaurācijas.

to, ka šāda akmens imitācija uz koka virsmas nav bijusi tikai īpašnieka kaprīze, bet gan vispārēja modes tendence, liecina analogi griesti Tallinas vēsturiskajā mantojumā.

Skaists 18. gs. 1. ceturkšņa siju – dēļu griestu piemērs atrodas **Vāgnera ielā 15**. Interesants ir dēļu klāja novietojums slīpi pret sijām. To skujiņas veida ritms piešķir telpai vēl papildus dekoratīvo efektu. Gleznojumā mijas akantu zari, debesīs lidojoši putni un marmorizējuma motīvi.

Ne vienmēr siju–dēļu griesti tika apgleznoti. Dekoratīvu efektu varēja panākt arī ar bagātīgu siju profilējumu. Šādi plastiski izstrādāti, nekrāsoti siju griesti atklāti ēkā **Smilšu ielā 16**.

TAPOTI SIJU GRIESTI

Otrs pārseguma veids, kas, iespējams, tika īpaši veidots kā pamatne plafona gleznojumam, ir tapotie siju griesti. Sijas tika liktas viena pie otras, spraugas aizbāztas ar pakulām un (vai) aplīmētas ar audekla strēmelēm. Šādi sagatavotu plakni varēja grūntēt un apgleznot.

Mencendorfa namā (Grēcinieku ielā 18) pirmajā stāvā apskatāms salīdzinoši vienkāršs šāda plafona variants. Visas kompozīcijas un centrālās rozetes plakni ierāmē pelēkos toņos gleznota lauru lapu vītne. Kvadrātam tuvais griestu laukums sadalīts četrās daļās, kuras aizpildītas ar pelēkiem akantu vijumiem uz okera dzeltena fona. Dziļuma efektu pastiprina ķieģeļsarkanas ēnas. Plafona izpildījums ir amatnieciski korekts. Tajā nav jūtama gleznieciska atbrīvotība, kāda redzama citos piemēros.

Un tomēr – jau šajā salīdzinoši vienkāršajā kompozīcijā skaidri saskatāma vēlme it kā atvērt smagnējo griestu plakni un iluzori pārveidot to, radot citu – cēlāku materiālu apdares iespaidu. Pelēkā grizajā⁷ attēlotās lauru vītnes un gaiši pelēkais rāmis neveikli imitē plastiski veidotu stuka⁸ dekoru.

Daudz augstākas klases meistars strādājis **Dannenšterna namā** (Mārstaļu ielā 21). Kārņu telpas griestos uz koka sijām te bijusi gleznota iepriekšējai ļoti līdzīga kompozicionāla shēma. Tāda pati lauru lapu vītne ierāmē plafona plakni, centrālo apli un radiāli pret sienu centru izvietotus pusapļus. Četras ar iluzorām profillistēm atdalītajos laukumos – klājošs akantu biezoknis. Centrālajā aplī gleznojums stipri cietis, tāpēc sižets tajā nav nosakāms, bet pusapļos redzami lauru zaru pušķi. Iluzorās līstes, lauru vītnes un akanti krāsoti pelēkajā grizajā tehnikā, bet fons – piesātināti ķieģeļsarkans. Mākslinieka rokās veiklība un profesionalitāte šajā gadījumā radījusi patiešām pārliecinošu reljefa, plastiska dekora iespaidu.

Ja Dannenšterna namā konstatēti tikai vieni apgleznoti griesti, tad par baroka plafonu enciklopēdiju būtu jānosauc ēka **Audēju ielā 10**. 1996. gadā šeit dienasgaismu no jauna ieraudzīja⁹ četras pilnas un trīs fragmentāri saglabājušās 17.–18. gs. mijas griestu gleznojumu kompozīcijas apmēram 200 kvadrātmetru platībā. Izgleznotas praktiski visas pirmā un otrā stāva (arī pret pagalma fasādi orientētās) telpas. Tas norāda uz nama īpašnieka (kura personība diemžēl nav noskaidrota) ievērojamo rocību un stāvokli sabiedrībā.

Griestu kompozicionālā shēma un izmantotie motīvi pamatā tie paši – akantu vijumi, lauru lapu vītnes, iluzoras profiljoslas. Taču ornamentikas paleti te bagātina arī dažādi ziedi, augļi, rozetes, vīnogu ķekari u.c. Nodalītajos apļos un pusapļos gleznotas ainavas un figurālas kompozīcijas. Patiešām apbrīnojama ir meistara otas triepiena virtuozitāte un neapšaubāmā augsta līmeņa profesionalitāte. Pavērojot Dannenšterna nama un Audēju ielas plafonus, var teikt, ka tos gleznojuši tā pati roka vai arī ka tie pieder viena meistara darbnīcai. Diemžēl, lai arī ir zināmi daudzi šī laika monumentālās glezniecības meistaru vārdi, nosaukt konkrētu autoru šobrīd nav iespējams¹⁰.

Audēju ielas ēkā šis nezināmais mākslinieks ir jāvis vaļu fantāzijai. Katrā no septiņiem plafoniem izmantoti atšķirīgi dekoratīvi motīvi. Šķiet, ka autors vēlējies parādīt visu savu "ieroču arsenālu". Tāpēc saistoša liekas doma, ka ēka piederējusi pašam meistaram un daudzie griestu gleznojumi pilda savdabīga kataloga lomu. Taču tās, protams, ir tikai hipotēzes.

Pirmā stāva telpā pret ielu plafonu kompozīcijā ietvertos trīs apļus un četrus pusapļus ierāmē ar lentu apvīta lauru lapu vītne un profilīstes. Ārpus apļiem esošie akantu vijumi ar vīnogu un ziedu iestarpinājumiem gleznoti raksturīgajā pelēkajā grizajā uz neviendabīga dzeltenī oranža fona. Tas rada gleznieciski interesantu, it kā dzīvas, ugunīgas vibrācijas efektu. Centrālajā lielajā aplī attēlota figurāla kompozīcija. Šajā zonā gleznojums saglabāties slikti, tomēr saskatāmi labajā pusē fonā gleznotie koki un pa kreisi – ēku grupa ar torni. Priekšplānā – trīs apmetņos tērtas vīriešu figūras. Centrālajam tēlam galvā karaļa (?) kronis. Tā kā sižeti gleznojumiem nereti tika ņemti no Bībeles, iespējams, ka te attēloti trīs Austrumu gudrie. Mazākajos apļos redzamas ainavas ar kokiem un ēkām, bet pusapļos pret gala sienām – sakrustoti lauru zariņi un vīnogu ķekari.

Pagalma puses pirmā stāva telpas plafonam ir visarežģītākā konfigurācija. Vidū – poligonāls, iluzoru profilīstu atdalīts laukums, stūros – ceturtdaļaplji, pret sienu viduspunktiem – pusapļi un aplji. Lauru lapu vītņu vietā gleznotas augļu un ogu virtenes. Apļos – ainavas ar stafāžu¹¹, bet centrālajā laukumā, iespējams, attēlotas debesis. Plaknes starp apļiem aizpilda akantu vītnes ar ziedu iestarpinājumiem. Gleznojuma virsma šajā telpā stipri nomelnējusi, tāpēc atšifrēt visus gleznojuma sižetus nebija iespējams. Interesanti, ka tikai te izmantota virsmas sagatavošanas tehnika, ko raksturo siju salaiduma vietām uzlīmētas audekla strēmeles. Audekla parauga izpēte rādīja, ka zem gleznojuma slāņa tā ieklāta ar sarkanbrūnu grunti, ar kādu, acimredzot, apstrādāta arī koka virsmā.

Veselas kompozīcijas bija saglabājušās arī otrā stāva ielas puses telpās. Viena no tām, pārvietota uz blakus nama pirmo stāvu, pašlaik ir vienīgā, kura pieejama apskatei. Plafona centrā liels aplis ar krāšņu ainavu. Priekš-

Mencendorfa nams
Grēcinieku ielā 18.
1. stāva griestu plafons.

plānā – dāma laikmetīgā tērpā ar sarkanu, vējā plan-
došu apmetni. Mazajos stūru apļos – nelielas, virtuozī
gleznotas ainaviņas. Centrālā apla rāmi veido ziedu –
sarkanu rožu, zilu atraitnīšu u.c. – vītne. Brīvo plakņu
akantu vijumi gleznoti uz ķieģeļsarkana krāsojuma.

Blakus telpā izmantots kontrastējošs piesātināti zils
fona tonis. Šī griestu kompozīcija, piemērojoties telpai, ir
izmēros mazāka. Tās centrālajā aplī izvietota daudzfigūru
kompozīcija. Precīzi noteikt gleznojuma sižetu ir grūti, jo
tieši šajā zonā gleznojums saglabāties sliktāk. Priekš-
plānā redzama it kā bēgošu cilvēku grupa. To ievada
bērns, kurš bažīgi atskatās. Viņam seko divi vīrieši, uz
muguras nesdami savus biedrus. Iespējams, ka kompo-
zīcijā ietverta vēl kāda figūra. Aplja augšējā daļa visvairāk
cietusi. Tomēr saskatāma sārta, ugunīga blāzma ar at-
sevišķu uzliesmojumu iestarpinājumiem. Tas liek domāt,
ka mākslinieks izvēlējis kādu dramatisku Bībeles bojā
ejas sižetu, varbūt Sodomā un Gomorā iznīcināšanas
ainu. Ar šo drūmo noskaņu kontrastē no raibu lauku
ziediņu vītnes veidots apla rāmis. Plafona stūros glez-
nots gliemežvāka motīvs, kāds nav izmantots citās kom-
pozīcijās. Uz zilā fona šķietami sudrabortās pelēko akantu
vītnes papildina savdabīgas elegantu, sīku pērlišu
virtenes.

Kāda savdabīga nianse atrodama katrā no trim
veselajām kompozīcijām. Tāpēc jo vairāk jānožēlo ēkas
pašreizējā īpašnieka nevēlēšanās eksponēt šos baroka
monumentālās mākslas šedevrus.

Līdzīga rakstura griestu gleznojums 1960. gadu sāku-
mā ticis atsegts **Tirgoņu ielā 10**¹². Tas atrodas ēkas otrajā
stāvā. Gleznots uz sijām, kuru sadurvietas aizlīmētas ar
audekla strēmēlēm. Vienīgais pieejamais melnbaltais
fotoattēls rāda iepriekšminētajiem plafoniem tuvu kom-
pozicionālo uzbūvi. Arī gleznojuma raksturs šķiet visai
līdzīgs. Ap lielu centrālo apli radiāli izkārtoti mazāki. Stū-

ros ceturtdaļaplji, kuros gleznoti
ozolzari. Pārējās plaknes aizpilda
pazīstamie pelēkie akanti ķieģeļ-
sarkanā fonā. Centrālo apli ietver
rožu un tulpu vainags. Griestu
aprakstā nav minēti apļu glezno-
jumu sižeti. Taču, kā rāda ne visai
kvalitatīvā fotogrāfija, arī šajā
gadījumā tajos attēlotas ainavas.

Labi saglabājusies augsta
mākslinieciska līmeņa griestu
glezna uz koka sijām šodien ap-
skatāma Rīgas pils Latvijas vēstu-
res muzeja telpās. Jau 1929. ga-
dā tā pārvietota uz šejieni no dzī-
vojamās ēkas **Miesnieku un Mūku
ielu stūrī**¹³. Arī šī plafona uzbūvē
savienots iluzora plastiskā stuka
dekora attēlojums pelēkā grizajā
tehnikā ar centrālā ovālā un

garenasī ievietotos apļos ietvertām debesu ainām. Ovālā redzam kuplu gubu mākoņu ieskaitu Cerības alegoriju. Tā ir sieviete zaļā, plīvojošā apmetnī ar enkuru kreisajā rokā. Gan enkurs, gan zaļā krāsa kristietības simboliskajā valodā nozīmē cerību. Mazajos apļos attēloti amori. Interessants motīvs ir virs tiem sarkanbrūnā grizajā gleznotie ķerubi. Pelēkie akantu vijumi šoreiz atrodas uz maiga, gaiši zila fona. Plafona gleznojums izpildīts atzīstamā profesionālā līmenī. Tas attiecināms gan uz figūrām, gan panākto iluzoro dziļuma efektu plastiskā dekora atveidā. Salīdzinot šo plafonu ar Audēju ielas 10 griestu gleznām, var apgalvot, ka strādājuši dažādi mākslinieki ar atšķirīgiem rokrakstiem.

Alegoriski tēli izmantoti arī **Grēcinieku ielas 18** otrā stāva stūra telpas griestos. Tas datējams ar nedaudz vēlāku laiku – 18. gs. pirmo pusi, kad jau par normu kļuvuši apmesti griesti. Te attēlots Vasarsvētku sižets ar Ticības, Cerības un Mīlestības alegorijām.

Nelielās telpas griestos uz gaiša "debesu" fona attēlota piramidāla audekla telts. Divas eņģeļiem līdzīgas būtnes tur atvērtus tās stūrus. Teltī redzamas trīs sēdošas dāmas ar alegoriskiem simboliem – krustu, degošu sirdi un enkuru. Šoreiz sižets nav ietverts iluzorā profilirāmī, bet gan brīvi iecentrēts griestu plaknē.

Šajā telpā atsegts un eksponēts arī atbilstošais sienu gleznojums.

1997.gada februārī nelielā namiņa hallē Pēterbaznīcas torņa pakājē – **Pēterbaznīcas ielā 17**, noņemot apmetuma slāņus, atsegts uz gludas tapotu siju virsmas 17. gadsimta beigās gleznots plafons. Diemžēl saglabājusies tikai puse oriģinālā pārseguma. Tomēr tā ļauj spriest par gleznojuma kompozīciju, kuras uzbūves principi līdzīgi jau zināmajiem piemēriem. Griestu centrā ievietots aplis ar sievietes figūru pilnā augumā (slikti saglabājusies). Tai apkārt atrodas teksts, iespējams, latīņu valodā. Fiksējami tikai atsevišķi ar melnu krāsu vilkti burti:

...HIEMS ...STAS

...RO(P?)E ...(L?)ONGE.

Diemžēl līdz šim nav izdevies iztulkot šo sentenci, kas likusies tik svarīga tā laika nama iemītniekiem.

Savdabīgs ir dabīgiem koka toņiem tuvinātais plafona kolorīts. Apļa kontūru un griestu radiālo dalījumu veido rupji āderētas, sarkankoku imitējošas iluzori gleznotas profillistes. Pārējo plakni aizpilda tumši pelēki, gandrīz melni akantu vijumi, starp kuriem iepīti sarkanbrūni vīnoģu ķekari un kupli nenosakāmu augu zari. Fons gaiši dzeltenīgs. Arī centrālā apļa gleznojumā izmantoti tie paši toņi – tumši pelēks, melns,

sarkanīgi brūns. Uz mūrlatas pa visu sienu perimetru bijis gleznots klasiskais olinājuma¹⁴ ornamenti.

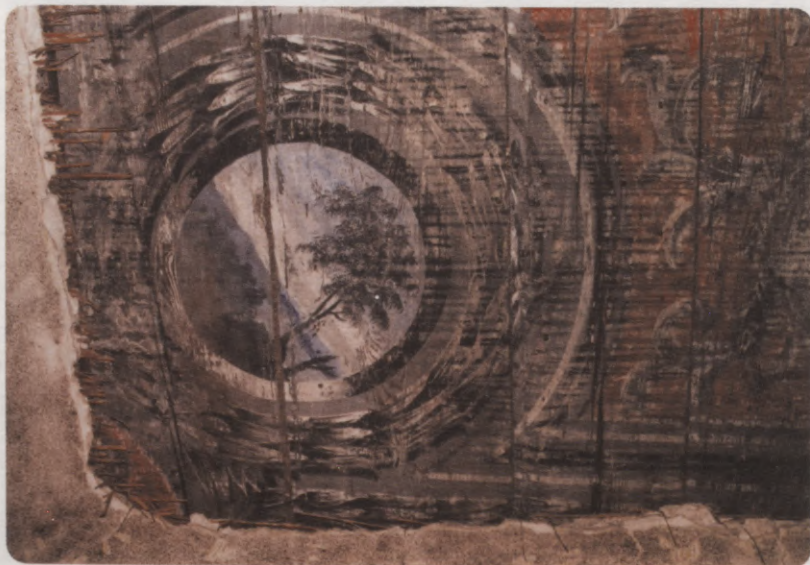
Gleznoto baroka plafonu daudzveidīgo kopainu papildina vēl divi griestu gleznojumi. Kompozīcijas un sižeta ziņā tie ir galēji pretstati, kurus apvieno tikai skumjš apstākļi – abi ir gājuši bojā līdz ar ēkām, kurās tie atradās.

1960.gadu vidū arhitekts G.Jansons aprakstījis¹⁵ plafona gleznojumu nojaukamā ēkā **Trokšņu ielā 5**. Diemžēl nav saglabājusies nekādi ilustratīvi materiāli. Ēkas otrajā stāvā uz siju griestiem (blīvi ar ozola tapām sasaisītiem priežu šķautņiem) visā to plaknē bijušas attēlotas debesis. Zilganpelēkā fonā starp stilizētiem mākoņiem gleznoti melni un sārti lidojoši putni¹⁶.

Otrie griesti atradušies **Svērtuves ielā 11**. Tie atsegti 1891.gadā, šajā ēkā izbūvējot t.s. Jakša veikalu. Tajos gleznota sarežģīta daudzfigūru kompozīcija greznā interjerā. Sižeta pamatā Bībeles stāsta fragments par *Sābas ķēniņienes pieņemšanu ķēniņa Zālamana pilī*. P.Kampe¹⁷ sniedz precīzu plafona datējumu – 1716.g., bet 1903. gada Rīgas almanahā¹⁸ atzīmēts, ka figūru tērpi atbilst 17. gs. beigu modei, un tieši šajā laikā arī gleznojums tapis.

Plafons atradies nama hallē, kura, acīmredzot, bijusi šaura un gara. Saglabājies tikai viens melnbalts fotouzņēmums. Tajā redzamā kompozīcijas daļa ir bez iluzorā plastiskā rāmja, kas tik raksturīgs citiem zināmajiem griestu gleznojumiem. Iespējams, ka fotogrāfija nepārāda visu griestu plakni.

Kompozīcija veidota pēc stājgleznas principiem, neņemot vērā tās novietojumu virs skatītāju galvām. Kreisajā pusē atrodas deviņu figūru – galmadāmu un nēģeru – grupa ar Sābas ķēniņieni priekšgalā. Pa labi pie grezna, kokgriezumiem rotāta troņa to sagaida Zālamans ar trim kareivjiem. Vēl trīs ar šķēpiem bruņoti vīri atrodas otrajā plānā kompozīcijas centrā. Kopumā (ieskaitot sīkas trešā plāna figūriņas) saskaitāmi astoņpadsmit tēli. Fonā pompoza arhitektūra, kas gleznota pēc baroka piļu parauga. Redzamas uz postamentiem novietotas kolonas, sienas ar nišām, pilastriem un platu dzegu, šaha galdiņa veidā likta liela izmēra flīžu grīda. Diemžēl par

Griestu stūra gleznojums
Audēju ielā 10.

Griestu stūra gleznojums
Vāgnera ielā 15.

gleznojuma kolorītu spriest nevaram. Taču gan kompozīcijas uzbūve, daudzveidīgie figūru rakursi, gan zīmējuma veiklība un arhitektūras detaļu perfektais izpildījums liecina par mākslinieka profesionalitātes augsto līmeni. Šis plafons, neapšaubāmi, būtu pieskaitāms baroka laikmeta Rīgas izcilākajiem mākslas darbiem.

Rīga ir (un vienmēr arī bijusi) skaista Eiropas pilsēta. Tās sabiedrība visos laikos aktīvi uztvērusi un materializējusi laikmeta modes vēsmas. Šodien, pateicoties ilgus arhitektoniskās izpētes gadus uzkrātajam materiālu

klāstam, tikai pamazām varam apzināt tepat blakus esošās, bet līdz šim varbūt pilnīgi nezināmās mākslas vērtības. Droši vien zem vēlāku laiku apmetuma un krāsu kārtām senajās celtnēs joprojām slēpjas ne viens vien pārsteidzošs atklājums. Tomēr bieži pētnieka acis ir pēdējās, kuras redz kādreizējās greznības pēdas. Diemžēl ne katrs fiksētais gleznojuma fragments vai citas unikālas ēkas detaļas tiek restaurētas. Labākajā gadījumā tās aizklāj ar rīģipsi, ļaujot sagaidīt "labākus laikus". Nereti tie izgaist nebūtībā, ziņas par sevi atstājot vairs tikai arhitektoniskās izpētes sējumos. Vienkārša matemātika rāda, ka Rīgā līdz šim konstatēti divdesmit divi pilni vai fragmentāri baroka stila griestu gleznojumi. Šodien reāli apskatāmi tikai deviņi...

Protams, nevar prasīt, lai saglabāts tiktu katrs ēkā fiksētais sīkums. Tomēr būtiski ir nezaudēt vecā un jaunā līdzsvaru. Jo tikai saudzējot un izziņot savas kultūras vēstures mantojumu, būsīm interesanti arī citiem.

ATSAUCES

- ¹ A.Cinis, Dzīvojamās ēkas Rīgā, Mārstaļu ielā 3 pirmsprojekta arhitektoniskā izpēte. R., 1984 (Mašīnraksts VKPAI arhīvā).
- ² Akants – akanta – dadža lapas stilizācija.
- ³ Festons – abos galos iekārta ziedu, lapu vai augļu vitne.
- ⁴ Arabeska – stilizēts akanta lapu vijums. Nosaukums cēlies no arābu tautu mākslas, kur arabesku lieto ģeometrizētā, abstraktā formā.
- ⁵ Lentveida ornamenti ar iestarpinātiem meandra motīviem izplatījās pārejas periodā no baroka uz rokoko. Tas radās franču ornamentālista Žana Berēna darbos un izplatījās gan kā lietīšķo priekšmetu rotājuma veids, gan tika iepīts monumentālās glezniecības darbos.
- ⁶ Motīvu un rašanās laika ziņā līdzīgi ornamenti atrodas Rīgas Doma baznīcas ērģeļu prospekta iekšpusē. Ļoti tuvs analogs ir Tallinā, Tolli ielā 3 restaurētais siju griestu gleznojums.
- ⁷ Grīzajs – gleznojums vienas krāsas tonkārtā.
- ⁸ Stuks – mākslīgs materiāls: labi apdedzināta un smalki saberzta ģipša masa ar piedevām, no kuras veido dekoratīvās interjeru tēlniecības darbus.
- ⁹ Diemžēl pašlaik apskatāma tikai viena plafona kompozīcija. Pārējās, pēc ēkas īpašnieka vēlēšanās, tika paslēptas zem piekārtu griestu konstrukcijām.

- ¹⁰ Pēc P.Kampes leksikona (*Campe P. Lexikon liv- und kurländischer Baumeister*) ziņām, 17. gs. beigu meistari, kuri spējuši izpildīt sarežģītus figurālus un ainavu gleznojumus, varēja būt Korts Meijers, Jirgens Ginters (I) un Jirgens Ginters (II).
- ¹¹ Stafāžs – ainavas gleznojumā ietvertas figūras.
- ¹² I.Praulīņš, A.Krēsliņš, G.Zirnis. Arh. pieminekļa ēkas Rīgā, Tirgoņu ielā 10 apraksts. R., 1964. okt. (VKPAI arhivs, 155 6/9). Minēts, ka gleznojums nosepts ar mitrumu aizturošu materiālu (?) un apmests.
- ¹³ P.Kampe. Rīgas dzīvojamo ēku iekštelpu arhitektoniskais veidojums. Žurnāls "Latvijas Arhitektūra". III gadagājums. 1939.g.
- ¹⁴ Olinājums – dekoratīva josla joniskajā orderī (antīkajā arhitektūrā), kas sastāv no olveida formu virknējuma.
- ¹⁵ G.Jansons. "Vecrīgdas koka celtnes". krāj. "Arhitektūra un pilsēt būvniecība". I.sēj. R., 1969 (254.lpp.).
- ¹⁶ Šodien vienīgais šāda veida plafons saglabājies Ungurmuīžā kāpņu telpas otrajā stāvā.
- ¹⁷ P.Kampe. "Rīgas dzīvojamo ēku iekštelpu arhitektoniskais veidojums". "Latvijas Arhitektūra", 1939.g.(87.lpp.).
- ¹⁸ Rigascher Almanach für das Jahr 1903.

Izmantoti "A.I.G." fotoarhīva materiāli.

Velta Holcmane

IZKLAIDES INTERJERI RĪGĀ

Divdesmitā gadsimta sākumā Rīgas vērtība bija tās jūgendstila un nacionālā romantisma apbūve. Straujo Rīgas izaugsmi veicināja vietējo uzņēmēju aktivitātes. Arī 20. gadsimta pēdējā desmitgade var lepoties ar sakoptiem namiem, kuru atjaunošanā ir piedalījušās ne tikai valsts un pašvaldību institūcijas, bet arī namu īpašnieki, vietējie un ārzemju investori, lielākas un mazākas firmas. Atjaunoto ēku fasādes redz visi Rīgas iedzīvotāji un tās viesi, sakoptās kāpņu telpas, kas lielāko tiesu ir aizslēgtas, – galvenokārt mājas iedzīvotāji, biroju telpas (ja tā nav kāda apdrošināšanas vai darbam ar apmeklētājiem atvērta firma) – tikai firmu darbinieki, dzīvokļus – vienīgi to saimnieki un viņu ciemiņi. Ko jaunu pilsetā varam ieraudzīt mēs – rīdzinieki?

Laiks, kad pusdienu pārtraukumā visi devās uz bezpersonisku ēdnicu, lai tiktu pie standarta komplekso pusdienu porcijas, ir pagājis. Palikusi vajadzība pēc vietas, kur ieturēt pusdienas (nu jau arī biznesa pusdienas vai vakariņas), iemalkot pēcpusdienas kafiju, un, darbam beidzoties, izklaidēties. Mainoties ekonomiskajai situācijai valstī, ir būtiski mainījušies attieksme pret telpu, kurā dzīvojam, strādājam un arī ēdam. Kā pēdējo gadu laikā līdz visām ekonomiskajām svārstībām mainījušies Rīgas sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumu interjeri?

"Aģentūras Rīga 800" uzdevumā 1999. gadā apzināju kādus divdesmit piecus restorānus, kafejnīcas, nakts klubus, bārus un kazino, lai izveidotu fotoizstādi "Izklaides interjeri Rīgā". Darbs deva iespēju iepazīt un izvērtēt izklaides interjeru attīstību Rīgas

centrā un Vecrīgā. Izvēle notika pilnīgi intuitīvi, ņemot vērā iepriekšējo gadu darbu žurnālā "Latvijas Arhitektūra". Izstādes lielformāta fotogrāfijās ir apskatāmi gan ļoti grezni un dārgi, gan nelieli, ar izsmalcinātu garšu veidoti bāri, restorāni un kafejnīcas, kā arī neformālu aprindās iecienīti mūzikas klubi. Tie atšķiras pēc rakstura un noskaņas, pēc lietošanas intensitātes un, protams, pēc interjera, kura izveidē katra detaļa, tāpat kā krāsa un forma, nosaka apmeklētāju labsajūtu.

Gala rezultāts bieži ir atkarīgs no tā, cik veiksmīgi pasūtītājs un arhitekts vai mākslinieks viens otru ir spējuši uzklaut ideju līmenī, arī no pasūtītāja spējas uzticēties arhitekta profesionalitātei, telpas izpratnei. Protams, nenoliedzami svarīgu lomu kopējā sadarbībā diktē nauda – cik lielus vai mazus līdzekļus pasūtītājs ir spējīgs ieguldīt jauna objekta tapšanā.

1999. gada vasarā otro elpu ieguva neformālu (vakara) aprindās un lietišķo darījumu (dienas) cilvēku aprindās jau kopš 1995. gada populārais Vecrīgas mūzikas klubs "Pulkvedim neviens neraksta". Arī šoreiz patinējuma uzspodrināšanai tika uzaicināts biroja "Sīlis, Zābers & Kļava" arhitekts Andis Sīlis. Tas pats Sīlis, kura nu jau garajā darbu sarakstā "Pulkvedim" ir ierādīta īpaša vieta, jo ar to aizsākās jauna stila veidošana, papildinot arhitektūras terminoloģijas vēsturi ar terminu – "Siļa stils". Daļēji atkailinātie un demonstratīvi eksponētie arhitektūras konstruktīvie elementi, ar tumši zilu un smagnēji brūnu krāsu iekrāsotie sienas laukumi un stabi tagad iemirdzējušies ar luminiscentu gaismu palīdzību. Uzspodrinājums veikts niansēti smalki, ar dažu knifu palīdzību, un nezinātājam nav pat īpaši pamanāms, jo nemainīga palikusi telpiskā struktūra un lietoto mēbeļu savākums.

Jaunu pārbūvju, piebūvju, rekonstrukciju sakarā Rīga ir zaudējusi desmitiem vecu un ne tik vecu arhitektūras pieminekļu un interjeru. Katra desmitgade, vai kā saka – "vecie laiki", atstājusi aiz sevis vērā ņemamas kultūrvērtības. Taču ik uz soļa mēs saskaramies ar vērienīgu barbarismu, kuru diktē naudas vara un bezgaurmība. Brīžiem šķiet, ka nopietna vērtību kontrole un aizsardzība nemaz nepastāv, vai arī tā ir gluži bezspēcīga

"Pelmeņi XL" Kalkū ielā.

pret naudas un privātpašuma varas spiedienu.

Labs piemērs toleran-
cei pret iepriekšējā inter-
jera autora koncepciju ir
1999. gada vēlā rudenī
mainītais kafejnīcas
"Monmartra" (Vecrīga,
Skārņu iela) tēls. Jaunā
"Velvet's" arhitekts J.Glu-
hovskis ir saglabājis arhi-
tektu A.Sīļa un I.Kauliņa
1997. gadā veidotā inter-
jera esenci ar tā šķietami
pretrunīgo estētiku, ko
veido dažādu gadsimtu
savijumi: kaut kas no Pa-
rīzes bulvāriem, kaut kas
no antīkās arheoloģijas,
kaut kas no Eifeļa kunga
belle époque un kaut kas
no Monmartras kalna
mākslinieku un dzejnieku
būšanas. Ir izveidota tikai
krāsā skarbāka (sarkanā,
zilā un melnā salikums), mūsdienīga, ar skaņu
absorbējošu tehniku aprīkota dejas zona. Iekļātas
jaunas flīžu grīdas un izveidota norobežojoša ieeja
tualetes telpās un garderobē. Diemžēl nav saglabāta
pirmās zāles apaļajā lodziņā iegleznotā viduslaiku
rīdnieka seja – liecība vēl no iepriekšējās – padomju
laika slavenās kafejnīcas "Rīdzene".

Pretstatā G.Ķirsona vienveidīgi kičģojamiem latviska-
jiem interjeriem citu nostāju interjeru veidošanā izvēlē-
jies vairāku ātrās apkalpošanas ēdināšanas uzņēmumu
īpašnieks V.Barsuks. Pieai-
cinātā arhitekta J.Gluhov-
ska veidoto interjeru kon-
cepcija izriet no ēdiena
specifikas, kuru piedāvā
konkrētais uzņēmums. Vai
tā būtu koka, akmens, sal-
mu un dārzeņu klātbūtne
veģetārajā "Ķirbī" Doma
laukumā, vai baltā mīkla,
krāsainās mozaikas ar,
manuprāt, nelielu barse-
loniskā Gaudi pieskaņu
"Pelmeņos XL" Kaļķu ielā,
vai arī pannas, katli un
māla krūkas turpat netālu,
Šķūņu ielā, esošajā pan-
kūku ēstuvē "Šefpavārs
Vilhelms" – katra no šīm
telpām ir citādāka, atšķi-
rīga un norāda uz ēdiena
klātbūtni telpā.

No 1993. gada ne-
mainīgi saglabāties un jau

Atpūtas komplekss "Lido"
Krasta ielā.

par klasisku vērtību kļuvis
izsmalcināti jūgendiskās
noskaņās veidotais, uz Do-
ma laukumu ar plašo stik-
lojumu vērtais restorāns
"Zilais putns". Arhitekts
J.Gluhovskis kopā ar kok-
tēlnieku Z.Priežčiekuru ir
panākuši interjera saskaņu
ar gadsimta sākumā celto
H.Šēla un F.Šefela tirdznie-
cības un tīres dzīvokļu na-
mu. Fasādē stilizētā vācu
renesances tipa kompozi-
cijā iekļauta virkne jūgend-
stila ornamentāli dekora-
tīvo elementu. Pirmā stāva
hallē līdzīga rakstura deta-
ļās veidotās smalkās koka
kāpnes ar vienlaidus mar-
gu un ziedu vītām kolon-
nām uzved otrā stāva zālē.

Par pēdējo gadu fenomenu izklaides interjeru
veidošanā ir kļuvušas Gunāra Ķirsona firmas "LIDO"
ātrās ēdināšanas iestādes. Rietumniecisko plastmasas
un sintētiskā stila bistro 1995. gadā nomainīja latviski
tautisko rotājumu ornamentika, koka sijas, baļķi, lauku
sētas un dzirnavu vīzijas. Rīgas centra ēkās tapa "Sta-
burags", "Alus sēta", "Dzirnavas", "Vērmanītis". Mēģi-
nājumi iekarot pilsētas telpu plašākā vērīenā savu kul-
mināciju sasniedza 1999. gada nogalē, kad Krasta ielā
pirmo reizi pilsētas vēsturē tika uzbūvēta divus stāvus

augsta guļbūve. Jau pati
būve apkārtējā vidē uz-
tverama kā izlecošs kon-
trasts, kur nu vēl daudz-
veidīgie interjera elementi
un to dažādais lietojums
visos trīs stāvos! Pagrab-
stāva līmenī valdošās
"muižas pagraba" noska-
ņas jau ir redzētas iepriek-
šējos "LIDO" objektos.
Tomēr zāles galā parādās
atraktīvs tehnoloģisks di-
zains – misiņa alus darīta-
vas sistēmas. Spožais ap-
šuvums, pret apmeklētāju
pavērstie tehnoloģisko
iekārtu ciparu displeji ir
lietas, kas iedves uzticību.
Pagrabstāva dažādās

Vestibils nakts
klubā-kazino "Aladins"
Dzirnavu ielā.

limeņu starpības, kā arī virsgaismas klātbūtne cauri starpstāvu pārseguma atvērumam mazina smago velju un zemo griestu radīto nomāktību. Vienīgās kāpnes apvijas ap dabīgu koka stumbru, kas savieno pirmā stāva un balkona līmeni. Pirmā stāva galvenā funkcija ir ēdināšana. Līdz ar to tā ir visnoslogotākā telpa. Apmeklētāju plūsma grūstās un izvēlas ēdienus no neskaitāmām letēm, aiz kurām zēni un meitenes pseidotautiskos tērpos pasniedz kāroto. Savā ziņā tas atgādina austrumu tirgu, tikai šeit neviens skaļi nepiedāvā izlikto preci. Ej un meklē pats! Kad vieta pirmā stāva līmenī ir atrasta un pagāršoti pirmie kumosi, beidzot var sākt apjaust, kā telpa ir iekārtota. Galdiņu skaits kārtojas grupās, veidojot atdalītas telpiņas. Neskaitāmu priekšmetu virtenes saraibina un aizsedz dekoratīvo koka ornamentiku. Atbilstoši tuvāko svētku raksturam kompleksu pārbagātina blakus elementi: Ziemassvētkos – rūķi, meža zvēri, spožas bumbas, mākslīgu zaru virtenes un daudz egļu – lielu un mazu, Liendienās – zaķi, cāļi, pīles, vistas un citi mājdzīvnieki, košas ziedu rotas un olas. Labu arhitektūru un interjera detaļu aiz tā visa pamanīt kļūst neiespējami. Plašāks un mierīgāks skats pavērs augšstāvā, jo te vairāk jūtama arhitekta klātbūtne interjera materiālu izvēlē. Viena stila ietvaros izdevies iekārtot Dzirnāvu zāli. Stabu un atgāžu ritms mijas ar saistošu dzirnāvu staba konstrukciju centrā, kuru papildina A.Ciņļa trīsdesmito gadu mēbeļu kopijas. Pārsteidzoši vienkārši iespaidīgās sienu konstrukcijas pāriet jūmtu balstošajās, ēkas vidusdaļā virs ātriņa izveidojot "laivas" formas virsgaismu, saskatāmu jau no pagrabstāva. Līdz šim atbilstoši gadalaimam kompleksa apzaļumošanai tika izmantoti ziemelnieciskai mentalitātei tuvi augi. Bet, vasarai tuvojoties, ēnas radīšanai pie terases galdiņiem vējā šūpojas eksotiskas palmas un citi dienvidu augi.

Pie tik liela kompleksa izveides autoru un darītāju kolektīvs ir skaitāms simtos. Pats idejas tēvs un ierosinātājs Gunārs Ķirsons ir savācis komandu, ar kuru īsteno visas iespējamās (un dažkārt šķiet pat neiespējamās) lietas. Ēkas arhitektonisko daļu projektējuši biroja "Jonika" arhitekti Andris Purviņš un Aigars Tereško. Iekštelpu mākslinieciskā iekārtojuma autori – "LIDO" konstruktora biroja daudzgalvainais kolektīvs. Pilns autoru uzskaitījums lasāms žurnāla "Latvijas Arhitektūra" 2000. gada pirmajā burtnīcā.

Pilnīgi atšķirīga pieeja ir kazino arhitektūrai, kura sevišķi izkopta rietumvalstu kūrortos. Kad deviņdesmito gadu sākumā arī mūsu sadzīvē stabilu vietu ieņēma līdz šim aizliegtās un nepazītās spēles, arhitektiem un māksliniekiem nācās tuvāk

iepazīt rietumiem tik raksturīgo interjera paveidu. Aladins – arābu pasaku varonis, kurš ar burvju lampas palīdzību iegūst neskaitāmas bagātības, likumsakarīgas nejaušības rezultātā ir devis savu vārdu kazino virknei. Kazino ir telpa noslēgtai sabiedrībai, kurā izklaidējoties tiek apgrozītas visai ievērojamas naudas summas. Atšķirībā no bankām, kurās nauda tiek pārvietota apjomīgi un līdz ar to nopietni ir arī to interjeri, kazino varētu raksturot šķietama greznība. 1999. gada pavasarī Dzirnāvu ielā iepretim viesnīcai "Latvija" durvis vēra viens no greznākajiem firmas "Aladins" nakts klubiem – kazino. Austrumnieciskās vīzijas apmeklētāju sagaida jau pirmā stāva vestibilā, kura augšup un lejup vedošo kāpņu margas kaltas ažūrīgā metāla dekorējumā. Burvju lampai līdzīgi gaismas ķermeņi izgaismo ieejas halli. Smaržīgas un rūgtas kafijas aromāts vējo no pagraba stāva kafejnīcas, kur mazās porcelāna tasītēs kafiju pienes viegli ģērbtas, plīvurotas meitenes. Skaņas klusina košas krāsas persiešu paklāji, kas grīdu sedz arī spēļu zālē augšstāvā. Smilšu krāsas mītiskie arābu motīvi izplūst uz sienas kā silta tuksneša brāzma. Spēļu automātu vienmērīgā dūkoņa, pēkšņa naudas šķinda, biljarda bumbu klusinātie piesitieni – skaņu kokteilis, kuram ietēru veidojis arhitekts Aleksandrs Kipiani no firmas "Bugroff" un kuram piepalīdzējis metālmākslinieks Pēteris Oinaskovs.

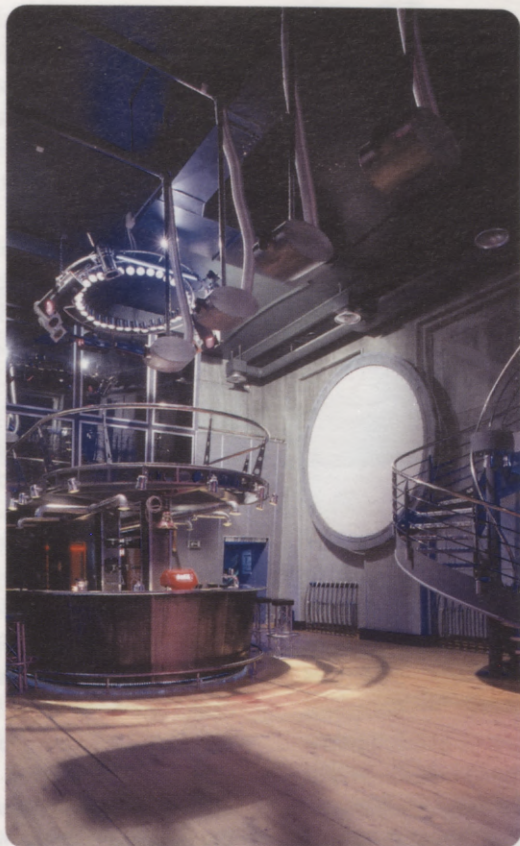
Pēdējā gada laikā krējumainā Rīgas sabiedrība žurnālu lappusēs nereti ir redzama krāsaina kroga vidū. Pēc īpašnieku izauklētās ieceres Vecrīgā, Daugavas tuvumā ir atklāts košs bārs "Paldies Dievam, piektdiena ir klāt!". Karību salu arhitektūra ir kontrastaina un pretrunīga. Tā veidojusies un piemērojusies vēstures plūdam un veido īpatnu, pat pikantu krāsu mozaīku, kas ne vienmēr ir harmoniska un ideāli skaista, bet kurai ir sava stilistiska vienotība. Karību salu gaisotne te jūtama ik uz soļa. Jau ieejas vestibilā mūs sagaida uz sienas zīmēta Karību salu karte pasaules kontekstā. (Lai nezinātājam būtu priekšstats par minēto vietu.) Ar tropisku ziedu vitnēm rotājušās meitenes pienes vieglus un košus

Bārs "Paldies Dievam, piektdiena ir klāt!" 11. novembra krastmalā.

kokteiļus. Bāra sienu dekoratīvais krāsojums atspoguļo apdarē Karību salu ēku interjeriem raksturīgo kolorītu – sarkans, zils, zaļš, kas savukārt labi izceļ mahagoni krāsas mēbeles. Košā krāsu gamma bārā liek aizmirst pelēcīgo Rīgas vidi, īpaši tumšos un slapjos rudens un ziemas vakaros. Varbūt arī tāpēc raibā un pretrunīgā Rīgas publika ir iecienījusi šo ekstravaganto krogu?

Cita veida publika – nedaudz snobiska un īpaši stilīga - apmeklē vienu no nesen atklātajiem mūzikas klubiem "Nautilus". Arī tas atrodas Vecrīgā. No ārpuses mājīgi mazizteiksmīga arhitektūra dziļumā slēpj grandiozu zemūdeni, kas atdzīvojas tikai pusnakts stundās. Klubs ir īpašs ar necerēto grandiozitāti un vērienu, ar pārdomāti un līdz galam realizētu stilu kā kluba kopējā tēlā, tā sīkākajās detaļās, ar izpildījuma perfekciju un vieglumu. Visa kluba darbība organizēta dažādos

Lielā deju zāle mūzikas klubā "Nautilus" Kungu ielā.

līmeņos kā starpklājos. Lielās zāles deju grīda ir ieklāta no koka. Virs pakaveidīgā bāra balkona līmenī – organiskais stikls. Dejas uz tā kļūst sirreāli gaisīgas un gana pikantas bāra apmeklētājiem. Bezpersoniskā metāla spožums un interjera pelēkās sienas atspīd un iekrāsojas, pateicoties gaismas efektiem, kas te izmantoti pilnībā. Visas interjera detaļas (kāpnes, durvis, bāra letes, mēbeles, gaismas objekti) ir izgatavotas speciāli šim klubam. Idejas autori un realizētāji ir firma "Dizaina nams" un Armands Vecvanags.

Rīga – mūžam mainīgā. No ārpuses nedaudz iestīvināta, atturīga un nepieejama, tā atveras un uzplaukst savā daudzveidīgajā krāšņumā, tikko esam pārkāpuši kāda restorāna, naktskluba vai kafejnīcas sliekšni.

Jānis Lejnieks

JAUNĀ VECPILSĒTA

Projekts ar šādu nosaukumu jau vairākus gadus ir pazīstams rīdziniekiem. Plaša mēroga urbāna un ekonomiska revitalizācijas programma Vecrīgas dienvidu daļai, kura visvairāk ir cietusi Otrā pasaules kara laikā. Teritoriju, kurai tiek izstrādāta plānojuma dokumentācija, ietver 11. novembra krastmala, Grēcinieku iela, Vecpilsētas iela un 13. janvāra iela.

Telpiskā izolētība, pamestība un bezcerība – tā īsumā varētu raksturot Vecrīgas dienvidu daļu. Aiz respektablajām pēckara biroju ēkām – “Meliorprojekta” un Mākslinieku nama 11. novembra krastmalā, un dažiem sešstāvu īres namiem, kuri kopš 20. gs. sākuma stāv 13. janvāra ielā, slēpjas liels tukšums. To grūtāk pamanīt garāmgājējam vai pat rīdziniekam, kurš, mērojot ceļu uz autoostu vai tirgu, jau ir pieradis pie Vecrīgas ainavas pēdējos piecdesmit gados. Viņa skatu var pievērst tādas dominantes kā Dannenšterna nams – 17. gs. Rīgas baroka ievērojamākais dzīvojamais nams, Reformātu baznīca vai aiz muguras palikusī Pēterbaznīca un Doms. Vecrīgas dienvidu pusē, salīdzinot ar pārējo vecpilsētu, karalaika izpostīto kvartālu vietā joprojām ir neapbūvēti laukumi, kuri nekad nav iekopti vismaz kā skvēri vai apstādījumi, kā tas ir noticis citviet Rīgā pēc Otrā pasaules kara. Gluži labi saprotams, ka šādi “caurumi” pilsētas audumā ilgstoši nevar palikt tukši un agrāk vai vēlāk investori tiem pievērsīs uzmanību.

Vecrīgas dienvidu daļas aerofoto. 1939.g. Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija.

Ir vēl viens apstāklis, kas stimulē investorus nekavēties ar kapitāla ieguldījumu Vecrīgā. Tas ir sagaidāmais tūristu intereses pieaugums, jo Latvijas galvaspilsēta ir saņēmusi augstāko starptautisko atzinību. Rīgas vēsturiskais centrs 1997. gada 5. decembrī tika iekļauts Pasaules mantojuma sarakstā, atzīstot tā izcilo vērtību.

Konvencija par Pasaules dabas un kultūras mantojuma aizsardzību (saīsinājumā Pasaules mantojuma konvencija) pēc UNESCO iniciatīvas pieņemta 1972. gadā. Līdz šim Konvenciju parakstījušas 108 valstis. Nominācijas pasaules mantojuma sarakstam var izvirzīt tikai to valstu valdības, kuras ir parakstījušas šo dokumentu. Latvija Pasaules mantojuma konvencijai pievienojās 1995. gadā, un līdz ar to tai uzticēts pienākums sargāt un glabāt Pasaules mantojuma objektu – Rīgas vēsturisko centru, kā arī citus iespējamās Pasaules mantojuma objektus Latvijā tālākā nākotnē.

Līdz 1997. gada decembrim UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā bija iekļauti 506 dabas un kultūras objekti no visas pasaules. Tagad Rīgas vēsturiskais centrs nostādīts līdzās Sēnas krastmalai Parīzē, Ēģiptes piramīdām, Tadžmahalam Indijā, Lielajam kanjonam ASV, Visbijas pilsētai Gotlandē un daudziem citiem objektiem, kuriem piemīt izcila un universāla vērtība. Katru gadu sarakstā tiek iekļauti jauni objekti. Nominācijas sarakstam izvirza valstu valdības, protams, iesakot visizcilākās un unikālākās kultūras mantojuma vērtības. Pirms iespējamās iekļaušanas sarakstā šīs vērtības novērtē starptautiska ekspertu grupa, kas pārbauda objekta unikalitāti un atbilstību izvirzītajiem kritērijiem. Pasaules mantojuma sarakstu var salīdzināt ar Noasa šķirstu, kurā tiek uzņemti tikai īpaša veida objekti. Šis saraksts ir ļoti ekskluzīvs. Rīga tajā iekļauta kā unikāls cilvēka radošā gēnija meistardarbs. UNESCO Pasaules kultūras un dabas mantojuma komiteja atzinusi Rīgas vēsturiskā centra izcili unikālo vērtību, ko veido viduslaiku un vēlākā pilsētībūvnieciskā struktūra, Jūgendstila

Pirmās Rīgas ostas rekonstrukcija
Vecrīgas plānā ar atzīmēm par
arheoloģiskajiem izrakumiem.

arhitektūras daudzums un kvalitāte, kurai līdzīgas nav citur pasaulē, un 19. gadsimta koka arhitektūra.

Rīgas vēsturiskais centrs – Pasaules kultūras mantojuma vieta – aptver teritoriju, kuru ierobežo: Hanzas iela, E.Melngaiļa iela, Kr.Valdemāra iela, Palīdzības iela, Bliēķu iela, Tallinas iela, A.Čaka iela, Matīsa iela, Avotu iela, Lāčplēša iela, E.Birznieka–Upīša iela, Elizabetes iela, Satekles iela, Marijas iela, Gogoļa iela, Turgeņeva iela, 11. novembra krastmala, Muitas iela, Citadeles iela, pilsētas kanāls un Eksporta iela. Rīgas centrā ietilpst valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis Nr. 2070 – Vecrīgas arheoloģiskais komplekss, kura robežas aptver teritoriju, kuru ierobežo: 11. novembra krastmala, Kr.Valdemāra iela, Aspazijas, Basteja bulvāri, 13. janvāra iela. Rīgas centrs ir daļa no valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļa Nr. 7442 “Rīgas pilsētas vēsturiskais centrs”.

Rīgas centra atzītās vērtības ir vēsturiskās apbūves plānojuma struktūra, telpiskais izveidojums, ainava un tās mērogs, panorāma un siluets, apzaļumošanas sistēma, laukumu un ielu apbūve un telpiskais izveidojums, kvartālu telpiskā organizācija, labiekārtojuma elementi, ieseguma materiāli, žogi, strūklakas, vēsturiskās konstrukcijas un to atliekas kultūras slānī, raksturīgais reljefs un ūdeņi. Rīgas centrā valsts nozīmes un vietējās nozīmes kultūras pieminekļiem katram atsevišķi izdod to izmantošanas un saglabāšanas norādījumus.

Vecrīga kā vecākā un bagātākā pilsētas daļa jau kopš 19.gs. ir bijusi sabiedrības uzmanības lokā. Centienus novērst negatīvas neatgriezeniskas pārmaiņas izsauca toreizējie pilsētplānotāji un investoru mēģinājumi “iztaisnot” ielas, nojaukt daudzas ēkas un veikt radikālas pārbūves. Protams, vislielākos postījumus nodarīja Otrais pasaules karš, un tomēr, neraugoties uz to, Vecrīga arī padomju okupācijas gados (kopš 1945.g.) ir bijusi valsts aizsardzībā kā pilsētbūvniecības piemineklis. Pirms kara tikai atsevišķas ēkas bija Pieminekļu valdes aizsardzībā, bet ielu tīklu arhitekti bija gatavi izmainīt. Uz to rosināja K.Ulmaņa politika – atbrīvoties no vecās “vāciskās Rīgas”. Vairāku ēku projekti to apliecināja: Finanšu ministrijas, Kara muzeja, Armijas ekonomiskā veikala (tagad universālveikala “Centrs”) ēkas tapa, nojaucot veselus viduslaiku apbūves kvartālus. Virkne

būvniecībai sagatavoto vietu netika apbūvētas, jo Otrā pasaules kara sākumā 1939.g. valdība pārtrauca celtniecības darbus. Tajā skaitā arī Pasta krājkases nama būvniecībai sagatavotajā būvlaukumā starp Valņu, Vecpilsētas un 13. janvāra ielām. Šeit esošais skvērs nav karadarbības rezultāts.

Šodien pilsētas viduslaiku vēsturi apliecina pilsētas aizsardzības mūra saglabātais fragments Minsterejas

ielā iepretī Mākslinieku nama gala fasādei. Raugoties uz to, ir saprotams, ka daļa no “Jaunās vecpilsētas” teritorijas atrodas ārpus kādreizējās nocietinātās Hanzas pilsētas Rīgas. Vēl senāku vēsturi varam virtuāli realizēt, savietojot pilsētas plānus, veiktos arheoloģiskos izrakumus un dokumentus, kas apliecina Daugavas pietekas Rīdzenes esamību mūsdienu Vecrīgas dienvidu daļas kultūras slānī.

Vecrīgas bagātīgā priekšvēsture acīmredzot bija pietiekams arguments “Jaunās vecpilsētas” pirmās versijas, kura zīmīgi saucās “Jaunā pilsēta”, autoriem – Naderam Butrosam (*Nader Boutros*), Bruno Deslandesam (*Bruno Deslandes*), Džeimsam Lī (*James Lee*), Jurim Paeglem un Dainim Šmitam, lai ar to pamatotu savu koncepciju. Tā pieprasīja “vēsturiskās saiknes atjaunošanu starp šodienas Rīgu un vēsturisko Rīgu”, paredzot “izveidot vēsturisku robežšķirtni starp esošo Vecrīgu un blakus esošo jauno mikrorajonu (“Jaunā pilsēta”) un atjaunot kādreizējo Rīdzenes upi un viduslaiku sienu.”¹ Projekta priekšlikumi piedāvāja arī Daugavmalas “tuvināšanu” Vecrīgai, paredzot integrēt vecpilsētā līdz šim intensīvās satiksmes dēļ rīdzinieku un Rīgas viesu visai maz izmantoto upes krastmalu.

“Jaunās pilsētas” projekts ātri vien izraisīja speciālistu interesi un tā pamatkonceptija – visai asu kritiku. “Tēzes – vēsturiskās saiknes atjaunošana starp šodienas Rīgu un vēsturisko Rīgu – izklāsts nevienā nostādņē, izņemot Daugavmalas “tuvināšanu” Vecrīgai, man nav pieņemams. Koncepcijas autoru kolektīvs operē ar Vecrīgas reģenerācijas projekta idejām, piemēram, kā fragmentāra Rīdzenes upes gultnes un pilsētas nocietinājumu sienas trases marķēšana dabā, bet to svaigums ir novecojis un, no mūsdienu viedokļa raugoties, – apšaubāms.”²

Varētu piekrist prominentajam Rīgas restaurācijas speciālistam, ja vien prakse nerādītu pretējo. Aktīvi turpinās projekti viduslaiku pilsētas nocietinājumu sienas trases marķēšanai divās citās vietās Vecrīgā – Basteja bulvārī un 11. novembra krastmalā, attiecīgi pēc J.Paegles un P.Blūma projektiem. Pirms gadiem divdesmit Vecrīgas reģenerācijas projekta autoru E.Pučīņa, A.Holcmaņa un E.Burkovska ierosinātajām idejām ir liela laika inerce.

Kalēju iela, 90. gadi.
Foto U.Briedis.

Pilsētvides integritāte, vecpilsēta kā vienots veselums ir visu vēsturisko pilsētu aizsardzības dokumentu deklarēto mērķu pamatā. Neapšaubāmi, ka pastāv dažādas Vecrīgas saglabāšanas un attīstības vīzijas. Atšķirības vislabāk saskatāmas, tās aplūkojot hronoloģiskā secībā. Kopīgais atšķirīgajai ir mūsdienās arvien pieaugoša uzticība autentiskumam. Objekts, kurš saskan ar oriģinālu, kuram pamatā ir pirmavots, tiek uzskatīts par neapšaubāmu. Jo tālāk dodamies pagātnē, jo ticamības jautājums kļūst arvien grūtāks. Zemes īpašumu grafiskā dokumentācija, ēku projekti pieejami par 19. gs. otro pusi, un 1823.gadā krievu armijas poručika zīmētie Vecrīgas ielu notinumi ir turpat vai viss pierādījumu apjoms situācijai, kura bijusi pirms Otrā pasaules kara postījumiem. Vai tas ir pirmavots? Protams, nē. Apbūve "Jaunās vecpilsētas" vietā ir bijusi arī pirms Rīgas dibināšanas, tāpat kā pilsētas pirmā osta Rīdzenē, ko pierāda šeit atrastais t.s. "Rīgas kuģis". Vecpilsētas attīstības romantiskais variants varētu radzīties uz Rīdzeni kā iedvesmas avotu jaunu formu izveidē. Deviņdesmito gadu vidū visai aktīvi ar kādreizējās upes marķēšanu Vecrīgā nodarbojās arhitekte Ausma Skujiņa, publicējot savas projekta skices un rosinot tematiskas akcijas vecpilsētas ielās.

1995.gada ziemas saulgriežos notika arhitektes organizēts teatralizēts gājiens pa Vecrīgas ielām, piedaloties "Skandiniekiem" un citiem entuziastiem. Gājiens no Daugavmalas pa Minsterejas, Rīdzenes un Kalēju ielām devās uz Bastejkalnu. "Šodien upes ūdeņu pazemes pulsējums tikpat kā nav jūtams. Kaut kur dziļi zem ēku pamatiem vai ielas bruģa klusi guļ kuģi. Arheologi dažus no tiem ir atraduši. Atrakti arī senās Rīdzenes ostas nostiprinājumu fragmenti. Tomēr liela daļa upes, kas atrodas zem ēkām, paliks neizzināta. Tikai mitrie pagrabi, plaisas ēku sienās un pašu ēku konfigurācija liecina par to, ka te ir upes gultnes vieta. Iezīmēt Rīdzenes upi – tas, protams, nenozīmē to atjaunot. Tas nav nedz vajadzīgs, nedz arī iespējams. Jārada vīzija par upi. Jāatsauc atmiņā mūsu priekšgājēju pieredzētais upes krastos un ar gaismu, krāsu, skaņu, smaržu,

13. janvāra iela, 30. gadi.
Latvijas Arhitektūras muzejs.

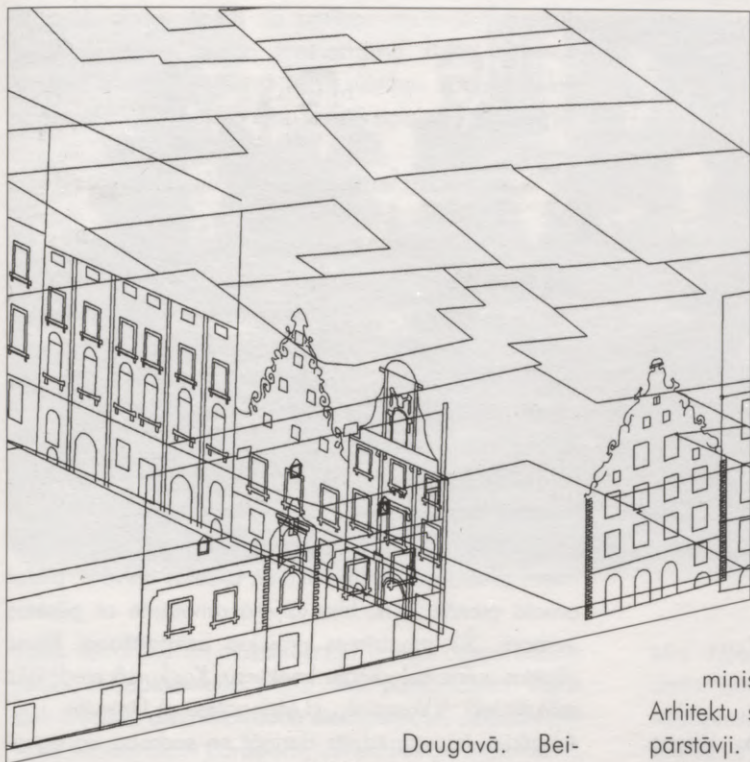

ritmu, faktūru, zīmējumu, kustību, telpu, elpu... jānofiksē."³

"Jaunās pilsētas" autori, kuru vidū vienīgais "īstenais rīdzinieks" ir Juris Paegle, savā 1998.g. projektā tomēr bija ļoti radikāli. Viņu priekšlikums paredzēja "iezīmēt" upi ar kanālu un agro viduslaiku ostas vietu - ar baseinu Alberta laukumā. Zinot Paegles romantiskos priekšlikumus latviskās apziņas jaunai izpausmei guļbaļķu konstrukcijas ēku projektos⁴, kļūst saprotama arhitekta vēlēšanās un centieni radīt arhitektoniski spilgtu vidi par jebkuru cenu. Piedāvājums – radīt jaunas ūdens virsmas šodien viendabīgajā Vecrīgas ielu audumā bija ļoti pārdrošs. Atbilstoši situācijai projekts saņēma profesionāļu sabiedrības noraidījumu, kļupinājuma iemesls šai idejai ir tās autentiskuma trūkums.

Daugavas atteka – Rīgas upe, Rīdziņa jeb Rīdzene tās lejtecē izveidotā Rīgas ezera sakarā minēta jau Livonijas Indriķa hronikā. Nosaukums 16. gs. saglabājās upes lejtecei tagadējo Meistaru, Kalēju un Minsterejas ielu vietā, kuru ar vaļņiem ietvēra paplašinātajā pilsētas teritorijā. 17. gs. upi sāka aizbērt un 18. gs. pārveidoja par šauru kanālu notekūdeņu novadīšanai

Daugavā. Beidzot 1861.gadā Rīdzenes vietā ierīkoja mūrētu apakšzemes kanalizācijas vadu. Rīdzenes iela atrodas virs pēdējā 19. gs. aizbērtā upes posma. Tajā pašā gadsimtā Rīga saņēma citu ūdens spoguļi – pilsētas kanālu.

Projekta autori savu "Jauno pilsētu" vērtēja kā mēģinājumu piedāvāt "atšķirīgu pieeju /../ investīciju un apbūves projektu sagatavošanai, Vecrīgas zemesgabalu vērtības paaugstināšanai, kuru mēs visi vēlamies, par kuru runājam vienmēr agrāk un kuru var panākt, tikai būvējot vienlaikus vienas ielas abas puses, saistītos apbūves gabalos, un plānveidīgi izbūvējot inženiertīklus."⁵

Vecrīgas dienvidu daļas jeb tagad "Jaunās vecpilsētas" telpisku izolāciju nosaka nepārtrauktā satiksmes plūsma platajās transporta ielās – 11. novembra krastmalā un 13. janvāra ielā. Atšķirība no vecpilsētas pārējām daļām ir ievērojama. Uz ziemeļiem no Vecrīgas pastāv salīdzinoši organiska pāreja uz Citadeli un ostas rajonu, austrumos – vairākas ielas tieši no Vecrīgas ved uz pilsētas centra kvartāliem. Rietumos no Vecrīgas ir dabīga robeža – Daugava, bet arī to iespējams šķērsot pa Akmens tiltu. Dienvidos līdzās aktīvajai transporta maģistrālei 13. janvāra ielai ir arī optiska vecpilsētas robeža – dzelzeļa uzbērums. Pārskatāmā nākotnē nav domājama tā aizstāšana ar "caurspīdīgāku" estakādi. Turklāt, arī transporta būvēm ir vēsturiska vērtība. Nav izslēdzamas asas un argumentētas diskusijas, jebkuru dzelzeļa uzbēruma rekonstrukcijas projektu apspriežot.

Vēsturiskās apbūves telpiskā rekonstrukcija pirts "Varavīksne" vietā. "Nams III". 2000.g. aprīlis.

Minētie apsvērumi par "Jaunās vecpilsētas" telpisko izolētību bija projektētāju – "ACG", arh. D.Šmits, "Nams III", arh. Ē.Cērpiņš un "Arhitekta J.Pogas biroja" pirmais uzdevums, veicot situācijas analīzi 1999. gada pavasarī un kopā arī meklējot risinājumus. Turpmākai "Jaunās vecpilsētas" projekta koordinācijai 1999.gadā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija un Rīgas pilsētas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija izveidoja "Jaunās vecpilsētas" projekta koordinācijas padomi, kurā tika uzaicināti arī UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas, Kultūras

ministrijas, Latvijas Kultūras fonda, Latvijas Arhitektu savienības un Latvijas Mākslinieku savienības pārstāvji. Par padomes vadītāju tās locekļi ievēlēja šo rindu autoru. Sēdes notiek reizi mēnesī un apskatāmo jautājumu loku nosaka pati projekta attīstība. Grūtākās problēmas saistāmas ar projekta konceptuālo ievirzi un rajona infrastruktūras attīstību.

"InvestaSource" kompānija plāno attīstīt "Jaunajā vecpilsētā" vairāk nekā 80000 m² nekustamo īpašumu platības, un tā ir ieguvusi savā īpašumā vai iznomājusi ilgākam laikam jau vairāk nekā divdesmit īpašumus. Lielākā daļa no tiem ir pamesta vai arī ļoti sliktā stāvoklī. Sola Normena Bukingolta vadītās kompānijas labo darbu sarakstā Vecrīgā ir Jēkaba kazarmu renovācija, tirdzniecības pasāža Krievu drāmas teātra telpās un daži citi projekti. "Jaunā vecpilsēta" ar tās kalkulēto finansējuma apjomu apmēram 44 miljoni ASV dolāru ir neapšaubāmi lielākais. Par projekta apjoma nozīmīgumu liecina arī Pasaules bankas interese līdzfinansējuma lietā.

Aktuālākais "Jaunās vecpilsētas" objekts ir apjomīgā un sabiedrībā populārā pirts "Varavīksne", kuras mākslinieciskā kvalitāte un tehniskā kondīcija ir tik zemas, ka nav šaubu par ēkas nojaukšanas lietderīgumu. "Jaunā vecpilsēta" kopumā aptver vairāk nekā 250 ēkas, kuru projektēšana jāveic, integrējot visu intereses, jo publiskā un privātā partnerība ir viens no projekta pamatprincipiem, no kura konsekventas ieviešanas ir atkarīgs tā pozitīvs iznākums. Ņemot vērā, ka gadā plānots restaurēt un rekonstruēt vidēji ap divdesmit ēkām, viegli paredzēt, ka uzsāktais projekts ir ilgtermiņa.

ATSAUCES

¹ "Jaunā pilsēta", "Latvijas Arhitektūra" 21/1999, 86.lpp.

² P.Blūms. Pārdomas par "Jauno pilsētu", "Latvijas Arhitektūra" 22/1999, 99.lpp.

³ A.Skujīņa. "Ziemas saulgriežu svētki Rīdzenes krastos", "Latvijas Arhitektūra" 3/1996, 69.lpp.

⁴ "Māksla un arhitektūra biogrāfijās", R., 1996, 162.lpp.

⁵ J.Paegle. "Vēlreiz par "Jauno pilsētu"", "Latvijas Arhitektūra" 23/1999, 111.lpp.

Vanda Zariņa

ROBERTS
LIEPIŅŠ

1890. gada 2. septembrī Irlavas lauksaimnieku Jēkaba un Trīnes Liepiņu ģimenē piedzima dēls Roberts. Skolas gaitas viņš sāka Irlavas pagastskolā, vēlāk mācījās Džūkstes draudzes skolā, kā eksterns beidza Jelgavas reālskolu. 1911. gadā R.Liepiņš kļuva par Rīgas Politehniskā institūta studentu. Ar labām sekmēm viņš absolvēja augstskolu. Jaunais speciālists labi pārzināja ekonomiku, finanses, tirdzniecību. No 1918. gada līdz 1919. gadam viņš vadīja latviešu bēgļu komitejas darbu Pleskavā, pēc tam bija pagaidu valdības pārstāvis Ziemeļrietumu armijas apgabalos. Kopš 1919. gada viņa darba gaitas bija saistītas ar Latvijas Republikas Ārlietu ministriju. R.Liepiņš tika apstiprināts par Ārlietu ministrijas sekretāru, vēlāk – par Finanšu nodaļas vadītāju. Bermonta uzbrukuma laikā R.Liepiņš devās komandējumā uz Dāniju un apgādāja Latvijas armiju ar nepieciešamo labību un degvielām. Vēlākajos gados viņš bija Ārlietu ministrijas Administratīvi juridiskā departamenta direktors. R.Liepiņa vadībā tika izstrādāta Ārlietu ministrijas satversme. Ārlietu ministrijas ēkā Valdemāra ielā 3 viņa ģimenei tika ierādīts dienesta dzīvoklis.

Ministru prezidents P.Juraševskis savā valdībā 1928. gada janvārī uzticēja R.Liepiņam finanšu ministra posteni. Kopš 1929. gada R.Liepiņš bija diplomātiskajā dienestā: Latvijas sūtnis Lietuvā, Igaunijā, Padomju Savienībā.

Pēc H.Celmiņa izsūtīšanas goda trimdā uz Vāciju K.Ulmanis 1935. gada 1. septembrī par Rīgas pilsētas galvu iecēla Robertu Garseli, kurš pēc

dažiem mēnešiem saslima un 1936. gada 4. aprīlī nomira. Valsts prezidentam nebija viegli izvēlēties galvaspilsētas vadītāju. Viņš izvēlējās Robertu Liepiņu. Turpmākie R.Liepiņa darba gadi pierādīja šīs prezidenta izvēles pareizību.

Rīgas pilsētas valde no Muitas departamenta direktora E.Dundura atraitnes Marijas Dundures noirēja mēbelētu dzīvokli Mežaparkā, Stendera ielā 5, un palīdzēja R.Liepiņam pārcelties no Maskavas.

1936. gada 7. jūlijā viņš stājās Rīgas pilsētas galvas amatā. K.Ulmanis R.Liepiņu iecēla par Nacionālās celtniecības komitejas priekšsēdētāju, viņš bija arī Latvijas pilsētu savienības priekšsēdētājs, kopš 1939. gada – Rīgas Latviešu biedrības priekšsēdētājs. R.Liepiņš pārstāvēja Latviju Starptautiskajā administratīvo zinātņu komitejā Briselē.

Saskaņā ar 1936. gada aprīlī izdarītajiem grozījumiem pilsētu pašvaldību likumā pilsētas galvam, pildot amata pienākumus, bija jānēsā amatzīme ar pilsētas ģerboni. Šis amatzīmes projekta izstrādāšanai Rīgas pilsētas valde izsludināja konkursu. Konkursā piedalījās mākslinieki V.Vasariņš, H.Mangolds, A.Dzērvičis u.c. Amatķēdi bija paredzēti darīt no sudraba un ugunī apzeltīt. Rīgas galvas amatzīme drīkstēja būt Ls 2000 vērtībā. Par labāko no iesniegtajiem projektiem valde atzina mākslinieka H.Mangolda projektu, bet tika izteikti vairāki priekšlikumi tā uzlabošanai. Šis darbs ievilkās četrus gadus garumā, līdz beidzot 1940. gada 24. maijā Rīgas valde apstiprināja amatķēdes projekta 16. variantu. Amatķēdes izgatavošanu uzticēja zeltkalim Šteineram. R.Liepiņš gribēja, lai Rīgas lielvecākā amatzīme būtu izcils mākslas darbs. Diemžēl viņam nebija lemts nēsāt šo amatzīmi.

Rīgas valde 1940. gada 26. jūlijā, jau J.Pupura vadībā, nolēma amatzīmes zīmējumu un izgatavoto ķēdes posmu nodot Rīgas vēstures un kuģniecības muzejam.

R.Liepiņš sekmīgi turpināja H.Celmiņa laikā iesāktu Rīgas latviskošanu. 1936. gadā tika izstrādāts ģenerālais Rīgas apbūves plāns, kura realizācija bija paredzēta ilgākam laika cēlienam. Viņš rūpējās par to, lai būvniecība Rīgā atbilstu galvaspilsētas vajadzībām. Tika pare-

Rīgas pilsētas galva R.Liepiņš pirmajā darba dienā 1936. gada 7. jūlijā.

1923. gada 5. decembris.
Ārlietu ministrijas darbinieki.
No kreisās: 1. rindā
I.Lazdiņš, R.Liepiņš,
H.Albats, Z.Meierovics,
V.Šūmans, A.Rudzīte,
2. rindā P.Oliņš, V.Sproģis,
R.Akmentiņš, nezināmi.

dzēta vēsturisku un mākslinieciski vērtīgu celtnu aizsardzība. R.Liepiņa laikā veikti lieli pārkārtojumi Rīgas saimniecībā: uzbūvēta jauna elektrostacija, uzlabots pilsētas sabiedriskais transports, uzcelti vairāki skolu nami, veikti nozīmīgi darbi pilsētas apzaļumošanā un sanitārā stāvokļa uzlabošanā.

1938. gada 21. oktobrī Rīgas Latviešu biedrība atklāja greznu namu, kurā ierīkoja Latvijas sabiedrisko klubu, reprezentācijas telpas. 1936./37. gada ziemā Doma baznīcas apkaimē tika nojaukta mazvērtīgā apbūve un izveidots skaists laukums. Tika ielikti pamati pilsētas valdes namam Daugavmalā ar 150 m augstu torni. Sevišķu vērību R.Liepiņš veltīja darba organizācijas un racionalizācijas jautājumiem. R.Liepiņa darbības gados pilsētā veidojās jaunas tradīcijas, attīstījās lokālpatriotisms. 1937. gada 4. maijā tika apstiprināts Rīgas karogs, ieviests pilsētas galvas standarts. Tika pieņemts nolikums par Rīgas hroniku, kura vēstures pētniekiem dotu plašu, vispusīgu un objektīvu informāciju par Rīgu un tās pašvaldības darbību. Hroniku sāka rakstīt 1939.gadā. R.Liepiņš veica rekonstrukciju 1937. gadā Reimersa acu klinikas ēkā Raiņa bulvārī 7, piemērojot to pilsētas valdes vajadzībām. Uz šo namu pārcēlās pilsētas galva, sekretariāts, juriskonsulti un revīzijas komisija. Šajā gadā Rīgas valdē tika izveidots pilsētas preses referenta amats. Par preses referentu pieņēma Hariju Upenieku, kurš ar lielu entuziasmu gatavoja publikācijas par Rīgas pašvaldības darbu, pavadīja Rīgas galvu visos ārzemju braucienos, pēc tam sniedzot plašu informāciju presē par braucienu rezultātiem. Viens no sekretariāta darbiniekiem pārzināja tūrisma attīstību. Viņa pienākumos ietilpa prospektu sagatavošana un izdošana, reklāmas rakstu sagatavošana ārzemju presei, citi ar tūrisma saistīti jautājumi.

Saskaņā ar jauno pilsētu pašvaldības likumu 1939. gada novembrī kā iedzīvotāju pārstāvniecība pilsētas pašvaldībā tika izveidota pilsētas padome, kurai kandidātus izvirzīja ar kameru starpniecību.

Pilsētas padomes skaitliskais sastāvs bija atkarīgs no pilsētas iedzīvotāju skaita. Rīgā iekšlietu ministrs K.Veit-

tors J.Benjamiņš, arhitekts A.Birznieks, Rīgas valsts daiļamatniecības skolas direktors, keramiķis A.Dzērvītis, tālbraucējs kapteinis E.Grauds, Latvijas Universitātes profesors M.Rolle, gleznotājs un zvērināts advokāts L.Svemps u.c. R.Liepiņš vienlaikus bija padomes priekšsēdētājs un Rīgas lielvecākais. Viņš sasauca un vadīja padomes sēdes. 8.decembra pievakarē Rīgas pašvaldības vadītāji un padomnieki pulcējās Pētera baznīcā, lai izlūgtos Dieva palīdzību un svētību. Šajā vakarā Pētera baznīcas durvis pirmo reizi vērās latviešiem kā šī dievnama turpmākajiem saimniekiem. Svētrunu svinīgajā dievkalpojumā teica arhibīskaps T.Grīnbergs. Pēc dievkalpojuma Rīgas pilsētas 1. ģimnāzijā notika svinīgā padomes sēde. Sēdi atklāja iekšlietu ministrs K.Veitmanis. Pēc viņa uzrunas R.Liepiņš lūdza iekšlietu ministru pieņemt Rīgas padomnieku svinīgo solījumu. Piecēlušies no savām vietām un pacēlušī labo roku, padomnieki teica: "Apsolu Valsts prezidentam un valdībai uzticību, apņemos sargāt Latvijas valsts un tautas godu, ievērot likumus un valdības noteikumus, centīgi, nesavtīgi un pēc labākās apziņas, pārliecības un zināšanas pildīt sava amata pienākumus valsts un pilsētas labā un neizpaust valsts un dienesta noslēpumus. Apsolu visā savā dzīvē, vārdos un darbos būt par labu priekšzīmi un nedarīt nekā tāda, kas nebūtu savienojams ar mana amata cieņu. Šo svinīgo solījumu dodu, apzinoties, ka man par savu darbību un rīcību jāatbild likuma un sirdsapziņas priekšā." Solījumu padomnieki apliecināja ar savu parakstu. Arī 1940. gadā pēc Latvijas okupācijas R.Liepiņš turpināja pildīt pilsētas lielvecākā pienākumus. Bet jau 4. jūlijā iekšlietu ministrs V.Lācis izsauca pie sevis R.Liepiņu un pilsētas vecāko A.Ļūļi, kurš pilsētas valdē pārzināja finanses, un lika abiem rakstīt atlūgumus.

Atvadoties no kolēģiem pilsētas valdē, R.Liepiņš teica: "Es un pilsētas vecākais A.Ļūļe esam atlūgušies no amata. Pateicos valdes locekļiem par draudzību un saprašanās garu, ko visos gados esmu vienmēr sastapis. Jaunajiem saimniekiem atstāju mantojumu, kuru var apzīmēt par labi pārvaldītu. Šķīroties no mūsu kopējā, iemīļotā darba lauka, gribētos teikt dzejnieka

1956. gada 19. aprīlis Freiburgā.
No labās: S.Paegle, Ā.Šilde,
arhibīskaps T.Grīnbergs,
O.Voits, sūtnis K.Zariņš,
V.Skaistlauks un R.Liepiņš.

Mickēviča vārdus: "Zemē, kurā pavadīju tādu laiku, atstāju daļu no savas sirds." Es aizeju no aktīvā pilsētas darba, bet manas domas un mana sirds arvien būs saistīta ar Rīgas pilsētas pašvaldības lietām un likteņiem, jo šinīs četros gados Rīga ir tik dziļi man visās fibrās iespiedusies, ka gluži vienkārši nav tāda spēka pasaulē, kas mani no šī iespaida varētu atbrīvot. Jums es novēlu mūsu pilsētas labā vēl ilgi palikt savās vietās un, neskatoties uz visiem grūtumiem un pašreizējā laika īpatnībām, sekmīgi vadīt mūsu pilsētas saimniecību".

Atbildes runu teica E.Laimiņš: "Mēs, kas te, nav zināms, uz cik ilgu laiku, paliekam, mēs turpināsim darbu ar tādu pašu lietišķību, ar kādu jūs to darījāt".

A.Ļūje saskaņā ar aktu nodeva jaunieceltajam finansu pārvaldes priekšniekam Ā.Ermsonam pārvaldes saimniecību: brīvus līdzekļus – Ls 25 milj.; skaidrā naudā Ls 769706,74; norēķinu kontos dažādās kredītiestādēs – Ls 15486652,48; noguldījumos Ls 7186927,23; depozītos – Ls 1274210,16.

Pieņemot lietas no R.Liepiņa, jaunais lielvecākais J.Pupurs teica: "Tiks izravēts katrs sabotāžas akts un netiks pieļauts, ka kāds mefīs sprunguļus mūsu ceļā. Darbā mēs vadīsimies no tautas valdības deklarācijas un iekšlietu ministra norādījumiem".

E.Laimiņa bažas apstiprinājās – pārējās Rīgas valdes locekļus V.Lācis atbrīvoja no amata, neliekot pašiem atlūgties.

1941. gada februārī R.Liepiņam laimējās ar ģimeni izbraukt uz Vāciju. Kara sākumā viņš atgriezās Latvijā.

Otrā pasaules kara sākumā pēc vāciešu ienākšanas Rīgā atsāka darbību Latvijas Sarkanais Krusts. Tika uzskāta represēto Latvijas iedzīvotāju reģistrācija, sniegta palīdzība padomju terora laikā cietušajiem. Tika apzināti 30 tūkstoši padomju upuru vārdi un nosūtīti Sarkanā Krusta starptautiskajai komitejai uz Ženēvu. Bet drīz vien vācieši pārtrauca šīs organizācijas darbību. Tāpēc 1941. gada rudenī tika nodibināta Tautas Palīdzība, kuras statūtus apstiprināja vācu ģenerālkomisārs Rīgā. Šī bija vienīgā atļautā sabiedriskā organizācija vācu okupācijas laikā. R.Liepiņš bija viens no Tautas Palīdzī-

bas dibinātājiem. Ar šīs organizācijas palīdzību izveidoti arī padomju mocekļu kapi Meža kapos. 1944. gada oktobrī R.Liepiņš ar ģimeni atkal izbrauca no Rīgas un latviešu bēgļu koncentrācijas vietā Heidenheimā izveidoja Latvijas Sarkanā Krusta pārvaldi, bet 1945.gada rudenī Detmoldā notika pirmā atjaunotā Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes sēde, kurā par šīs organizācijas direktoru ievēlēja R.Liepiņu.

1946. gadā R.Liepiņš griezās pie Sarkanā Krusta Starptautiskās komitejas Ženēvā, norādot uz to, ka Latvijas Sarkanais Krusts darbojas trimdā. Tās prezidents M.Hubers ar savu 1946. gada 29. augusta oficiālu rakstu paziņoja, ka nav šķēršļu Latvijas Sarkanā Krusta darbībai ārpus Latvijas teritorijas. R.Liepiņš Latvijas Sarkanā Krusta emigrācijā vadīja līdz 1978. gadam. Šī organizācija apzināja karagūstekņus, sniedza tiem palīdzību un centās panākt atbrīvošanu, atbalstīja daudzas latviešu ģimenes emigrācijā. Pēc R.Liepiņa nāves viņa sieva Tatjana Liepiņa daudzus gadus turpināja aktīvi darboties Latvijas Sarkanā Krusta valdē.

Emigrācijā R.Liepiņš ieņēma vairākus amatus trimdas latviešu organizācijās, piedalījās Eiropas Padomes sesijās Strasbūrā, franču un angļu valodā publicēja grāmatas "Latvija zem boļševiku jūga", "Vai latviešu tautai būs jāiet bojā".

R.Liepiņš miris 1978. gada 6. septembrī Ludvigsburgā. Viņš nenoliedzami bija viena no spilgtākajām personībām 20. gadsimta Rīgas pašvaldības vadītāju plejādē. Roberta Liepiņa pēcnācēji dzīvo Vācijā un ASV.

Paldies R.Liepiņa jaunākajam dēlam Dzintaram Liepiņam Vācijā par atļauju izmantot materiālus no R.Liepiņa personīgā arhīva un sniegto palīdzību šīs publikācijas tapšanā.

Tā nosaukta spāņu deju izpildītājas un kolekcionāres, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieres Mārtas Alberingas 90. dzimšanas dienai veltītā izstāde Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā, kuru atklāja 1999. gada 15. decembrī. Pēc pāris dienām – 17. decembrī – viņas jubilejas ekspozīciju atvēra arī Valmieras novadpētniecības muzejā ar nosaukumu "Nu mājās nāku". Abas izstādes ir izcilas ne tikai ar to, ka ar tām tika svinēta mūsu kultūrā ievērojama cilvēka tik liela jubileja, bet galvenokārt ar to, ka Marta Alberinga visus izstādes eksponātus uzdāvināja divām visnozīmīgākajām pilsētām viņas mūžā – Valmierai, kurā viņa dzimusi, augusi un sākusi skolas gaitas, un Rīgai, kurā viņa veidojusies par izcilu personību, dejojāju, kur plūkusi pirmos panākumu augļus un kur aizritējusi viņas dzīves lielākā daļa. Kaut arī tagad ar šīm kolekcijām lepojas divi muzeji, Marta Alberinga uzsver, ka tā ir dāvana Latvijai. Šis mākslinieces žests ir īpaši cēls un šodien neparasts, nepierasts. Tādu var atļauties paši bagātākie cilvēki pasaulē, un arī tad tas nenotiek bieži.

Pirmo reizi tik dāsnu dāvanu Rīga saņēma 1773. gadā, kad tā pārņēma savā īpašumā ārsta un bibliofila Nikolausa fon Himzeļa (1725–1764) mantojumu. Un tagad, pēc 226 gadiem, to atkārtojusi Marta Alberinga, atdodot savai tautai lielas mākslas un memoriālās vērtības par vismaz pāris simti tūkstošiem latu.

"Cilvēka griba ir viņa debesis" – šie vārdi, ko savulaik teicis Jelgavas rātskungs Jūliuss Felcke savam mazdēlam, vēlākajam latviešu teātra tēvam Ādolfam Alunānam, ir pilnībā attiecināmi arī uz spāņu tautas deju dejojāju Martu Alberingu: tas, ko viņa savā dzīvē sasniegusi, ir viņas neatlaidīgās gribas un sūra darba rezultāts.

Stāstot par savu dzīvi, Marta Alberinga bieži mēdz sākt šādi: "Es, provinces mazpilsētas māldera meita..." Viņa patiesi ir cēlusies no vienkāršas ģimenes. Tēvs Jānis Kozlovs strādāja par krāsotāju pie Valmieras meistara Pētera Durtiņa, bet māte Kristīne Karnāte saimniekoja pa

Māris Brancis

MARTA ALBERINGA: ... TO VISU ES ATDODU JUMS

māju, koptama lopus, cepdama un pārdodama maizi. Vēl pāris stundas pirms jaunākās meitas dzimšanas viņa stiepusi govij zāļu nastu un īsi pirms pusnakts no Annas uz Martas dienu 1909. gada 27. jūlijā pēc vecā stila laida pasaulē nākamo slaveno dejojāju. Laikam no mātes Martai nāk pūrā milzīgā darba griba – neviens darbs viņai nav bijis par grūtu, pat mašīnas remontēšana un vecu lietu savešana kārtībā.

Skolas laikā redzētā Rīgas balerīnu uzstāšanās Martai dziļi iekrita sirdī. Pat naktīs viņa sapņoja, ka līdzīgi sniegpārslīņai laidelējas pa skatuvi kā Elvīra Rone, viegli un graciozi. Nebeigusi ģimnāziju, viņa pierunāja māti doties uz Rīgu mācīties, lai kļūtu balerīna. Viņa iestājās pirmā latviešu baletmeistara Mārtiņa Kauliņa studijā, kurā klasiskā baleta stundas vadīja Rīgas Vācu teātra baletmeistare Marieta Balbo. Kad 1925. gadā no Ļeņingradas uz Rīgu pārcēlās Aleksandra Fjodorova un atvēra savu privāstudiju, Marta ar savām biedrenēm turpināja apgūt baleta noslēpumus pie šīs krievu balerīnas. Turpretim, kad 1932. gadā pie Nacionālās operas atvēra baleta skolu, viņa nokavēja uzņemšanas eksāmenus. Sirdsēsti bija lieli, pat gribēja slīcināties Daugavā, taču Marta nav pieradusi padoties, un viņa iestājās Beatrices Vīgneres ritmoplastikas skolā – vismaz tuvāk izsapņotajam baletam. Skolas vadītāja piedāvāja jaunajai audzēknei pievērsties spāņu tautas dejām – viņas tumšie, cirtainie mati, izskats tik ļoti atbilda priekšstatam par šo tālo tautu. Bet Martu spāņu

Marta Alberinga 1999. gadā.

dejas nevilināja, kauču tās apguva, ja jau par tām nav jāmaksā skolas nauda.

Visu izmainīja Beatrise Vīgneres skolas 15 gadu jubilejas koncerts, kurā viņa ar divām studistēm dejoja spāņu deju. Martu uzreiz ievēroja, "Un es zaudēju prātu," viņa pati šodien smejas. Sapnis par baletu tika aizmirsts, bet tagad nākamā slavenība trenējās ar visu sirdi. Drīz vien Beatrisei Vīgneri bija jāatzīstas, ka viņa savai skolniecei neko jaunu vairs nespēj dot, iesakot tai doties uz Parīzi. Marta paklausīja. Tobrīd, bēgdami no pilsoņu kara Spānijā, tur bija sapulcējušies paši labākie spāņu tautas deju speciālisti. Vicents Eskudero, Nana de Herera, Doloresa Morēna palīdzēja jaunajai dejojai no Latvijas sagatavot programmu. 1939. gada rudenī Marta Alberinga trešo reizi gribēja doties uz Franciju noslīpēt savu izpildījumu, taču sākās Otrais pasaules karš, kas pārvilka svītru daudzām iecerēm.

Viņa tomēr tādēļ nekrita izmisumā, bet strādāja viena, līdz 1940. gada 12. februārī Rīgas Latviešu biedrībā notika Martas Alberingas pirmais solo vakars. Tas atnesa viņai milzu panākumus.

Sākās plaša koncertdarbība. Kara laikā ar Frontes teātri Marta izbraukāja Kauņu, Varšavu, Pleskavu, aizkļuva līdz pat Rumānijai, uzstājās pat Vīnes operā.

Pēc kara Marta Alberinga strādāja Liepājas muzikāli dramatiskajā teātrī, gan dejojot izrādēs, gan iestudējot dejas operu uzvedumos. 1946. gadā viņa piedalījās Vissavienības izpildītāju konkursā, iegūstot laureātes titulu. Tas viņai pavēra iespēju uzstāties visā bijušajā Padomju Savienībā līdz pat Magadānai. Lielais deju virpulis piepēši apstājās 1962. gadā, kad saslima māte.

M. Alberinga Mežaparka mājā 1999. gadā.

Turpmākajos gados viņa savu talantu ziedoja ģimenei.

Tas ir viņas, Martas Alberingas, raksturā – darīt visu līdz galam, sasniegt maksimālos rezultātus, palikt uzticīgai pienākumam, dotajam vārdam, godu vērtēt augstāk par visu pasaulē.

Marta Alberinga allaž ir apzinājusies, ka ieprecējusies slavenā latviešu patriotu ģimenē. Alberingu vidū ir daudzi mūziķi (Martas vīrs Valfrīds bija beidzis čella klasi Latvijas konservatorijā un līdz 1944. gadam spēlējis Radiofona simfoniskajā orķestrī), skolotāji, agronomi, pat vairākkārtējs ministrs un Ministru prezidents Arturs Alberings. Tas uzlika neierastus pienākumus, bet Alberingu vārds padomju okupācijas laikā bija arīdzan smags slogs, ko padarīja vēl nepanesamāku čekas "modrās acis" un aizdomīgums.

Pēc ilgiem klusēšanas gadiem, kad viņa dzīvoja klusi, par Martu Alberingu sabiedrība atkal uzzināja līdz ar neatkarības atgūšanu. 1995. gadā Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā viņai sarīkoja 85 gadu jubilejas izstādi. Tās atbalsis aizskanēja pat līdz Spānijai, un 1996. gadā viņa, kura tik daudz dejojusi spāņu dejas, pirmo reizi viesojās šajā zemē. 1998. gadā Marta Alberinga saņēma Triju zvaigžņu ordeni, pierādīdama, ka Alberingu vārdu nesusi godam, spodrinādama tā slavu ar savu dāsno dāvanu Latvijai – ar vīru kopā krātās mākslas kolekcijas nodošanu Rīgas un Valmieras muzejiem.

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs saņēma 711 glabāšanas vienības (faktiski krietni vairāk). Lai nosaucam Pītera Adriana Koksa darbnīcas (18. gadsimta sākums, Delfta, Holande) fajansa grīdas vāzi, unikālu 18. gadsimta vidus Delftas vāzi. Liels retums ir 18. gadsimta 70. gados Fika fajansa fabrikas šķīvis (ši fabrika

darbojās no 1772. līdz 1782. gadam Tallinā, tolaik Rēvelē). Piesaista arī Mēisenes porcelāna manufaktūrā tapusi figurālā grupa "Redze", kas darināta 18. gadsimta 2. pusē pēc tēlnieka J.F.Eberleina modeļa. Kolekcijā ir Berlīnes, Neapoles, Francijas, Anglijas un citu manufaktūru šķīvji, vāzes, svečturi, tasītes, kā arī dažādu Krievijas porcelāna fabriku trauki un Ķīnas un Japānas 19. gadsimta izstrādājumi.

Muzeja kolekcija papildinājusies ar daudziem jūgendstila priekšmetiem, starp kuriem īpašu uzmanību pelna Nansī skolas dibinātāja, slavenā franču stikla meistara Emila Gallē (1846 – 1904) darbnīcā tapušās četras vāzes un griestu lampa. Izcils ieguvums ir 19. gadsimta vidus Venēcijas stikla lustra un Gallē stikla lustra ar autorzīmi. Plašais mēbeļu klāsts Rīgas muzejā papildinājies ar 19. gadsimta beigu historicisma un biedermeiera stila paraugiem.

Liela mākslinieciska vērtība ir Martas Alberingas mākslas darbu vājumam, kas lepojas ar Jāņa Rozentāla, Jāņa Valtera, Pētera Kalves, Jāņa Tīdemaņa, Leo Svempa, Edgara Vārdaņa gleznām, ar Džemmas Skulmes, Harija Bobinska un Birutas Goģes gleznotajiem Martas Alberingas portretiem. Starp 20 Rietumeiropas gleznām jāizceļ nezināma 16.–17. gadsimta mījas Nīderlandes skolas autora darbs "Aklā izdziedināšana", tāpat glezna "Pastorāle" (18. gs. beigas – 19. gs. sākums, Itālija). Latvijā ļoti reti sastopama rumāņu māksla. Martas Alberingas kolekcijā ir izcilā rumāņu meistara Nikolajes Grigoresku (1838–1907) glezna "Zemnieku ģimene".

Uz Valmieru aizceļojušās kolekcijas vērtība lēsta uz 30 000 latiem, jāpiebilst – tā nav tirgus cena. Tās lielāko daļu veido metāla izstrādājumi, kurus bija savākuši Marta un Valfrīds Alberingi. Liela memoriāla vērtība ir viesistabas iekārtai, kura savulaik piederējusi ģenerālim Jānim Balodim. Muzeja kolekcija papildinājusies ar dažādu Krievijas, Vācijas un Latvijas porcelāna fabriku izstrādājumiem, taču mūsu tautas kultūrai varbūt daudz nozīmīgāka ir keramika, kuru veido reti Jēkaba Drandes, Anša Cīruļa, Pētera Šteinberga un citu mākslinieku darbi.

Kā Rīgas, tā Valmieras muzejs saņēmis arī dzintānu Martas Alberingas tērpus, ar kuriem slavenā spāņu deju izpildītāja uzstājusies, dejojot daudzveidīgās, mums tik eksotiskās dejas. Lielāko daļu šo tērpu to valkātāja darinājusi pati, precīzi kopējot attiecīgā Spānijas novada krāšņos sieviešu kostīmus.

Dekoratīva vāze. Drēzdenes porcelāna manufaktūra ap 1901. gadu.

Ne mazāk notikumiem bagāta, cik kolekcija, ir bijusi arī Martas Alberingas dzīve, kas pelnījusi, lai to iemūžinātu grāmatā. Tā patlaban top. Gadagrāmatā piedāvājam nodaļu par kolekcijas veidošanos. Tūlīt gan jāpiebilst, ka šis fragments līdzinās uzmetumam vai melnrakstam – kas to lai zina, kā šī nodaļa izskatīsies gala variantā.

"NEBŪTU ALBERINGA, MAN NEBŪTU NEKĀ"

(fragments no topošās grāmatas)

Pie tā, ka sākām kolekcionēt, ir vainīgs Alberings. Manam vīram bija talants gan zīmēšanā, gan mūzikā. Alberings tomēr izšķīrās par mūziku, to laikam gribēja vecaistēvs un tēvs, un viņš iestājās konservatorijā čella klasē.

Pirms manis viņam bija draudzene Lora, Franču liceja skolotāja, savukārt viņas brālis bija Alberinga skolasbiedrs un sirdsdraugs. Abus bija adoptējis igauņu koktirgotājs, kuram pašam bērnu nebija. Audžuvecāki, bagāti ļaudis, lietpratēji visā, kas saistās ar vecām mēbelēm un dažādām senām lietām. Arī Loru tās interesēja. Viņa arī ierosināja Alberingu uz kolekcionēšanu.

Es būtu tikpat nabaga kā visi baletnieki, būtu sapelnīto naudu nodzīvojusi vai kā Velta Vilciņa mainījusi vienu pēc otras daudzas mašīnas. Taču es 43 gadus braucu ar vienu un to pašu "Pobedu" un pēc tam uzdāvināju to Rīgas Motormuzejam. Es nevarēju atļauties to vest pārdot Rumbulā, lai kāds spekulants mašīnu nopērk un ved uz tirgu burkānus, ja tā man palīdzējusi tik ilgus gadus vadīt smagos čemodānus un sapelnīt visu to, ko tagad atdošu muzejiem. Jā, man nebūtu nekā, ja nebūtu Alberinga.

Viss sākās ar Jāņa Tīdemaņa gleznu, ko Alberings tajā gadā, kad apprecējāmies, nopirka par 100 latiem. Kad 1944. gada rudens pusē Radiofona orķestrim bija jānododas prom uz Vāciju, daļu gleznu, ko bijām noņēmuši no rāmjiem un uztinuši uz koka, tai skaitā profesora Jāņa Roberta Tillberga, Ludolfa Liberta un Ernasa Geistautes gleznotos manus portretus, ielikām kastēs, tāpat kā

Kumode ar spoguļi. Krievija, 19.gs. 2. puse.

Gulošā.
Nezināms mākslinieks.
18.–19. gs. mija.

persiešu paklājus un daudz ko citu, un ar kuģi aizsūtījām uz Vāciju, tikai paši gadījuma pēc palikām Latvijā. Kur tagad tas viss, Dievs vien zina!

Kad pēc kara gri-bēju atgriezties savā dzīvoklī Rīgā, viss mūsu četrstabu dzīvoklis bija tukšs. Daudzi domāja, ka esam aizbraukuši uz Vāciju, un sētniece bija visu pārdevusi. Tikai slavenā Gangnusa dīvanu un spoguļi dabūjām atpakaļ. Pagrabā vēl atradām lustru un Kuzņecova mokā servīzi.

"Es neko vairs nekrāšu", paziņoju Alberingam.

Bet 1954. gadā, kad atgriezās no Maskavas, biju tur nedēļas divas vai vairāk, Alberings mani neatlaidīgi aicināja:

"Atnāc man līdz uz komisijas veikalu. Tu nemaz nezini, cik lieliska viesistabas iekārta pārdodama."

Es viņam uz to atteicu:

"Nekur es neiešu un neko nepirkšu. Mums ir vienkāršs galdiņš, krēsli – tā arī dzīvosim. Jaunu dzīvokli neiekārtošu."

50. gados ar saviem koncertiem daudz braukāju pa Krieviju un biju iekrājusi 40 tūkstošus rubļu jaunai maīnai – "Zimam".

Toreiz trīs nedēļas sabiju mājās, un visas trīs nedēļas Alberings lūdzās:

"Nu, nāc! Atnāc man līdz! Nu, kaut vai paskaties!"

Beidzot nodomāju:

"Nu, labi, sāks atkal dzert."

Aizgājām uz pagrabīgu Tērbatas ielā, kur atradās lielākais komisijas veikals. Veselis, pārdevējs, būdams nacionāli noskaņots cilvēks, lūdzās:

"Latvietīši, pērciet, lūzdu! Pērciet, iekārta nāk no ievērojamiem ļaudīm, viņiem bērnus vajag skolot, bet naudas nav. Gruzīni, spekulanti, mēbeles aizvedīs prom no Latvijas."

Pārgājām mājās, bet Alberings atkal mani vārdoja:

"Galds ir no magoņkoka, bet tiklētš. Tas nav īstais galds. Ja dos īsto, pirsim, nu, pirsim."

Es nevarēju izturēt viņa lūgšanos. Aizgājām vēlreiz. Mūs ieveda blakusistabā. Tur sēdēja kāda kundzīte.

"Iepazīstieties," Veselis stādīja mūs priekšā, "ģene-

rāja Baloža kundzes krustmeita."

Tā arī uzzinājām, kam mēbeles pieder. Ģenerālis Balodis ar kundzi bija izsūtījumā. Tobrīd gan viņi no lēģera bija atbrīvoti, taču Latvijā viņi drīkstēja atgriezties tikai 1956. gadā.

"Ja ņemsiet, došu jums arī galdu", solīja Baloža kundzes krustmeita.

Veselis bija uzlicis šai iekārtai 26 tūkstošus rubļu lielu cenu. Atcerējos, ka Liepājas teātra mākslinieciskā vadītāja Kārļa Pieša brālis, Rīgas pilsētas Milicijas pārvaldes priekšnieks Jānis Piesis bija nopircis komisijas veikalā čipendeila ēdamistabas iekārta par 28 tūkstošiem. Tad jau Baloža mēbeles, kas darinātas bīdermeiera stilā, ir lētākas, nodomāju, un mēs tās nopirkām.

Kad ģenerālis Balodis ar kundzi atgriezās no Sibīrijas, viņa sieva nāca ciemos pie manas svaines Rasma uz dāmu kafijas pēcpusdienām. Rasma ar Baložiem bija nometināta vienā lēģerī. Svaine pēc atgriešanās no izsūtījuma dzīvoja pie mums mazā istabīnā. Tajā bija par šauru, lai visām dāmām būtu ērti izvietoties, tādēļ nu svaines viešņas ciemojās manā istabā pie ģenerāļa Baloža kundzes iekārtas. Tad arī uzzināju, ka viņa to bija pirkusi komisijas veikalā, kas atradies pagrabīnā pretī Pulvertornim. "Daugava" laikam saucies. Iekārta nākusi no kādas muižas. Krēslu audums bijis nodilīis, un viņa to pēc skrandām bija pasūtījusi no aust Itālijā, lai būtu tāpat kā oriģinālā.

Tolaik mums jau bija nopirkts Jaunpils barona fon Rekes sievas Elīzas portrets, kas arī bija piederējis ģenerālim Balodim. Mēs domājām, ka to gleznojis Katrīnas II dzimcilvēks, bet Baloža kundze atnesa grāmatu, kas pierādīja, ka portreta autors ir slavenais vācu gleznotājs Antons Grafts.

Reiz, sēdēdama pie kafijas tases, svaines viešņas, Baloža kundzes draudzenes no Latvijas laikiem, noprošāja:

"Nu, kā tu jūties, sēdēdama svešā mājā pie sava galda, uz saviem krēsliem un skatīdamās uz savu gleznu?"

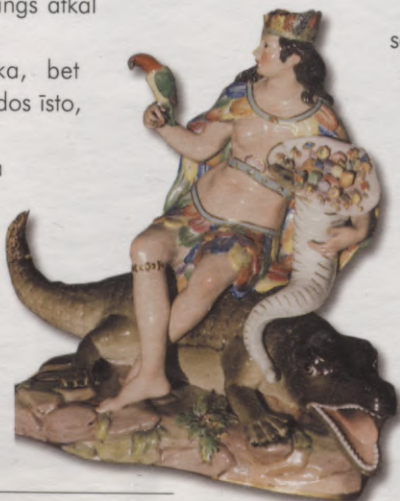
Baloža kundzes atbilde bija:

"Esmu laimīga, ka manas mēbeles palikušas Latvijā un ka tās pieder māksliniekiem, pie tam ar tik slavenu vārdu".

Pēc tam viņa pieminēja:

"Kad Ulmanis pie mums ciemojās, vienā galda galā sēdēja Kārlis, otrā – mans vīrs".

Tagad šī viesistabas iekārta atrodas Valmieras muzejā. Esmu iecerējusi, ka zem tās atradīsies 12 kvadrātmetrus lielais Sieviešu Nacionālās līgas austais persiešu paklājs, ko par 16 tūkstošiem

Figurāla grupa. Meisenes porcelāna manufaktūra.
19. gs. 1. puse.

rubļu nopirkām no profesora Paula Lejiņa. Alberings parasti, nākot mājās no darba, apstaigāja komisijas veikalus un stāstīja, kur kas atrodams un cik tas maksā. Visas kvītis esmu saglabājuši.

Manai svainei pirms kara bija pielūdzējs zvērinātais advokāts Mārtiņš Antons. Viņš dzīvoja kopā ar māsu, viņi bija vecpuišs un vecmeita, abi lieli kolekcionāri. Advokātu apcietināja 1941. gadā un kopā ar Jāni Benjamiņu Astrahaņā nošāva.

Ar Antona jaunkundzi mūs iepazīstināja pēc kara. No viņas mēs nopirkām vienu Rozentāla gleznu, miniatūras, lielo Meisenes servīzi. Antonam piederēja liels zemesgabals, kur tagad uzcelta baleta skola. Agrāk tas bijis bagātas dāņu kuģniecības firmas īpašums. Metāla naudas lāde – seifs arī tai laikam piederējis, ar Joti senu gleznojumu vāka iekšpusē.

Pēc kara no tā nama, kurā dzīvoja Antoni, visus iemītniekus svieda ārā, lai ierīkotu lidotāju skolu. Tad nu Antona jaunkundze, jau veca un augumā maziņa, parādīja vietu, kur zemē apraktas lielas bagātības. Tur atradām lielo Meisenes porcelāna servīzi un vīna pudeli, kuru izdzērām manā 90 gadu jubilejā.

Bet kņaza Goļicina lustru dabūjām no Vasarieša. Viņš cara laikos strādāja pie kņaza Goļicina. Kad kņazu nošāva, Vasarietis pārveda daudz vecmeistaru gleznas, saņēma rullī. Viņš tās pārdeva uz nomaksu Ārzemju mākslas muzejam. Lustra bija sagriezta trīs daļās un sapaikota zāģu skaidās. Mēs to nopirkām, vēl joprojām saaiņotu. Ilgus gadus biju vērojuši, kā meistari labo

mašīnu, pati kļūdama par īstu meistarieni, pati zāģēju, krāsoju, polsterēju, pati arī sveču vietā ierīkoju lustrā elektrību.

Visas Jāņa Valtera gleznas un daudz ko citu pirkām no kolekcionāra Ozola, bijušā krievu cara armijas virsnieka. Viņš Joti cieši draudzējās ar pumpju meistara, cunftes meistara Salgala kundzi. Pašam Salgalam bija draudzene, kāda Vācu teātra aktrise. Tas Salgala kundzei koda kaulā, un viņa satuvinājās ar Ozolu. Mūža novakarē Ozols viņai novēlēja visu savu lielo kolekciju. Kad viņš nomira, Salgala kundze lūdzās:

“Esiet tik labi, lūdzu, un nepametiet mani.”

Tā es viņu kopu un vēlāk arī apbērēju. Viņa nodzīvoja kādus sešus gadus pēc Ozola nāves.

Mani gleznojuši vai veidojuši skulptūrā 17 mākslinieki. Pirmais bija Veccrumba, vēl Jānis Roberts Tillbergs, Konrāds Ubāns, Erna Geistaute, Biruta Goģe, Rita Valnere, Alfejs Bromults, Ērika Romāne, Džemma Skulme, Ludolfs Liberts, Fridrihs Milts un citi. Arī Vidbergs uzzīmēja mani, dejojot baltā tērpā.

Vairākkārt esmu apzagta, visvairāk 1998. gadā. Paldies Dievam, daļa ir jau atrasta. Ne jau tādēļ esmu visu šos gadus krājusi un glabājusi, lai tagad kolekciju pārdotu vienam, otram, trešajam. Kādas tik naudas man piesolītas, bet es neko neesmu pārdevusi. Labāk ēdu maizi un uzberu virsū sāli. Man vairs daudz neko nevajag. Es tikai vēlos, lai Alberingu vārds skanētu arī pēc manis. Es visu to, ko abi ar Valfrīdu Alberingu savā mūžā esam savākuši, atdodu jums, savai tautai, Latvijai.

Jānis Kalnačs

TRĪS + ...
DĀVANAS RĪGAI

Rīga nevar lepoties ar izkoptām mecenātisma tradīcijām. Tādēļ savdabīgs izņēmums ir divi neierasti pieminekļi, kas ar nedaudz vairāk kā gada starpību tika atklāti pilsētā un kuru tapšanu pilnībā finansēja Rita Červeņaka (Chervenak) – Virkavas kundze, kas dzīvo Vācijā. Pieminekļos Kārlim Padegam un Voldemāram Irbem ietverta viņas cieņa pret abiem māksliniekiem, kurus viņa, tāpat kā daudzi rīdzinieki, sastapusi pilsētas ielās.

Faktiski gan jārunā par vismaz trim piemiņas zīmēm. 1991. gada 8. oktobrī, atceroties Kārļa Padega 80. dzimšanas dienu, pie nama Elizabetes ielā 24 tika atklāta viņam veltīta piemiņas plāksne, kuras pamatā "pasīvā dekadenta" Aivara Vilipsona vēl Latvijas Mākslas akadēmijas studiju gados radītais ekstravagantā mākslinieka portrets, kurā izmantoti Padega darbiem radniecīgi izteiksmes līdzekļi un kurš tika radīts, apvienojot viņa brālēna Andra Padega, Latvijas Kultūras fonda un Latvijas Mākslinieku savienības ziedotos līdzekļus. Šis piemiņas zīmes mūžs gan nebija garš, jo pēc pusotra gada naktī starp 1993. gada 13. un 14. aprīli to, tāpat kā daudzus citus bronzas veidojumus un izstrādājumus, kāds nozaga.

Un, ja Rita Červeņaka – Virkava, kas arī reiz bija dzīvojusi tajā pašā namā, uz zinot par plāksnes dramatisko likteni, nebūtu piekritusi

K. Padega piemiņas cilnis pie
nama Elizabetes ielā 24.
Tēlnieks A. Vilipsons.
Foto J. Kalnačs.

atbalstīt Kārļa Padega piemiņas cilņa atkārtotu izgatavošanu, tad nebūtu bijis iespējams atjaunoto piemiņas plāksni atklāt tieši 5 gadus pēc pirmās atklāšanas.

Kārlis Padegs un Voldemārs Irbe – vieni no asākajiem pretstatiem 20. gadsimta Rīgā. Kārlis Padegs – pārmēru elegants dendijs, kas, rimti pastaigājoties, parasti sastopams Rīgas centra bulvāros vai pamanāms, vienatnē sēžot kafējnicās. Voldemārs Irbe – baskājains gleznotājs, kura mūdro tecēšanu pazina vai visi pilsētas nomaļu iemītnieki. Padega zīmējumu elegances, kontrastu un izteiles brīvība pretstatā Irbītes raupjajiem, bet dzīvajiem, turpat uz ietves vai kādas kastes tupot, nereti ziņkārīgu bērņu ieliekumā pabeigtajiem pasteljiem, kuros attēloti pilsētnieki to ikdienas gaitās, ieliņas, nameļi un birzes, gadalaikiem mainoties.

Nav zināms, cik tuvu viņi bija pazīstami. Tāpat kā nav zināms, ko viņi viens par otra mākslu domāja.

Tomēr ir lietas, kas abus savdabīgos māksliniekus vieno. Tostarp absolūtā neiederība sava laika vidē. Ir cienījami mākslinieki un zinātnieki, kuri tiek augstu vērtēti profesionālā vidē, bet kuri neizraisa ne mazāko garāmgājēju interesi. Irbīte un Padegs – mākslinieki, kuru izstāžu telpas bija ne tikai muzeji, bet arī pilsētas bulvāri un ieliņas, 20.–30. gadu Rīgā bija neklūdīgi atpazīstami. Kaut bieži vien šī attieksme nebija vienbalsīga cieņa, vairāk gan izbrīns, nereti pat izsmieklis, ko nebija viegli paciest pat stoiskajam Irbītem.

"Reiz, skrienot pa Tērbatas ielu, man pretim nāca kāds vecāks vīrs un uzmina man uz kājas, acimredzot tiši un ar nolūku. Sāpes lielas nejutu, bet man prātā ienāca agrāk mammas dots padoms: "ja tev kāds uzmin tiši uz kājas, tad min viņam pretim." Bet, ja es viņam būtu atdarījis, viņš būtu man iesitis, jo uz to viņš bija jau sagatavojies. Tad man ienāca prātā: ja es varu paciest mūsu klimatu un basām kājām skriet pa sniegu un pie tam cilvēki man dara tik daudz laba. Arī Kristus teica: "Tev būs piedot ne tikai septiņas, bet septiņdesmitseptiņas reizes." (Irbe V. "Kas cilvēkus iedvesmo uz labu un ļaunu?" R., Autora izdevums, B.g. 1.lpp.)

Gan Padegs, gan Irbe ar Rīgu ir cieši saistīti. Kolēģi un laikabiedri viņus uztvēra kā neatņemamu pilsētas daļu. Mākslas akadēmijas studente Margarita Kovaļevska 1930. gada 14. martā dienasgrāmatā par Kārli Padegu rakstīja: "Viņš nezina, kāds ir datums, viņš nezina, kad dzimis, un nemaz nezina, kā dzīvo. Viņam ir viss vienalga, un tomēr dzīve esot jauka. Viņš vienmēr klejo pa ielām kā tāds Rīgas spoks jeb dvēsele. Viņš iet, mēteļa apkaklē ieviltu galvu, kūkumu mugurā.

Vienmēr pilns mulķīgu izdomu, vienmēr tēlo visādas atbaidīgi riebigas vai ļoti jocīgas lietas. Dzīvi viņš uztver pavisam citādāk nekā mēs, parastie cilvēki. Dzīve viņam ir "bleķis" un "sīkums". Tikai pati pilsēta Rīga, tā nav bleķis."

(M. Kovaļevska "Pirmie gadi mākslas akadēmijā", Gr.: Variācijas par Kārļa Padega tēmu. R., "Jāņasēta", 1996., 50.lpp.)

V.Irbes izdotajās sacerētājās lapiņās un brošūrās rodamas krāsainas Rīgas ainas, kas tiek noslēgtas ar negaidītiem secinājumiem: "Varētu runāt par dabas skaistumu, par cilvēka diženumu un arī varēja būt, ka cilvēks nav tāds. Varētu runāt par lielām izbūvēm, piem., Rīgā tik skaistas ēkas, viena pie otras pieskaņotas, vai arī par citām tautām vai mežoniem, kur parādās viņu jūtas. Bet es tagad runāšu no mūsu pilsētas, cik es esmu redzējis. Tagad pat, kad es eju pa ielu, redzu, dāma sēž fūrmanī un smēķē papirosu. Tad es vēl uzsvērtu par skauģu pieduršanos. Es stāvu uz to, man nepatīk, ka citi lūr apkārt. Es izsveru ar mežona aci. Mēs jau varam izsvērt ar aci skaistumu. Tāpat var teikt dienā, tāpat naktī, kad acis aizveras. Par visu pasauli var runāt kā vienu kāriību, par daiļuma parādīšanos pie cilvēkiem vai dabā, var sacīt, ka daba – ar spodrām zvaigznēm, vai zeme ar savu daiļumu." (Irbes V. "Skaistums", R., Autora izdevums, 1925., 2.lpp.)

Pilsētas raisīti sociālu un psiholoģisku pretrunu atainojumi: "Pieņemsim, ka tam pietikušam, kam viss ir, neslāpst pēc mantas, bet varbūt viņam slāpst, kā Zālamans saka, – tās jaunības. Kad nu viņš savā darbnīcā vaj veikalā nodarbina meiteni vaj zēnu no tās jaunatnes, viņi spiesti savā telpā darboties divatā, tad iekšējā zemapziņa diktē – tas nu tā dabā ir – viņam ir pievilcība uz to. Un dažreiz parādās aizliegts mazs vai liels grēciņš. Mēs varam nosodīt, ar lielu sodu sodīt, mēs varam arī neievērot sodāmo, bet fakts notiek.

Ja jau mēs nevaram izbēgt no pilsētas dzīves, mēs nevaram izbēgt arī no tādas izejas." (Irbes V. Iz manas dzīves, R., Autora izdevums. 1928., 28.lpp.)

Līdzīgas noskaņas jaušamas arī Kārļa Padega agrīnajos zīmējumos. Un varbūt, ka nemaz nav tik liela atšķirība starp Irbītes negaidītajiem vispārinājumiem un K. Padega ierastajiem paradoksiem. Kāds no tiem minēts M.Kovaļevskas līdz šim nepublicētās dienasgrāmatas 1931. gada 27. augusta ierakstā.

"Aizvakar Ludis bijis Rīgā, saticis viņu, bijuši abi pie Švarca (Operas kafejnīcā –

G.Kaņepa veidotais "Padega kapa piemineklis". Ap 1936. gadu. Foto J.Kalnačs.

J.K.) (..) Jā, viņš ņemot sievietes, katru vakaru citu, bet dažreiz esot ļoti savādi, esot tādas, kurām nevarot nekā "nodarīt". Nespējot un beigas. Pavisam jocīgi! Pārbraucot no laukiem – naktī 12os – un tūlīt gājis uz krogu uzdzīvot. Tā un tā, draugu viņam nekad neesot. Tie ātri viņu atstājot. Piemēram, viņš stundām ilgi sīki jo sīki varot runāt un stāstīt par papirosu galu kolekcijas krāšanu, un tad pēkšņi iejautāties tam otram: "Kādēļ jūs sēdat uz krēsla?". Draugs tūlīt apvainojoties un t.t. (Dienasgrāmatas lappuses malā M.Kovaļevskas piezīme – "To visu viņš melo." – J.K.) Savā ziņā jocīgs un mulķīgs ir šis Padegs, bet arī tas viņam ļoti pietāv. Gluži tāpat kā papirosu galu kolekcija."

Var pieņemt, ka abi pazina pilsētnieka vientulību. "Bet ja Tu domā, ka jūtos labāk, tad maldies. Apkārtnē jau savādāka, tāda kā svešāka, bet pats esmu senais.

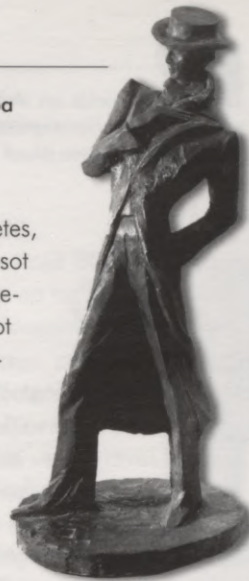
Biju jau dažās kafejnīcās, un tomēr viss tas tik parasts, tik tukšs. lelas senās – nakti tik pat tumšas kā citugad ap tādu laiku. Tā tad mainījies it nekas. Tikai es esmu palicis ļaunāks. Vai nebiju ļauns, ka tūlīt Tev neatbildēju?

Nedusmo, biju noguris, tik bezgala noguris. Esu kā salauzts, kā sadalīts vairākās daļās, bet tas pāries. Dod tikai drusku laika, un šie pilsētā vedīšu caurmērā pieklājīgu dzīvi." (No K. Padega vēstules M.Kovaļevskai 1931. gada augustā).

Katram no šiem pieminekļiem, kuru varbūtējo radīšanu tajos iemūžinātie nez vai spēja iedomāties, savs tapšanas ceļš. Lai arī pirmais (1998. gada 26. jūnijā), tika atklāts piemineklis K. Padegam, tomēr senāks bija ierosinājums izveidot pieminekli V.Irbem.

Ieceri izveidot pieminekli K.Padegam krūšutēla formā R.Červeņaka–Virka izteica 1996. gada rudenī. Bija skaidrs, ka vispiemērotākā vieta piemineklim būtu Vērmanģdārza malā iepretim Rīgas Latviešu biedrībai, kur

K.Padega piemineklis. Tēlnieks A.Vārpa.

A.Vārpas veidotā Irbītes pieminekļa pirmais variants. Foto A.Heinrihsons.

30. gadu pirmajā pusē notika gan mākslinieku vienības "Radigars" (kurā īsu brīdi darbojās arī Kārlis Padegs) skandalozās un labi apmeklētās, gan arī Padega kopīgi ar studiju biedru, ainavistu Valdi Kalnrozi sarīkotās izstādes. Laika gaitā krūštēla iecere pārtapa par pilna auguma skulptūru. Atbilstošākā varianta izvēlei tika sarīkots neliels konkurss. Līdzās gandrīz aizmirstajai tēlnieka Gotlība Kaņepa vēl Padega dzīves laikā darinātajai statuetei, kuru autors melnā humora garā nodēvējis par "Padega kapa pieminekli" un kuru tajā atveidotais izmantoja savas vienīgās personālizstādes kataloga vāka noformēšanai, konkursā piedalīties tika uzaicināti arī K.Padega piemiņas cilņa autors A.Vilipsons un Valmierā dzīvojošais tēlnieks Andris Vārpa. Būtībā vajadzēja izvēlēties starp G.Kaņepa un A.Vārpas darbiem. Abiem metiem tika izveidotas vietas skices – G.Kaņepa skulptūrai tās izstrādāja arhitekts J. un M.Lejnieki, bet A.Vārpas darbam – arhitekts A.Heinrihsons. Par atbilstošāku tika atzīts A.Vārpas veikums, kura aizsākums – neliela sadzīviska fotogrāfija no K.Padega albuma, kurā viņš redzams, atbalstījis pret dārza žogu.

Pret šo ieceri neiebilda arī Rīgas dome, un no ieceres līdz pieminekļa atklāšanai pagāja tikai pusotrs gads, kas nedaudzo Rīgas pieminekļu tapšanas vēsturē varētu būt atzīstams par vienu no īsākajiem laika posmiem.

Voldemāra Irbes pieminekļi tapa sarežģītāk. Jau 1996. gadā Latvijas Tēlnieku centrs kopīgi ar Rīgas domi sarīkoja izstādi – akciju "Tēlnieki pilsētai", kurā, domājot par gaidāmo Rīgas 800 gadskārtu, rosināja māksliniekus piedāvāt kā projektus "piemiņas zīmes, bareljefus un skulptūras, kas atgādinātu par izcilākajiem latviešu tautas sabiedriskajiem un politiskajiem darbiniekiem un nozīmīgākajiem vēsturiskajiem notikumiem". Kon-

Irbītes pieminekļis atklāšanas dienā 1999. gada 19. oktobrī. Foto J.Kalnačs.

kursam tika ieteiktas kopskaitā gandrīz 40 tēmas un personas, kuras varētu tapt iemūžinātas šādā veidā. Dīvainā kārtā, starp viņiem netika minēts ne K.Padegs, ne Irbīte. No piedāvātajām iecerēm, šķiet, vienīgais ticis realizēts skulpturālais veidojums, kas saistīts ar tautas atmodas laika darbinieka K. Valdemāru darbību. Šajā konkursā pārliecinošu pirmo vietu ieguva A.Vārpas sadarbībā ar arhitektu A.Heinrihsonu un mākslinieku E.Janemani izveidotais pieminekļis V.Irbem – stāvoša figūra, kuru bija paredzēts novietot Miera un Brīvības ielu stūrī. Taču pēc konkursa šīs ieceres realizācija apstājās. Bija pārliecība, ka viena pati Padega skulptūra ir nedaudz vientuļš pirmskara laika rosīgās un leģendārās Rīgas kultūras iemiesojums, un bažas, ka labs darbs varētu palikt nerealizēts, tālab ar šo ideju tika iepazīstināta R.Čerņakā-Virkava, kura piekrita atbalstīt arī šī pieminekļa radīšanu.

Tomēr šajā gadījumā grūtāk nācās iegūt Rīgas domes piekrišanu. 1999. gada rudenī Rīgas domes pieminekļu padome noraidīja piedāvāto Irbītes skulptūras vietu pie Jaunās Ģertrūdes baznīcas, kas pēc šī priekšlikuma piedāvātāju ieceres bija cieši saistīta ar V. Irbes dzīvi. Jo turpat netālu vēl pirms trim gadu desmitiem atradās arī ēka, kurā viņš bija iekārtojies rīdziniekiem labi pazīstamās izstāžu telpas – darbnīcu. Faktiski vienīgo pastāvīgo mākslinieka ekspozīciju. Turpat netālu viņš arī tika nogalināts. Atteikuma iemesls – "Tā kā piedāvātā novietne atrodas tiešā baznīcas tuvumā, tad varētu rasties asociācijas, ka skulptūra ir saistīta ar reliģiju". Irbīte gan no savas reliģiozitātes nekautrējās. "Bet mēs jau dzīvojam tādā laikmetā, kad pār visām gara vērtībām ir nākusi savāda iedvesme. Ir pat daži pilsoņi, kuri saka, ka pareizticīgo katedrāli vajag nojaukt, jo tas esot tautai par ļaunu. Bet es kā latvietis saku no tīras sirds, ka zvanīšana, kā arī visa reliģijas izpildīšana ir viena kustība, kas iedvesmē cilvēkam kā dzīvību it kā nogurušam cilvēkam pie atspirdzinoša avota."

(Irbes V. "Kas cilvēkus iedvesmo uz labu un ļaunu", R., Autora izdevums, B.g. 2.lpp.)

Nācās pārveidot arī pašu V. Irbes tēlu – stāvošu figūru aizstāja sēdoša, kura līdz ar vienu no vairākām piedāvātajām vietām – Brīvības un Šarlotes ielu stūrī – ieguva Rīgas domes pieminekļu padomes akceptu 1999. gada pavasarī, kas ļāva nopietni turpināt iesāktos darbus, lai skulptūru varētu atklāt tā paša gada 19. oktobrī, neilgi pēc tās dienas pirms četrdesmit pieciem gadiem, kad, mainoties okupācijas varām, mākslinieks tika nogalināts. Pārejas laika

haosu raksturo fakts, ka bija nepieciešama T.Zaļkalna klātbūtne, lai Irbīti atpazītu, bet nekrologs tā arī palika neuzrakstīts.

Pateicoties tēlnieka Andra Vārpas profesionālajai spējai uztvert gan abu mākslinieku spilgtās vizuālās īpatnības, gan māksliniecisko savdabību, K.Padega un Irbītes

pieminekļi rezultātā izdevušies tik dažādi (formas apdares ziņā pat pretēji), un vienlaikus – atveidojamo personību savdabībai atbilstoši. Sava loma te arī cilvēkiem, kas līdzēja īstenot ar pieminekļiem saistītās mākslinieciskās ieceres – arhitektam Arno Heinrihsonam, bronzas lējējiem Guntim Dubavam un Viesturam Kūšelim, līdzdarbojoties arī šī raksta autoram. Irbītes pieminekļa veidošanā piedalījās arī mākslinieks Edgars Janemanis.

No gadu distances pārdomājot laiku, kurā dzīvoja abi pieminekļos iemūžinātie mākslinieki, kārtējo reizi rodas pārliecība, ka sava laika izņēmumi nereti pārtop par sava laika simboliem. Īpaši tas sakāms par 20.–30. gadu Rīgu. Tas ir laiks, kurš līdzās K.Padegam un V.Irbem tikpat nesaraucjami saistīts ar Aleksandru Čaku, laiks, pret kuru, tam sekojošo okupāciju dēļ, izveidojusies nostalgiska un pretrunas nogludinoša attieksme.

K.Padegs nomira nepilnus divus mēnešus pirms Sarķanās armijas tanku ienākšanas Rīgā. V.Irbi nomaldījies lādīņš nogalināja 1944. gada rudenī, divām naidīgām varām cīnoties par Latvijas galvaspilsētu. Un nav jau tik svarīgi, no kuras puses tas tika raidīts (tāpat kā nav būtiski, kas sašāva Pētera baznīcas torni, jo varēja tiklab viena, kā otra vara). Nozīmīgāk, ka līdz ar abu šo mākslinieku nāvi noslēdzās kāds leģendārs posms Rīgas dzīvē, jo grūti iedomāties, ko viņi būtu varējuši darīt Padomju Latvijā pirmajos desmit gados pēc kara.

Fragments no tēlnieka A.Vārpas veidotā pieminekļa V.Irbem – tautā sauktam par Irbīti. Foto J.Kalnačs.

Kopš 80.–90. gadiem šur un tur Eiropas pilsētās sastopamas dažādu profesiju pārstāvju vai garāmgājēju naturālistiskas vai nosacītākas anonīmas un atraktīvas bronzas

figūras, kas veidotas gan atmiņai par bijušo, gan kā piesaistoši objekti fotografēties kāriem tūristiem. Rīgas īpatnība ir pieminekļi konkrētiem māksliniekiem ar viņiem vēsturiski saistītā pilsētas vidē. Atšķirībā no T.Zaļkalna veidotā pieminekļa R.Blaumanim, kuru tā sākotnējā atrašanās vietā K.Barona un R.Blaumaņa ielu stūrī ielaspuikas mēdza rotāt ar cepurēm, bronzas Padegu un Irbīti rīdzinieki ir pieņēmuši, bieži veltot tiem ziedu pušķiņus.

Un ir loģiski, ka sava laika sabiedrības iesaistīti, par kuriem joprojām neraksta skolas mācību grāmatās un kuri it kā nav tik sabiedriski nozīmīgi kā valstsvīri vai citas amatpersonas, pieminekļi tiek darināti ar privātpersonu atbalstu. Likumsakarīgi, ka Padegam jāatrodas ārpus Vērmanģārza slēgtā žoga. Tomēr nav iespējams saprast, kālab tā vietā, lai attīrītu Irbītes pieminekļa apkārtni no eiropieiski tradicionālām un uzbāzīgām reklāmām, netālu no tā tiek uzstādītas jaunas.

Par spīti tam, ka R. Čerņevakas–Virkavas pēdējais priekšlikums – uzstādīt pieminekli baletdejojotājam, pirmo nacionālo baletu horeogrāfam, ASV mirušajam Osvaldam Lēmanim (trīsdesmito gadu drēbēs tērptā kunga figūrai ar baleta čibiņām pie rokas viņa bija izraudzījusi vietu starp A. Folca veidoto "Nimfu" un Operas nama ieeju) vismaz pagaidām ir atraidīts, nesavtīgā attieksme ļauj viņu piepulcināt tādiem Rīgas vēsturē pazīstamiem mecenātiem kā A. Dombrovskis un K.Morbergs.

Tenu Karma

NO STRAZDA DZIESMAS LĪDZ KORIM "LEELO"

(Stāsts par
igauņiem Rīgā)

Latviešu tautsdziesmā teikts: "Igauniski strazdiņš dzied / Rīgas torņa galiņā." Kur un kad putniņš to varēja apgūt? Kur, iespējams pateikt precīzi – protams, ka pie Jēkaba baznīcas. Grūtāk pateikt, kad.

Jēkaba baznīca bija viens no diviem pirmajiem luterāņu dievnamiem Rīgā, bet pilsētas tēvi to bija atdevuši katoliem. Zviedru laikos šis dievnams 1621. gadā kļuva par kroņa baznīcu un kā zviedru Vidzemes katedrāle atkal luteriska.

Zviedrijas karaspēkā dienēja arī somi, un dievvārdus Jēkaba baznīcā sāka sludināt ne tikai zviedriski, bet arī somiski. Pēc kāda laika atļāva sludināt vēl arī vāciski. Radās divas draudzes – zviedru (vēlāk zviedru–somu) un vācu.

Kad Pētera I karaspēks 1710. gadā ieņēma Rīgu, dievkalpojumi zviedru un somu valodā tika pārtraukti. Tikai pēc Ūsikaupunki miera līguma noslēgšanas kronis 1726. gadā sāka algot zviedriem dvēseļu ganu, kam bija jā rūpējas arī par Rīgas somiem.

1777. gadā kārtējais no Somijas ataicinātais mācītājs somu vietā te atrada igauņus, kuru valoda viņam tad arī bija kaut kā jāapgūst. Līdzšinējā zviedru–somu draudze tika pārdēvēta par zviedru–igauņu draudzi. Spriežot pēc dievgaldnieku skaita, 1810. gadā šajā draudzē bija mazāk par trīssimt cilvēku, vairums no tiem igauņi. Zviedri pamazām bija sākuši pāriet vācu draudzē, un, līdz ar pēdējā zviedriski runājošā mācītāja nāvi 1814. gadā, dievkalpojumi viņu valodā vairs nenotika. 1825. gadā Jēkaba zviedru–igauņu draudzi pārdēvēja par igauņu draudzi.¹

Tā radās pirmā igauņu organizācija Rīgā un vispār latviešu un lībiešu zemē. Turklāt tā ir vienīgā, kas te nu

jau 175 gadus nepārtraukti darbojusies līdz šai dienai, arī padomju okupācijas apstākļos, kad pārējās igauņu organizācijas tika slēgtas.

Vairāk igauņu Krievijas impērijas Vidzemes guberņas galvaspilsētā sāka ierasties pēc dzimtbūšanas atcelšanas, t.i., sākot ar 19. gs. 2. ceturksni. 1867. gadā Rīgā reģistrēti jau 872 igauņi. Rūpniecības strauja attīstība ar plašākām darba iespējām līdz Pirmajam pasaules karam ievilināja Rīgā cilvēkus no malu malām, arī no igauņu zemes. Igaunji te ir pārstāvējuši dažnedažādas profesijas no vissenākās līdz pat toreiz vismodernākajai – pirmos soļus spērušajai aviācijai. Igaunji Rīgā sāka radīt arī savas laicīgas organizācijas. Pirmā tāda radās 1880. gadā – Rīgas igauņu biedrība "Imanta". 1901. gadā dibināja Igaunju spēka norūdišanas (t.i., smagatlētikas) biedrību "Aberg". Abas minētās organizācijas darbojās līdz Pirmajam pasaules karam.

Uz 1900. gadā dibinātās igauņu sātības biedrības bāzes 1908. gadā tika radīta visievērojamākā igauņu organizācija Latvijā – Rīgas Igaunju izglītības un palīdzības biedrība (*Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Selts*). Tās pirmais sasniegums bija igauņu skolas dibināšana Pārdaugavā jau pašā pirmajā darbības gadā. Līdz Pirmajam pasaules karam biedrība uzcēla savu namu – lielu sešstāvu ēku blakus Āgenskalna tirgum Nometņu ielā 62. Šīs organizācijas darba turpinātāja un tiesību mantiniece ir 1988. gada 11. novembrī ar citu nosaukumu atjaunotā Latvijas igauņu biedrība (*Lāti Eesti Selts*).

Uz Rīgu igauņi brauca arī mācīties – Rīgas garīgajā skolā un seminārā, Rīgas Politehniskajā institūtā, Rīgas pilsētas mākslas skolā. RPI igauņu studenti 1900. gadā dibināja korporāciju "Vironia" (kas ir vispār pirmā igauņu studentu korporācija). Radās vēl virkne citu igauņu organizāciju Rīgā.

Igaunju skaits Rīgā līdz Pirmajam pasaules karam sāka tuvojties kādiem desmit tūkstošiem, pēc neoficiālām ziņām – 27000 un pat vairāk. Viņu vidū ir bijuši vēlāk ievērojami aktieri, režisori u.c. teātra darbinieki, kas savu darbu iesākuši te kā pašdarbnieki šejienes igauņu biedrību drāmas pulciņos, tāpat arī rakstnieki, mākslinieki, inženieri, zinātnieki un augstskolu profesori, arī valstsvīri, to vidū pat divi vēlākie prezidenti (*riigivanem*). Kas var viņus visus uzskaitīt vienā mazā rakstiņā!²

Izvēlējos no tiem tikai trīs. Viņu dzīves laiks aptver divus gadu simteņus līdz mūsu dienām un atspoguļo mūsu tautas likteņgaitas. Pirmais ir dzimis Rīgā 19. gs. pašā sākumā un darbojies te laikā, kad igauņi un latvieši vēl bija savu kungu īpašums. Otrais dzimis savā tēvu tēvu zemē laikā, kad sākās igauņu un latviešu atmoda, bet Rīgā dzīvojis 19. gs. pašās beigās, pēc tam atkal Igaunzemē. Trešais dzimis Rīgā 20. gs. sākumā. Viņa darba mūžs ritējis līdz 20. gs. pašām beigām, taču ne Latvijā, ne Igaunijā, bet gan Amerikā, visapdraudošākajā mūsu vēstures pusgadsimtā stāvot Igaunijas valsts nepārtrauktības sardzē.

Pirmais no ievērojamākajiem Rīgas igauņiem ir mūsdienīgās igauņu dzejas iesācējs **Kristians Jāks Petersons** (*Kristian Jaak Peterson*, 1801–1822). Viņa tēvs kļuva rīdzinieks 1790. gados. Kad *Kikka Jaak*

“Gaiļu Jēkabs”, kā viņu pēc mājvārda sauca dzimtajā pusē) 1792. gadā jaunajā dzīves vietā pirmo reizi gāja pie dievgalda, viņš tika iegrāmatots kā *Jaac Peterson erfkerl if. Fellinschen* – Jēkabs Pētera dēls, dzimtilvēks no Vīlandes puses. 1793. gadā reģistrēta viņa laulība: *Ehst Jacob Peterssohn med Liesa Michailowna* – igaunis Jēkabs Pētera dēls ar Līzi Miķeļa meitu (vēlākos ierakstos *Anna Elisabet un Michels Tochter* vai *Michels dotter*, t.i., Miķeļa meita. Tātad Anna Līze Miķeļa meita tāpat bija dzimtilvēks bez uzvārda. Vēl iegrāmatots, ka viņa bijusi katoļticīga, kas luterāņos pārgājusi tikai pēc 5 gadiem – 1798. gadā.

Šīs ziņas likušas pētniekiem laužīt galvu par Kristiāna Jāka mātes tautību. Tās pielauj varbūtību, ka viņa ir ienākusi no Ludzas igauņiem.

Kristians Jāks ir Petersonu trešais bērns, kas dzimis 1801. gada 2./14. martā. Tēvs tajā laikā bija jau kļuvis par igauņu draudzes zvaniķi, kam bija jāpilda arī dažī ķestera pienākumi. Māte nomira 30 gadu vecumā, guļot vēl nedēļās pēc septītā bērna piedzimšanas, kad Kristianam Jākam bija nepilni 7 gadi.³

Jēkaba baznīcas apkārtnē.
1785. gads. J.K.Broce.
Monumente. III, 20

Kristiāna Jāka neparastās dotības pamanīja jau skolā – Jēkaba pamatskolā un 2. aprīļa skolā, viņš tika tālāk virzīts uz guberņas ģimnāziju, pēc tam uz Tērbatas universitāti.

Īpaša interese jauneklim bija radusies par valodām. Jau kopš mazotnes viņš Rīgā savā apkārtnē varēja dzirdēt vismaz 5–6 valodas. Skolā un augstskolā valodu apgušana turpinājās. Savā īsajā mūžā viņš bija paspējis iepazīties ar kādām 20 valodām no ļoti dažādām saimēm. To liecina citāti viņa dienasgrāmatā. Rīgā viņš piedāvāja mācīt sešas valodas: ebreju, grieķu, latīņu, krievu, angļu un vācu. Pie labāk apgūtajām valodām piederēja vēl zviedru, franču un laikam arī latviešu (kaut gan latviski dienasgrāmatā nekas nav rakstīts).⁴

Kaut arī izglītību ieguvis vācu valodā, vistuvākā un mīļākā Kristianam Jākam ir bijusi zemes kungu noniecinātā tēvu tēvu valoda, ko paši igauņi toreiz vēl sauca par zemes valodu – *maakeel*. Tieši šajā valodā viņš sāka dzejot, kā arī rakstīt dienasgrāmatu, kam viņš deva virsrakstu “Kristians Jāks Petersons, jeb tas, ko viņš domāja un darīja, un kā viņš dzīvoja, un ko viņš uzzināja savā dzīvē, paša pierakstīts no 17. dzīves gada līdz mūža galam.”⁵

No šī uzskaitījuma dienasgrāmatā fiksēts, ko viņš domājis, nevis reģistrēts, ko katru dienu darījis: pārdomas par pasaules rašanos, cilvēka būtību un rīcību, par dzīves vērtībām un jēgu, doti komentāri arī par citu autoru grieķiski, latīniski, angļiski, vāciski, franciski un zviedriski rakstīto. Par filosofiskiem jautājumiem igauņiski neviens vēl nebija mēģinājis rakstīt. Kristianam Jākam reizēm bija jārada jauni vārdi, piemēram *ema-asi*, “mātes lieta”, t.i., matērija, rakstot par miesas un gara, gara un matērijas attiecībām. Daži piemēri.

“Reiz teica mana māsa, kad viņa vēl bērniņš bija: “Ja cilvēkiem ir debesis, tad dzīvniekiem arī jābūt debesīm, jo viņiem taču arī ir dvēsele.”

Citreiz viņa teica: “Tā taču nav tiesa, ka pasaule ir radīta, jo kas tad bija pirms pasaules? Ja pirms pasaules būtu bijis ūdens, no kurienes tad tas ūdens nācis?”

To teica viens bērniņš, un lieli rakstu pratēji to rāda ar vislielākām pūlēm. Vide *Bidderi dissertat. de cogitat. aetern.*⁶

Man bija daudz draugu, bet zemnieka svārkos patiesība atņēma

**K.J.Petersona pieminēklis
Tērbatas Domkalnā.**

tos no manis. Kaut arī bieži vien cilvēki gan saka: "Mēs skatāmies nevis uz svārkkiem, bet uz to, kas tos nēsā." Tomēr savā sirdī viņi domā: "Skaisti svārki tomēr ir labāki nekā slikti svārki." Bet apklusti, Jāk! Ko tu runā? Kad viņiem naudas maks ir rokā, tad viņi taču neskatās uz maku!

..Kad es Rīgā biju, nāca kāds draugs no Mūsšemes, atnesot līdzī tabaku, kas tur bija augusi. Šo tabaku, tāpēc ka tā bija no Mūsšemes, es lietoju tikai svētdienās!

..Vai kristietim nav kauns, sakot: "Nach und nach ward in dieser Periode ganz Sibirien – unterjocht"? – Skaties: pag. 223 *Hand Buch der Geschichte des Kaisertums Russland.. 8. Göttingen, 1802.*⁷

..Zviedru valodu mācoties, vārdnīcas man rokā nemaz nebija, un, lai gan man visi vārdi, kurus sastapu, no citām valodām bija jāsameklē, tomēr esmu šo valodu tik labi apguvis, ka lasot un runājot visu saprotu.

..Zemes valdniekam jādzīvo saviem padotajiem par labu. Labi, to zinu es arī: vai tu neredzi, cik liela ir karaļu vēlme rūpēties par padotajiem, jo viņi taču nesamierinās ar tiem cilvēkiem, kas ir zem viņiem, bet, izlejojot cilvēku asinis, grib arī citu zemju cilvēkus zem sava troņa patvēruma likt."

..K.J.Petersons ir publicējis vairākus rakstus arī Valmierā dzimušā Pērnavas mācītāja J.H.Rozenplentera (*Rosenplänter*) izdotajā filoloģiskajā turpinājumizdevumā "Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache". Plašākais no tiem ir Kristfrīda Ganandera (*Christfrid Ganander*) darba "Mythologia Fennica" (Somu mitoloģija) tulkojums no zviedru valodas vācu valodā ("Beiträge" XIV/1 1822 S.1–128). Tulkotājs oriģinālu ir papildinājis ar savām domām par igauņu mitoloģiju, radot somu mitoloģiskām būtnēm igauņiskas atbilstmes, piemēram, dziesmu dievs Vanemuine no somu Veinemeinena (*Väinämöinen*), tā mākslīgi veidojot igauņu Olimpu. Atmodas laikmetā tam bija nozīme igauņu pašapziņas celšanā. Šos vārdus igauņi sāka likt savām organizācijām un iestādēm, piemēram, dziesmu dieva vārdu deva dziedāšanas biedrībai (1865), pēc kuras iniciatīvas rīkoja pirmos dziesmu svētkus (1869). Arī pirmo teātri sauca "Vanemuine"

(1870). Ārsts Fr.R.Fēlmanis (*Faehlmann*, 1798–1850) bija radījis teiku ciklu, kur Vanemuine figurēja kā galvenais dievs (publicēts vācu valodā 1840–1852). Vanemuines tēls iegāja igauņu dzejā un tēlotājā mākslā, modināja arī citu tautu inteligences interesi par igauņu folkloru. Tērbatā matemātiku un astronomiju studēdams, ar to iepazīnās Krišjānis Barons. Viņš dažas Fēlmaņa teikas tulkoja un publicēja 1857. gadā "Mājas Viesī" rakstā "Igauņu tautas dziesmas", kas bija viņa pirmais raksts folkloristikā.

Tādējādi ar Fēlmaņa starpniecību Kristians Jāks kādā mērā ir iespaidojis pat Krišjāni Baronu, kaut arī pats sen jau bija zem zemes.

Toties savas dzīves laikā viņš varēja tieši iespaidot Kasparu Biezbārdi (1806–1886), kuram bez atlīdzības deva privātsundas, lai tas varētu iestāties guberņas ģimnāzijā.

Kr.J.Petersona dzeja, tāpat kā dienasgrāmata, ilgi palika plašāk nezināma, manuskriptus atklāja simts gadus pēc viņa dzimšanas un pirmo reizi publicēja simts gadus pēc nāves.

Mantojumā ir pāri par 20 dzejoļiem, starp tiem deviņas odas un sešas pastorāles. Dzeja ir bez beigu atskaņām, tajā izmantoti igauņu tautas dziesmu elementi. Odās viņš slavina nevis kādas konkrētas personas, bet cilvēka garīgo spēku. Nedaudzie laikabiedri, kas ar viņa dzeju dabūja iepazīties, neprata to pienācīgi novērtēt.

1960. gadā negaidīti kļuva zināmi arī trīs Kr.J.Petersona vāciski sacerēti dzejoļi, kas publicēti *Leipzigā* "Zeitung für die elegante Welt" 1823. gada 26. marta numurā, tātad pus gadu pēc autora nāves. Šajos dzejoļos izmantotas tīras beigu atskaņas un cita tajā laikā ierastā poētika.⁸

Pēdējos dzejoļos atspoguļojas nāves tuvošanās nojautas, arī tajā, kas uzrakstīts "Mārtiņa Lutera dienā" 1819. gada 10. novembrī:

*Surma varjule minema
Peab maarahva laulja.
Järele jäävad tema
Laulud armsale rahvale.*

[Nāves paēnā jādodas
zemes ļaužu dziesminiekam.
Pāri paliek viņa
dziesmas mīļajai tautai.]

Kristians Jāks Petersons nomira no tuberkulozes Rīgā 1822. gada 23. jūlijā /4. augustā un tika apbedīts Jēkaba kapos.

1972. gada 4. augustā pēc Vīlandes novadpētnieku iniciatīvas Igaunijas Rakstnieku savienība atklāja Rīgā Pils laukumā pie kādreizējās guberņas ģimnāzijas ēkas piemiņas plāksni ar bareljefu Kr.J.Petersenam.

1983. gadā Tērbatas Domkalnā atklāja pieminekli Kristianam Jākam. Tā pakājē pēc neatkarības atjaunošanas tika pieliktas rindas no viņa odas "Mēness":

Kas siis selle maa keel

Laulutuules ei vői

Taevani tōustes ūles

Igavikku omale otsida?

[Vai tad šīs zemes valoda

Dziesmu vējā nevar,

Līdz debesīm ceļoties augšā,

Mūžību sev sameklēt?]

Tās ir pirmās savas valodas nākotnes ilgas, ko izteicis kāds igauņu jauneklis laikā, kad viņa tauta vēl gulēja verdzības miegu.

Otrs rīdzinieks ir igauņu drāmas pamatlicējs **Augusts Kicbergs** (*August Kitzberg*, 1855–1927).⁹

Viņš ir dzimis 1855. gada 17./ 29. decembrī Vidzemes guberņas Lātres pagastā igauņu kalpa mājā. Līdz 1917. gadam tas ietilpa Valmieras apriņķī, bet pēc robežu precizēšanas nokļuva igauņu "pussalā", kas no Meizakilas (Mōisakūla) iesniedzas Latvijā. Jau viņa vec-tēvam bija piešķirts uzvārds – *Kits 'kaza'*, bet pēc vecākā brāļa iniciatīvas tas 1863. gadā kļuva par *Kitzberg*. Augusts Kicbergs sāka strādāt par pagasta un pagasta tiesas rakstvedi vairākos Vīlandes novada jeb *Mulgimaa* pagastos.

Pirmo reizi Kicbergs Rīgu dabūja redzēt 1882.gadā. Kad sākās Manaseina revīzija, viņš kopā ar triju pagastu vecākajiem tika sūtīts uz Rīgu, lai senatoram iesniegtu šo pagastu pretenzijas, ko viņš kā skrierveris bija formulējis. Igauņi un latvieši ļoti cerēja uz cara valdības atbalstu guberņas pamatnāciju cīņā pret muižnieku piekopto diskrimināciju. Delegācija guberņas galvaspilsētā ieradās ar zirgu pajūgu, jo dzelzceļa Valkas virzienā vēl nebija. Naktsmītni sev un zirgiem viņi dabūja pie Vērmandārza iebraucamajā vietā. (Kad to nu jau pirms daudziem gadiem nojauca, "Literatūrā un Mākslā" nekrologu publicēja Marģeris Zariņš.)

Pošoties uz audienci, visi četri staltie, jaunie vīri vilka mugurā reprezentablos Vīlandes novada svārkus (kurus mūsdienu rīdzinieki atceras no Ernesaksa vīru kora vieskoncertiem), izraisot Vērmandārzā un uz ielas tā laika rīdzinieku apbrīnu. Turpretim Manaseins rādīja visai apnikušu un nelaiipnu ģīmi.

Manaseina revīzijai sekoja rusifikācijas vilnis. Lietvedība pārgāja krievu valodā, kuru Kicbergs neprata pietiekami labi. Viņam izdevās dabūt grāmatveža vietu Etingena spirta un rauga fabrikā Kalkūnē pie Daugavpils.¹⁰ Kad Kalkūnes fabrika pārgāja cita saimnieka rokās, Kicbergs sameklēja darbu Rīgā – vagonu rūpnīcā "Phoenix", kuras viens no direktoriem bija Kalkūnes fabrikas bijušā īpašnieka Etingena dēls. Savos memuāros Kicbergs raksta: "Jau sen mana sirdsvēlme bija bijusi kādu laiku dzīvot Rīgā: Rīgas teātris un mākslas krātuves, lielpilsēta pati! Par teātri biju gatavs atdot kaut vai pēdējās bikses, tur man bija jātiek vai ik vakaru, jo Rīgas teātris un opera tiešām bija augstā līmenī un, kā teica, godam varot sacensties ar labākajiem ārzemju teātriem. Brīvajā laikā, pa svētdienām – lai būtu tūlīt pateikts – centos pašu Rīgu un pēc tam apkārtni no visām desmit pusēm mācīties pazīt, rāpos pat pāri sētām, kad, piemēram, bija jātiek pie vecā dziesmu meistara Konradīna Kreicera kapa vecajā, jau slēgtajā katoļu kapsētā. Pēcāk varēju par sevi teikt, ka biju lielāks Rīgas pazinējs nekā paši rīdzinieki, kas tur dzīvojuši visu mūžu. Kur vien varēju piekļūt, tur tika iets un tas tika redzēts".

Darbu Rīgā Kicbergs iesāka 1898. gada 15. augustā vagonfabrikas 2. noliktavā, kur viņš jo drīz tika iecelts par vadītāju. Ārpus darba Kicbergs sameklēja kontaktus ar Rīgas igauņiem un tika ievēlēts par "Imantas" biedrības priekšsēdi. Šajā biedrībā viņš atrada sev draugus. Viņu vidū bija arī Gustavs Rosmanis (*Gustav Roosmann*), ar kuru Kicbergs bija iepazinies jau 1882. gadā igauņu nacionālās atmodas vadoņa Karla Roberta Jakobsona (*Carl Robert Jakobson*) bērēs. 1899.gada jūnijā pie Gustava viesojās viņa brāļameita Johanna no Pērnavas. Kicbergs ar viņu satikās lauksaimniecības izstādē. Augustam tolai bija 44 gadi, Johannai – 24. Viens otram iepatikās, un tā paša gada septembrī abi Pērnāvā salaulājās. Nākamā gada novembrī viņiem Rīgā piedzima dēls. 1901. gada beigās Kicbergu ģimene atgriezās savā zemē – Tērbatā, kur laimīgi dzīvoja līdz Augusta mūža galam.

Tērbatā radās Kicberga ievērojamākie darbi, kaut gan viņa literārā darbība bija sākusies jau iepriekšējā gadsimta 70. gados. Rīgas teātri lielā mērā ietekmēja to, ka pēc Rīgas perioda par galveno Kicberga daiļradē kļuva dramaturģija, ko stimulēja arī "Vanemuines" teātra esamība Tērbatā ar savu repertuāra vajadzību.

A.Kicbergs ar savu tikko precēto sievu Johannu Rīgā 1899. gadā.

Diplomāts Ernsts Jāksone.

"Vanemuines" jauno ēku atklāja ar drāmas "Viesuļi" (Tuulte pōorisēs) pirmizrādi 1906. gadā. Tajā darbība notiek 1905. gada revolūcijas apstākļos. Sākot ar 1914. gadu, "Viesuļi" tiek uzvests arī Latvijā – vispirms Jaunajā Rīgas teātrī, dažus gadus vēlāk – Cēsīs un Valkā.

Ar traģēdijas "Vilkate" (Libahunt) pirmizrādi 1911. gadā atklāja "Endlas" teātra jauno ēku Pērnāvā. Lugā tēlots divu dažādu dzīves uztveru konflikts dzimtbūšanas apstākļos – starp valdošo bezcerīgo pakļaušanos un jaunas meitenes protestu un pretošanos verdziskumam, viņas cenšanos pēc brīvības. Uz latviešu skatuves "Vilkate" parādījās 1914. gadā Rīgas Latviešu teātrī, 1915. gadā Jaunajā Rīgas teātrī, vēlāk arī Valmierā (1961. un 1998. gadā). Luga uzvesta vēl vairākās citās zemēs.

Uz latviešu skatuves nonākušas arī dažas citas Kicberga lugas. Savukārt Kicbergs igauņu valodā ir tulkojis R. Blaumaņa darbu "Laimes klēpī", kas publicēts turpinājumos laikrakstā "Sōna" ("Vārds") 1907. gadā.

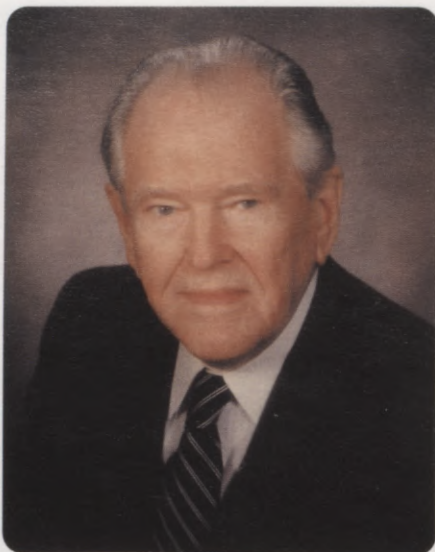
Augusts Kicbergs nomira Tērbatā 1927. gada 10. oktobrī.

Trešais ievērojamais rīdzinieks ir **Ernsts Jāksone** (Ernst Jaakson, 1905–1998) – diplomāts ar visgarāko stāžu pasaulē. Viņa vecāki bija salenieki no Hījumā. No turienes uz Rīgu bija pārcēlušies jau vecvecāki no mātes puses. Tēvs bija tālbraucējs kapteinis. Ernsts Jāksone dzimis 1905. gada 11. augustā Pārdaugavā, Āgenskalnā, kur tēvam bija neliela koka mājiņa Dreiliņu ielā 3.

Kaut pārdaugavieši, tomēr vecāki kopā ar bērniem mēdza iet uz Jēkaba baznīcu, kur darbojās igauņu luteriskā draudze. Jāksone atceras, ka, iznākot no baznīcas, viņi tur satikuši īpatnēju vīru, savu tautieti, "kas cilvēkiem dalīja literatūru un kuru tur saukāja par baskājaino Tenisonu, un kas vēlāk pārcēlās uz Āziju, kur viņš kļuva par augstu budistu garīdznieku".

Spilgtākas atmiņas padsmītniekam palikušas par Pirmā pasaules kara laikiem, sevišķi

E. Jāksona tēva mājas Dreiliņu ielā, kur viņš dzīvoja mūža pirmos gadus. 2000. gada fotogrāfija.

par 1917., 1918. un 1919. gadu, kad notika vairākkārtēja varas maiņa.

"Laikā, kad vara bija komunistu rokās, pa pilsētu klīda bruņotas vienības, vairākas no tām sastāvēja tikai no sievietēm, kuras vāciski sauca par *Flinteweiber* (plinšu sievietēm), kas vilka no mājām ārā iedzīvotājus, lai viņus vai nu tūlīt nošautu, vai atbrīvotu, atkarībā no tā, vai viņi bija buržuji vai melnstrādnieki. To izlēma ļoti vienkārši: ja cilvēku rokas bija tīras un gludas, tad viņi varēja būt vienīgi buržuji, kas tūlīt likvidējami, cilvēki ar tūlnainām rokām bija strādnieki, un tos atlaida. Tā

daudzu māju priekšā sakrājās liķu grēdas, kuras es redzēju pats savām acīm. Nebija brīnums, ka vācu landesvēru sagaidīja ar prieku, kad viņi atbrīvoja Rīgas pilsētu no krievu komunistiem. Bet tad sekoja landesvēra tālākvirzīšanās līdz Cēsīm, kur Igaunijas karaspēks tam deva nāvējošu triecienu."

Pēc Latvijas Republikas pasludināšanas 1918. gada 18. novembrī Rīgā bija jāizveido arī Igaunijas vēstniecība. Par pirmo Igaunijas Republikas diplomātisko pārstāvi Latvijas Republikā kļuva Jēkaba baznīcas igauņu draudzes mācītājs Teodors Tallmeisters (*Theodor Tallmeister*, 1889–1947). Komplektējot vēstniecībai uzticamu personālu, viņš aicināja tur strādāt arī abus Jāksonu bērnus – 20 gadīgo Alvīni un 14 gadīgo Ernstu, kuru vecākus viņš labi pazina. Darba interesēs ģimenei deva iespēju pārcelties no Pārdaugavas uz vēstniecības māju, kur bija paredzēti dzīvokļi lielākai daļai tās darbinieku.

Tā 1919. gada 20. augustā sākās Ernsta Jāksona diplomāta karjera, kas negaidīti turpinājās gandrīz 80 gadus – līdz mūža galam.

21 gada vecumā, kad rīdziniekam Kristianam Jākam Petersonam beidzās viņa šīs zemes gaitas, Ernsta Jāksona dzīvē beidzās tikai Rīgas posms. Viņa dzīves ceļš turpinājās zemeslodes otrā pusē – Amerikā.

Tur Ernsts Jāksons sākumā strādāja Igaunijas konsulātos, bet kopš 1932. gada 15. aprīļa Igaunijas Galvenajā konsulātā Ņujorkā, kas bija kļuvis par galveno Igaunijas Republikas pārstāvniecību ASV. Baltijas valstīm un tautām visbaigākajam periodam sākoties, kad divi noziedzīgi režīmi sāka pārdalīt Eiropu, par Igaunijas galvenā konsula pienākumu pildītāju vēstnieka uzdevumos (*Acting Consul General of Estonia in Charge of Legation*) 1939. gadā kļuva Johanness Kaivs (*Johannes Kaiv*).

Pēc Igaunijas okupēšanas 1940. gadā izveidotās marionešu valdības rīkojumiem Kaivs un Jāksons nolēma nepakļauties un neatgriezties (kaut arī par to draudēja nošaušana). Viņi nolēma palikt Igaunijas Republikas un igauņu tautas interešu sardzē ASV. Pēc Kaiva nāves 1957. gadā šos uzdevumus sāka pildīt viņa tuvākais kolēģis un uzticamais draugs Jāksons.

Tam bija ne tikai diplomātiska nozīme pasaulei, bet arī morāla nozīme tautai dzimtenē, klausoties šo Amerikas oficiāli atzīto Igaunijas Republikas pārstāvju uzstāšanos audiencēs un Republikas gadadienu svinībās, ko pārraidīja "Amerikas balss" igauņu valodā kopš 1957. gada jūnija.

Pēc Igaunijas Republikas atjaunošanas, kuras kontinuitāti Ernsts Jāksons bija nosargājis cauri visam svešas varas pusgadsimtam, viņš turpināja pārstāvēt Igauniju Apvienoto Nāciju Organizācijā. Igaunijas Republikas diplomātiskajā dienestā viņš bija turpat 80 gadu.

1995. gada augustā, drīz pēc savas 90 gadu jubilejas, viņš apciemoja Igauniju un Latviju, lai pēc gariem okupācijas gadiem pabūtu savu jaunības dienu vietās

Rīgā – apskatītu pirmo dzīves vietu, tēva mājiņu Dreiliņu ielā, pirmo darba un pēdējo dzīves vietu – Igaunijas vēstniecības māju Skolas ielā, Igauniju biedrības namu Nometņu ielā un lai noliktu ziedus Jēkaba kapos, kur atdusas viņa māte. Tikko Tallinā bija iznākusi E. Jāksona memuāru grāmata "Eestile" ("Igaunijai"), kas veltīta mātei, "no kuras esmu mantojis visas vērtības un īpašības, kas mani ir pavadījušas manā dzīves ceļā". Kaut arī viņš visu mūžu dzīvojis ārpus Igaunijas (izņemot obligāto karadienestu, ko viņš brīvprātīgi izgāja tieši tur), un kaut arī viņš nav varējis baudīt izglītību savā dzimtajā valodā, Jāksona igauņu valoda bija nevainojama, bez izloknes vai svešu valodu iespaidiem. Un visa viņa dzīve ir bijusi veltīta savai tēvu tēvu zemei Igaunijai.

1998. gada rudenī pie Rīgas igauņiem ciemos bija Zviedrijas igauņi. Apskatījām arī sava ievērojamā tautieša dzimto māju. Drīz pēc tam saņēmām vēsti, ka tieši ap to pašu laiku – 4. septembrī Amerikā mūžībā aizgājis Ernsts Jāksons.

Tāds ir stāsts par trim Rīgas igauņiem. Pirmais te nodzīvojis visu savu īso mūžu, otrs tikai trīs gadus. Trešais bija rīdzinieks 21 pašu pirmo gadu no sava mūža, kas kopumā bija tik garš, cik diviem pārējiem kopā ņemot. Viņi visi ir mīlējuši savu tēvu tēvu zemi, savu mazo, svešo varu apspiesto tautu un valodu. Tas nav traucējis mīlēt arī latviešu zemi, valodu un tautu, un palīdzēt tai izcīnīt brīvo Latviju.

Pēc patstāvīgas Latvijas un Igaunijas pasludināšanas abām jaunajām valstīm kritiskajā brīdī igauņu bruņu vilcieni steidzās uz Daugavmalu, un kopīgiem spēkiem tika pieveikti bermontieši. Kad igauņiem radās sava valsts, viņi no Rīgas atgriezās savā zemē. No desmit tūkstošiem te palika tikai pusotrs. Tagad Rīgā palicis vēl mazāk igauņu, bet igauņiski te atkal dzied vecajā atgūtajā biedrības namā koris "Leelo".

ATSAUCES

¹ Par igauņiem Latvijā 1997. gada 18. septembrī uzstājos Tērbatā Igauniju literatūras muzeja rīkotajā konferencē "Igauniju kultūra svešumā". Priekšlasījuma "Eestlased Lātis läbi aegade" teksts nav publicēts.

² Vairāk igauņu minēts rakstā: T.Karma. Igauniski strazdiņš dzied // Skolotāju Avīze. – 1989, 22. febr. Tā kļūdaini, man piedēvēts pārstāstījums publicēts grāmatā "Mazākumtautību vēsture Latvijā". R., 1998., 80.-81.lpp.

³ Tuvāk par Kristiana Jāka radurakstiem: M.Lepik. Mōnda Kristian Jaak Petersonist // Keel ja Kirjandus. – 1972. – Nr.8. – Lk. 459–466; L.Rootsmāe. Kristian Jaak Petersoni esivanematest ja sugulastest. // Keel ja Kirjandus. – 1973. – Nr.11 – Lk. 743–744.

⁴ Par Kr.Jāku plašāks raksts ar avotu norādēm: T.Karma. Kristian Jaak Peterson ehk see, kus ta elas ja kōis, mida nāgi ja kellega kokku sai oma lūhikese elu sees // Keel ja Kirjandus. – 1972. – Nr.8. – Lk. 478–487.

⁵ Dienasgrāmata un dzejoļi ir publicēti divas reizes: Kr.J.Peterson. Laulud, pāvaraamat ja kirjad / Korraldanud ja redigeerinud Aino Paltser. – Tartu, 1922. – 184 lk.;

Kr.J.Peterson. Laulud. Pāvaraamat. / Redigeerinud, eessōna ja kommentantaaridega varustanud K.Taev. – Tallinn, – 1976. – 128 lk.

⁶ Skat. Carolus Bidder. De cogitatione aeterna: Dissertatio philosophica.. – Dorpati, 1814.

⁷ Citāta tulkojums: "Pamazām tajā periodā visa Sibīrija tika paverdzināta" (Kr.J. izcēlums). Citāts ņemts no darba Hand-Buch der Geschichte des Kaisertums Russland von Anfange des Staats bis zum Tode Katharina der II. – Göttingen, 1802. Šo 1799. gadā krievu skolām izdoto mācību grāmatu vācu valodā tulkojis A.L.Šlecers (*Schlōzer*). Viens tās eksemplārs ar Rīgas guberņas ģimnāzijas zīmogu atrodas LU bibliotēkas fondos.

⁸ Par tiem tuvāk "Looming" 1961. – Nr.7 – Lk. 1046–1048.

⁹ Plašāk: V.Alttoa. August Kitzberg. – Tallinn, 1960. – 631 lk.; A.Kitzberg. Ühe vana "tuuletallaja" noorpõlve mālestused. – Tallinn, 1973. – 232 lk.

¹⁰ Par to arī K.Preiss. Igauniju rakstnieki Kalkūnē // Karogs. – 1982. – Nr.11. – 159.-161. lpp.

¹¹ Citāti un ziņas par viņu: E.Jaakson. Eestile. – Tallinn, 1995. – 322 lk.

Margarita Saltupe

TRĪS RĪGAS VIENĀ

1999. gads bija arī Rīgas pilsētas krievu ģimnāzijas (bijušās Lomonosova ģimnāzijas) 80. jubilejas gads, kuram par godu iznāca atmiņu un rakstu krājums. Viena no tā sastādītājām ir bijusī skolas audzēkne Margarita Saltupe (Morozova), kura, laipni atsaucoties Gadagrāmatas uzaicinājumam, uzrakstīja savas atmiņas par pirmskara Rīgu.

M.Saltupe dzimusi 1917. gadā Brjanskā, agri zaudējusi tēvu un par rīdzinieci kļuvusi 8 gadu vecumā, kad kopā ar māti pārcēlās uz dzīvi Rīgā. Pēc Rīgas valsts krievu ģimnāzijas absolvēšanas 1937. gadā sākusi studēt matemātiku Latvijas Universitātē. Kara dēļ pārtrauktās studijas atsākusi Medicīnas fakultātē, un pēc Rīgas Medicīnas institūta absolvēšanas 1951. gadā tika nosūtīta uz Sloku, kur 41 gadu nostrādāja par ārsti.

M.Saltupes senčos, kā daudziem Rīgas un Latvijas iedzīvotājiem, ir gan krievi, gan latvieši, gan vācieši. No savas mātes saņēmusi vācisku audzināšanu, izglītību ieguvusi krievu skolā, viņa pašas pieredzē izbaudījusi dzīvi etniski un kulturāli atšķirīgās pirmskara Rīgas vidēs. Šie vides atšķirību vērojumi piešķir M.Saltupes atmiņām īpašu vērtību.

Par spīti cienījamam vecumam, M.Saltupe vēl aizvien ir ļoti darbīga un patlaban lielu daļu enerģijas velta sava kādreizējā ģimnāzijas mākslas vēstures un zīmēšanas skolotāja, V.Purvīša un J.Tilberga skolnieka, Latvijā maz pazīstama, bet pasaulē novērtēta mākslinieka Eižena Kļimova (1901, Jelgava – 1990, Monreāla) piemiņas saglabāšanai un popularizēšanai Latvijā. M.Saltupes atmiņas papildina E.Kļimova litogrāfijas, kas tapušas pirmskara Rīgā.

Pirmskara Rīga manās atmiņās ir saglabājusies no bērna un pusaudža viedokļa. Tēvs nomira manā agrā bērnībā, biju vienīgais bērns ģimenē. 1926. gada rudenī ar māti pārnācām uz Rīgu. Dzīvojām trūcīgos apstākļos, māte strādāja gadījuma darbus, bieži bija bezdarbiece. Mitinājāmies mazās jumta istabiņās, nereti patumšās, bet tas netraucēja manai bērna ziņkārībai, dzīvespriekam un bezrūpībai.

Pirmskara Rīgu gribētos salīdzināt ar lielu, skaistu ziedu pušķi, kurā bija kopā liktas dažādas vērtības: gan arhitektūra un vēstures pieminekļi, gan sadzīves kultūras, ticības, valodu dažādība. Un katra no šīm vērtībām veidoja kopīgu Rīgas gara bagātību, ko mēs, toreizējie pusaudži, centāmies saprast, izjust un mīlēt.

Kultūras un sadzīves ziņā Rīgu veidoja trīs dažādi rajoni (neieskaitot Pārdaugavu): Vecpilsēta, Maskavas un Vidzemes priekšpilsētas. Tie bija patstāvīgi veidojušies vēstures gaitā, un katram bija savas īpatnības, kuras man bija iespēja izjust, dzīvojot visos šajos rajonos.

“TAS IR MANS, NĒ, – MANS” JEB DZĪVE MENCENDORFA NAMĀ

1929. gadā māte noīrēja mazu jumta istabiņu pie savas tantes paziņām – vācu Rihteru ģimenē. Viņiem bija puisītis Eižens, pāris gadus jaunāks par mani. Es jau biju trešajā klasē, viņš tikko sāka iet skolā. Eižens bija mans rotaļbiedrs un pamatīgs vācu valodas skolotājs, jo mēs sarunājāmies vāciski. Kad Mencendorfa māju pārvērtā tagadējā muzejā, tā tika nedaudz pārbūvēta. Mēs dzīvojām jumta stāvā, kas tagad nolīdzināts. Logi bija nišās, un mēs varējām saredzēt tikai veco “Brieža aptieku” Kungu ielas otrā pusē un bezgalīgos jumtus.

1929. gada pavasarī Daugavā bija lieli plūdi, ūdens cēlās līdz tramvaja sliekšņiem, un tika apdraudēts tirgus, kas toreiz vēl atradās krastmalā. Mēs ar Eiženu skrējām uz Daugavmalu un ar nepacietību gaidījām ūdens celšanos. Lieli ledus bluķi vēlās pāri krastam, veidojot kalnus, un visa Daugava bija pārklāta ar ledus gabaliem. Glābšanas dienesta vīri kaut ko vilka, skalēja, zāģēja, bet galvenais – lēca no viena ledus gabala uz otru. Par šo lēkšanu bijām sajūsmā. Mājās Daugavu aizvietoja liels istabas tepīķis, ledus bluķus – raksti uz tā, bet mēs bijām “glābēji”, un lēcām no viena “ledus gabala” uz otru. Mūsu aizraušanos pārtrauca skaļi sitieni grīdā – vecā Mencendorfu saimniece Alče, kā mēs viņu saucām, dzīvoja zem mūsu istabas un ar slotas kāta sitieniem atgādināja mums īstenību. Mēs bijām kā aukstā palu ūdenī iekrituši – atkal būs sūdzība vecākiem. Saimniece mums vairākkārt jau bija aizrādījusi, ka neprotam godīgi iet pa trepēm. Bet mēs jau nebijām vainīgi, ka vecās trepes čīkst un pakāpieni ir tik sekli un nepiemēroti mūsu lielajiem soljiem un ātrajai gaitai.

Un tomēr Mencendorfa mājā bija vieta, kurā jutāmies pasargāti no vecās saimnieces. Tie bija īpatnējie, pat varenie bēniņi (žēl, ka muzejs tos neatjaunoja). Bēniņi bija divus, pat trīs stāvus augsti, ar lielu logu uz Grēcinieku ielu. No Rihteru dzīvokļa priekšnama uz tiem veda trepes. Vecrīgā bēniņi bija plaši un gaiši, bet pagrabi veidoja labirintus. Tikai bēniņos mēs varējām

“toben” – šis vācu vārds grūti tulkojams, tā nozīme ir: plosīties, trakot, skaļi paust savas emocijas pāri uzspiestai vācu audzināšanai. Kad pie Eižena ciemojās viņa brālēns un māsiņa, bēniņos gāja ļoti ļautri. Tur bija sakrautas dažādas grabažas, bet mums tie bija vai nu Āfrikas džungļi, vai veci cietokšņi.

Mencendorfa mājā bija liels viņu firmas pārtikas veikals. Turp mani sūtīja pirkt cukuru, kas bija iesaiņots tūtiņās ar firmas nosaukumu. Pārējos produktus mēs pirām Daugavmalas tirgū, kur tie maksāja dažus santīmus lētāk – sevišķi no laucinieku ratiem, ar kuriem viņi bija sabraukuši tirgū.

Mums ar Eiženu patika staigāt pa Vecrīgu, pētot mājas un ielas. Jo iela bija šaurāka, jo mums tā vairāk patika. Ar lielu prieku maldījāmies, jo iedomājāmies, ka esam ceļotāji vai piedzīvojumu grāmatu varoņi, svešu zemju atklājēji. Mēs centāmies izstaigāt visas ieliņas, apskatīt visas mājas un, kā jau atklājēji, interesantākās piesavināties: “Tā ir mana! Nē, – mana, es teicu pirmais...” Nereti izraisījās strīdi. Reiz pie lielā rūpniecības veikala Peldu ielas sākumā uz Grēcinieku ielas stāvēja liela, gara kravas mašīna – liels retums Vecrīgā. Mēs abi vienlaicīgi iekliedzāmies “mana” un emociju pārpilnībā mēģinājām noskaidrot, kurš pirmais to teica. Mūsu sacelto troksni ielas otrā pusē izdzirdēja viena no Rihteru tantēm, kas, sodot par nepieklājīgo uzvedību, neņēma mūs vairs līdzī iepirkties lielajā Moric-Feitelberga veikalā, pie kura stāvēja mašīna. Veikalā bija pieņemts līdzī atvestajiem bērniem dāvēt balonus ar uzrakstu “Mori-fei”.

Cēlās Vecrīgas baznīcas ne sevišķi pievērsa mūsu uzmanību, jo bija apkārtējo māju cieši ielenktas, tāpēc grūti novērtējamas. Baznīcām apkārt veda pašaus celiņš, no kura bija saskatāmi bezgalīgi ķieģeļi līdz pat augšai, pat gailis nebija redzams. Nekāda laukuma pie baznīcām nebija. Doma baznīca toreiz vēl piederēja vācu draudzei, un māte mani ņēma līdzī uz Ziemassvētku vakara dievkalpojumu. Labi atceros divas lielas egles ar baltām svecītēm līdzī augšai. Tās aizdedzināja ar svecīti garā kātā. Svecītes mirdzēja un deva sevišķu noskaņu.

E. Kļimovs. Rīga. Turgeņeva iela.
Diplomdarbs, 1929. gads.

Pēc vairākiem gadiem, kad svecītes nomainīja ar tādas pašas formas spuldzītēm, likās, ka uguntiņai ir atņemta dzīvība.

Pagalma Vecrīgā bija mazi, cieši ielenkti mūros, rotāļties tur nevarēja. Izņēmums bija jaunāku laiku mājas, kā Vecpilsētas ielā 8, kur dzīvoja mana klases biedrene. Šī sēta bija labi asfaltēta, ar lieliem dzelzs vārtiem, uz kuriem varēja patīkami izšūpoties. Sētā mēs stundām ilgi lēcām tradicionālās “klases”, spēlējām paslēpes, izmantojot parādes durvis un varenos pagrabus. Pārējās ielās vienmēr valdīja klusums vācu garā.

Vecrīgā bija daudz veikalu, Grēcinieku un Kaļķu ielas bija vienās vitrīnās. Toreiz visus veikalus slēdza pusseptiņos, svētdienās neviens veikals nestrādāja, vitrīnas bija apgaismotas līdz vēlam vakaram. Vismīļākie skatlogi man bija Vaļņu un Teātra ielas stūra veikalam, kur toreiz bija rotaļlietas (tagad grāmatnīca). Lielī skatlogi bija arī veikalam Grēcinieku un Mārstaļu ielas stūrī. Tur atradās slavens rokdarbu veikals. Skaistī izšūvumi, dažādi diegi. Toreiz mūs skolā mācīja izšūt, un mēs darinājām sev pirmos tautas tērpus. Bet veikala stūra sienās bija nišas ar lieliem spoguļiem, kuros, ejot pāri ielai, varēju sevī noskatīties. Kara laikā spoguļi pazuda, tukšās nišas vēl šobrīd par tiem atgādina.

Vecrīgas ielās mašīnu tikpat kā nebija. Preces pieveda ar zirgiem preču ratos jeb kamanās. Zirgi lēnām soļoja pa šaurajām ielām. Ziemā, ērtī sēžot kamaniņās, varēja pieķerties un pabrukāt.

“TUR DZIRDAMS KLAUDZONS TĀLUMĀ...” JEB DZĪVE MASKAVAS (TAG. LATGALES) PRIEKŠPILSĒTĀ

Gadu ar māti nodzīvojām Jēzus baznīcas ielā pie Gogoļa ielas. Es gāju pamatskolas otrajā klasē, mācījos pēcpusdienas maiņā. Mans skolas ceļš no Gaiziņa ielas, kur bija skola, veda pa Gogoļa ielu. Toreiz tā vēl bija bruģēta ar apaļiem akmeņiem, bet pa vidu ar noslīpētiem. Ielas malās gar trotuāru toreiz visur bija ūdens notekgrāvīši ar vienmēr sastāvējušos ūdeni. Ziemā tas sasala, radot brīnišķīgu slidceļu. Gogoļa ielas kreisajā pusē tas bija sevišķi varens: bez pārtraukumiem un diez-

gan plats. Pa to nepārtrauktā rindā skolēni slidinājās uz skolas pusi, un vēl ar kādu prieku! Pie policijas pārvaldes skolas slidceļš vēl nebeidzās, taču vajadzēja ievērot “satiksmes noteikumus” un no šīs mājas turēties tālāk. Tik burvīgu slidceļu varēja baudīt tikai Maskavas priekšpilsētā!

Ja pirmskara Vecrīgā gandrīz nebija neviena koka, tad Maskavas priekšpilsētā pie tipiskajām divstāvu koka mājiņām bija pat nelieli augļu dārzī aiz augstām koka sētām. Toreiz vēl pastāvēja šī rajona īpatnējā sadzīves

E. Kļimovs. Rīga. Iela Maskavas priekšpilsētā. Litogrāfija. 30. gadi.

kultūra, kāda tā bija gadsimteņiem veidojusies, un mēs, bērni, to pieņēmām un priecājāmies.

Veselu Gogoļa un Turgeņeva ielas kvartālu aizņēma "Viesu sēta" (tagad teiktu "tirdzniecības komplekss") ar saviem greznajiem vārtiem, ko labi iemūžinājis gleznotājs Kļimovs savās litogrāfijās. Tā bija gara koka galerija ar maziem veikaliņiem (lielākoties mēbeļu un rūpniecības preču). Pievakarē, kad veikaliņus slēdza un izstādītās preces novāca, galerija bija brīva. Mēs, no skolas otrās maiņas nākdami, varējām pa šo galeriju veselu kvartālu noskriet palēkdami.

Vecie dēji šūpojās un čīkstēja, mēs lēcām, dziedot rotaļas vārdus: "Tur dzirdams kludzons tālumā, tur princis jā kumeļā, kumeļā..." Jā, citos Rīgas rajonos princim tik laba jāšanas vieta nebija atrodamā.

Pa mūsu augšstāva logu varēja saredzēt galveno sinagogu un ļaužu plūsmu, uz to virzoties. Tur bija redzami "istie ebreji" ar viņu īpatnējo, cieņas pilno izskatu. Dažus mēnešu mēs ar māti īrējām mazu istabiņu "istajā" ebreju ģimenē. Man vienmēr dzīvē ir patikusi vide, kur tiek koptas vecās tradīcijas, un šajā ebreju ģimenē es saskāros ar tradicionālajām "šabām", kad piektdienas vakaros visa ģimene sanāk pie svinīga, sviecēm rotāta galda. Man patika vērot cieņu pret vecākiem ģimenes locekļiem, patika ebreju ģimenes īpatnējais "gars". Toreiz, bērns būdama, es to sevišķi izjutu, jo man nebija ģimenes, mēs bijām tikai divatā ar māti.

Maskavas priekšpilsētā bija palielas sētas, samērā platas ielas, kur draugu bariņā atradām laukumus rotaļām. Viena no manām klases biedrenēm dzīvoja Katoļu ielā pie toreizējiem kapiem, kur bieži spēlējāmies: puķes neplūcām, uz kapiņiem nekāpām, pieminekļus negāzām, bet aiz tiem slēpāmies. Šo kapsētai nepiemēroto jautrību aizgājēji mums piedos, jo dzīvē mums priekšā bija daudz bēdu un asaru.

Maskavas priekšpilsētā labi atceros baranku pārdevēju. Uz ielas nopirktās barankas mūs rotāja kā krelles. Bet visvairāk bijām iecienījuši mazās, starp diviem namu mūriem iespiestās, ar jumtiņu pārsegtās "bodītes". Tur katrs varēja atrast visu sev nepieciešamāko, bet mēs – par vienu santīmu konfekti jeb par trim "ledaini" uz kociņa, ko ilgi laizīt uz ielas. "Unmöglich," dzirdētu Vecrīgā, "kāds kauns" – teiktu Vidzemes priekšpilsētā.

Mūs pievilka arī mazs rakstāmlietu veikaliņš, kurā par santīmu varēja nopirkt "bildīti" – vecu aprakstītu kartiņu. Tās mēs nesām uz skolu un pirms stundām mainījāmies, cenšoties iegūt interesantāko, skaistāko. Starp vecām gadsimtu mijas kartiņām gadījās ievērojamu mākslinieku retas reprodukcijas, ko glabāju vēl aizvien.

Sniegu ziemā Maskavas priekšpilsētā neizveda, tas krājās lielos kalnos un gaidīja pavasari. Un atkal prieks: bija no kā veidot ne tikai parastos sniegavīrus, bet arī pilis un cietokšņus. Un pavasarī – mēģini nu pārlēkt milzīgai peļķei! Tur pat kuģišus varēja laist.

"RĪGA DIMD..." JEB VIDZEMES PUSE, VISCĒLĀKĀ UN VISBAGĀTĀKĀ

Visus ģimnāzijas un divus studiju gadus nodzīvoju Ģertrūdes ielā pie Tērbatas ielas. Tā bija viena no cēlākajām un bagātākajām Rīgas daļām, kurā galvenokārt dzīvoja inteliģence: latvieši, vācieši un ebreji.

Platas, vienmēr tīras ielas un trotuāri, viss sniegs novācīts – kārtība un tīrība bija raksturīgas šim rajonam. Pajaunas, pazīstamu arhitektu projektētas mājas – tas viss radīja laikmetīgākas pilsētas iespaidu. Bet bija arī vietas, kas liecināja par iepriekšējā gadsimteņa Rīgai atstāto skaistumu. Par nožēlu šīs vietas ir bez žēlastības jeb "lietderīgi" iznīcinātas. Minēšu "Piena restorānu" – divstāvēgo koka celtni Brīvības ielas sākumā, vienstāva koka baznīcu pie Ģertrūdes ielas, Virsnieku klubu – "puspili" Strēlnieku dārzā un vēl citas.

Lai gan manas intereses bija jau citas, tomēr es neredzēju bērnus rotaļājamies ne sētās, ne arī uz ielām. Tās vienmēr bija klusas, pa tām gāja "solīdi" cilvēki, neviens neskrēja. Klusumu bieži iztraucēja sētas dziedātāji un "spēlmaņi". Dažreiz varēja dzirdēt kādu leijerkastnieku, bet tie sāka izmirt kā dinosauri. Atceros, vēl 20. gadu vidū, kad viesojos pie vecātvēva Elizabetes ielā, leijerkastnieki strīpām nāca sētā un grieza savas dziesmas. Dažiem līdzīti bija mērkaķītis. Nospēlējuši vai nodziedājuši savu "repertuāru", viņi skatījās uz logiem, no kuriem viņiem meta papīriņi ietītus santīmus. Bet visbiežāk caur sētas logiem bija dzirdami pavēcu sieviešu tradicionālie saucieni: lū-ūpat, lū-ūpat, lūpat... Tās bija lupatu un nevajadzīgo drēbju uzpircējas. Ielu muzikanti bija raksturīgi šim Rīgas rajonam.

Ģimnāzistes gados mana vismīļākā jeb vispraktiskākā iela bija Hanzas iela, jo to varēja "lietderīgi"

izmantot. Mana klavieru skolotāja dzīvoja Viestura dārza rajonā, un es no savas Ģertrūdes ielas gāju pie viņas pa šo kluso ielu, parasti nesatiekot nevienu gājēju. Mums skolā uz katru krievu valodas stundu, neieskaitot kārtējos uzdevumus, bija jāiemācās apmēram desmit rindiņas no Puškina dzejām. Tā kā es ģimnāzijas gados vēl piepelnījos kā repetitore, vairākās ģimenēs piepalīdzot gatavot skolas uzdevumus, man vienmēr bija laika trūkums. Ejot pa Hanzas ielu, es varēju pat pusskaļā balsī skandināt uzdotās Puškina dzejas. Ziemas krēslā no viena laternu staba līdz nākamajam pāris rindiņu varēju iemācīties. Hanzas iela pietika ne tikai Puškina dzejoļiem, bet vēl 20 latīņu vārdiem. Hanzas ielā iemācītās Puškina dzejas atceros vēl šodien, latīņu vārdi gan izbiruši dzīves ceļā.

"AIJĀ ŽŪŽŪ, LAUVU BĒRNI" JEB DZĪVE ZOOLOĢISKAJĀ DĀRZĀ

Uz Rīgas Zooloģiskā dārza vārtiem 20. gadu beigās bija lasāms uzraksts "Bērnu vasarnīcas". Toreizējā Sociālā aprūpe tur pulcēja bērnus no maznodrošinātām ģimenēm un bezdarbnieku bērnus, dodot iespēju sešas nedēļas labi atpūsties. Mēs bijām sadalīti trīs vecuma grupās. Es, tobrīd pārgājusi trešajā klasē, biju vidējā grupā. Mūsu guļamistabas atradās tagadējā muzeja telpās, zēni mitinājās kaut kur pie ziloņu mītnes. Dažreiz vakara krēslā no tās puses nāca balti spoki uz augstiem kruķiem un pastaigājās gar mūsu guļamistabas logiem. Mēs skaļi paudām savas bailes, bet, audzinātājas durvīm iečikstoties, spoki pašķīda krūmos.

Ēdnīca atradās tagadējā administrācijas ēkā pie vārtiem. Atceros brokastīs uz lieliem šķīvjiem sakrautās rupjmaizes šķēles ar plānu sviesta kārtiņu un vienu

R. D. D.
Sociālās Apgādības Nodaļas
BĒRNU DIENA
25. augustā 1929. g. plkst. 11 d., Tīza parkā.

kleitas, jo daži bija ļoti trūcīgi.

Lietainā laikā uz verandas mācījāmies pīt somiņas, izšūt sedziņas, un vienmēr dziedājām. Bija organizēts arī koris un deju pulciņi, un mēs cītīgi gatavojāmies atvadu vakaram.

Plašajā teritorijā drīkstējām brīvi spēlēties. Vienīgi pāri tiltiņam uz ezera pusi bez audzinātājas nedrīkstējām iet. Ezera malā bija paviljoni, un vienā no tiem – puspagraba telpās mums bija iekārtota pirtiņa. Dažreiz mums ļāva pabradāt ezera krastā. Neatceros, vai kādreiz arī peldējāmies.

Gadsimta sākumā ierīkots Zooloģiskais dārzs vēl nebija atjaunots, mūsu rīcībā bija daudzas tukšas zvēru būdas. Mēs šajos mitekļos nelielās grupiņās ļautri spēlējāmies. Atceros lielu dzelzs putnu būri. Bet vismīļākā spēļu vieta bija lauvu bedre. Tur varēja slēpties un kāpelēt, tēlot gan lauvas, gan medniekus. Atvadu vakaram lauvu bedrē bija iekārtota skatuve. Priekšā, drošības bedrē (tāpat kā Nacionālajā operā), bija izvietojies orķestris, lauvu alas bija aizkulises, bet lauvu pastaigu vietā – skatuve, kurā atradās vieta gan korim, gan dejojājiem. Sen jau pa lauvu bedri pastaigājās tās īstie saimnieki, tikai orķestris tiem nespēlēja "Aijā, žūžū, lauvu bērni", kā spēlēja mums.

VĒRMAŅU DĀRZS

Vērmaņu dārzs bija ļoti iecienīts pirmskara Rīgā. Dārza vidū bija mūzikas halle, vakaros bieži spēlēja orķestris un bija dažādi priekšnesumi. Tika rīkoti arī maksas koncerti. Dārzam apkārt bija skaists dzelzs žogs, vārti katrā stūrī. Maksas koncertu laikā pie tiem stāvēja biļešu

Bērnu vasaras nometnē.
1929. gads.

pārdevēji. Dārza stūrī pie Kr.Barona un Merķela ielas aiz dēļu žoga bija paslēpusies maza, glīta mājiņa – sarga pastāvīgā mītne. Naktīs dārzs bija slēgts. Cik atceros, ziemas naktīs tur pat bija dzirdamas suņu rejas.

Dārza malā pie Elizabetes ielas bija paliels paviljons, kurā mitinājās "Studentu ēdnīca". Tā bija jaunatnes iecienīta, jo pie pusdienām deva maizi neierobežotā daudzumā. Arī pusdienas bija lētākas, piemērotas studentu budžetam.

Atceros dārza malā pie tagadējās "Vernisāžas" lielo, skaisto rožu dārzu ap Vērmanes pieminekli. Rozes ziedēja nepārtraukti līdz vēlam rudenim, pēc tam tās tika paslēptas zem glītiem koka jumtiņiem. Jumtiņu atkal pazušana bija kā "Brenča pavasara vēstneši".

Reiz botānikas stundai vajadzēja savākt dažādas lapas. Mēs, trīs piektās klases skolnieces, gribējām atnest kuplāku lapu pušķi ar lielāku lapu dažādību. Aizgājām uz Vērmanu dārzu un sākām cītīgi plūkt no katra koka un krūma pa lapiņai. Te atskanēja svilpiens, pienāca sargs. Mēs viņam pastāstījām, kādā nolūkā lapas plūcam. Sargs mums stingri aizrādīja, ka vajadzējis vispirms griezties pie viņa, viņš būtu mums palīdzējis. Apkatot mūsu noplēstās lapas, sargs parādīja, ka esam plūkušas lapas no vienas šķirnes kokiem un palīdzēja mums savākt lapas no visas dārza dažādības. Mēs pateicāmies sargam un laimīgas nesām uz skolu kuplo lapu pušķi. Bet... skolotāja aizrādīja, ka šie retie koki mūsu stundas vielā neietilpst un nolika tos malā. Velti mēs tā centāmies un priecājāmies...

DAUGAVIŅA – MĀMULIŅA

Daugavu toreiz vēl tik pamatīgi neietvēra akmens josta. Tā bija daudz tīrāka un, likās, arī straujāka. Gandrīz vienmēr redzēja peldam preču baržas un laiviņas, gāja kuģīši uz Doles un Zaķu salām, un Pārdaugavu. Bija trīs tilti: tagadējais dzelzceļa, kam bija vienvirziena sliedes. Pa otrām, kas bija domātas vācu tipa vagoniem (nedaudz šaurākas), gāja vilciens uz Jelgavu un Eiropu. Blakus šim tiltam bija vecais dzelzs tilts, kuru lietoja galvenokārt ledus iešanas laikā un kājnieki uz Torņakalnu. Trešais bija pontona tilts, kuru izņēma vēl pirms ledus sakustēšanās. Tilta vidū bija ierīkota peldvieta. No pontona tilta veda trepītes, dēļu celiņš aizveda pie divām (vīriešu un sievietes) peldvietām aiz augsta dēļu žoga, lai no tilta nevarētu noskatīties. Peldbaseins bija ar koka grīdu un nelielu sauļošanās vietu. Šo peldvietu rīdzinieki bija ļoti iecienījuši karstā vasaras laikā.

Aiz pontona tilta bija kuģīša pietura uz Āgenskalnu. Parasti

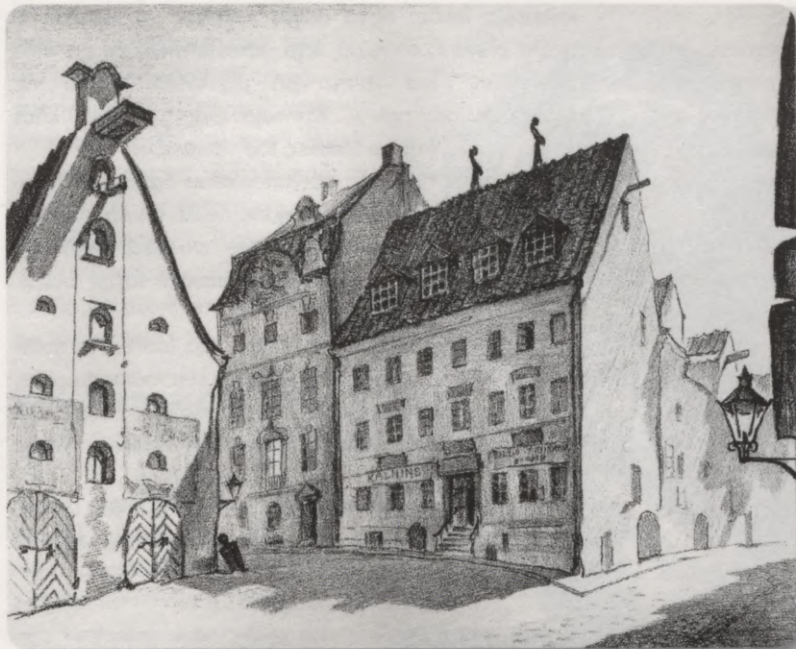
kursēja trīs kuģīši. Parādoties vienam pie līcīša pagrieziena, krastā stāvošais tika atbrīvots no resnām virvēm, un sāka griezties abi lielie riteņi pie kuģīša sāniem. Lēnām izgriežoties, tas brauca pretim nākošajam, ar īsu svilpienu sasveicinādamies. Un pie pagrieziena varēja redzēt, kā trešais jau pošas ceļā. Kuģītim pasažieru nekad netrūka, jo tas bija arī vislētākais satiksmes līdzeklis. Mums patika stāvēt kuģīša vidū pie lodziņa, kur varēja redzēt mašīnu telpas un novērot, kā lejā saskaņoti kustas mašīnu daļas, dzirdēt kapteiņa pavēles. Labāku vietu uz kuģīša nevarējām iedomāties!

Ziemā Daugava, netraucēta, aizsala. Pontona tilts laicīgi tika izņemts, kuģītis atpūtās kaut kur ostā, palika tikai vecais dzelzs tilts. Kad ledus bija jau drošs, tika ierīkots gājēju ceļš pāri Daugavai un līcītim. Blakus labi nokaisītam kāju celiņam bija arī vieta ar roku stumjamām kamanām. Tās stūma spēcīgi jaunekļi uz slidām. Kamanas bija vienvietīgas, ļoti ērtas, braucēja kājas tika nosēgtas ar kažokādas sedziņu. Uz ērtajām kamanām varēja tikai noskatīties, jo nebija naudas šo prieku izbaudīt.

Ledus iešanas laikā ar Pārdaugavu savienoja pārslogotais dzelzs tilts, un klīda baumas, ka tas neesot visai drošs. Tramvajs virzījās pa vienām sliedēm, tilta vidū bija arī nobraucamais ceļš uz Zaķusalu. Pilsētas pusē nobraukšana no tilta uz Kārļa (tagadējo 13. janvāra) ielu un uz krastmalu bija diezgan slīpa. Tramvajs, pa to lēnām nobraucot, stipri bremzēja. Mums likās, ka tramvajam ir tādas pašas bailes, kā mums, tajā sēžot. Uz tilta vienmēr bija daudz zirgu, kas steidzās uz Daugavmalas tirgu. Gājēju celiņš uz tilta bija diezgan šaurs, ļaužu plūsma liela. Uz tilta pie barjeras nedrīkstēja stāvēt. Mums bija lēnām jāvirzās uz priekšu, vērojot ledus kustēšanos un dzirdot aizmugurē nelabvēlīgus gājēju vārdus... Bet pa Daugavu peldēja lieli ledus blūķi, kas bremzējās pie tilta pamatiem, kāpa viens otram mugurā. Brīžiem likās, ka kustas nevis ledus, bet mēs paši lēnām kaut kur virzāmies. Bija īpatnēja sajūta, pat sirds drebēja. Te no kaut kurienes iznira mazs

E.Kļimovs. Vaļņu iela pie Kārļa bulvāra. Litogrāfija. 30. gadi.

E. Kļimovs. Rīga. Vecpilsētas iela.
30. gadi. Litogrāfija.

kuģītīs—ledlauzītīs. Tas drosmīgi mēģināja cīnīties ar lielajiem ledus gabaliem, pūloties tos saskaldīt. Cēlās kā zirgs uz pakalējām un cīnījās... Bet mums jau atkal bargi aizrādīja, ka aizsprostojam šauro ceļu uz tilta.

Gribētos atgādināt, ka vēl 30. gadu sākumā tilti privātam transportam un zirgiem bija par maksu. Kasieri stāvēja tilta galos un cītīgi iekasēja naudu.

BASTEJA KALNS UN PILSĒTAS KANĀLS

Ziemā Basteja kalns mums sagādāja lielu prieku. Toreiz kalna nogāze no Brīvības bulvāra puses vēl nebija krūmiem apstādīta un strautiņa akmeņiem pieblīvēta. Šī puse bija atvēlēta "kamaniņu sportam". No Brīvības bulvāra varēja sadzirdēt bērnu jautros smieklus un skaļo labsajūtas izpausmi. No kalna ragaviņas nesās līdz celiņam kanāla malā, kur priekšā bija liela sniega kaudze. Kad kanāls bija jau labi sasalis, šo grēdu novāca, un, piepalīdzot ar dažiem kāju grūdiņiem, kamaniņas nesās tālāk — pāri kanāla malai. Basteja kalna nogāze vienmēr bija pilna ar bērniem. Man pašai kamaniņu nebija. Mums uz trijām meitenēm bija vienas ragaviņas, nācās gaidīt savu kārtu. Sveši bērni parasti piedāvāja ar viņiem nobraukt, pat vienkārši deva: "Še, brauc!". Šāda bērnu draudzība, labestība un uzticība bija raksturīga toreizējai mūsu Rīgai.

Pa pilsētas kanālu vienmēr peldēja daudz skaistu laiviņu. Tās sāka mūs vilināt, kad bijām pamatskolas vecākajās klasēs. Bija divas to iznomāšanas vietas: pie Operas un pie Basteja kalna. Mums uzticējās — mazajās nomas mājiņās vajadzēja salikt kaktiņā savas skolas somas un varējām saņemt laiviņu. Acīmredzot mūsu skolas somas iznomātājam bija drošības garantija. Parasti laiviņas pa kanālu peldēja lēni. Nedrīkstēja tikai iebraukt Daugavā un šķērsot dzelzceļa uzbērums. Maksa par laiviņu bija niecīga, un mēs labprāt stundiņu, pēc kārtas airējot, vērojām kanāla krasta skaistumu. Zem tiltiem bija nepatīkama pūstumsa, zirnekļu tīkli, un mēs

no šīm vietām centāmies izvairīties. Briesmas nāca, kad pretim drāzās "puišu" laiva. Ar saviem airiem viņi mūs parasti aplēja kā ar aukstu dušu. Mēs skaļi pavadām savas negatīvās emocijas, bet gājēji, ejot pa kanāla malas celiņu, tikai smējās, varbūt atceroties savu jaunību.

CEĻŠ NO SKOLAS UZ VECRĪGU

Ceļš uz skolu bija parasts: pa trotuāru no Kungu ielas līdz Gaiziņa ielai. Toties no skolas tas veda līku ločiem, bija daudz garāks un interesantāks. No Gaiziņa ielas tas veda garām sarkanajiem spīķeriem. Tur bija pirmā pietura. Vienā no spīķeriem pārdeva grāmatas,

kas bija norakstītas no dažādām krātuvēm. Katra maksāja 20 santīmus, bet pašam vajadzēja rakņāties lielajās grāmatu kaudzēs vairākos stāvos. Nebija arī garantijas, ka nesastapsies ar kādu žurku. Diemžēl toreiz vēl maz ko sapratu un tomēr uzraku trīs grāmatas, kas man vēl šodien stāv goda vietā. Manu uzmanību toreiz pievērsa biezs simtgadīgs aritmētikas uzdevumu krājums. Mēs piektajā klasē beidzām aritmētiku, gatavojāmies eksāmenam un gribējās zināt, kurš ir gudrāks — mēs vai skolēni pirms simts gadiem. Otrā grāmata ir 19. gadsimta beigās sarakstīta Krievijas vēsture, bet trešā — Rīgā izdots vācu kalendārs 1814. gadam. Šis gandrīz divsimtgadnieks ir unikāls, iznācis mana vecvectēva dzimšanas gadā.

No skolas uz mājām ejot, pie sarkanajiem spīķeriem varēja paspēlēt arī tradicionālos "žulikus un kārtībniekus". Netālu bija policijas pārvalde, bet policisti nekad neatsaucās uz mūsu svilpieniem, lai gan mēs ar viņiem darījām "vienu darbu". Tālāk ceļš veda gar tagadējo tirgu, kas vēl nebija atklāts. Izejot cauri dzelzceļa tunelītim, virs kura sliedes veda uz topošo gaļas paviljonu, mēs nonācām kanāla malā. Tur vēl tagad ir mazas trepītes, nezi kādam nolūkam, bet ziemā tās apledoja, un uz skolas somas no tām varēja labi nobraukt. Trepītes bija sevišķi noderīgas pievakarē, kad mēs pa šo pašu ceļu gājām uz bibliotēku Sadovņikova ielā. Soma ar cietajām bibliotēkas grāmatām slidēja sevišķi labi.

Pavasārī no dzelzceļa uzbērums tecēja daudz strūkliņu. Toreiz skolā mācījāmies Dienvidamerikas upes un sadāvām visām strūkliņām šī kontinenta upju nosaukumus. Neatradām tikai Amazoni: katru dienu gaidījām, kad no dzelzceļa uzbērums sāks tecēt lielākā "upe", bet pavasara saulīte traucēja tai izvēsties. Tagad šī vieta ir nobloķēta ar jauno automašīnu stāvvietu.

Skolas gadu beidzot, mēs, senvēstures ietekmēti, nesām pateicības "upurī" mūsu kanālam, no iemiļotā tiltiņa ziedojot tam savas skolas burtnīcas.

RĪGAS IELAS UN TRANSPORTS

Lai gan Rīgā bija daudz zirgu, ielas vienmēr bija tīras. Sētnieki pūlējās, lai zvirbulji nespaspētu pamieļoties.

Vakaros visās ielās ieradās naktssargi. Viņi paši aizslēdza visu māju un sētu durvis un līdz sešiem rītā uzturēja mieru un drošību. Naktssargu apkalpošanas rajons parasti bija viens kvartāls. Vienīgais aizsarglīdzeklis viņiem bija svilpe, ko lietoja aizdomīgos gadījumos. Ja kādam bija vajadzība atslēgt durvis un nebija atslēgas, viņš sauca "vaktnieku". Naktssargs atsaucās ar žvādzināšanu un lēnām nāca palīgā.

Noteiktās gada dienās mēs, pusaudži, mīlējām pazīlēt. Bija jāiziet uz ielas un no pirmā pretimnākošā vīrieša jāuzzina viņa vārds, tāds būšot izredzētajam. Parasti satikām naktssargu, kuram krājumā vienmēr bija visretākie un kuriozākie vārdi. Cik sirsnīgi mēs visi toreiz pratām smieties!

Bieži pa Rīgas ielām ierindā soļoja karavīru grupas un vienmēr dziedāja, sākot ar tradicionālo "Div' dūjiņas gaisā skrēja".

Gar Brīvības pieminekli ejot vai braucot, visiem, kas bija karavīru formās, vajadzēja dot tam godu.

Siltā laikā uz ielām bieži varēja redzēt jaunavas un arī vecākus cilvēkus latviešu tautas tērpos. Šis goda tērps bija gandrīz katrai sievietei. Tautas tērpus cieņā turēja arī cittautieši, sevišķi savās kultūras dienās. Tad parkos un zālēs tika rīkotas izrādes, uzstājās dziesmu un deju ansambļi, operā parasti vienu izrādi dziedāja solisti krievu valodā. Tā tika parādīta savstarpēja cieņa, kas ir nepieciešama kopējai kultūras dzīvei pilsētā. Nauds cilvēkus skalda, cieņa un labestība vieno. Tā mums mācīja pirmskara Rīgā, tā pārliecināja mans ilgais nodzīvotais mūžs.

Transporta Rīgas ielās nebija tik daudzveidīgs un straujš. Tramvaji visos virzienos gāja apkārt Vecrīgai, jo te bija kopīgā sākuma riņķa līnija. Iekāpt katrā tramvajā vai pārsēsties varēja jebkurā riņķa līnijas pieturā, kas bija diezgan biežas. Tramvajs maksāja 15 santīmus, skolniekiem, studentiem un karavīriem visu gadu puscena – 8 santīmi. Pārsēšanās biļetes bija ar atlaidi.

No zirga tramvaja laikiem, kas bija gadsimta sākumā, bija palikuši mazāki vagoniņi, kas tika izlietoti kā piekabes vagoni. Mums tie ļoti patika, jo tur varēja "normāli" sēdēt – ar seju vai pretēji braukšanas virzienam. Jaunajos vagonos vajadzēja sēdēt ar muguru pret logu. Logi likās tik augsti, soli tik zemi, kaklu izstiepjot, varēja tikko saredzēt braucamās ielas augšdaļu.

Vienīgā vieta lielajā tramvajā, kur varēja redzēt braucamo ceļu, bija uz sola pašā priekšā. Bet tā parasti bija aizņemta.

Vajadzēja iekāpt riņķa līnijas sākumā un, apbraucot apkārt pilsētai, nogaidīt, kad pasažieris izkāps un vieta atbrīvosies. Tad varēja pa priekšējo, vajējo vai aizstikloto logu vērot tramvaja ceļu, ja tikai kāds nenostājās blakus vadītājam, tad visas pūles vējā.

Bija vēl kāds preču pārvadājams līdzeklis, kas nu jau aizmirsies – ar roku stumjami nelieli divriči. Tie bija ērti nelielai kravai, stāvēja pie stacijas, lielākiem veikaliem, kur ratiņu stūmēji piedāvāja savus pakalpojumus.

Līdz 30. gadu sākumam Rīgā bija ļoti neērti autobusi – nelieli, durvis aizmugurē, piestiprinātas trepiņas, divi soli gar malām. Durvis braucot dažreiz pavērās un bija bailes izkrist. Vēlāk tos nomainīja lielāki un ērtāki "Vulkāna" autobusi.

Pasažierus pārvadāja arī "fūrmaņi" – ērti, mīksti sēdekļi, ātri rikšojošs zirdziņš, bet tie bija domāti bagātākām aprindām.

MUMS UZTICAS

Uzticība skolniekiem bija raksturīga pirmskara Rīgai. Ģimnāzisti un tehnikuma audzēkņi nēsāja formas cepures ar skolas nozīmīti. Toreiz jēdziens – skolas un skolēna gods bija augsti vērtējams.

Ģimnāzistus nereti aicināja piedalīties ziedojumu vākšanā uz ielām kādai labdarības biedrībai. Vispopulārākā bija "Baltās puķes diena", kad ziedojumus vāca Sarkanajam Krustam un par ziedojumu piesprauda baltu puķi – papīra margrietiņu. Staigājām divatā, viens ar slēgtu ziedojuma krūzi, otrs ar vairogu, uz kura bija piesprausti ziedi. Rajonu un ielas izvēlējāmies paši, kur varētu savākt vairāk naudas. Bija atļauts piedāvāt ziedot arī tramvajos. Mums ceļš bija par brīvu, ko mēs arī izmantojām, pabraukājoties un izpētot tramvaja maršrutus. Dienas otrā pusē ziedojumu krūze tapa smagāka un vairogs patukšs. Krūzi nodevām "štābā", lepojāmies ar tās smagumu un uzticību mums, ko esam attaisnojuši.

Uzticība skolēniem bija arī veikalos. Tā, piemēram, es paņēmu uz gada nomaksu sieviešu divriteni

Ģimnāzisti Baltās puķes dienā.

"Ērenpreisa" firmas veikalā (cena 135 latī), uzrādot tikai skolnieka apliecību. Pēc niecīgas iemaksas izsniedzot man divriteni, bija tikai noruna – ik mēnesi jāierodas veikalā nomaksāt, cik var, jo termiņu varot arī pagarināt. Pases man toreiz vēl nebija.

Kā lai nemīl savu Rīgu, ja tev tā uzticas.

NAMS STRĒLNIĒKU DĀRZĀ

Vēl nesen Strēlnieku dārzā bija redzams īpatnējs nams – skaista pagājušā gadsimta mijas koka celtne, kas bija domāta augstākās aristokrātijas pasākumiem. Pirms kara tur bija Virsnieku klubs. Māja arī iekšpusē bija stilā ieturēta: bagātīgas zāles, balkons, nišas, kolonnas, greznas kāpņu telpas – tas viss radīja iespaidu, ka esam nokļuvuši aizgājušu laiku skaistumā.

Strēlnieku dārza Virsnieku klubā reizi gadā visas krievu studentu organizācijas kopīgi rīkoja tradicionālo "Tatjanas balli". Šī balle tika rīkota augstā līmenī, ielūdzot vēl esošo krievu aristokrātiju, bagātākos ļaudis. Ballē piedalījās visi krievu studenti.

Atceros 1938. gada janvāri – savu pirmo īsto balli. Mēs bijām tikko izlobījušās no skolas formām un varējām pirmo reizi lepoties ar garām, platām balles kleitām.

Balle sākās ar tradicionālo polonēzi. Sadevušies rokās, varenas mūzikas pavadībā, visi dejas solī šķērsoja nama zāles, greznās kāpņu telpas, gaitenjus. Cienījamas vecāko paaudžu dāmas, malā sēžot, ar lorneti vēroja jaunatni un ar vēdekļiem atvēsināja savas emocijas. Nobeigumā polonēze lielajā zālē pārgāja valsī. Atceros, kā valša virpulī plīvoja mana kuplā kleita, to vajadzēja graciozi pieturēt. Deju kārtībā sekoja mazurka. Mums pārmeta, ka mazurkā piedalās galvenokārt vidējā paaudze, jaunatne neprot dejot. Šo robu izlīdzināja studentu korporācija "Rutenia", organizējot

Ģimnāziste Margarita Morozova. Rīga 30. gadi.

"mazurku kursus" un aicinot piedalīties arī "Tatjanas". Kursus vadīja vecs baletmeistars – francūzis, un jau pēc gada, nākamajā tradicionālajā "Tatjanas ballē" varējām pierādīt, ka neesam no "dzīves atpalikušas".

Balles rīkotāji – studenti centās no šī pasākuma gūt vairāk ienākumu, organizējot loterijas, balonu pārdošanu un citus "jokus", kuros piedalījāmies arī mēs. Balles ienākumi tika sadalīti trūcīgākajiem studentiem mācību naudas samaksai. Arī es saņēmu 120 latus viena semestra studiju samaksai.

Savstarpējās rūpes, izpalīdzība, skaistums un jautrība

savijās kopā namā Strēlnieku dārzā.

Dzīve ritēja.

Puspalecošā gaita tapa gan pieklājīgāka, gan cienīgāka, gan lēnāka, gan stīvāka. Nejauši pamanīts slidceliņš vairs neizraisīja prieku, bet gan šausmas...

Bet vecā Rīga?

Sadzija kara brūces, novāca gruvešus, atbrīvojot nelielus laukumņus. No tiem pavērās skats uz dzižām baznīcām un īpatnējām simtgadu mājiņām, kuru skaistumu vēl izcēla restauratoru talants. Tās lepojās... Bet klusi, kā muzeja eksponāti...

Pirms diviem gadiem janvāra pievakarē lēnām gāju pa Šķūņu ielu. Te piepeši sadzirdēju Vāgnera "Svētceļnieku dziesmu", ar kuru pūtēji uz ielas pie ēdnīcas aicināja apmeklētājus. Un te piepeši sajutu, ka Vāgnera dižā mūzika it kā savijās ar apkārtējiem simtgadu mūriem, tie atdzīvojās un kopā ar mūziku sāka veidot kaut ko lielu un cēlu – Rīgas Garu.

Un tad es sapratu: Antiņa skūpstā trūkst princesei Rīgai mūsdienu veidotajā "Stikla kalnā".

RĪGAS VĒSTURE UN KULTŪRAS MANTOJUMS

1999. gada
publikācijas.
Bibliogrāfija

I. GRĀMATAS

Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919. gadā / sakop. Andrejs Iksens. – Rīga: A/s Valters un Rapa, 1999. – 377 lpp., 2 lp. il.

Kolbergs Andris. Porträt einer Stadt: Parks und Boulevards der Neustadt. Gebäude im Stil des Eklektizismus. Riga als Jugendstilmetropole. – Rīga: Druck- und Verlagshaus Jāņa sēta, 1999. – 140 S.: Ill.

Kolbergs Andris. Rīgas grāmata: Rīgas centra parki un bulvāri. Eklektikas jeb historisma celtnes. Rīga – jūgendstila metropole. – Rīga: Apgāds Jāņa sēta, 1999. – 140 lpp.: il.

Kolbergs Andris. The Story of Riga: Parks and boulevards of the center. Buildings in the style of eclecticism. Riga – a metropolis of art nouveau / transl. from Latvian by Signe Rirdance. – Rīga: Jāņa sēta Publishers & Printers Ltd., 1999. – 140 p.: il.

Kēniņš Indulis. Rīga. Latvija: Svarīgākie notikumi gadskaitļos Rīgas un Latvijas vēsturē. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. – 80 lpp.

Pētījumi par Rīgas arhibīskapijas pilīm / LU Latvijas vēstures institūts, Turaidas muzejrezervāts; sast. Ieva Ose. – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1999. – 367 lpp.: il. – (Latvijas viduslaiku pilis; 1 / LU Latvijas vēstures institūts).

Rec.: Šterns Indriķis. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2000. – Nr.1. – 182.–184.lpp.

Rīga / Photographs = Photographien: Rolf Reiner Maria Borchard; Introduction = Einführung:

Manfred Sack. – Stuttgart; London: Edition Axel Menges, 1999. – 143 S.: Ill.

Rīga: Ceļojums cauri gadsimtiem / teksta aut. Māra Siliņa; sast. un māksl. Andris Lamsters; fotogr. Leons Balodis. – Rīga: Madris, 1999. – 64 lpp.: il.+ 1 karte.

Rīga: journey through the centuries / accompanying text: Māra Siliņa; transl. by M.Parņickis; ed.-in chief: Skaidrīte Naumova; photographer: Leons Balodis. – Rīga, 1999. – 64 p.: col. ill.+ Map.

Rīga-800: Gadagrāmata, 1998 / LKF; sast., red. Jolanta Treile; atbildīgā par izd. Māra Daneberga. – Rīga: Latvijas Kultūras fonds, 1999. – 101 lpp.: il. – Bibliogr.: 86.–99.lpp. – Kopsav. angļu val.

Saturs:

Rīgas 800 gadu jubilejas sagatavošanas hronika: 1998. gads. Īsziņas / sagat. Jolanta Treile: Rīgas astoņi gadsimti sudraba monētās. "Rīgas vēstures laikaposmi": Pastmarku sērija "Rīgai – 800". Grāmatas par Rīgu. "Visapkārt ūdens". Tēlnieki pilsētai. Norises: Rībena Inguna. Birojs "Rīga 800" ceļā uz jubileju: Rīgas izvēles. Ruka–Bīrzule Elvita. Tēlnieku pirkstu nospiedumi un Dzegužkalna daudzpunkti. Baranovska Inese. Vizuālās mākslas konkurss "Rīga mūsdienu mākslā". Krastiņš Jānis. Rīgas jūgendstila Eiropas ceļi. Rudzītis Gatis. Rīgas dziesmas un Dziesmu svētki. Lībieši Rīgā: Blumberga Gundega. Lībiešu gads: ievadvārdi; Blumberga Renāte. Kā lībietis kļuva par latvieti un otrādi. Pieminekļi senās Rīgas lībiešiem. Celmiņš Andris. Rīgas lībiešu 12.–13. gadsimta rotas. Grasmane Maruta. Lībiešu arheoloģiskais tērps – atdarināšanas pieredze. Karma Tenu. Vai mūsdienu Rīgā vēl ir lībieši? Ernštreits Valts. Sajust lībisko. Damberga Baiba. Lībiešiem ir pašiem sava māksla. Rātslaukums: Ose Ieva. Jauni pētījumi Rīgas rātsnamā 1998. gadā. Lejnieks Jānis. Karš nebeidzas ar drupu novākšanu. Jaunā Rīga: Holcmanis Andrejs. Jaunas vēsmas Rīgas arhitektūrā: Realizācija un ieceres. Multikulturālā Rīga: Timofejevs Sergejs. Jauniešu subkultūras divvalodīgā sabiedrībā. Redovičs Agris. Sergejs Eizenšteins: Zēns no labas ģimenes. Rīgas pilsētas galvas: Frīdenberga-Bērziņa Maija. Andrejs Frīdenbergs – brīvs Latvijas Rīgas pilsētas galva. Zariņa Vanda. Roberts Vilhelms fon Bulmerings. Mecenāti Rīgā: Grāpis Andrejs. Burtnieku nama skatpunkti. Veco rīdzinieku atmiņas: Krastiņš Pēteris. Toreiz – Latvijas laika Rīgā. Rīgas vēsture un kultūras mantojums: 1998. gada publikācijas: Bibliogrāfija / sast. Cilda Caune. Summary.

Rīga – parku pilsēta = Riga the City of Gardens / Latvijas institūts; red. Evija Veide; zin. red. Ieva Jansone; tulk. Kārlis Streips. – Rīga: Jumava, 1999. – 114 lpp. – (Savpatna vērtība Latvija =

- Unique Heritage of Latvia). – Teksts latviešu un angļu val.
- Rīgas** kultūrvidē 19. gadsimtā: A. Deglava romāns "Rīga" / sast. Ieva Kalniņa. – Rīga: Pētergailis, 1999. – 142 lpp.: ģīm.
- Saturs:**
Ciematniece Zigrīda. Romānā aprakstīto personu portreti Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja kolekcijās. Audere Ilona. Interjeri rīdzinieku namos. Zanders Viesturs. Latviešu literāti un Rīgas Latviešu biedrība 19. un 20. gs. mijā. Kalniņa Ligita. Rīdzinieku vizuālais tēls gadsimtu mijā. Ruks Māris. Studentu korporācijas 19. gadsimta beigās Rīgā un romānā.
- Saeimas nams** = The House of the Latvian Parliament / sast. Inta Pujāte; fotogrāfs Uldis Pāže. – [Rīga]: Latvijas Republikas Saeimas kanceleja, [1999]. – 198 lpp.: il. + Buklets. – Parālēli latviešu un angļu val. – Kopsav. franču, vācu, krievu val.
- Spārītis Ojārs**. Usmas baznīca Rīgā, Latvijā, pasaulē. – Rīga: Zinātne, 1999. – 169 lpp.: krās. il. – Kopsav. angļu, vācu val.
- Rec.: **Burāne Ingrida**. Celt un celties pašiem! // Literatūra un Māksla Latvijā. – 1999. – 14. okt. (Nr. 16). – 13.lpp.
- The Art Nouveau Architecture of Riga: Exhibition catalogue / text by Jānis Krastiņš; ed. by Kārlis Streips.** – Rīga: Jumava, 1998. – 63 p.: il.
- Демина Надежда**. Рижская Благовещенская Никольская церковь: Исторический очерк. – Рига, 1999. – 16 с.: ил. – (Латвийская Православная церковь).
- Демина Надежда**. Рижская Петро-Павловская церковь: Исторический очерк. – Рига: Издание Синода Латвийской Православной церкви, 1999. – 24 с.: ил.
- Демина Надежда**. Рижская Троице-Задвинская церковь: Исторический очерк. – Рига, 1999. – 20 с.: ил. – (Латвийская Православная церковь).
- Демина Надежда**. Рижская церковь Св. Благоверного Великого князя Александра Невского: Исторический очерк. – Рига, 1999. – 16 с.: ил. – (Латвийская Православная церковь).
- Демина Надежда**. Рижский Свято-Троице – Сергиев женский монастырь. – Рига, Pētergailis, 1999. – 367 с.: ил.
- Гаврилин Александр Валентинович**. Очерки истории Рижской епархии. 19 век. – Рига: Филокалия, 1999. – 368 с.: ил. – Рез. на латышском языке.
- Rec.: **Straube G.** Jauns pētījums pareizticīgās baznīcas vēsturē // Latvijas Vēsture. – 1999. – Nr. 3. – 96.–97.lpp.
- Колбергс Андрис**. Книга о Риге: Парки и бульвары в центре Риги. Эклектизм или исторический стиль. Рига – метрополия югендстиля. – Рига: Полиграфическая фирма Яня сета, 1999. – 140 с.: ил.
- От Лифляндии к Латвии: Прибалтика русскими глазами: Т.2 / сост. Ю.Абызов. – Рига: Insight Ltd., 1999. – 416 с.: ил. – В содержании разделы: "Русская Рига" 20–30-х годов, с. 210–239. Рижские окраины, с. 242–262. Рига 20–30-х годов, с. 286–406.
- Рижская Городская русская гимназия (бывшая Ломоносовская) 1919–1935: Сборник воспоминаний и статей / сост. М.В.Салтупе, Т.Д.Фейгмане при участии Д.А.Левицкого.** – Рига, 1999. – 239 с., 16 с. ил.
- Recenzijas, apskati par 1998. g. izdotajām grāmatām**
- Celmiņš Andris**. Zemē apslēptā pilsēta: Izstāde par 1991.–1997. gada arheoloģiskajiem atradumiem Rīgā. – Rīga: Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, 1998. – 72 lpp.:il.
- Grām. apskats: Zemītis Guntis**. Rīgas vēsture // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr. 4. – 182.–183.lpp.
- Čaklais Māris**. Rēķinu pareizu dara uzcītība // Rīgas Balss. – 1999. – 17. febr. (Nr. 33). – 14.lpp.
- Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē / atb. red. Andris Caune.** – Rīga: Latvijas vēstures inst., 1998. – 415 lpp.: il.
- Rec.: **Celmiņš Andris**. Rīgas jubilejai veltīts pētījums // Literatūra. Māksla. Mēs. – 1999. – 14./21. janv. (Nr.2). – 11.lpp.
- Kipere Z.** Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē: [Sakarā ar grām. prezentāciju] // Zinātnes Vēstnesis. – 1999. – 25. janv. (Nr.2). – 3.lpp.
- Spirģis Roberts**. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr.2. – 169.–172.lpp.
- Šterns Indriķis**. Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē // Laiks. – 1999. – 20.febr. – 5.lpp.

II. RAKSTI NO PERIODIKAS UN GRĀMATĀM

1. GATAVOŠANĀS RĪGAS 800 GADU JUBILEJAI

- Rīga 800: Aģentūras Rīga 800 ikmēneša izd.: Laikr. "Diena" speciālpiel.** – 1999. – Nr.1 (marts) – Nr.10 (dec.).
- Āboliņa Dzintra**. Gaidot 800. gadskārtu, būs koncerti un izstādes // Diena. – 1999. – 1. marts (Nr. 50). – 11.lpp.
- Bērziņš Andris**. Rīdziniekiem jābūt laimīgiem: [Saruna ar A.Bērziņu] / pierakst. Andrejs Vaivars // Jaunā Avīze. – 1999. – 25.sept./1.okt. (Nr.221). –15.lpp.
- Čivle Diāna**. Rīga veido svētku auru: [Saruna ar D.Čivli] / pierakst. Antra Gabre // Rīgas Balss. – 1999. – 20.apr. (Nr.75). – 10.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 4.maijā (Nr.85).
- Galdiņa Maija**. Tūkstošgadi sagaidīsim ar eleganci: [Saruna ar Rīgas pilsētas galv. māksl. M.Galdiņu] / pierakst. Andrejs Vaivars // Jaunā

- Avīze. – 1999. – 20./26.nov. – (Nr.268). – 15.lpp.
- Holcmanis Andrejs. Rīgā svinēs Pasaules kultūras mantojuma pilsētu solidaritātes dienu // Rīgas Balss. – 1999. – 8.sept. (Nr.174). – 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балс".
- Jēkabsons Baiba. Rīgas astoņsimtgadi gaidot // Dabas un vēstures kalendārs 2000.– Rīga: Zinātne, 1999. – 122.–126.lpp.
- Juraševskis Rolands. Rīga ceļā uz svētkiem: [Saruna ar R.Juraševski] / pierakst. Ilze Zveja // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.3. – 5.–6.lpp.
- Rībena Inguna. Jau šogad Rīgas torņos spēlēs zvani: saruna ar aģentūras "Rīga 800" ģenerāldirektori I.Rībenu / pierakst. Armīda Priedīte // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 6.maijs (Nr.140). – 1., 5.lpp.
- Rībena Inguna. Kā Rīgu domā kopt un post: [Saruna ar I.Rībenu] / pierakst. Arnis Švītiņš // Ceļotprieks. – 1999. – Nr.1/2. – 13.lpp.
- Vaivars Andrejs. Rīga ir pelnījusi savu izstādi: [Par Rīgas pilsētas 800.gadadienai veltītu izstādi] // Jaunā Avīze. – 1999. – 25.sept./1.okt. (Nr.221). – 16.lpp.

Rīgas 800 gadu jubilejas monētas

- Akcija "Rīgas laiks monētās" // Brīvā Latvija (Londona). – 1999. – 26.jūn./2.jūl. (Nr.25). – 4.lpp.
- Četratā caur Rīgas astoņiem gadsimtiem: [Par monētu sēriju "Rīgas astoņi gadsimti sudraba monētās"] / stāsta monētu autori, mākslinieki: Laimonis Šēnbergs, Gunārs Cilītis, Ligita Ulmane, Jānis Strupulis; mater. sagat. Rūta Muižniece // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.2. – 5.–7.lpp.:il.
- Gabre Antra. Rīgas jubilejas monētas daudzina pilsētu: [Par monētu sēriju "Rīgas astoņi gadsimti sudraba monētās"] // Rīgas Balss. – 1999. – 22.marts. (Nr.56). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балс" 23.martā (Nr.57).

2. RAKSTI PAR RĪGAS PAGĀTNI

- Audere Ilona. Rīga. Libeka: Tradīciju paralēles senajos [17.–19.gs.] stikla gleznojumos // Studija. – 1999. – Nr.7. – 84.–87.lpp.:il.
- Bākulē Irēna. Rīgas pirmsākumi // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr. 21 (1). – 80.–83.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.
- Barzdeviča Margarita. Rīgas patrimoniālā apgabala robežas (13.–20.gs.) // Latvijas zemju robežas 1000 gados. – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1999. – 257.–270.lpp.
- Bormane Anita, Bormanis Vidvuds. Rīgas nocietaņumi zviedru un krievu laikos (17.–19.gs. vidus) // Vide un Laiks. – 1999. – Nr.3 (9). – 58.–61.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.

- Eniņš Guntis. No kurienes Rīgā ozols: [Par arheoloģiskajos izrakumos Rātslaukumā atrasto dižozola stumbru u.c. dižozoliem Rīgā] // Diena. – 1999. – 6.okt. (Nr.233). – 14.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".
- Gavrilovs U.G. Par Rīgas mežiem: [Stāsta Rīgas domes Īpašuma depart. Meža pārvaldes priekšn.] // Meža Vēstis. – 1998. – 24.dec. (Nr.24). – 3.lpp.
- Graubner Hans. Ständisches und aufgeklärtes Denken zur Statthalterchaftszeit in Riga (Schwartz, Berens, Snell) // Nordost-Archiv. Neue Folge. – 1998. – Bd. 7, Heft 1. – S.173–193.
- Kočāne Sarma. Rīgas meži paplašināsies 15 reizi: [Sakarā ar pilsētai vēsturiski piederējušo meža fonda zemju atgūšanu] // Diena. – 1999. – 27.sept. (Nr.225). – 9.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".
- Limane L. Ļaužu svētki senajā Rīgā // Ģimenes gadagrāmata 2000. – Rīga: Alberts XII, 1999. – 256.–261.lpp.
- Miklāva Ingrīda. Pilsētai briestot cauri gadsimtiem // Latvijas Vēstnesis. – 1998. – 27.okt. (Nr.315/316). – 8.lpp.
- Ozoliņa Māra. Caur Rīgas ostu uz Rietumiem un Austrumiem: [Par Rīgas tirdznieciskajiem sakariem 13.–19.gs.] // Tirgotājs. – 1999. – Nr.8/9. – 22.lpp.
- Ozoliņa Māra. Izprasta pagātne – solis nākotnē: [Par Rīgas pilsētas mēru un svaru etaloniem] // Tirgotājs. – 1999. – Nr.16/17 (aug.). – 23.lpp.:il.
- Ozoliņa Māra. Kas bija melngalvi Rīgā? // Tirgotājs. – 1999. – Nr.20/21 (nov.). – 25.lpp.
- Ozoliņa Māra. Kas nesa, mērija un svēra alu, vīnu, sāli: [No Rīgas tirdzniecības vēstures] // Tirgotājs. – 1999. – Nr.13/14 (jūl.). – 23.lpp.:il.
- Plaudis Arvīds. Kā Olaine glāba Rīgu? // Jaunā Balss. – 1999. – 5.marts (Nr.9). – 5.lpp.
- Rīga: Latvijas republikas galvaspilsēta // Latvijas pilsētas: Enciklopēdija / atb. red.: Astrīda Iltnere, Uldis Placēns. – Rīga: Apg. "Preses nams" [u.c.], 1999. – 378.–407.lpp.:il.
- Rīga vēsturiskā skatījumā un nākotnes vizijā: [Raksti] // Latvijas Vēstnesis. – 1998. – 18.dec. (Nr.375/380). – 29., 30.lpp.
- Saturs: Krastiņš Jānis. Pilsētībūvnieciskās kļūdas un to cēloņi. Lejnīks Jānis. Nerealizētie un neizpētītie Rīgas projekti. Cimermanis Saulvedis. Simtgadīgajās tautskaites anketās – vērtīgas ziņas par rīdziniekiem. Spārītis Ojārs. Kad kapa vieta svarīgāka par mākslinieka parakstu.
- Rīgas laika skaitītāji: [Pulksteņi] // Laika grāmata 2000. – Rīga: Vaidelote, 1999. – 120.–126.lpp.
- Rīgas leģendas un teikas // Pasaules Atbalss. – 1999. – 13./20.maijs (Nr.19). – 22.lpp.
- Rozenbergs Jānis. Reālais un idealizētais Rīgas tēlojums latviešu klasiskajās tautas dziesmās // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr.1. – 38.–61.lpp. – Kopsav. angļu val.

Siliņš Jānis. Rīga latviešu mākslinieku tēlojumā: [No izd. "Senatne un Māksla" 1936.g.] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 17./24.jūn., 24.jūn./1.jūl., 1./8.jūl. (Nr.24–26). – 22.lpp.

Staris Alfrēds. Ausbildung in Riga im Laufe von 800 Jahren = Izglītība Rīgā 800 gadu garumā // Pedagoģiskā izglītība Baltijā: Baltijas valstu pedagoģijas vēsturnieku simpozija materiāli. Rīga, 1999.gada 14.–15.maijā = Pädagogische Bildung in Baltikum. – Rīga: RaKa, 1999. – 73.–79.lpp.

Straubergs Jānis. Senā Rīga un Rīgas ķoniņi: [No izd. "Senatne un Māksla" 1936.g.] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 29.apr./6.maijs, 6./13.maijs (Nr.17, 18). – 22.lpp.

a) Arheoloģiskie pētījumi Rīgā

Caune Andris, Ose Ieva. Archäologische Erkenntnisse zum Handel in Riga vom 13. bis zum 16. Jahrhundert // Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum II: Der Handel / herausgegeben von Manfred Gläser. – Lübeck: Verlag Schmidt-Römhild, 1999. – S.415–425: III. – (Bereich Archäologie der Hansestadt Lübeck). – Zusammenfassung in Englisch.

Caune Andris. Rīgas 13.–14.gadsimta ragavas // Etnogrāfs profesors Dr.habil.hist. Saulvedis Cimermanis: Biobibliogrāfija, darbabiedru veļtījumi 70 gadu jubilejā. – Rīga, 1999. – 110.–117.lpp.

Celmins Andris. Archaeological research in Riga Old Town by the Museum of the History of Riga and Navigation // Inside Latvian Archaeology / eds.: Ola W.Jensen, Håkan Karlsson, Armands Vijups. – [Göteborg]: Göteborg University. Department of Archaeology: University of Latvia. Faculty of History and Philosophy, 1999. – P. 159–164. – (Gotarc Series A; Vol.2).

Ose Ieva, Gabre Antra. Pilsētas Rātsnama noslēpumi: [Sakarā ar Rātsnama pamatu arheol. izpēti] // Rīgas Balss. – 1999. – 16.apr. (Nr.73). – 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балс" 27.apr. (Nr.80).

Spirāis Roberts. Zemē slēptais stāsts par Rīgu: [Par arheoloģiskajiem izrakumiem Rātslaukumā] // Diena. – 1999. – 29.sept. (Nr.227). – 14.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена" 4. okt. (Nr.230).

b) Rīga 13.–17. gs.

Bormane Anita, Bormanis Vidvuds. Pils senās Rīgas ainavā // Vide un Laiks. – 1998. – Nr.6. – 35.–37.lpp.:il.

Bormane Anita, Bormanis Vidvuds. Rīgai apkārt smilšu vaļņi: [Par Rīgas nocietinājumu sistēmu] // Vide un Laiks. – 1999. – Nr.2 (8). – 48.–52.lpp.:il.

Kotilaine J.T. Riga's Trade with its Muscovite Hinterland in the Seventeenth Century // Journal of Baltic Studies. – 1999. – Vol.30, Nr.2. – P.129–161.

Limane L. Rīdzinieku kāzas viduslaikos // Ģimenes gadagrāmata 2000. – Rīga: Alberts XII, 1999. – 261.–265.lpp.

Limane Lilija. Viduslaiku Rīgas modrās acis: [Par greznības ierobežošanu Rīgā] // Latvijas Luterānis. – 1999. – 21.aug. (Nr.16). – 11.lpp.

Osipova Sanita. Rīgas pilsētas tiesības 13. gs. // Tiesību spogulis / zin. red. S.Osipova.– Rīga: Biznesa augstskola Turība, 1999. – 12.–16.lpp.

Rīgas statūti 13.gadsimtā. Rīgas Rātes pieņemtie likumi un apstiprinātās šrāgas / pilsētu tiesību vēstures pārskata un komentāru aut. Sanita Upleja // Latvijas tiesību avoti: Teksti un komentāri. – Rīga: LU žurnāla "Latvijas vēsture" fonds, 1999. – 1.sēj. – 178.–294.lpp.

Spāritis Ojārs. Hanzas ieguldījums Latvijas (Rīgas) kultūrā // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.10. – 4.–5.lpp.:il.

Vipers B. Dažas lappuses no Rīgas tēlniecības vēstures: [No izd. "Senatne un Māksla" 1936.g.] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 25.marts/1.apr. (Nr.12), 1./8.apr. (Nr.13). – 22.lpp.

Гурин Александр. Русские в средневековой Риге // Наше время. – 1999. – 9 апр. (№14). – С. 9.

Мараховский Виктор. Рига старого режима: [О жизни укладе рижан в XV в.] // Час. – 1999. – 10 февр. (№ 33). – С.4.

c) Rīga 18.–20. gs. sāk.

Biedriņš Andris. Pirmā mašīnbūves rūpnīca: [Par Vērmaņa rūpnīcu Rīgā] // Latvijas Dzelzceļnieks. – 1999. – 3.dec. (Nr.47). – 11.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Железнодорожник Латвии".

Cīrule Jugita. Rīgā atjauno vēsturiskus lukturus // Rīgas Balss. – 1999. – 3.nov. (Nr.214). – 3.lpp.

Ducmanis A. Rīgas osta gadsimta sākumā // Pasaules Atbalss. – 1999. – 11./18.nov. (Nr. 45). – 21. lpp.

Grosa Silvija. Neoklasicisms Rīgas 20.gs. sākuma dekoratīvajā tēlniecībā // Acta Baltica '99.–Kaunas: Aesti, 1999. – 141.–148.lpp.:il.

Konstants Zigurds. Jūgendstila iezīmes Rīgas porcelānā un fajansā // Jūgendstils. Laiks un telpa: Baltijas jūras valstis 19. un 20.gs. mijā / sast. Silvija Grosa.– Rīga: Jumava, 1999.– 175.–182.lpp.:il.– Teksts angļu val. 271.–275.lpp.

Limane Lilija. Rīgas mūri augsti, stipri: [Par Rīgas nocietinājumu vaļņu nojaukšanu] // Latvijas Luterānis. – 1999. – 6.nov. (Nr.21). – 11.–12.lpp.

Lismanis Jānis. Rīga // Lismanis Jānis. 1915–1920: Kauju un kritušo karavīru piemiņai: Pirmā pasaules kara un Latvijas Atbrīvošanas cīņu

- piemiņas vietas. – Rīga: N.I.M.S., 1999. – 237.–258.lpp.:il.
- Miklāva Ingrida. Sveiciens no cietokšņa: [Sakarā ar Rīgas nocietinājumu vaļņu nojaukšanu] // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 89.–94.lpp.
- Pētersone Pārsla. Rīgas-Bolderājas sakaru intensifikācija 18.–19.gs. // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.3. – 41.–63.lpp.; Nr.4. – 25.–40.lpp.:il. – Kopsav. vācu val.
- Pētersone Zita. Tvaikoņu satiksme Rīgā 100 gadu garumā // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 95.–100.lpp.:il.
- Pujāte Inta. Morics fon Grīnevalts un baltvācu mākslas dzīve Rīgā 19.gs. beigās un 20.gs. sākumā // Materiāli par literatūru, folkloru, mākslu un arhitektūru / sast. Anita Rožkalne. – Rīga: Zinātne, 1999. – 53.–67.lpp.
- Pundure Valda. Rīgas ārsti par vides aizsardzības jautājumiem 17. – 19.gadsimtā // Acta Medico-Historica Rigensia. – Rīga, 1999. – Vol.4. – 411.–416.lpp.
- Straube Gvido. Rīgas iebraucamās vietas un viesnīcas 19. gadsimta vidū // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr. 1. – 30.–37.lpp.: il. – Kopsav. vācu val.
- Svarāne Melita. Rīdzinieku garīgo interešu atspoguļojums Rīgas bāriņtiesas materiālos (18. gs. otrā puse – 19. gs. pirmā puse) // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.1. – 34.–44. lpp. – Kopsav. vācu val.
- Šnē Sigita. Rūpniecība Rīgā līdz 1940. gadam // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 100.–106.lpp.:il.
- Toreiz – pirms 100 gadiem – bija tā ... : Rīgas 700 gadu jubilejas izstāde // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 126.–130.lpp.
- Ulmane-Strupule Vija. Klasicisms Rīgas gleznotajos interjeros: [par Rīgas 18.gs. beigu – 19. gs. sāk. namu interjeru apdari] // Studija. – 1999. – Nr.6. – 77.–83. lpp.: il. – Teksts paral. latv., angļu val.
- Volfarte Kristīne. Vai Rīga bija latviešu nācijas šūpulis? // Kurzeme, Vidzeme, Latgale. Reģions un identitāte vēsturē. – Rīga, 1999. – 15.–25.lpp.
- Zelče Vita. Prostitūcija Rīgā 19. gadsimta 90. gados // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.1. – 74.–95.lpp.
- Гайлит Гарри. Направо мост ... : [Из истории мостов г. Риги] // Бизнес & Балтия. – 1999. – 13 янв. (№8). – С.7.
- Гайлит Гарри. Три дня Николая II в Риге [в 1910 году] // Бизнес & Балтия. – 1999. – 26 янв. (№17). – С.9.
- Дименштейн Илья. Рижские дни Николая Второго: [О посещениях Риги в 1910 году] // Ригас Балсс. – 1999. – 24 мая (№ 99). – С.22.
- Дорошенко Василий. Жители старой Риги в 1786 году // Балтийский архив. – Рига: Даугава, 1999. – Т.4. – С.8–36.
- Журавлев Сергей. Гостиница “Петербур”, или Рижские нравы XVIII века глазами русских писателей // Русское слово. – 1999. – 26/31 марта (№ 45). – С.5.
- Эйхенбаум Валдемар. Петровские торжества в Риге в 1910 году // Балтийский архив. – Рига: Даугава, 1999. – Т.4. – С.37–46: ил.
- Rīgas aizstāvēšana 1919.g.
- Caune Andris. Latviešu fotogrāfi – Rīgas aizstāvēšanas dokumentētāji 1919.gadā // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr.4. – 118.–125.lpp.:il.
- Ciganovs Juris. Lāčplēša diena: Bermonts no Rīgas padzīts // Rīgas Balss. – 1999. – 11. nov. (Nr.220). – 12., 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. “Ригас Балсс”.
- Ciganovs Juris. “Nevienam es Rīgas nedotu...” // Lauku Avīze. – 1999. – 11.nov. (Nr.134). – 27.lpp.
- Rīga Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva kolekcijās: 1919.gads / publikāciju sagatavojis Artūrs Švinklis // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.1. – 147.–151.lpp.:il.
- Žigure Anna. Bermontiāde // Rīgas Balss. – 1999. – 8.okt. (Nr.196). – 12.–13.lpp.
- d) Rīga 20. gs. 20.–40. gadu sāk.**
- Banga Vita. Izklaides vietas Rīgā un Jūrmalā // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21 (1). – 28.–33.lpp.:il.
- Grūtups Gaitis. Nedēļā Rīga pazaudē divus tiltus: 1924.gada aprīļa palos izjūk divi tilti pār Daugavu – Lībekas un Vecais dzelzs tilts // Diena. – 1999. – 10. apr. (Nr.83). – (Piel. “SestDiena”, 11.–12.lpp.).
- Pētersone Valda. Rīgai un Prāgai veltīta izstāde [“Rīga – Prāga: Divu neatkarīgu valstu galvaspilsētas XX gs. 20.–30.gados”] // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.3. – 146.–149.lpp.
- Rīdzinieku dzīvokļu izlaupišana 1944.gadā: [Arhīva dokumenti] / no krievu val. tulk. un materiālu sagatavojis Jānis Riekstiņš // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.2. – 128.–141.lpp. – Kopsav. vācu val.
- Rīga Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva kolekcijās: 1929.gads / publikāciju sagatavojuši: Jolanta Laure-Nagle, Aleksandrs Umanovskis, Artūrs Švinklis // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.2. – 142.–147.lpp.:il.
- Rīga Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva kinohroniku kolekcijās: 1939.gads / publikāciju sagatavojis Artūrs Švinklis; Aleksandra Umanovska datorreprodukcijas // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.3. – 140.–145.lpp.:il.

Rīga Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva kinohroniku kolekcijās: 1949.gads / publikāciju sagatavojis Artūrs Švinklis; Aleksandra Umanovska datorreprodukcijas // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.4. – 98.–103.lpp.:il.

Sprūde Zane. Daži aspekti Rīgas pilsētas galvu darbībā 1920. – 1934. // Latvijas Vēsture. – 1999. – Nr.2. – 53.–55.lpp. – Kopsav. angļu val.

Матюшенок Виктор. А потом загромыхали "сороковые – роковые": [К выходу книги Дмитрия Анохина "Как мы жили в довоенной Риге" (Рига, 1998)] // Панорама Латвии. – 1999. – 5 янв. (№ 3). – С.3.

e) Rīgas muzeji, biedrības, iestādes

Akurātere Līvija. Rīgas pilsētas teātra repertuārs 19. gadsimta 60. – 80. gados // Izglītība un Kultūra. – Rīga, 1999. – 28.okt. (Nr.40). – 14.lpp. – (Iel. "Kultūras telpa un laiks"; Nr.9).

Aleksandrovš Valdis. Pusceļā starp pagātņi un nākotni: [No Rīgas Zooloģiskā dārza dzīvnieku kolekcijas vēstures] // Medības. Makšķerēšana. Daba. – 1999. – Nr.2. – 29.–33.lpp.:il.

Beika Aivars. Ieskats Rīgas tautas bibliotēku vēsturē // Latvijas Nacionālās bibliotēkas Raksti. – Rīga, 1998. – 20. [laid.]. – 5.–13.lpp.

Čalpa Inta. Par konventiem un hospitāļiem, aptiekām un slimnīcām jeb Kā Rīgā medicīnas iestādes veidojās // Ceļotprieks. – 1999. – Nr.4. – 10.–12.lpp.:il.

Stradiņš J. Rīgas pilsētas 2. slimnīca laikmetu griežos // Acta Medico-Historica Rigensia. – Rīga, 1999. – Vol.4. – 211.–224.lpp.

Širants Rūdolfs. No šķēpa līdz šautenei vai Kā apbruņojās rīdzinieki: [Pēc R.Širanta grāmatas "Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja ieroču kolekcija"] / publicēšanai sagatavojis Juris Peitajs // Fakts. – 1999. – 12., 16., 23.febr. (Nr.12 – 15). – 4.lpp.; 2.,9. marts (Nr.17,19). – 4.lpp.

Zalākmene Zane. Rīgas Dārzkopības un biškopības biedrība kļūst 100 gadu veca // Rīgas Balss. – 1999. – 16.nov. (Nr.223). – 6.lpp.

Rīgas Latviešu biedrība

Bujāne Inese, Banga Vita. Vēsture pusotra gadsimta garumā: [No Rīgas Latviešu biedrības nama vēstures] // Ziņas / Birojs 2000. – 1999. – Nr.3. (jūl.) – 2.lpp.

Cimermanis Saulvedis. Rīgas Latviešu biedrība un latviešu etnogrāfija // Latvijas Vēsture. – 1999. – 27.maijs (Nr.173). – 5.lpp.

Grāviņis Oļģerts. Rīgas Latviešu biedrības koris 1869/1988 // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.12. – 18., 19.lpp.

Hausmanis Viktors. Rīgas Latviešu biedrības Vasaras sapulces // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 27.maijs (Nr.173). – 5.lpp.

Karlsons Pēteris. Rušināšanās kultūras slāņos: [Par

Rīgas Latviešu biedrības namu] // Brīvā Latvija (Londona). – 1999. – 20./26. febr. (Nr.8). – 1., 5.lpp.

Skolas

Bērziņš Valdis. Rīgas 3. vidusskolai – 80! : [Saruna ar skolas direktoru Valdi Bērziņu] / pierakst. Džesija Siliņa // Izglītība un Kultūra. – 1999. – 14.janv. (Nr.2). – 1.–2.lpp.

Čalpa Inta. Dar' man tēvis pastaliņās... Pirmo izglītības iestāžu veidošanās Rīgā // Ceļotprieks. – 1999. – Nr.8/9. – 8.,9.lpp.:il.

Damberga Līga. Trīssimtgadniece nenoveco: Āgenskalna Valsts ģimnāzija ir vecākā skola Pārdaugavā // Jaunā Avīze. – 1999. – 6.apr. (Nr.78). – 5.lpp.

Kočāne Sarma. Gadsimtiem ilgi – Pārdaugavas skola: [Āgenskalna Valsts ģimnāzijai – 310] // Diena. – 1999. – 10.apr. (Nr.83). – 10.lpp.

Ozoliņa M. Rēķinu mācīšana 14. – 17.gadsimtā: [Par Pētera skolu, Jēkaba skolu un Bāriņu skolu Rīgā] // Tirgotājs. – 1999. – Nr.5/6 (marts). – 22.lpp.

Staris Alfrēds. Skolas Rīgā katolicisma laikā // Personības attīstība ģimenē, skolā un augstskolā / Latvijas universitāte, Pedagoģijas un psiholoģijas inst.; red. S.Kramēna. – Rīga, 1999. – 11.–20.lpp.

Журавлев Сергей. 130 лет? Или 150 лет?: (К юбилею Ломоносовской гимназии) // Русское слово. – 1998/1999. – 31 дек./7 янв (№133). – С.7.

Rīgas cirks

Cengel Katya. A Century and More under the Round Roof // The Baltic Times. – 1999. – Jan.28 / Febr.3 (Nr.143). – 20.lpp.

Kvaskova Valda. Alberta Salomonska cirks Rīgā // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.1. – 45.–73.lpp:il. – Kopsav. vācu val.

Landorfa Sandra. Rīgas cirka svītrotā seja // Rīgas Balss. – 1999. – 15. janv. (Nr.10). – 22.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балс" 18.janv. (Nr.11). – 23.lpp.

Sēnele Jolanta. Cirka mūri redzējuši trikus jau 100 gadus / Dienas Bizness. – 1999. – 20.janv. (Nr.13). – [24.] lpp.

Зандфелде Даце. Имел ли права Рижский цирк праздновать свою 110-ю годовщину? // Ригас Балс. – 1999. – 25 янв. (№ 16). – С.4.

Кисис Наталья. Сегодня как 110 лет назад...: В Рижском цирке праздник // Диена. – 1999. – 15 янв. (№ 12). – С.6.

3. Rīgas atsevišķas vietas un celtnes

Bikše Zanda. Jūlija Madernieka 20.gadu interjeri [Rīgā] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21

- (1). – 12.–14.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.
Bormane Anita, Bormanis Vidvuds. Koka apbūves tradīcijas Rīgā // Vide un Laiks. – 1999. – Nr.4. – 25.–28.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.
Grosa Silvija. Trīs H. Šēla un E.Šefela ēku interjeri Rīgas jūgendstila kontekstā // Materiāli par literatūru, folkloru, mākslu un arhitektūru / sast. Anita Rožkalne. – Rīga: Zinātne, 1999. – 68.–87.lpp.: il.
Krastiņš Jānis. Rīgas jūgendstila izstāde Norvēģijā [Olezundes Jūgendcentrā] // Diena. – 1999. – 13.febr. (Nr.37). – 11.lpp.
Krastiņš Jānis. Rīgas jūgendstils pasaulē un Latvijā: [Par izstādi Valsts Mākslas muzejā stāsta izstādes veidotājs arhīt. J.Krastiņš] / pierakst. Irbe Treile // Literatūra un Māksla Latvijā. – 1999. – 15. jūl. (Nr.3). – 13.lpp.
Muižniece Rūta. "Rīgas jūgendstils" – izstāde, katalogs, plakāts un... : [Par izstādi Valsts mākslas muzejā] // Diena. – 1999. – 4.aug. (Nr.179). – 11.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".
Zīle Arnis. Rīgas publisko bibliotēku ēkas un telpas // Latvijas Nacionālās bibliotēkas raksti. – Rīga, 1998. – 20.[laid.]. – 33.–38.lpp.
Zilgalvis Jānis. Dažas īpatnības Latvijas muižu un Rīgas jūgendstila arhitektūrā // Jūgendstils. Laiks un telpa: Baltijas jūras valstis 19. un 20.gs. mijā. – Rīga: Jumava, 1999. – 97.–104.lpp.: il.– Teksts angļu val. 238.–241.lpp.
Абызов Юрий. Листая каменные страницы: [О декоративных лепных элементах на рижских зданиях] // Даугава. – 1999. – № 1. – С.66-75: ил.; № 2. – С.105–111: ил.

a) Vecrīga

- Āboliņa Dzintra. Nama vēsture paliks apslēpta: [Par ēkas Kaļķu ielā 7/9 atjaunošanu] // Diena. – 1999. – 3. jūn. (Nr. 128). – 8.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".
Bārbale Aivā. Inventarizē Rīgas vēsturisko centru // Rīgas Balss. – 1999. – 16. jūl. (Nr. 136). – 4.lpp.
Bujāne Inese. Krievu arhitektūras pērle Rīgas centrā: *Arsenāla* restaurācijai nepieciešami gandrīz divi miljoni latu // Ziņas / Birojs 2000. – 1999. – Nr.5 (sept.). – 2.lpp.
Caune Vija. Varētu dāvēt Rīgai *krāšņas cepures*: [Par Vecrīgas dakstiņu jumtu seguma atjaunošanu] // Celtne. – 1999. – Nr.23 (dec.). – 5.lpp.
Cīrule Jugita. Vecrīgā degs senatnīgi lukturi: [Par Vecrīgas apgaismojuma sistēmas rekonstrukciju] // Rīgas Balss. – 1999. – 11.maijs (Nr.90). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".
Dirveiks Ilmārs. Saruna par Rīgas krāsu: [Par ēku krāsojumu] // Būvēt. – 1999. – Nr.[2] (sept.). – 51.–53.lpp.:il.
Eglīte Rasa. Kurp kaķim asti vērst?: [Ēka Meistaru ielā 10: Kaķu nams] // Māksla Plus. – 1999. – Nr.3 (jūn.). – 41.–42.lpp.:il.

- Ēkas rekonstrukcija Rīgā, Audēju ielā 10: *Postform Projekts* // Liepājas arhitektūras gadagrāmata. – Liepāja, 1999. – 124.–125.lpp.:il.
Gabre Antra. Mazā gilde remonta gaidās // Rīgas Balss. – 1999. – 20.jūl. (Nr.138). – 4.lpp.
Holcmanis Andrejs. Divas pasāžas // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.22 (2). – 8.–12.lpp.
Lapiņš Artūrs. Nama vizītkarte jeb Rīgas ārdurvis // Būvēt. – 1999. – Nr.[2] (sept.). – 57.–61.lpp.:il.
Lejnieks Jānis, Banga Vita. Ēka birojiem, darbnīcām, tirgotavām [Meistaru ielā 10: Kaķu nams] // Māksla Plus. – 1999. – Nr.3 (jūn.). – 42.–43.lpp.:il.
Nitiša Skaidrīte. Torņu iela nostāstu un senatnes apvītā // Rīgas Balss. – 1999. – 8.marts (Nr.46). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".
Paparde Inga. Mazajā Jaunavu ielā [Nr.8] atjaunots Ziedu nams // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 1999. – 15.janv. (Nr.12). – 10.lpp.
Pētersone Pārsla. Dannenšterna nams Rīgā // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.2. – 24.–53.lpp.: zīm. – Kopsav. vācu val.
Pudule Zane. Reiternu stīga skan joprojām: [No Reiternu dzimtas un nama vēstures] // Rīgas Balss. – 1999. – 9.aug. (Nr.152). – 12., 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 16.aug. (Nr.157).
Pudule Zane. Vecākie Rīgas brāļi: [Par namiem M.Pils ielā] // Rīgas Balss. – 1999. – 12.jūl. (Nr.132). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".
Rimšāne Dzintra. Parunāsim par pagrabiem... // Būvēt. – 1999. – Nr.3. – 73.–76.lpp.:il.
Šidlovska Venta, Felsbergs Andris. Rīgas aptiekāri izvēlas *Kaļķu* ielu // *Materia Medica*. – 1999. – Nr.1. – 2.–6.lpp.:il.; Nr.2/3. – 2.–8.lpp.; Nr.4/5. – 2.–8.lpp.; Nr.6/7. – 2.–9.lpp.; Nr.8/9. – 2.–6.lpp. – Tas pats: Pulss. – 1999. – Nr. 5 (nov.). – 7.lpp.; Nr.6 (nov.). – 7.lpp.; Nr.7/8 (dec.). – 14.–15.lpp.
Ulmane-Strupule Vija. Franciskāņu klosteris – neatminētā Vecrīgas mīkla // Studija. – 1999. – Nr.8. – 100.–105. lpp.: il. – Teksts paral. latv., angļu val.
Гайлит Гарри. Сколько лет улице Смилшү? // Диена. – 1999. – 24 нояб. (№ 274). – С.6.

Melngalvju nams

- Arāja Dita. Svinīgi atklāj Melngalvju namu // Diena. – 1999. – 29.dec. (Nr.303). – 4.lpp.
Cīrule Jugita. Melngalvju nama iekštelpas top arvien greznākas // Rīgas Balss. – 1999. – 24.aug. (Nr.163). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".
Cīrule Jugita. Melngalvju nama korē draiskojojas vējš: [Par Melngalvju nama skulpturālajiem veidojumiem] // Rīgas Balss. – 1999. – 2.jūl. (Nr.126). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Gabre Antra. Melngalvju namā apglezno griestus un darina gleznas // Rīgas Balss. – 1999. – 16.jūl. (Nr.136). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Gabre Antra. Melngalvju nama godība atgriežas: [Par Melngalvju biedrības un nama vēsturi] // Rīgas Balss. – 1999. – 8.dec. (Nr.238). – 12.–13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 10.dec.

Gabre Antra. Melngalvju nama laikrādis skaitīs stundas jau šomēnes: [Par Melngalvju nama pulksteni] // Rīgas Balss. – 1999. – 5.aug. (Nr.150). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Gabre Antra. Melngalvju namu apmeklēsīm nākamgad // Rīgas Balss. – 1999. – 10.dec. (Nr.240). – 3.lpp.

Liepiņa Laura. Melngalvju nams // Laiks (Ņujorka). – 1999. – 4.sept. – 12. lpp.

Rumka L. Rīga atgūst Melngalvju namu un Rolanda statuju // Lauku Avīze. – 1999. – 11.dec. (Nr.147). – 11. lpp.

Spāritis Ojārs. Melngalvju nams – laika zīme senās un rītdienas Rīgas sejā: [Mākslas vēsturn. pārdomas Latvijas ZA goda locekļu saietā] / mater. sagat.: Oskars Gerts, Dace Bebre, Viesturs Upenieks // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 12.nov. (Nr.374/377). – 16.–17. lpp.

Vaivars Andrejs. Ja man kādreiz sagrūt būs, mani atkal celsit jūs // Jaunā Avīze. – 1999. – 11./17. dec. (Nr.286). – 7.lpp.

Vanzovičs Sandris. Melngalvju nams – prezentācijai: [Sakarā ar lēmumprojektu par pilsētas vēsturiskā centra atjaunošanu] // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 1999. – 22.janv. (Nr.18). – 4.lpp.

Žigūre Anna. Melngalvju nama sagraušana // Rīgas Balss. – 1999. – 18.okt. (Nr. 202). – 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Спаритис Оярс. "Новый дом" вернулся: [Беседа с О.Спаритисом] / Записала Юлия Терещенко // Республика. – 1999. – 30 дек. (№ 252). – С. 1, 8.

Шунин Александр. Роланд вернулся // Час. – 1999. – 10 дек. (№ 287). – С. 3.

Rātsnams. Rātslaukums un tā tuvākās apkārtnes izbūve

Āboliņa D. Skatāmi Rātslaukuma apbūves īstenotie un nerealizētie projekti: [Par izstādi Rīgas Rātslaukums ceļā uz atdzimšanu] // Diena. – 1999. – 3.marts (Nr.52). – 9.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".

Āre Gunita. Divu gadu laikā atjaunos Rātsnamu un Rātslaukumu // Jaunā Avīze. – 1999. – 21.janv. (Nr.16). – 2.lpp.

Bākule Irēna. Rīgas Rātsnami // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.23 (3). – 88.–91.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.

Blūms P. Okupācijas estētika. Melnais kubs Vecrīgā // Diena. – 1999. – 13.febr. (Nr.37). – 10.lpp.

Cīrule Jugita. Kad atdzims Rātslaukums // Rīgas Balss. – 1999. – 5.marts (Nr.45). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Čisnovičs Andrejs. Rātslaukuma apgaismojums: [Par projektu] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.23 (3). – 92.–93.lpp.:il.

Freiberģs Gunārs. Par Latviešu strēlnieku laukuma un Okupācijas muzeja ēkas saglabāšanu // Brīvā Latvija (Londona). – 1999. – 6./12.jūn. (Nr.22). – 2.lpp.

Gabre Antra. Okupācijas muzeja likteni apcer arī vācu prese // Rīgas Balss. – 1999. – 18.okt. (Nr.202). – 12., 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 20.okt. (Nr.204).

Gabre Antra. Rātslaukums gatavojas atklāšanai // Rīgas Balss. – 1999. – 22.nov. (Nr.226). – 3.lpp.

Gabre Antra. Vēsturi nepārtaisīsi // Rīgas Balss. – 1999. – 23.febr. (Nr.37). – 5.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Holcmanis Andrejs. Par Rātslaukumu – kā tapa, kā pazuda, kā taps // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 16.marts (Nr.79/82). – 28.lpp.

Kočāne Sarma. Atbrīvo vietu Rātsnamam // Diena. – 1999. – 5.nov. (Nr.259). – 1.lpp.

Kočāne Sarma. Rīdžiniekiem no jauna atdots Rātslaukums // Diena. – 1999. – 10.dec. (Nr.288). – 1.,9.lpp.

Kraštinš Jānis. Rātslaukums un tā apkārtnes apbūves koncepcija // Diena. – 1999. – 23.febr. (Nr.45). – 12.lpp.

Kraštinš Jānis. Strēlnieku laukums // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.22 (2). – 108.lpp.

Līce A. Rīga un Rīgas vēsture pieder visiem // Diena. – 1999. – 18.janv. (Nr.14). – 2.lpp.

Muižniece Rūta. Arhitekti par Rātslaukumu: Izstāde "Rīgas Rātslaukums ceļā uz atdzimšanu" un projektu apspriešana Sv. Pētera baznīcā // Diena. – 1999. – 16.marts (Nr.63). – 12.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".

Muižniece Rūta. Rīgas Rātslaukums – ceļā uz ko? // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.23 (3). – 128.lpp.

Pastnieks Uldis. Pagātnes rēģa vietā – dzīvu Rīgas sirdi // Diena. – 1999. – 30.aug. (Nr.201). – 2.lpp.

Pučiņš E., Holcmanis A., Burkovskis E. Rātsnama aizkulisēs // Celtne. – 1999. – Nr.2 (janv.) – 1.lpp.

Rozeniece Aina. Par Rīgas Rātslaukuma nākotnes vīziju: [Par izstādi un diskusiju par Rātslaukuma izbūvi] // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 16. marts (Nr.79/82). – 28.lpp.

Strautmanis Ivars. Rātsnama vizija / ar Jāņa Lejnietka ievadu // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21 (1). – 84.–[85.] lpp.:il.

Svece A. Strēlnieki pret melngalvjiem – izšķirošā cīņa // Diena. – 1999. – 13.febr. (Nr.37) – 10.lpp.

- Brauna Anita.** Grūstošajai piliņai prasa 2,5 miljonus: [Par Rīgas pils reprezentācijas telpu restaurāciju] // Diena. – 1999. – 9.sept. (Nr.210). – 3.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".
- Krauja V.** No iekšpuses: [Par restaurācijas nepieciešamību] // Lauku Avīze. – 1999. – 2.sept. (Nr.104). – 7.lpp.

b) Rīgas centrālā daļa

- Ārgalis Andris.** Kanāla rekonstrukcijai būs nepieciešami apmēram 5 miljoni latu: [Par Rīgas pilsētas kanāla rekonstrukcijas plānu: Stāsta Rīgas Domes priekšsēd. vietn.] / pierakst. Uldis Andersons // Dienas Bizness. – 1999. – 8.febr. (Nr.26). – 12.–13.lpp.
- Banga Vita.** Pils vēstniecībai [Raiņa bulvārī 9] // Māksla Plus. – 1999. – Nr.5. – 26.–29.lpp.:il.
- Draudīņš Aivars.** Pabeigta pilsētas kanāla projektēšanas pirmā kārtā: [Stāsta Rīgas Domes Vides komit. priekšsēd.] / pierakst. Inese Jankevica // Dienas Bizness. – 1999. – 21.janv. (Nr.14). – 4.lpp.
- Ēkas** rekonstrukcija Rīgā, Basteja bulvārī 16: *Postform Projekts* // Liepājas arhitektūras gadagrāmata. – Liepāja, 1999. – 122.–123.lpp.:il.
- Ēkas** rekonstrukcija tirdzniecības centra izbūvei Rīgā, Brīvības ielā 39: *Postform Projekts* // Liepājas arhitektūras gadagrāmata. – Liepāja, 1999. – 130.–131.lpp.:il.
- Gabre Antra.** Sāk modernizēt "Laimas" pulksteni // Rīgas Balss. – 1999. – 5.aug. (Nr.150). – 3.lpp.
- Gilba Dzintars.** Par universitātes aulās ēģelēm // Vox Humana. – 1999. – Nr.1. – 5.–6.lpp.
- Grosvalds Ilgars.** Ko stāsta universitātes vecie nami [Raiņa bulvārī 19 un Kronvalda bulvārī 4] // Tehnikas Apskats. – 1999. – Nr.134. – 30.–32.lpp.:il.
- Kalniņa Aiga.** Mazo bodiņu un darbnīcu laiks Vīlandes ielā // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 106.–110.lpp.:il.
- Kalniņš Aivars.** Blaumaņa ielā 17: [No nama un Blaumaņa ielas vēst.] // Brīvā Latvija (Londona). – 1999. – 20./26.nov. (Nr.44). – 4., 5.lpp.; 27.nov./3.dec. (Nr.45). – 4.lpp.; 4./10.dec. (Nr.46). – 4.lpp.; 11./17.dec. (Nr.47). – 4.lpp.; 18./24.dec. (Nr.48). – 4.lpp.
- Kurtiņa Terēza.** Arhitekta Eižena Laubes darbības sākumposms (1905 – 1910) // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.4. – 41.–57.lpp.:il. – Kopsav. vācu val.
- Saturā: E.Laubes projektētās ēkas nacionālā romantisma stilā [Rīgā], 48.–55.lpp.
- Lejnieks Jānis, Banga Vita.** Domes ēka [Valdemāra ielā 3]: Baņķieri un komisāri, ministri un domnieki // Māksla Plus. – 1999. – Nr.1. – 28.–32.lpp.:il.

Lejnieks Jānis, Banga Vita. Krāsainā Venēra Alhambra: [Par Sergeja Antonova izbūvēto restorānu "Alhambra" Brīvības ielā 25] // Māksla Plus. – 1999. – Nr.4. – 28.–31.lpp.:il.

Lejnieks Jānis. Nams 99 [Stabu ielā: Par ēkas rekonstrukciju] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.22 (2). – 86.–88.lpp.:il.

Lejnieks Jānis. Rīgas centra morfoloģija // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.25 (1). – 62.–70.lpp.:il.

Lejnieks Jānis, Banga Vita. Tautas aizsargu nams [Aizsargu ielā 29/31] // Māksla Plus. – 1999. – Nr.6. – 40.–43.lpp.:il.

Nagle Gunita. Atjaunos Latvijas universitātes ēku: [Par rekonstrukcijas projektu] // Diena. – 1999. – 13.janv. (Nr.10). – 12.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена" 14.janv. (Nr.11), 6.lpp.

Nitiša Skaidrīte. Kronvalda bulvāris – vieta, kur staigājuši prezidenti // Rīgas Balss. – 1999. – 11.jūn. (Nr.113). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Рига Балс".

Nitiša Skaidrīte. Raiņa bulvāris – "jauneklis" ar daudziem vārdiem // Rīgas Balss. – 1999.–20.apr. (Nr.75). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Рига Балс".

Rozenblate Dana. Berga bazārs + Berga dzimta // Būvēt. – 1999. – Nr.3. – 15. – 19.lpp.

Zilgalvis Jānis. Vēl vienas Rīgas sirds kocenes piemīņai: [Par koka ēku Tērbatas ielā 89] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.23 (3). – 86.–87.lpp.:il.

Žeivaiķe Ilze. Kino *Palladium* – 20. gadu teiksma // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21. – 66.–68.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.

Алекин Алекс. Рига станет Венецией: [О реконструкции городского канала] // Час. – 1999. – 17 июня (№139). – С.5.

Гарри Гайлит. По каналу лебедь белая плыла: [Из истории городского канала] // Диена. – 1999. – 23 окт. (№248). – С.6.

c) Rīgas priekšpilsētas

Anikins Pāvels. Sarkandaugava atdzimst // Pasaules Atbalss. – 1999. – 11./18.marts (Nr.10). – 4.lpp.

Dauge Kārlis. Dabas liegumi un parki Rīgā // Vide, kas veido cilvēku; cilvēks, kas veido vidi. – Rīga: Gandrs, 1998. – 120.–126.lpp.

Dimenšteins Ilja. No Aleksandra augstienēm līdz Sarkandaugavai: [No Sarkandaugavas vēst.] // Rīgas Balss. – 1999. – 24.maijs (Nr.99). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Рига Балс" 3.maija (Nr.84), 6.lpp.

Jansone Jolanta. Rīgas Centrāltirgus // Biznesa Partneri. – 1999. – Nr.5. – 22.–23.lpp.:il.

Plaudis Arvids. Rīgas Svētkalni // Jaunā Balss. – 1999. – 22.janv. (Nr.3). – 4.lpp.

Plaudis Arvids. Šai vietā es uzcelšu baznīcu: [No Biķernieku vēstures] // Jaunā Balss. – 1999. – 12.febr. (Nr.6). – 4.lpp.

- Plaudis Arvīds. Trakie laiki Dreiliņos // Jaunā Balss. – 1999. – 19.febr. (Nr.7). – 5.lpp.
- Rupenheite Ieva. Ceļojums no Rīgas uz Maskavas priekšpilsētu // Diena. – 1999. – 10.dec. (Nr.288). – (Izklaide TV, 12.lpp.).
- Дименштейн Илья. Московский форштат // Diena. – 1999. – 12 марта (№ 10). – С.21; Ригас Балсс. – 1999. – 19 мая (№ 96). – С.6.

Mežaparks

- Plaudis Arvīds. Kas bija pirms Mežaparka? // Jaunā Balss. – 1999. – 8.janv. (Nr.1). – 4.lpp.
- Vaivars Gints, Lūsis-Grinbergs Gints. Savrupmāju rekonstrukcija Mežaparkā // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr. 23 (3). – 22.–25.lpp.
- Viese Saulcerīte. Kas ir Mežaparks? // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 110.–117.lpp.:il.
- Viese Saulcerīte. Mežaparka attīstības biedrība // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.5. – 22.,23.lpp.
- Viese Saulcerīte. No Raiņa līdz Mežaparkam: [Saruna ar S.Viesi] / pierakst. Māris Čaklais // Rīgas Balss. – 1999. – 9.febr. (Nr.27). – 10.lpp.

Pārdaugava

- Kāla Leonīda. Klusums Nordeķu muižas pagalmā // Rīgas Balss. – 1999. – 2.aug. (Nr.147). – 13.lpp.
- Kralliša Jana. Nordeķu muiža pamazām atdzimst // Rīgas Balss. – 1999. – 22.nov. (Nr.226). – 4.lpp.
- Minde Gunta. Ieskats Latvijas Valsts vēstures arhīva ēkas būvniecībā // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.3. – 89.–106.lpp.:il. – Kopsav. angļu val.
- Pētersone Pārsla. Izstāde "Daugavgrīva un Boldeņrāja arhīva materiālos 13. – 20.gs." [Latvijas Valsts vēstures arhīvā, 1998.gada okt. – dec.] // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.1. – 163.–165.lpp.
- Pētersone Pārsla. Izstāde "No Spilves līdz Zundam: 14. – 20.gs." [Latvijas Valsts vēstures arhīvā atklāta 1999.gada jūl.] // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.4. – 104.–108.lpp.:il.
- Pūka Tarass. Dendroloģiskās vērtības kādreizējo Pārdaugavas muižiņu apstādījumos // Dabas un vēstures kalendārs 2000. – Rīga: Zinātne, 1999. – 117.–122.lpp.:il.
- Rupenheite Ieva. Kultūras cietoksnis Boldeņrājā: [Daugavgrīvas cietoksnis] // Diena. – 1999. – 19. marts (Nr.66). – 13.lpp.
- Smalinskis Juris. Pārdaugavas dižie koki // Medības. Makšķerēšana. Daba. – 1999. – Nr.3. – 26.–27.lpp.:il.
- Žeivaiķe Ilze. Viesos pie gleznotāja Ludolfa Liberta Pārdaugavā: [Par gleznotāja privātmājas interjeru] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21. – [56.–59.] lpp.:il. – Kopsav. angļu val.

d) Daugavas salas

- Gabre Antra. ... Pati Rīga ūdenī: [Par Rīgas salām] // Rīgas Balss. – 1999. – 11.aug. (Nr.154). – 12., 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 13.aug. (Nr.156). – 24., 25.lpp.

e) Baznīcas

- Ciganovs Juris. Rīgas M.Lutera baznīcas un draudzes vēsture: 1891. – 1940. // Latvijas Vēsture. – 1999. – Nr.1. – 39.–45. lpp. – Kopsav. angļu val.
- Dimenšteins Ilja. Dievnams starp pagātni un nākotni: [Par Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrāli] // Rīgas Balss. – 1999. – 16.apr. (Nr.73). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 14.apr. (Nr.71).
- Kampe P. Rīgas Sv. Pētera baznīcas būvvēsture: [No izd. "Senatne un Māksla" 1939.g.] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 11./18.marts (Nr.10), 18./25.marts (Nr.11). – 22.lpp.
- Spārītis Ojārs. Rīga // Spārītis Ojārs. Latvijas luterāņu dievnamu šodienā = Lutheran church in Latvia today = Die Gegenwart der lutherischen Kirche Lettlands. – Rīga: Nordik, 1999. – 12.–46.lpp.:il.
- Štālberga Anna. Rīgas Vecās Sv. Ģertrūdes evaņģēliski luteriskajai baznīcai – 130 gadu jubileja (1869 – 1999) // Svētdienas Riņš. – 1999. – 5.jūn. (Nr.21). – 6.lpp.
- Zilgalvis Jānis. Svētajam Pāvilam palīgā: [Par Sv. Pāvila baznīcu] // Izglītība un Kultūra. – 1999. – 19.nov. (Nr.43). – 12.lpp.
- Гайлит Гарри. Чьим именем названа башня Петра // Diena. – 1999. – 11 сент. (№ 212). – С. 5.
- Рижский кафедральный собор Рождества Христова (исторический очерк) // Православный церковный календарь 2000. – Рига: SIA "JUMI", [1999]. – С.89–92.
- Jēkaba baznīca
- Kočāne Sarma. Ērģeles – pilnā krāšņumā: [Par ērģeļu restaurāciju] // Diena. – 1999. – 21.dec. (Nr.297). – 9.lpp.
- Neilands Aleksandrs Frīdrihs. Sadziedot atjaunosim Rīgas pazīšanas zīmi: [Par baznīcas torņa pulksteņa zvanu] // Brīvā Latvija (Londona). – 1999. – 20./26.nov. (Nr.44). – 5.lpp.
- Rīgas Sv. Jēkaba baznīcas ērģeļu prospekts un Heinriha Andreasa Konciusa ierašanās Latvijā: [Arhīva dokumenti / Valdas Kvaskovas noraksts un tulkojums; Elītas Grosmanes ievads] // Letonica. – 1999. – Nr.1 (3). – 94.–124.lpp. – Kopsav. angļu val.
- Tabore Gunta. Milzīgo koka mežģīņu atdzimšana: [Par ērģeļu prospekta kokgriezumu restaurāciju] // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 1999. – 5.jūl. (Nr.153). – 12.lpp.

Grīnenko K., Mihaiļeviča A., Vītina I. Konservācijas un restaurācijas problēmas Doma kapitulzālē // 40. RTU studentu zinātniskās un tehniskās konferences materiāli, 1999. gada 26.–30. aprīlī / Rīgas Tehniskā universitāte. – Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 1999. – 1.[laid.] – 39.lpp.

Kreidere Nora. Skaistu stūrīti Rīgai: Doma baznīcas krusteja: [Stāsta N.Kreidere] / pierakst. Marita Bernāte // Dziesmusvētki. – 1999. – Nr.8. – 8.,9.lpp.

Lūsis R., Vītina I. Doma baznīcas ziemeļu sienas restaurācija // 40. RTU studentu zinātniskās un tehniskās konferences materiāli, 1999. gada 26.–30. aprīlī / Rīgas Tehniskā universitāte. – Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 1999. – 1.[laid.] – 43.lpp.

Гайлит Гарри. "Интернационал" под сводами собора // Бизнес & Балтия. – 1999. – 12 февр. (№30) – С.7.

Курпник Гунар. Домский триптих // Ригас Балсс. – 1999. – 16,18 авг. (№ 157,159). – С.15.

Тюрин Михаил. Под сводами монастыря Домского капитула // Республика. – 1999. – 1 февр. (№21). – С.8.

f) Kapsētas

Bārbale Aiva. Pokrova kapos būs pat auto stāvvietas // Rīgas Balss. – 1999. – 23.nov. (Nr.227). – 4.lpp.

Bormane Anita, Bormanis Vidvuds. Kapsētas Rīgas senajā pilsētvidē: [Par senajiem kapulaukiem un viduslaiku kapsētām] // Vide un Laiks. – 1999. – Nr.1 (7). – 34.–37.lpp.

g) Parki. Apstādījumi

Āboliņa D. Autostāvvietas dēļ Kronvalda parkā izcirtis kokus // Diena. – 1999. – 10.marts (Nr.58). – 10.lpp.

Aņikins Pāvels. Ārsts paraksta ... Bastejkalnu: [No Bastejkalna vēst.] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 13./20.maijs (Nr.19). – 22. lpp.

Gabre Antra. Dārzi prasa vairāk naudas // Rīgas Balss. – 1999. – 1.nov. (Nr. 212). – 4.lpp.

Kārklīņa Guna. Rīgas parku kopēji kļūst simt divdesmit gadu veci: [Pašvaldības uzņēmumam "Rīgas dārzi un parki" (bij. Rīgas dārzu pārvalde) – 120] // Rīgas Balss. – 1999. – 21.okt. (Nr. 202). – 12.–13.lpp.

Kočāne Sarma. Katrs Rīgas koks ir unikāls: [Par Rīgas centra parku ainavu veidošanu] // Diena. – 1999. – 12.nov. (Nr. 265). – 10.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена".

Kočāne Sarma. Rīgas parkos ienāk stāvbedres // Diena. – 1999. – 13.nov. (Nr. 266). – 9.lpp.

Kviessis Aivars. Ak, pa Rīgas bulvāriem, kādreiz, vēl:

[Par Rīgas sabiedr. apstādījumu veidošanas vēst.] // Jaunā Balss. – 1999. – 15.janv. (Nr.2). – 1., 15.lpp.

Zvirgzdiņš Juris. Torņkalna Arkādija // Vides Vēstis. – 1999. – Nr.11/12. – 44.-46.lpp.:il.

Гайлит Гарри. Быть или не быть Бастионной горке // Диена. – 1999. – 9 окт. (№236). – С.6.

Калнказиньш Агнис. И снова в парках листопад: [О проблемах паркового хозяйства Риги: беседа с А.Калнказиньшем] / записала Ольга Жеукова // 7 секретов. – 1999. – 11 нояб. (№45). – С.5.

Vērmanes dārzs

Gabre Antra. Mazais Vērmanītis palicis tikai atmiņās // Rīgas Balss. – 1999. – 9.aug. (Nr.152). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Gabre Antra. Vērmanītim 182 gadi // Rīgas Balss. – 1999. – 7.jūn. (Nr.109). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Lācis Mārtiņš. Vernisāžas lielos rekonstrukcijas plānus uztver ar aizdomām: [Par Vērmanes dārza rekonstrukcijas projektu] // Diena. – 1999. – 23.dec. (Nr.299). – 9.lpp.

4. Pieminekļi

Gabre Antra. Rātslaukums gaida Rolandu // Rīgas Balss. – 1999. – 11.nov. (Nr.220). – 4.lpp.

Kārklīņa Guna. Rīgas Rātslaukumā uzstādīs Rolanda statuju // Rīgas Balss. – 1999. – 22.apr. (Nr.77). – 3.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Kočāne Sarma. Oriģināls būs aplūkojams līdz kopijas izgatavošanai: [Par Rolanda statujas oriģinālu un kopiju] // Diena. – 1999. – 5.nov. (Nr.259). – 11.lpp.

Kušķis Gunārs. Piemineklis Barklajam de Tolli // Pasaules Atbalss. – 1999. – 23./30.dec. (Nr.51). – 3.lpp.

Kušķis Gunārs. Piemineklis Pēterim I // Pasaules Atbalss. – 1999. – 16./23.dec. (Nr.50). – 3.lpp.

Pudule Zane. Lielais Kristaps gaida īsto mājvietu // Rīgas Balss. – 1999. – 25.maijs (Nr.100). – 4.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс".

Rozītis Ojārs J., Lācis Mārtiņš. Rīgai atdos skulptūru ["Madonna uz mēness sirpja"] // Diena. – 1999. – 2.okt. (Nr.230). – 10. lpp.

Гайлит Гарри. Исчезнувшая колонна Победы: [Из истории памятника] // Диена. – 1999. – 25 сент. (№224). – С.5.

Розитис Ояр., Лацис Мартиньш. Риге вернут старинную скульптуру: ["Мадонна на лунном серпе"] // Диена. – 1999. – 4 окт. (№231). – С.9.

Федосеев Леонид. Памятники добродетели: [О статуях Большого Кристапа и Роланда] // Час. – 1999. – 13 нояб. (№265). – С.3.

Brāļu kapi

- Apsītis V. Cik sveši vēl esam pasaulē // Diena. – 1999. – 2.janv. (Nr. 1). – 10.lpp.
- Apsītis Vaidelotis. Lūgšana, kas rakstīta akmenī; Nacionālā savdabība akmens tēlos // Apsītis Vaidelotis. Pie nacionālās savdabības avotiem: Zinātniskas esejas par memoriālo mākslu XX gs. 20.–30.gados. – Rīga: Preses nams, 1999. – 109.–120.lpp.
- Apsītis Vaidelotis. Nacionālais un kristīgais Brāļu kapos // Diena. – 1999. – 26.nov. (Nr.276). – 11.lpp.
- Kondratjeva S. Akmens materiālu izvēle un novērtējums Rīgas Brāļu kapu restaurācijai // Latvijas ģeoloģijas Vēstis. – 1999. – Nr.6. – 47.–49.lpp.: tab.
- Lejnieks Janis. Brethren cemetery in Riga // Ehituskunst (Tallinn). – 1998. – Nr.20/21. – P.30–37.
- Upmanis Eizens. Rīgas Brāļu kapu restaurācija prasīs vēl vairākus miljonus latu: [Stāsta Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu pārvaldes priekšn.] / pierakst. Uldis Andersons // Dienas Bizness. – 1999. – 20.janv. (Nr.13). – 12.–13.lpp.

Brīvības piemineklis

- Apsītis Vaidelotis. Brīvības tēlam ir viens vārds – Brīvība. Izturēsimies pret to ar cieņu // Diena. – 1999. – 10.aug. (Nr.184). – 2.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Диена" 19.aug. (Nr.192), 15.lpp.
- Andersons Uldis. Atklāj restaurēto Brīvības pieminekļa terasi // Dienas Bizness. – 1999. – 11.nov. (Nr.204). – 8.lpp.
- Bērziņa Līga. Ko sargā karavīri: [Par Brīvības pieminekli] // Tēvijas Sargs. – 1999. – Nr.1 (jūl.). – 11.lpp.
- Birkmanis Gunārs. Brīvības pieminekļa atjaunošanas fonds sāk darbu // Daugavas Vanagu Mēnešraksts (Toronto). – 1998. – Nr.5. – 10.lpp.
- Birzulis Philip. Lady Liberty Gets a Lift // The Baltic Times. – 1999. – Nov. 18/24 (Nr.184). – P.8.
- Brīvības pieminekļa atjaunošanas fonda izdevums. 1999.gads. 26.jūnijs // Diena. – 1999. – 26.jūn. (Nr.146). – 7.–10.lpp.
- Saturs: Bulte Raimonds. Brīvības pieminekļa atjaunošanas fonda pirmais gads. Dažas epizodes no Brīvības pieminekļa tapšanas vēstures. Brīvības pieminekļa tēlu grupas. Brīvības pieminekļa atjaunošanas fonda ziedotāju saraksts.
- Gabre Antra. Brīvības piemineklis atkal ir brīvībā: [Pabeigta terases restaurācija] // Rīgas Balss. – 1999. – 11. nov. (Nr. 220). – 3.lpp.
- Gabre Antra. Ko redz Brīvības statuja un ko neredzam mēs // Rīgas Balss. – 1999. – 16.nov. (Nr.223). – 12., 13.lpp. – Tas pats krievu val. laikr. "Ригас Балсс" 19.nov. (Nr.225), 24.lpp.

- Gusevs J. Vai Brīvības piemineklis obligāti "jāpabeidz" // Diena. – 1999. – 2.janv. (Nr.1). – 2.lpp.
- Kondratjeva Sarmīte. Krustpunktā – Brīvības piemineklis // Latvijas ģeoloģijas Vēstis. – 1999. – Nr.7. – 3.–8.lpp.: il.
- Prokopova Evita. Brīvības piemineklim [atjaunošanai] saziēdota ap 50 000 latu // Diena. – 1999. – 4.janv. (Nr.2). – 3.lpp.
- Riekstiņa Santa. Piemineklis, kas runā tautas valodā // Sieviete. – 1999. – Nr.11. – 7.–9.lpp.

5. Personālijas

- Kiope Māra. "Alberts no Brēmenes – bīskaps un valstsvīrs": Ieskats Rīgas dibinātāja bīskapa Alberta iesvētīšanas 800 gadu atcerei veltītajā zinātniskajā konferencē, ko 25. maijā rīkoja Latvijas universitātes Latvijas vēstures institūts un Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs // Katoļu kalendārs 2000. gadam. – Rīga: Rīgas Metropolijas kūrīja, 1999. – 26.–34.lpp.
- Sīlis Edgars. Bīskaps Alberts // Libiešu gadagrāmata = Livlist ägaströntöz 1999. – Mazirbe: Libiešu krasts, 1999. – 19.–25.lpp.:il.
- Straube G. Bīskaps Alberts – Rīgas dibinātājs // Lauku Avīze. – 1999. – 27.marts (Nr.37). – 9.lpp.
- Zemītis Guntis. Zinātniska konference "Alberts no Brēmenes – bīskaps un valstsvīrs" // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1999. – Nr.3. – 141.–143.lpp.
- Федосеев Леонид. Вершитель истории Латвии: [Об епископе Альберте] // Час. – 1999. 27 марта (№ 72). – С.3.
- Stabrovskā Māra. Viņš bija varens vīrs: [Rīgas pilsētas galvam Alfrēdam Andersonam – 120] // Auseklis. – 1999. – 8.apr. (Nr.40). – 4.lpp.
- Anikins Pāvels. Anglis Rīgas tronī: [Par Rīgas pilsētas pirmo galvu Džordžu Ārmitstedu] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 23./30.sept. (Nr.38). – 5.lpp.
- Анкин Павел. Англичанин на рижском троне: [О градоначальнике Риги Джордже Армистеде] // Weekend. – 1999. – 9/16 сент. (136). – № 40.
- Дименштейн Илья. И стал сэр мэром: [О градоначальнике Риги Джордже Армистеде] // Ригас Балсс. – 1999. – 26 июля (№ 142). – С. 15.
- Malvess Augusts. Rīgas bulvāru ansambļa cēlājs [Jānis Baumanis: Pārpublicēts no žurn. "Ilustrēts Žurnāls"] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 4./11.marts (Nr.9). – 22.lpp.
- Петрова Наталья. Очень добрый. Очень сильный: [Об архиепископе Рижском и всея Латвии Иоанне (Поммере 1876 – 1934)] // Ригас Балсс. – 1999. – 12 окт. (№197). – С.6.
- Дименштейн Илья. Итальянский след в истории Риги: [О генералгубернаторе Риги и Лифляндии Филиппо Паулуччи] // Ригас Балсс. – 1999. – 4 июня (№ 108). – С.32.

Anikins Pāvels. Riharda Vāgnera alus krūze: [Rihards Vāgners Rīgā] // Pasaules Atbalss. – 1999. – 18./25.marts (Nr.11). – 5.lpp.

Apsītis Vaidelotis. Ko šodien teiktu Andrejs Zeidaks?: Rīgas dārzu un parku veidotājam [Andrejam Zeidakam] jubileja: [1874-1964] // Diena. – 1999. – 20.janv. (Nr.16). – 14.lpp.

Петерсоне Зита. Декоративный юбиляр Андрей Зейдак: [К 125-летию со дня рождения] // Республика. – 1999. – 18 янв. (№ 11). – С.8.

6. Rīgas attīstība

Bākule Irēna. Rīgas pirmsākumi: [Par pilsēt būvniecības plānojumu] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21 (1). – 80.–[83.]lpp.:il. – Kopsav. angļu val.

Blūms P. Pārdomas par "Jauno pilsētu" // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.22 (2). – 109.lpp.

Jaunā pilsēta [Vecrīgā]: Projekts // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.21 (1). – 86.lpp.:il.

Paegle Juris. Vēlreiz par "jauno pilsētu" // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.23 (3). – 111.lpp.

Pučiņš Edgars. Bastioni un maģistrāle. Sludinot cēlus mērķus... : [Par 11.novembra krastmalas posma rekonstrukcijas projektu] // Celtne. – 1999. – Nr.21 (nov.). – 4.lpp.

Roze Andris. Rīgas nākotnes aprises: [Stāsta A.Roze] / mater. sagat. Beāta Bērziņa // Tirgotājs. – 1999. – Nr. 20/21 (nov.) – 24.–25.lpp.

Strautmanis Ivars. Pārdaugavas silueta vīzijas: [Projekts] // Latvijas Arhitektūra. – 1999. – Nr.26 (2). – 74.lpp.

Sastādījusi Cilda Caune.

Yearbook Riga-800 has been published annually since 1994. Its content mirrors the preparations for the forthcoming 800th anniversary of Riga in 1201 and covers a wide range of topics dealing with history and culture of the town.

Eager to encourage every citizen of Riga to take personal interest in the preparations for the great celebration, the organization committee labeled the year 1999 – Riga: the city of our own. CRONICLE section (p. 7) registers all the respective activities of 1999.

SHORTER NOTICES section gives brief account on a new series of postal stamps – History of public transportation in Riga (p. 10), public performance "History of Riga as seen in its coins" (p.11), monthly paper "Riga 800" (p. 12), international open-air sculpture workshop "Parks 800".

EVENTS section allows broader insight in the year-long activities of the Riga 800 Agency as seen by its General Director Ingūna Ribena (p.14), highlights the musical event "Urbi et orbi" (a series of concerts, performed by world class musicians, who once have lived in Riga) (p.18). This section also tells about a new musical tradition in Riga – Music of the Old-town spires. This event is staged on the last Saturday of August and besides free concerts in all the churches of the Old Town there are also brass music performances from the belfries (p. 20). Archeologist Andris Celmiņš presents a survey of the proceedings of the Bishop Albert [Buxheweden] conference (p. 21). Director of the Latvian Photographic museum Vilnis Auziņš presents a photographic project "Citizens of Riga" (p. 22), while art curator Inese Baranovska contemplates upon the annual show of contemporary art "Artists to Riga" (p. 24) and Laura Stašāne (p. 27) surveys photographer Vilhelms Mihailovskis' year-long project "My 365 days".

ENVIRONMENT section presents climate and meteorology in Riga (Jānis Kleperis p. 28) and air-pollution conditions (Dace Danilāne p. 31) as well as gives some research in the city flora (Sniedze Laiviņa p. 37) and parks (Vaidelotis Apsītis p. 43).

In NEW OLD RIGA section art historian Ojārs Spārītis writes about the newly-built replica of the medieval Swarzhaupterhaus, while Vija Strupule dwells upon the recently discovered barocco interiors and details in the Old town (p. 55). Architect Velta Holcmane analyzes contemporary design solutions of Riga cafes, restaurants and night clubs (p. 60). Another architect Jānis Lejnieks in his turn speculates about the future

SUMMARY

prospects of the once deserted and dilapidated southern part of the Old town (p. 64).

In the already traditional MAIORS OF RIGA section Vanda Zariņa continues her series of essays, this time she tells about Roberts Liepiņš, who was the Mayor of Riga from 1936 till the Soviet occupation in 1940 (p. 68).

BENEFACTORS OF RIGA section tells two contemporary stories: about dancer and arts connoisseur Marta Alberinga's donation to the Museum of Rīga's History and Navigation and Valmiera Museum of Local Studies (Māris Brancis p. 71) and about Rita Červenaka-Virkava's donation – two sculptural monuments in public space to commemorate artists Kārlis Padegs and Voldemārs Irbe (Jānis Kalnačs p. 76).

MULTICULTURAL RIGA section presents Tenu Karma's historical survey on Estonians in Riga, paing tribute to the poet Jaak Christian Peterson, playwright August Kitzberg and diplomat Ernst Jaakson (p. 80).

The traditional MEMOIRS section sports childhood and adolescence recollections of the retired doctor Margarita Saltupe (p. 86).

As always the yearbook is concluded by a bibliographical index of all the 1999 publications on Riga and its history and culture.

Vaidelotis Apsītis – arhitekts, LZA Goda loceklis

Vilnis Auziņš – fotomākslinieks, Latvijas fotogrāfijas muzeja vadītājs

Inese Baranovska – mākslas zinātniece, izstāžu kuratore, Mākslinieku savienības galerijas vadītāja

Māris Brancis – mākslas zinātnieks, Latvijas Valsts arhīva Personu fondu un trimdas dokumentu daļas vadītājs

Cilda Caune – Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta bibliogrāfe

Andris Celmiņš – vēsturnieks, dr. hist., Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Arheoloģijas nodaļas vadītājs

Dace Danilāne – ģeogrāfe, Rīgas domes Vides departamenta Dabas resursu pārvaldes Gaisa aizsardzības nodaļas vadītāja

Velta Holcmane – arhitekte, žurnāla "Latvijas Arhitektūra" redaktore

Jānis Kalnačs – mākslas zinātnieks, dr. art., Vidzemes augstskolas lektors, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Valmieras rajona galvenais inspektors

Rudīte Kalpiņa – avīzes "Rīga 800" redaktore

Tenu Karma – filologs, lībiešu, igauņu un latviešu kultūras sakaru speciālists, LZA Goda loceklis, Latvijas Universitātes lektors

Jānis Kleperis – fiziķis, dr. phys., Rīgas domes Vides departamenta Dabas resursu pārvaldes Gaisa aizsardzības nodaļas galvenais speciālists, LU Cietvielu fizikas institūta Sensoru laboratorijas vadītājs

Sniedze Laiviņa – ģeogrāfe, ģeobotāniķe Latvijas Mežzinātnes institūtā "Silava"

PAR AUTORIEM

Jānis Lejnieks – arhitekts, dr. arh., Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas vadītāja vietnieks, Latvijas Arhitektūras muzeja direktors, žurnāla "Latvijas Arhitektūra" galvenais redaktors

Margarita Saltupe – pensionēta ārste

Orests Silabriedis – mūzikas žurnālists, Latvijas Radio programmas "Klasika" programmu vadītājs

Ojārs Spārtis – mākslas vēsturnieks, dr. habil. art., LMA profesors, Melngalvju nama izpilddirektors

Laura Stašāne – mākslas zinātņu bakalaure, reklāmas aģentūras "Balta Communication" darbiniece

Vija Strupule – mākslas vēsturniece Arhitektoniskās izpētes grupā ("A.I.G.")

Vanda Zariņa – Rīgas domes sekretariāta galvenā referente

ŠAJĀ SĒRIJĀ
IZNĀKUŠAS

**RĪGA – 800
GADAGRĀMATA
1993**
(R., 1994)

**RĪGA – 800
GADAGRĀMATA
1994/95**
(R., 1996)

**RĪGA – 800
GADAGRĀMATA
1996**
(R., 1997)

**RĪGA – 800
GADAGRĀMATA
1997**
(R., 1998)

**RĪGA – 800
GADAGRĀMATA
1998**
(R., 1999)

SĒRIJĀ
"BIBLIOTHECA
RIGENSIS"
IZNĀKUŠAS

Bazilija Plīnija
SLAVAS DZIESMA RĪGAI
(latīņu, latviešu, vācu,
krievu, angļu val.)
(R., 1997)

Andris Caune
RĪGAS LĪBIEŠI UN
VIŅU ĪPAŠUMZĪMES
(R., 1998)

SAGATAVOŠANĀ

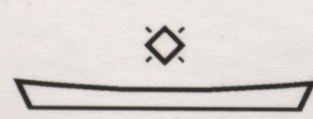
Jānis Zemzaris
RĪGAS PILSĒTAS
PARAUGMĒRU VĒSTURE

Latvian Cultural Fund
Basteja bulvāris 12, Rīga
1050

Latvian Cultural Fund
Basteja bulvāris 12, Rīga
1050

Latvian Cultural Fund
Basteja bulvāris 12, Rīga
1050

Latvian Cultural Fund
Basteja bulvāris 12, Rīga
1050

LATVIJAS KULTŪRAS FONDS
Basteja bulvāris 12, LV – 1050, Rīga

Latvian Cultural Fund
Basteja bulvāris 12, Rīga
1050

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0301007413

**OBLIGĀTĀIS
EKSEMPLĀRS**

1.50

2001-6
13

